

ზაურ ფულია

დანაშაული აღამიანის
წინააღმდეგ

გამომცემლობა „ინტელაქტი“
თბილისი
2000

წინამდებარე ნაშრომში დაწვრილებით ინტერპრეტაციას პოულობს საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის მე-7 კარით გათვალისწინებული „დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ“. ცალკე თავების სახით წარმოდგენილია და განხილულია: დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ; დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ; ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა; დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ; დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ; დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ.

წიგნი განკუთვნილია იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტების, ასპირანტების, მასწავლებლების, სამართალდაცვის ორგანოების მუშაკებისა და მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ზაურ წულაია
*იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი*

რედაქტორი: პროფესორი **მზია ლემკვიშვილი**

რეცენზენტები: პროფესორი **გურამ ნაჭყვია**
დოცენტი იოსებ კაჭკორია

დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ

თავი პირველი

დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ¹

§1. მკვლელობის ცნება

სისხლის სამართლის თეორიაში მკვლელობა ტრადიციულად განმარტებული იყო, როგორც მეორე ადამიანისათვის მართლ-საწინააღმდეგოდ სიცოცხლის მოსპობა ჩადენილი განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის ფორმით.² ცხადია, ამ განმარტებაში მეორე ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობაზე მითითება სწორი იყო, რადგან თვითმკვლელობა, ისევე როგორც საკუთარი სიცოცხლის მოსპობის მცდელობა, დანაშაულად არ ითვლება და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას არ იწვევს. რაც შეეხება „მართლ-წინააღმდეგობას“, მკვლელობის ცნების განმარტებაში მასზე ხაზგასმაც აუცილებლობას წარმოადგენდა, რადგან მკვლელობა წარმოადგენს ადამიანისათვის მხოლოდ მართლსაწინააღმდეგოდ სიცოცხლის

¹ საქართველოს კონსტიტუციის მე-15 მუხლის თანახმად – „სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუხებელი უფლებაა და მას კანონი იცავს“.

² ამჟამად, ახალი კანონმდებლობის საფუძველზე, გაუფრთხილებლობას მკვლელობის ცნებაში არ მიუთითებენ და მკვლელობა გაგებულია, როგორც „სხვისი სიცოცხლის განზრახ მოსპობა“. ე. ი. გაუფრთხილებლობით მკვლელობა მკვლელობად არ ითვლება. ასეთი თეზა ჯერ კიდევ 1948 წელს ჰქონდა წამოყენებული პროფ. მ. დ. შარგოროდსკის. იგი წერდა: „მკვლელობის ცნება გაგებული უნდა იყოს სიცოცხლის მოსპობად იმ შემთხვევაში, თუ იგი განზრახა ჩადენილი, ხოლო გაუფრთხილებლობით ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა სხვა განსაკუთრებული სახის დანაშაულად უნდა ჩაითვალოს“. ამ დებულების საწინააღმდეგო აზრი გამოთქვა პროფ. ა. ა. პიონტკოვსკიმ. მისივე თქმით „ასეთ შეხედულებას შეუძლია შეასუსტოს, როგორც სისხლის სამართლის მიერ ამ დანაშაულის უარყოფითი მორალური შეფასება, ასევე სიფრთხილე ადამიანთა სიცოცხლის დაცვისათვის“. (იხ. **М. Д. Шаргородский. Преступления против жизни и здоровья. М., 1938, стр. 194; А. А. Пионтковский, В. Д. Меньшагин. Курс советского уголовного права (Особенная часть). М., 1955, с. 518-519).**

წართმევას. აქედან გამომდინარე, ცხადია, მკვლელობად ვერ ჩაითვლებოდა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა აუცილებელი მოგერიების პირობებში, ომის დროს მტრის სიცოცხლის მოსპობა და სხვ. სხვანაირად თუ ვიტყვით. მკვლელობა უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო. ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობა, რომელიც ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, დასჯად მკვლელობას არ წარმოადგენს. დაზარალებულის თანხმობა არ სპობს მკვლელობის მართლ-საწინააღმდეგო ხასიათს. ასეთი მკვლელობა, თუნდაც იგი შებრალების მოტივით იყოს ჩადენილი, იწვევს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ჩვეულებრივი წესით. მკვლელობა მართლზომიერი არ არის იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი ჩადენილია საკუთარი სიცოცხლის გადასარჩენად. ასეთ მკვლელობას მოქმედი კანონმდებლობა არ თვლის უკიდურესი აუცილებლობის მართლზომიერ აქტად.

როგორც უკვე შევნიშნეთ, დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა მისივე თანხმობით, მართლწინააღმდეგობის გამოძრიცხავ გარემოებად ვერ ჩაითვლება და განიხილება, როგორც განზრახი მკვლელობა. ამასთან დაკავშირებით უპრიანი იქნება თუ მოვიტანთ რსფსრ 1922 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 143-ე მუხლის შენიშვნას, სადაც ხაზგასმული იყო, რომ „მკვლელობა ჩადენილი მოკლულის დაჟინებული თხოვნით, სიბრალულის გრძნობიდან გამომდინარე, არ ისჯება“. რამოდენიმე თვით შემდეგ, სახელდობრ, 1922 წლის 11 ნოემბერს, აღნიშნული შენიშვნა საკანონმდებლო წესით გაუქმდა, ვინაიდან პრაქტიკაში აშკარად საზოგადოებრივად მავნე მოქმედებებს იწვევდა (იგი ასევე მალე იქნა გაუქმებული დანარჩენი მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსებშიც) და დაწესდა, რომ დაზარალებულის თანხმობა მისი სიცოცხლის მოსპობაზე არ გამოირიცხავდა ქმედობის საზოგადოებრივ საშიშროებას და იგი შესაძლებელი იყო მხედველობაში მიეღო სასამართლოს, როგორც სასჯელის შემამსუბუქებელი გარემოება.

მკვლელობის ობიექტია სხვა ადამიანის და არა საკუთარი სიცოცხლე. კანონი იცავს ადამიანის სიცოცხლეს დაბადებიდან სიკვდილამდე. ჩანასახის მოსპობა დედის საშოში მკვლელობად არ ითვლება. ასეთი ქმედობა კანონმდებლობით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას, შეიძლება დაკვალიფიციროდეს, როგორც უკანონო აბორტი (სსკ 133-ე მუხლი). ასეთი დასკვნის საფუძველი ისაა, რომ ამ შემთხვევაში დანაშაულის ობიექტია არა თვითონ ჩანასახი არამედ ქალის ჯანმრთელობა. „ადამიანის სიცოცხლის დასაწყისად ითვლება

არა ის მომენტი, როცა ბავშვი სავსებით გამოეყო დედის საშოს, ან ის, როცა მან სუნთქვა დაიწყო, არამედ მშობიარობის პროცესის ის მომენტი, როცა ხდება ბავშვის გამოყოფა დედის საშოდან. ამიტომ ადამიანის მკვლელობაზე შეიძლება ვილაპარაკოთ იმ მომენტიდან, როცა ნაყოფი ნაწილობრივ მაინც გამოყოფილია დედის საშოდან, თუნდაც იგი ჯერ კიდევ არ სუნთქავდეს. ამჟამად სიკვდილის მომენტად ითვლება, გულის მოქმედების შეჩერებასთან ერთად, იმავდროულად თავის ტვინის ნერვული ელექტრონული აქტივობის უკუუბრუნებელი შეწყვეტის მომენტი, ე. ი. ფიზიოლოგიური სიკვდილი“¹. უფრო მარტივად თუ ვიტყვით, სიკვდილის მომენტად უნდა მივიჩნიოთ თავის ტვინის ფუნქციონირების შეწყვეტა.

ამრიგად, მკვლელობისას დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე. სულერთია ასეთ დროს სიცოცხლე მოესპობა ახალგაზრდას, მოზუცს, ჩვილს, ჯანმრთელს თუ დასნეულებულ ადამიანს. კანონი კრძალავს განუკურნავი დაავადების მქონე ადამიანების სიცოცხლის მოსპობას. ექიმი ვალდებულია ბოლომდე იზრუნოს ასეთ ავადმყოფთა სიცოცხლის შენარჩუნებისათვის. გამორიცხული არ არის, რომ ავადმყოფი — „არასრულფასოვანი სიცოცხლის“ მქონე ადამიანის მოვლის პროცესში, შეიქმნას ისეთი პრეპარატები, რაც მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც განკურნავენ მძიმე სენით დაავადებულ პაციენტებს. აქვე უნდა დავსძინოთ, რომ საკითხი „არასრულფასოვანი სიცოცხლის“ მოსპობის უფლების შესახებ 1920 წელს, გერმანიის კრიმინალისტურ ლიტერატურაში აღძრა ცნობილმა კრიმინალისტმა კ. ბინდინგმა. მისი აზრით, დასაშვები იყო იმ განუკურნავი სუსტგონებანების, ფიზიკურად მძიმე ავადმყოფის სიცოცხლის მოსპობა, რომლებიც უსათუოდ დაიღუპებოდნენ და სურდათ წამებისათვის თავის დაღწევა და აგრეთვე იმ პირთა სიცოცხლის მოსპობა, რომლებიც რაიმე უბედურების გამო უგრძნობ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ, იმ პირობით, თუკი ისინი ამ მდგომარეობიდან გამოსვლის შემდეგ არსებობის განსაკუთრებით მძიმე პირობებში აღმოჩნდებოდნენ.

იმ შემთხვევაში, როცა პირი ფიქრობს, რომ კლავს ცოცხალ ადამიანს, რომელიც სინამდვილეში მკვდარია ასეთ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს „მცდელობა უვარგის ობიექტზე“ და პირი უნდა დაისაჯოს მკვლელობის

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარი). თბილისი — 1980, გვ. 6.

მცდელობისათვის. მკვლელობა გვექნება სახეზე იმ შემთხვევაში, როცა შეურაცხად პირს იყენებენ „ბრმა იარაღად“ საკუთარი სიცოცხლის მოსასპობად.

ობიექტური მხრივ მკვლელობა შეიძლება ჩადენილი იქნეს, როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. მკვლელობას ჩადენილს აქტიური მოქმედების გზით ეწოდება დანაშაულებრივი ქმედობა (delictum commissionis). უმოქმედობის გზით ჩადენილს კი ეწოდება დანაშაულებრივი უმოქმედობა. უმოქმედობის გზით ჩადენილ დანაშაულთა შორის გამოიყოფა ისეთები, რომლებიც გამოიხატება მოქმედების შეუსრულებლობაში, ან წმინდა უმოქმედობაში (delictum omissionis). ასეთი დანაშაული გვაქვს მხოლოდ მაშინ, როდესაც კანონი მოითხოვს ისეთ განსაზღვრულ მოქმედებათა შესრულებას, რომელთა შეუსრულებლობაც შეიცავს დანაშაულის შემადგენლობას (ასეთია მაგალითად, დახმარების აღმოუჩენლობა). დაბოლოს, უმოქმედობის გზით ჩადენილ დანაშაულთა შორის განასხვავებენ აგრეთვე ისეთებსაც, რომლებიც ხასიათდებიან შერეული უმოქმედობით (delictum commissionis per omissionem) მაგალითად, მედიცინის და არ უხვევს ჭრილობას ავადმყოფს, ან დედა არ აწოვებს ძუძუს ბავშვს, რომელიც ამის გამო შიმშილით კვდება. შერეულ უმოქმედობას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამა თუ იმ გარემოებათა ძალით სუბიექტი ვალდებული იყო ხელი შეეშალა დანაშაულებრივი შედეგის დადგომისათვის.

ობიექტური მხრივ მკვლელობა შეიძლება ჩადენილი იქნეს ადამიანის ორგანიზმზე მექანიკური, ქიმიური, ბაქტერიოლოგიური, ელექტრონული და სხვა მრავალგვარი სახის ზემოქმედებით. მკვლელობის შემადგენლობის დამთავრებულად ცნობისათვის სავალდებულოა სიკვდილის დადგომა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მკვლელობა მიეკუთვნება მატერიალურ დანაშაულთა რიცხვს. სხვანაირად თუ ვიტყვით, მკვლელობა არის ეგრეთ წოდებული მატერიალური დანაშაული, რომლის არსიც იმაში მდგომარეობს, რომ დამთავრებული დანაშაულის შემადგენლობისათვის არ არის საკმარისი მხოლოდ ამა თუ იმ მოქმედებათა ჩადენა – საჭიროა კიდევ განსაზღვრული შედეგის დადგომა – სიცოცხლის მოსპობა. აქედან გამომდინარე დანაშაულის შემადგენლობის დადგენისას აუცილებელია ყოველთვის იქნას კონსტატირებული მიზეზობრივი კავშირის არსებობა ჩადენილ მოქმედებასა და მიღებულ შედეგს შორის. როგორც უკვე შევნიშნეთ,

მოქმედებანი, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიონ სიცოცხლის მოსპობა ადამიანისათვის, ფრიად სხვადასხვაგვარია. ისინი შეიძლება მდგომარეობდეს როგორც მსხვერპლზე ფიზიკურ ზემოქმედებაში (მაგალითად, დახრჩობა, ნემსის გაკეთებით მოწამულა, დაჭრა და სხვ.), ისე ფსიქიკურ ზეგავლენაშიც (მაგალითად, შიშის გამოძწევეი მუქარა, რომელმაც გულის გასკდომა გამოიწვია). მკვლელობათა შემადგენლობის დადგენისას ყოველთვის გასათვალისწინებელია ჰქონდა თუ არა სუბიექტს სპეციალური მოვალეობა, ხელი შეეშალა სიკვდილისათვის და შეეძლო თუ არა მას თავიდან აეცილებინა იგი. იმ შემთხვევაში, როდესაც სუბიექტს არ ჰქონდა სპეციალური მოვალეობა მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში ხელი შეეშალა ადამიანის სიკვდილისათვის, ის არ შეიძლება მიცემულ იქნას სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მკვლელობისათვის. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ჩვენი კანონმდებლობით დანაშაულს წარმოადგენს საკუთარი სიცოცხლის გადარჩენა მეორის სიცოცხლის ხარჯზე.

მკვლელობის ცნების გარკვევაში მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაეთმოს მიზეზობრივი კავშირის გააზრებას. სახელდობრ, დამნაშავეს ქმედობასა და ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობას შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი. მიზეზობრივი კავშირი დანაშაულებრივ ქმედობასა და ადამიანის სიკვდილს შორის არსებობს მაშინ, როდესაც მოქმედება იყო სიცოცხლის მოსპობის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა, ე. ი. როცა მოქმედების არარსებობის შემთხვევაში დანაშაულებრივი შედეგი (სხვა ადამიანის სიკვდილი) არ დადგებოდა. პირიქით, თუ მოქმედების არარსებობის შემთხვევაშიც ადამიანი ამ დროს და ამ სახით მაინც მოკვდებოდა, ეს იმის დამადასტურებელია, რომ აღნიშნული ქმედება არ არის სიცოცხლის მოსპობის აუცილებელი პირობა. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ყოველი მოქმედება, რომელიც მავნე შედეგის აუცილებელი პირობა იყო, როდი შეიძლება ჩაითვალოს პასუხისმგებლობის ობიექტურ წინამძღვრად; პასუხისმგებლობის ობიექტური წინამძღვარია მხოლოდ ისეთი მოქმედება, რომელიც მისი ჩადენის მომენტში ქმნიდა რეალურ შესაძლებლობას ზეგავლენა მოეხდინა მოვლენათა ფაქტობრივ მსვლელობაზე. თუ ადამიანის მოქმედებამ იმდენად უმნიშვნელო როლი შეასრულა მავნე შედეგის წარმოშობაში, რომ მოქმედების მომენტში მას არ შეუქმნია რეალური შესაძლებლობა ზეგავლენა მოეხდინა მოვლენათა იმ მსვლელობაზე,

რამაც მავნე შედეგი გამოიწვია, ასეთი მიზეზობრიობა არ შეიძლება მიღებულ იქნას მხედველობაში სასამართლოს მიერ.

მიზეზობრივი კავშირი უმოქმედობასა და ადამიანის სიკვდილს შორის არსებობს მაშინ, როდესაც: 1) პირს ჰქონდა სპეციალური ვალდებულება ხელი შეეშალა განსაზღვრული ადამიანის (ან ადამიანთა) სიკვდილისათვის იმ ფუნქციებისა და ამოცანების შესაბამისად, რაც მას დაკისრებული აქვს საზოგადოებრივ ურთიერთობათა განსაზღვრულ სფეროში. მოქმედების სპეციალური ვალდებულება შეიძლება გამომდინარეობდეს: ა. თვით კანონიდან (მაგალითად, დედა ვალდებულია საზრდო მისცეს ჩვილ ბავშვს); ბ. იმ მდგომარეობიდან, რაც მოქალაქეს უჭირავს ქვეყნის სახელმწიფოებრივ, სამეურნეო ცხოვრებაში და სხვ. (მაგალითად, ადვილად აალებადი და ფეთქებადი ნივთიერებების სააქროს უფროსი ვალდებულია მიიღოს აუცილებელი გამაფრთხილებელი ზომები, რათა არ მოხდეს დასახელებულ ნივთიერებათა აალება და აფეთქება. საავადმყოფოს მთავარი ექიმი ვალდებულია მიიღოს აუცილებელი ზომები ავადმყოფის მკურნალობისათვის და ა. შ.); გ. წინა მოქმედებიდან, რომლითაც შექმნილია საშიშროება ადამიანის სიცოცხლისათვის (მაგალითად, მთასვლელი, რომელმაც იკისრა გამოუცდელი ტურისტების გაცილება მთებში, ვალდებულია აღმოუჩინოს მათ დახმარება; მოქალაქე, რომელმაც შეიტყუა გამოუცდელი მოცურავე წყალში, ვალდებულია აღმოუჩინოს მას დახმარება სიცოცხლისათვის საფრთხის შექმნის შემთხვევაში). 2) უმოქმედობის მიზეზობრიობის მეორე პირობა არის ის, რომ პირს უნდა ჰქონდეს ფაქტობრივი შესაძლებლობა შეასრულოს თავისი მოვალეობა და ხელი შეუშალოს მავნე შედეგის განხორციელებას, ამ შემთხვევაში — კაცის სიკვდილს. პირიქით, თუ იმას, ვინც საფრთხე შექმნა, არ ჰქონდა თავისი ვალდებულების შესრულების შესაძლებლობა, უმოქმედობა არ იქნება მიზეზობრივ კავშირში შედეგთან (მაგალითად, თუ მთასვლელი თვით იმყოფებოდა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და შესაძლებლობა არ ჰქონდა დახმარება აღმოეჩინა ტურისტებისათვის, მისი უმოქმედობა არ იქნება მიზეზობრივ კავშირში შედეგთან). 3) თუ პირი შეასრულებდა მისთვის სავალდებულო და შესაძლებელ მოქმედებას, მავნე შედეგი, ე. ი. ადამიანის სიკვდილი, თავიდან იქნებოდა აცილებული. თუ მიუხედავად

ასეთი მოქმედების შესრულებისა, კაცი მაინც მოკვდებოდა, უმოქმედობა არ არის მიზეზობრივ კავშირში მის სიკვდილთან.¹

სუბიექტური მხრივ მკვლელობა შეიძლება იყოს მხოლოდ განზრახი ქმედობა. განზრახი მკვლელობის დროს პირი ითვალისწინებს თავისი მოქმედების შედეგად მეორე პირის სიცოცხლის მოსპობას, შეგნებული აქვს ამ მოქმედების საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი და სურს ადამიანის მოკლა (პირდაპირი განზრახვა) ან შეგნებულად უშვებს, რომ მის მოქმედებას პიროვნების სიკვდილი მოჰყვება (არაპირდაპირი, ირიბი, ევენტუალური განზრახვა). მოქმედების შედეგის გათვალისწინება ნიშნავს არა მარტო ადამიანის სიკვდილს, არამედ აგრეთვე მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის გათვალისწინებას. განზრახვა გულისხმობს აგრეთვე ქმედობის საზოგადოებრივი საშიშროების შეგნებას. მკვლელის სურვილი ასევე გულისხმობს იმასაც, რომ ა) ადამიანის სიკვდილი ქმედობის უშუალო მიზანია; ბ) პიროვნების მოკლა დამნაშავესათვის დასახული მიზნის მიღწევის აუცილებელი საშუალებაა; გ) ადამიანის სიკვდილი შეიძლება არც მიზანი იყოს პორტუგალიისა და არც მიზნის მიღწევის აუცილებელი საშუალება, მაგრამ მკვლელს მიაჩნდეს, რომ მის მოქმედებას აუცილებლობით მოჰყვება ადამიანის სიკვდილი და ურიგდებოდეს ასეთ შედეგს. მკვლელობა შეიძლება იყოს წინასწარ მოფიქრებული განზრახვით ან უეცარი განზრახვით.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პლენუმის არაერთ დადგენილებაში ხაზი გაესმის იმას, რომ დამნაშავეს განზრახვის შინაარსის შესახებ საკითხის გადაწყვეტისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ჩადენილი დანაშაულის ყველა გარემოების ერთობლიობა, კერძოდ, სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს დანაშაულის ჩადენის იარაღი და საშუალება, ჭრილობათა და სხვაგვარ სხეულებრივ დაზიანებათა რაოდენობა, ხასიათი და ლოკალიზაცია (მაგალითად, ადამიანის სიცოცხლისათვის მნიშვნელოვან ორგანოებში), დამნაშავეს დანაშაულებრივი ქმედობის შეწყვეტის მიზეზი და სხვ., აგრეთვე დამნაშავესა და დაზარალებულის ყოფაქცევა დანაშაულის ჩადენამდე, მათი ურთიერთდამოკიდებულება და ა. შ.

¹ დაწერილებით მიზეზობრივ კავშირზე იხ. Т. В. Церетели. Причинная связь в уголовном праве, М., 1963; თ. წერეთელი, გ. ტყემლიაძე. მოძღვრება დანაშაულზე. თბ., 1969.

შეცდომა მოკლულის პიროვნებაში ზეგავლენას არ ახდენს პასუხისმგებლობაზე, ვინაიდან ერთი ადამიანის სიცოცხლე სამართლებრივი თვალსაზრისით იმავე ღირებულებას წარმოადგენს, რასაც მეორე ადამიანის სიცოცხლე. ამიტომ თუ დამნაშავეს უნდოდა მოეკლა კონკრეტული პიროვნება, მაგრამ სიბნელეში იგი ვერ შეიცნო (ვერ გაარჩია) და მის მაგივრად სხვა მოკლა, იგი ასეთ შემთხვევაში პასუხს აგებს ადამიანის განზრახ მკვლელობისათვის.

განზრახი მკვლელობის მცდელობა არ შეიძლება ევენტუალური განზრახვის დროს, როდესაც პირი ითვალისწინებს თავისი მოქმედების შედეგად ადამიანის სიკვდილის არა აუცილებლობას, არამედ შესაძლებლობას და ამავე დროს არ სურს ასეთი შედეგი, თუმცა შეგნებულად უშვებს, ურიგდება მას. ევენტუალური განზრახვის დროს დამნაშავემ პასუხი უნდა აგოს ფაქტიურად დამდგარი შედეგისათვის.

განზრახი მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს რამოდენიმე პირის თანამონაწილეობით. თანამონაწილეობის უფრო მარტივ სახეს წარმოადგენს თანაამსრულებლობა, როდესაც მკვლელობის ყველა მონაწილე ერთობლივად როლების წინასწარ განაწილების გარეშე, ახორციელებს დანაშაულს. თანამონაწილეობის უფრო რთულ სახეს წარმოადგენს თანამონაწილეობა ამ სიტყვის საკუთრივი მნიშვნელობით, როდესაც ხდება როლების განაწილება ორგანიზატორს, წამქეზებელსა და დამხმარეს შორის.¹ თანაამსრულებლობის შემთხვევაში არ არის საჭირო მითითება იმ მუხლზე, რომელსაც ითვალისწინებს სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილი. ამ შემთხვევაში მკვლელობის ყველა თანაამსრულებლის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს კოდექსის განსაკუთრებული ნაწილის იმ მუხლით, რომელიც შეესაბამება ჩადენილ დანაშაულს. ამრიგად, განზრახი მკვლელობის თანაამსრულებლებად ცნობილი უნდა იქნენ ის პირები, რომლებიც მოქმედებდნენ ერთობლივად, მკვლელობის განზრახვით და უშუალო მონაწილეობას იღებდნენ დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობის პროცესში. მკვლელობის თანაამსრულებლობა გვეჩვენება არა მარტო მაშინ, როდესაც ყველა

¹ თანამონაწილეობის შესახებ საკითხთა ინტერპრეტაციას უნდა მიეუდგეთ ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 თავის (დანაშაულის ამსრულებლობა და დანაშაულში თანამონაწილეობა) შესაბამისი მუხლების გააზრების საფუძველზე, რაც სადავო პრობლემების გადაწყვეტასაც მოიცავს (მაგალითად, თანამონაწილეობის ფორმების საკითხი და სხვ. — ზ. წ.).

თანამონაწილე უშუალოდ ასრულებს დანაშაულის მთელ შემადგენლობას, არამედ მაშინაც, როდესაც ზოგიერთი თანამსრულებელი დანაშაულის შემადგენლობის ნაწილს ასრულებს. ამიტომ განზრახი მკვლელობის დროს ამსრულებლად უნდა ჩაითვალოს არა მარტო ის პირი, ვინც სასიკვდილო ჭრილობებს აყენებს დაზარალებულს, არამედ ისინიც ვინც ამ მომენტში მას ეხმარებიან (მაგალითად, ხელებს გაუკავებენ დაზარალებულს), რითაც შესაძლებლობა ეძლევათ ბოლომდე მიიყვანონ ბოროტი განზრახვა. აქ თუმცა როლების ერთგვარ განაწილებას აქვს ადგილი, მაგრამ თითოეული მონაწილე ასრულებს დანაშაულის შემადგენლობის რაიმე ნაწილს და შედეგი – ადამიანის სიკვდილი – ყველა მათგანის მოქმედებით არის გამოწვეული.

„მკვლელობის დამხმარე არ იღებს უშუალო მონაწილეობას დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელებაში, არამედ ჩვეულებრივად მოსამზადებელ მოქმედებას ასრულებს, ე. ი. მოქმედებს დანაშაულის ჩადენამდე. გამონაკლისის სახით დამხმარე შეიძლება მოქმედებდეს დანაშაულის ჩადენის მომენტშიც. მაგალითად, ვინმე დარაჯად დგას მაშინ, როდესაც მისი ამხანაგები კაცს კლავენ. დარაჯად დგომა არც მთლიანად და არც ნაწილობრივ არ ახორციელებს დანაშაულის შემადგენლობას, იგი მხოლოდ უადვილებს მკვლელობის ჩადენას. ამიტომ ეს მოქმედება განხილული უნდა იქნეს არა როგორც თანამსრულებლობა, არამედ როგორც დახმარება“.¹ აქვე უნდა დავსძინოთ ისიც, რომ დახმარება დანაშაულში განზრახვას გულისხმობს. აქედან გამომდინარე, ლოგიკურად წარმოუდგენელია როგორც გაუფრთხილებლობითი დახმარება განზრახ მკვლელობაში, ისე განზრახი დახმარება გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობაში.

თანამონაწილეობა გულისხმობს განზრახ მოქმედებას. ეს შეეხება უპირველეს ყოვლისა წაქეზებას. პირი შეიძლება ცნობილი იქნეს წამქეზებლად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თავისი მოქმედებით იგი ცდილობს აღუძრას მეორე პირს დანაშაულის ჩადენის განზრახვა. წამქეზებლის განზრახვა უნდა მოიცავდეს იმ კონკრეტულ დანაშაულს, რომლის განხორციელებაც მას სწადია და რომელზედაც იგი სხვას იყოლიებს. წამქეზებელი არ შეიძლება მოქმედებდეს გაუფრთხილებლობით. ამ დებულებას მკაცრად იცავს სასამართლო და საგამოძიებო

იხ. ვ. მაყაშვილის, მ. მაჭავარიანის, თ. წერეთლისა და თ. შავჭულიძის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 16.

პრაქტიკა. ამრიგად, ამა თუ იმ პირის მოქმედება მხოლოდ მაშინ შეიძლება განვიხილოთ როგორც წაქეზება, თუ დამტკიცებულია, რომ ეს მოქმედება ჩადენილი იყო დანაშაულის ჩადენაზე სხვა პირის დასაყოლიებლად.

განზრახი მკვლელობის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი, ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§2. განზრახი მკვლელობა (სსკ 108-ე მუხლი)

ეს მუხლი ითვალისწინებს განზრახ მკვლელობას, ესე იგი სხვისი სიცოცხლის განზრახ მოსპობას, რომელიც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით შეიდიდან თხუთმეტ წლამდე.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში განსახილველი მუხლი მოხსენიებულია როგორც მარტივი, ასევე ძირითადი მკვლელობის სახით. ვფიქრობთ ეს უკანასკნელი ტერმინი (ძირითადი) უფრო მართებულია, რადგან მისგანაა ნაწარმოები, როგორც მკვლელობის დამამძიმებელი, ასევე შემამსუბუქებელი გარემოებები. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ძირითადი სახის მკვლელობა რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსში ცალკე მუხლად არაა გამოყოფილი, არამედ იგი მოცემულია 105-ე მუხლის შემადგენლობაში პირველი ნაწილის სახით, ხოლო მეორე ნაწილი ითვალისწინებს განზრახი მკვლელობის დამამძიმებელ გარემოებებს. ყოველივე ეს, უდავოდ, რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის ხარვეზად (ნაკლად) უნდა მივიჩნიოთ, რადგან ასეთი კონსტრუქციის მუხლის არსებობა ეწინააღმდეგება განზრახი მკვლელობის სახეებად დაყოფის პრინციპს.¹ კერძოდ, ყველა სახის მკვლელობას თავისი სახელი უნდა ერქვას დამოუკიდებლად და ცალკე მუხლების სახით უნდა იქნას გათვალისწინებული კოდექსში. გაუგებარია ასევე, თუ რატომ არ შეაქვს აღნიშნული მუხლის მესამე ნაწილში რუსეთის კანონმდებელს ვთქვამთ შემამსუბუქებელ გარემოებებში ჩადენილი მკვლელობა? მათ

¹ პრინციპი ნიშნავს რომელიმე თეორიის, მეცნიერების და ა. შ. განმსაზღვრელ ძირითად დებულებას. სამართლის პრინციპებია სამართალში გამოხატული და მისი შინაარსის დამახასიათებელი სახელმძღვანელო საწყისები.

მიერ დანაშაულის (ამ შემთხვევაში განზრახი მკვლელობის) სახეებად დაყოფის პრინციპი ხომ მაინც დარღვეულია? ცხადია, რუსულ კანონმდებელთან შედარებით ჩვენი სახელმწიფოს კანონმდებელი უფრო კორექტულად (მართებულად) იქცევა (მხედველობაში გვაქვს განზრახი მკვლელობის სახეებად დაყოფის პრინციპის დაცვა და სისხლის სამართლის კოდექსში მათი ცალკე მუხლებად გამოყოფა).

განსახილველი დანაშაულის უშუალო ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე. მედიცინის თვალსაზრისით ადამიანის სიკვდილის დადგომის მომენტად ითვლება გულის მუშაობისა და ცენტრალური ნერვული სისტემის უჯრედთა დაშლის შედეგად ტვინის მუშაობის შეწყვეტა. სხვანაირად, გარდაცვალების მომენტად ითვლება თავის ტვინის ფუნქციონირების შეწყვეტა. ეს ეგრეთ წოდებული ბიოლოგიური სიკვდილია. ამისაგან განსხვავებით კლინიკური სიკვდილი ზასიათდება გულის მუშაობის შეჩერებით, რომლის აღდგენაც შესაძლებელია. თუ ამ პერიოდში ვინმე ავადმყოფზე დანაშაულებრივად ზემოქმედებს და უსპობს მას სიცოცხლეს ასეთი ქმედობა მკვლელობად უნდა ჩაითვალოს.

ობიექტური მხრივ მკვლელობა შეიძლება ჩადენილ იქნას მსხვერპლზე როგორც აქტიური ზემოქმედებით, ასევე უმოქმედობითაც.

უმოქმედობის გზით მკვლელობისათვის პასუხისმგებლობა ზგება მხოლოდ ობიექტურ და სუბიექტურ წინაპირობათა არსებობისას. სახელდობრ, თუ პირს კანონის, პროფესიის, ხელშეკრულებისა და სხვა დავალებათა ძალით დაკისრებული ჰქონდა მოვალეობა დაეცვა დაზარალებულის სიცოცხლე და თანაც თუ მას სიკვდილის თავიდან აცილების რეალური შესაძლებლობა გააჩნდა.

საზოგადოებრივად საშიში შედეგი – დაზარალებულის სიკვდილი – მკვლელობის ობიექტური მხარის სავალდებულო ნიშანია. რაც შეეხება მიზეზობრივ კავშირს, ეს კავშირი აუცილებელად უნდა დადგინდეს დამნაშავეს ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის. მკვლელობის ჩადენის ხერხი მხოლოდ მაშინ იქნება გათვალისწინებული როგორც მაკვალიფიცირებული ნიშანი (გარემოება), თუ იგი პირდაპირ იქნება გათვალისწინებული კანონში. სხვა შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენის ხერხი შეიძლება გათვალისწინებულ იქნას სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას.

ამრიგად, მკვლელობა ობიექტური მხრივ წარმოადგენს სამი ელემენტის ერთობლიობას: 1) მოქმედება ან უმოქმედობა, რაც მიმართულია სხვა პირის სიცოცხლის მოსპობაზე; 2) დაზარალებულის

სიკვდილი, როგორც დანაშაულის აუცილებელი შედეგი; 3) მიზეზობრივი კავშირი დამნაშავეს ქმედობასა (მოქმედებასა და უმოქმედობასა) და დაზარალებულის სიკვდილს შორის.

სუბიექტური მხრივ სსკ 108-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა შეიძლება იყოს მხოლოდ განზრახი. ესე იგი დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ ხელყოფს სხვა ადამიანის სიცოცხლეს, ითვალისწინებს დაზარალებულისათვის სიკვდილის მიყენების გარდუვალობას ან რეალურ შესაძლებლობას და სურს მისი დადგომა (პირდაპირი განზრახვა) ან არ სურს, მაგრამ შეგნებულად უშვებს მის დადგომას (არაპირდაპირი ანუ ირიბი, ანუ ევენტუალური განზრახვა). მკვლელობის მცდელობა შესაძლებელია მხოლოდ პირდაპირი განზრახვის დროს.

სსკ 108-ე მუხლი შეეფარდება ისეთ მკვლელობას, რომელიც ჩადენილია შურისძიების, ეჭვიანობის, ურთიერთწალაპარაკების ან ჩხუბის დროს.

შურისძიებით ჩადენილი მკვლელობა დაკვალიფიცირდება 108-ე მუხლით მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი ჩადენილი იყო აღნიშნული მოტივით და ასევე სისხლის აღების გვაროვნული ზნე-ჩვეულებების ნიადაგზე. ხოლო თუ განზრახი მკვლელობა ჩადენილია მსხვერპლის ან მისი ახლობლის სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით, მაშინ ბრალდებულს უნდა შეეფარდოს სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტი.

საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში გავრცელებული სახით გვხვდება მკვლელობა ეჭვიანობის ნიადაგზე. თუ ასეთი მკვლელობის ჩადენის დროს პიროვნებამ განსაკუთრებული სისასტიკე გამოიჩინა, ან თუ არსებობს მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებანი, მაშინ მკვლელობა დაკვალიფიცირდება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის შესაბამისი პუნქტით, როგორც დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი განზრახი მკვლელობა. მაგრამ თუ ეჭვიანობით მკვლელობა ჩადენილი იყო უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, რომელიც აღედრა დამნაშავეს იმის გამო, რომ თვით მსხვერპლმა მიაყენა მას მძიმე შეურაცხყოფა ან იხმარა მის მიმართ უკანონო ძალადობა, იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 111-ე მუხლით (მკვლელობა ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში). ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში ეჭვიანობით ჩადენილი მკვლელობა დაკვალიფიცირდება 108-ე მუხლით.

მკვლელობის გავრცელებულ სახეს წარმოადგენს ასევე მკვლელობა წაჩხუბების ნიადაგზე. მკვლელობა ჩხუბის დროს შეიძლება დაკვალიფიციკრდეს 109-ე მუხლით (მხედველობაში გვაქვს განზრახი მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებანი – ზ. წ.) მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ იგი ჩადენილია ხულიგნური ქვენაგრძნობით (ანუ ხულიგნური მოტივით) ან როდესაც არსებობს რაიმე სხვა დამამძიმებელი გარემოება (მაგალითად, წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მკვლელობა, განსაკუთრებული სისასტიკე, ორი ან მეტი პირის მკვლელობა და ა. შ.). დანარჩენ შემთხვევებში იგი დაკვალიფიციკრდება 108-ე მუხლით, რაც ითვალისწინებს ძირითადი ანუ მარტივი სახის მკვლელობას. არ არის გამორიცხული იმის შესაძლებლობაც, რომ ქმედობა დაკვალიფიციკრდეს სსკ 111-ე და 113-ე მუხლებით, რომლებიც ითვალისწინებს მკვლელობას ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში და მკვლელობას აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, თუ, რა თქმა უნდა, საქმის გარემოებათა მიხედვით არსებობს აღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნები.

სსკ 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი, ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა 14 წელი.

§3. განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში (სსკ 109-ე მუხლი)

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლში 14 პუნქტის სახითაა ჩამოთვლილი განზრახი მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებები. ესენია, განზრახი მკვლელობა: ა) ორი ან მეტი პირისა; ბ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა; გ) მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით; დ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნისა ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფისა; ე) მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით; ვ) განსაკუთრებული სისასტიკით;

ზ) ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; თ) ჯგუფურად; ი) ანგარებით ან შეკვეთით; კ) ხულიგნური ქვენაგრძნობით; ლ) სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით; მ) რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; ნ) მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის, ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით; პ) არაერთგზის (გარდა ამ კოდექსის 110-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლევლობებისა). განსახილველ მუხლს (იგულისხმება 109-ე მუხლი) აქვს შენიშვნა, სადაც ხაზი გაესმის იმას თუ ვინ ითვლება „აზლო ნათესავად“. ასეთად კანონმდებელი ასახელებს მშობელს, შვილად ამყვანს, შვილს, შვილობილს, პაპას, ბებიას, შვილიშვილს, დას, ძმასა და მეუღლეს.

დასახელებული დამამძიმებელი გარემოებები, დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტების მიხედვით, შეიძლება მივაკუთვნოთ განზრახი მკვლევლობის ობიექტს, ობიექტურ მხარეს, სუბიექტსა და სუბიექტურ მხარეს.

კვალიფიციური განზრახი მკვლევლობა, რომელიც მიეკუთვნება დანაშაულის ობიექტს არის: 1) განზრახი მკვლევლობა ორი ან მეტი პირისა; 2) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა; 3) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანისა ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფისა; 4) მძევლ ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით.

დამამძიმებელი გარემოებანი, რომლებიც მიეკუთვნება ობიექტურ მხარეს შემდეგია: 1) განზრახი მკვლევლობა მსხვერპლის ან მისი აზლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით; 2) ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; 3) განსაკუთრებული სისასტიკით.

მკვლევლობის კვალიფიციური გარემოებანი, რომელიც მიეკუთვნება სუბიექტურ მხარეს შემდეგია: 1) მკვლევლობა ანგარებით ან შეკვეთით; 2) ხულიგნური ქვენაგრძნობით; 3) სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით; 4) რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; 5) მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით.

დამამძიმებელი გარემოებანი, რომლებიც მიეკუთვნება დანაშაულის სუბიექტს ესაა: 1) განზრახი მკვლელობა არაერთგზის (გარდა სს კოდექსის 110-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობებისა); 2) ჯგუფურად.

შენიშვნის სახით აქვე გვინდა დავსძინოთ, რომ ისეთი დამამძიმებელი გარემოება როგორიცაა – „განზრახი მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით“, – ერთდროულად მიეკუთვნება დანაშაულის შემადგენლობის როგორც ობიექტურ, ასევე სუბიექტურ მხარეს. აქედან გამომდინარე უპრიანი იქნება მისი დამოუკიდებლად განხილვა.

დამამძიმებელ გარემოებათა კლასიფიკაციას ობიექტის, ობიექტური მხარის, სუბიექტისა და სუბიექტური მხარის მიხედვით უდავოდ თეორიული მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ სწავლების მიზნით უფრო მოსახერხებელია და მიზანშეწონილი დამამძიმებელ გარემოებათა განხილვა იმ რიგის მიხედვით, რა რიგითაც ისინი გადმოცემულია სსკ 109-ე მუხლში. *ქ.ს.*

სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლში მითითებული დამამძიმებელი გარემოებებიდან თუნდაც ერთის არსებობა არის იმის სავალდებულო პირობა, რომ ქმედობა დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლით. თუ პირის ქმედობაში არის რამოდენიმე დამამძიმებელი გარემოება (მაგალითად, ანგარება, განსაკუთრებული სისასტიკე, ხულიგნური ქვენაგრძნობა და ა. შ.), მაშინ ასეთ შემთხვევაში აუცილებლად საჭიროა ყოველი დამამძიმებელი გარემოება მას შეერაცხოს ცალ-ცალკე. სხვანაირად თუ ვიტყვით, სხვადასხვა პუნქტებით ჩადენილმა დამამძიმებელმა გარემოებებმა დამოუკიდებელი ასახვა უნდა ჰპოვოს დანაშაულის კვალიფიკაციაში.

⁴ განვიხილოთ სსკ 109-ე მუხლში დასახელებული განზრახი მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებები ცალ-ცალკე:

ა) განზრახ მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა

ასეთი მკვლელობის თავისებურება იმაში მდგომარეობს იგი ნაკარნახევია ერთიანი განზრახვით და ჩადენილია, როგორც წესი, ერთდროულად.¹ ორი ან მეტი პირის განზრახ მკვლელობის სურვილი დამნაშავეს შეუძლია გაუჩნდეს როგორც მკვლელობის ჩადენამდე, ასევე მისი ჩადენის მომენტში.

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, стр. 230.

ორი ან მეტი პირის მკვლელობა, განსხვავებით არაერთგზისი მკვლელობისაგან, წარმოადგენს ერთიან დანაშაულს. დაზარალებულთა მკვლელობა ამ შემთხვევაში ხდება ერთდროულად ან დროში მცირედენი განსხვავებით, თანაც დამნაშავის მოქმედება უნდა მოიცავდეს განზრახვის ერთიანობას. ორი ან მეტი პირის მკვლელობის მიმართ განზრახვის ერთიანობა შეიძლება გამოვლინდეს მხოლოდ პირდაპირ ან არაპირდაპირ განზრახვაში, ასევე ერთი პირის მიმართ პირდაპირ და სხვა პირთა მიმართ არაპირდაპირ (ირიბ, ევენტუალურ) განზრახვაში. ამრიგად, დასახელებული მკვლელობის პირველი ძირითადი დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ ორი ან მეტი ადამიანის მოკლა მოცულია ერთი საერთო განზრახვით. სსკ 109-ე მუხლის პირველი პუნქტის მეორე თავისებურება ისაა, რომ როგორც წესი, ორივე მკვლელობა ერთდროულად უნდა მოხდეს, თუმცა გამორიცხული არაა იმის შესაძლებლობა, რომ ორი ან რამოდენიმე პირის მკვლელობა დროის სულ მცირე მონაკვეთით იყოს დაშორებული ერთმანეთისაგან. სსკ 109-ე მუხლის პირველი პუნქტით ქმედობის კვალიფიკაციისათვის არაა აუცილებელი, რომ ორი ან მეტი პირი ერთი მოქმედებით იყოს მოკლული (მაგალითად, სახლში ხელყუმბარის შეგდებით, სადაც რამოდენიმე ადამიანი იმყოფება). ასეთი მკვლელობა შეიძლება რამოდენიმე ერთმანეთზე მოყოლებული მოქმედებითაც იყოს ჩადენილი. სსკ 109-ე მუხლის პირველი პუნქტით არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ქმედობა, თუ იგი ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით ან ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში. იმ შემთხვევაში როდესაც დამნაშავეს განზრახული ჰქონდა ორი ან მეტი პირის მკვლელობა, მაგრამ ფაქტობრივად მოახერხა მხოლოდ ერთი ადამიანის მოკლა, ხოლო მეორის მიმართ ადგილი ჰქონდა მცდელობას, ასეთი მოქმედება არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით, როგორც დამთავრებული დანაშაული, ე. ი. როგორც ორი პირის დამთავრებული მკვლელობა, რამდენადაც ორი პირის მოკვლის განზრახვა ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი დამნაშავის ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო. ასეთი შემთხვევები უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, როგორც 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დამთავრებული მკვლელობა და როგორც 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობის მცდელობა. თუ დამნაშავეს განზრახული ჰქონდა მარტო ერთი ადამიანის მოკლა, მაგრამ ამ დანაშაულის ჩადენის დროს იგი მოქმედებდა

მრავალი ადამიანის სიცოცხლისათვის საშიში საშუალებით (მაგალითად, ასაფეთქებელ მოწყობილობათა გამოყენება), მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით, არამედ „ზ“ პუნქტით, რომელიც ითვალისწინებს განზრახ მკვლელობას ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. სსკ 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობა დამთავრებულად ითვლება იმ შემთხვევაში, თუ ერთდროულად მოკლულია არანაკლებ ორი ადამიანი მაინც. სიტყვა „ერთდროული“ საერთოდ იმითომ მოიხსენიება, რომ გაიმიჯნოს ორი ან მეტი პირის განზრახი მკვლელობა განმეორებით ჩადენილი მკვლელობისაგან. „ერთდროული მკვლელობა“ არ შეიძლება გაგებულ იქნას ვიწრო მნიშვნელობით. მაგალითად, დამნაშავე, რომელიც სახლს ტეხავს შეიძლება მან ჯერ მოკლას დიასახლისი, ხოლო ამის შემდეგ იმავე მიზეზით მოკლას ბავშვი; მაგრამ აქ, მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული დრო გავიდა ერთი მკვლელობიდან მეორის ჩადენამდე, ჩვენ მაინც სახეზე გვაქვს ერთდროული მკვლელობა ორი პირისა და არა როგორც ორი დამოუკიდებელი სახის მკვლელობა.

ბ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის განზრახი მკვლელობა

მკვლელის მიერ წინასწარი ცოდნა ქალის ორსულ მდგომარეობაში ყოფნის შესახებ (რომლის სიცოცხლის მოსპობაც მას განზრახული აქვს), იმას ნიშნავს, რომ მან წინასწარ და უდავოდ იცოდა ასეთი ფაქტის შესახებ. ბრალდებულის ცოდნა შეიძლება ეფუძნებოდეს ვიზუალურ დაკვირვებას (ფეხმძიმობის დიდი ხნის შემთხვევაში), ოფიციალური დოკუმენტების გაცნობას (რომელიც გაცემულია შესაბამისი სამკურნალო დაწესებულების მიერ), დაზარალებულის ნათქვამს და ა. შ. ყოველ შემთხვევაში ქალის ორსულ მდგომარეობასთან დაკავშირებული ცნობები უნდა იყოს ობიექტური და უტყუარი. სხვა შემთხვევაში ვარაუდები, სააღბათო მსჯელობები და ა. შ. დასახელებული ფაქტის შესახებ, გამორიცხავენ 109-ე მუხლი „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის შერაცხვის შესაძლებლობას. ორსული ქალის განზრახ მკვლელობის მოტივები შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს, სახელდობრ ისეთიც კი, რომლებსაც კანონი დამამძიმებელ მოტივებად არ მიიჩნევს (მაგალითად, ეჭვიანობა და საყოფაცხოვრებო შურისძიება).

სსკ 109-ე მუხლის „ბ“ პუნქტით კვალიფიკაცია, პრინციპში იმითაა განპირობებული, რომ იგი ხელყოფს საგანგებო ხასიათის მქონე მნიშვნელოვან ობიექტს, კერძოდ, ორსული ქალის სიცოცხლესა და ნაყოფის განვითარებას.

პირის მოქმედება ფაქტობრივი შეცდომის პირობებში (მიიჩნევა, რომ სიცოცხლეს უსპობდა ორსულ ქალს, რომელიც ორსული არ იყო) სისხლის სამართლის ლიტერატურაში დავას იწვევს. ვფიქრობთ, რომ ამ საკითხის გადაწყვეტისას უნდა ამოვდიოდეთ სისხლის სამართლის თეორიის ძირითადი დებულებიდან, კერძოდ, შეცდომის გავლენის შესახებ ბრალეულის პასუხისმგებლობაზე, რომლის თანახმადაც ასეთ შემთხვევაში ქმედობა უნდა განიხილებოდეს, როგორც კვალიფიციური დანაშაულის მცდელობა. სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით, აღნიშნულ ვითარებას საფუძვლად უნდა დაედოს ბრალდებულის განზრახვის მიმართულება და ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის „ბ“ პუნქტითა და იმ მუხლით, რომელიც ითვალისწინებს დანაშაულის მომზადებასა და მცდელობას. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა შეესაბამება სუბიექტური შერაცხვის პრინციპს, რომლის პოზიციებზეც მყარად დგას საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა.

იმ შემთხვევაში თუ სახეზე გვაქვს წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მკვლელობა და ამავე დროს სხვა შემადგენლობაც (მაგალითად, ანგარება, ხულიგნური ქვენაგრძნობა და სხვ.), ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს აღნიშნულ დამამძიმებელ გარემოებებთან ერთად. ე. ი. გვექნება კვალიფიციურ გარემოებათა ერთობლიობა.

იურიდიულ ლიტერატურაში პროფ. მ. დ. შარგოროდსკის მიერ გამოთქმული იყო წინადადება, რომ წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მკვლელობა დამამძიმებელი გარემოების სახით გათვალისწინებული არ ყოფილიყო სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში. მისი წინადადება კრიმინალისტთა უმრავლესობამ უარყო. საინტერესოა მისი „ორიგინალური“ შეხედულება იმის თაობაზე, რომ თითქოსდა სისხლის სამართლისათვის უცნობი იყოს კვალიფიციური მკვლელობა მისი ობიექტის მიხედვით, ე. ი. განურჩევლად იმისა, თუ ვინ არის მოკლული.¹

¹ М. Д. Шаргородский. Преступления против жизни и здоровья. М., 1948, стр. 95.

**გ) მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის
სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი
მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებული
განზრახი მკვლელობა**

ამ სახის მკვლელობაში მსხვერპლის (დაზარალებულის) ორი კატეგორია უნდა გამოვყოთ: ა) მოქალაქე, რომელიც ახორციელებს სამსახურებრივ საქმიანობას ან საზოგადოებრივ მოვალეობას და ბ) მისი ახლობლები (ახლო ნათესავები).

სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებულ დანაშაულად უნდა მივიჩნიოთ განზრახი მკვლელობა ჩადენილი იმ მიზნით, რათა ხელი შეშლოდა დაზარალებულის (მსხვერპლის) მართლზომიერ მოქმედებას, რომელიც მიმართული იყო სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესასრულებლად, ან მკვლელობა, რომელიც წარმოადგენს სამაგიეროს მიზლვას ასეთი საქმიანობისათვის.

სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებად ითვლება ადამიანის ყოველი საქმიანობა, რომელიც შედის მის სამსახურებრივ მოვალეობათა წრეში, ხოლო საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებად მიჩნეულია, როგორც მოქალაქეების მიერ სპეციალურად მათზე დაკისრებულ საზოგადოებრივ მოვალეობათა შესრულება, ისე სხვა მოქმედებათა შესრულება საზოგადოებისა და ცალკე პირების სასარგებლოდ (სამართალდარღვევათა აღკვეთა, ხელისუფლების ორგანოებისათვის შეტყობინება, რომ მზადდება ან ჩადენილია დანაშაული და ა. შ.).

განსახილველი სახის მკვლელობა გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, მსხვერპლის (დაზარალებულის) საქმიანობის მართლზომიერ ხასიათს. ხოლო თუ დაზარალებული უკანონოდ მოქმედებდა და იგი სწორედ ამ უკანონო საქმიანობასთან დაკავშირებით მოკლეს, მაშინ მკვლელობა არ დაკვალიფიცირდება სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით.

სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით მკვლელი მხოლოდ მაშინ აგებს პასუხს, როცა მან სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით მოკლა თვით ის პირი, ვინც ამ მოვალეობას ასრულებდა ან მისი ახლო ნათესავი.

სუბიექტური მხრივ მკვლელს არა მარტო ძირითადი შედეგის, ესე იგი ადამიანისათვის სიცოცხლის მოსპობის მიმართ, არამედ აგრეთვე დამამძიმებელი (მაკვალიფიცირებელი) გარემოების (ნიშნის) მიმართაც უნდა ჰქონდეს განზრახვა, ე. ი. შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ

კლავს მსხვერპლს (დაზარალებულს) ან მის ახლო ნათესავს სამსახურებრივ ან საზოგადოებრივ მოვალეობასთან დაკავშირებით, ან იგი უნდა ჰქონდეს ადამიანის ასეთი საქმიანობის გამო სამაგიეროს მიზლის მიზნით.

სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით კვალიფიკაცია შესაძლებელია, როგორც იმ შემთხვევაში, როცა დაზარალებული (მსხვერპლი) სამსახურებრივ საქმიანობას ან საზოგადოებრივ მოვალეობას ასრულებს გარკვეული დროის მანძილზე, ასევე ერთჯერადი შესრულების შემთხვევაშიც.

მკვლელობის მომენტი შეიძლება განსხვავებული იყოს. ასე მაგალითად, თუ მკვლელობის მიზანი იყო შურისძიება უკვე შესრულებული სამსახურებრივი საქმიანობისათვის (საზოგადოებრივი მოვალეობისათვის), იგი შეიძლება განხორციელდეს დაზარალებულის მიერ მისი მართლზომიერი მოქმედების შესრულების შემდეგ. ხოლო თუ მკვლელობა მიზნად ისახავს საერთოდ მსხვერპლის კანონიერი საქმიანობის აღკვეთას – იგი შეიძლება განხორციელდეს როგორც აღსაკვეთი საქმიანობის დაწყებამდე, ასევე მისი შესრულების მომენტში.

ტერმინი „ახლო ნათესავი“, – როგორც უკვე შევნიშნეთ, – ნიშნავს მშობლებს, შვილად ამყვანთ, შვილებს, შვილად აყვანილებს, ძმებსა და დებს, პაპს, ბებიას, შვილიშვილებს, აგრეთვე ქმარსა და ცოლს. რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსი 105-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ბ“ პუნქტში, მიუთითებს ტერმინს „ახლობელი“, რომელიც მოიცავს პირთა ფართო წრეს, კერძოდ, აქ შედიან არა მხოლოდ ნათესავები აღმავალი და დამავალი შტოს ხაზით, არამედ სხვა პირებიც, რომლებიც სხვადასხვა ფაქტორების ძალით (მეგობრობა, სიყვარული, ურთიერთპატივისცემა და ა. შ.) ახლობლები არიან დაზარალებულისათვის. ვფიქრობთ, რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის მიერ ნახმარი ტერმინი „ახლობელი“ უფრო მისაღებია, ვიდრე ჩვენს კოდექსში მითითებული ტერმინი „ახლო ნათესავი“. საქმე იმაშია, რომ უახლოესი მეგობრის მკვლელობა, განსახილველ დანაშაულთან დაკავშირებით, არ უნდა განსხვავდებოდეს ახლო ნათესავის მკვლელობისაგან.

სსკ 109-ე მუხლის „გ“ პუნქტით გათვალისწინებული „ახლო ნათესავის“ მკვლელობისათვის საერთო დამაზასიათებელი ნიშანია ის, რომ იგი მკვლელობის მსხვერპლი ხდება იმ პირთან კავშირის გამო, რომელიც ასრულებს სამსახურებრივ საქმიანობას ან საზოგადოებრივ

მოვალეობას. მისი სიცოცხლის მოსპობა ფსიქიკური ზემოქმედების ხერხია იმ პირთა მისამართით, რომლებიც ასრულებენ სამსახურებრივ საქმიანობას ან საზოგადოებრივ მოვალეობას.

მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის მისამართით განხორციელებულ მკვლელობაში თუ დაშვებულია შეცდომა, (მოკლულია სხვა პიროვნება), მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროს 108-ე მუხლის პირველი ნაწილით (განზრახი მკვლელობა, ე. ი. სხვისი სიცოცხლის განზრახ მოსპობა).

მსხვერპლის მიერ სამსახურებრივი საქმიანობის ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასა და განზრახ მკვლელობას შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი.

დ) განზრახ მკვლელობა დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნისა და უმწეო მდგომარეობაში მყოფისა

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „დ“ პუნქტში, გაერთიანებულია ორი მაკვალიფიცირებული ნიშანი, რომელთაგანაც ერთი ახასიათებს დაზარალებულებს (არასრულწლოვანსა ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფს), ხოლო მეორე მოქმედების ხერხის თავისებურებას. სახელდობრ, მათი სიცოცხლის განზრახ მოსპობას. ასეთი შემადგენლობა უცნობი იყო წინამორბედი კოდექსისათვის. დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობაში ყოფნა იმას ნიშნავს, რომ მას არ შეუძლია შეიგნოს ის რაც მისი მისამართით ხდება.

დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობა შეიძლება გამოწვეული იყოს მძიმე ავადმყოფობით, ან ისეთი სუბიექტური და ობიექტური მიზეზებით, რომლებიც შეუძლებელს ხდიან ან მეტად ამცირებენ მის ფიზიკურ უნარს, შესაძლებლობას წინააღმდეგობა გაუწიოს დამნაშავეს. სხვანაირად თუ ვითყვით, უმწეო მდგომარეობა ეს ისეთი მდგომარეობაა, როცა დაზარალებულს არ შეუძლია წინააღმდეგობა გაუწიოს მკვლელს მცირეწლოვანების, ღრმა ძილის, ძლიერი სიმთვრალის, ღრმა მოხუცებულობის, მძიმე ავადმყოფობის, გულის წასვლისა და სხვათა გამო.

პირის უმწეო მდგომარეობაში ყოფნა ბრალდებულისათვის წინასწარშეცნობილი უნდა იყოს, ე. ი. მან დანამდვილებით უნდა იცოდეს ამის შესახებ. მკვლელის მიერ დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობის გამოყენება, რომლის დროსაც მას მართლაც არ შეუძლია

თავისი თავის დაცვა, მიუთითებს დამნაშავეს მომეტებულ სისასტიკეზე, იმ ელემენტარული ზნეობრივი თვისებების უქონლობაზე რაზედაც უძველესი დროიდან მიუთითებდა ქართული ანდაზა „წაქცეულს არ ცემენო“.

სსკ 109-ე მუხლის „დ“ პუნქტი ასევე საგნებით მართებულად მიიჩნევს დამამძიმებელ გარემოებად არასრულწლოვანის განზრახ მკვლელობას (რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის 105-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ვ“ პუნქტში არასრულწლოვანის განზრახი მკვლელობა მოხსენიებული არაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი დამამძიმებელ გარემოებად არ ითვლება).

ე) განზრახი მკვლელობა მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით

მძევლის ხელში ჩაგდების როგორც დამოუკიდებელი დანაშაულის იურიდიულ ანალიზს აქ არ ვახდენთ, რადგან მის შესახებ საუბარი გვექნება სსკ 144-ე მუხლის განხილვისას. შევნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ მძევლად ადამიანის ხელში ჩაგდება იმ მიზნით ხდება, რომ შემდგომში მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ ესა თუ ის ორგანიზაცია ან პირი, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება. იმ შემთხვევაში, როცა მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით ხდება განზრახი მკვლელობის ჩადენა ეს კანონმდებლის მიერ დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული და ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროდეს 109-ე მუხლის „ე“ პუნქტით.

რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კომენტარებში საგნებით სწორად გაესმის ხაზი იმას, რომ „ადამიანის მოტაცებასა ან მძევლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებულ განზრახ მკვლელობად, უნდა მივიჩნიოთ არა მარტო მხოლოდ მოტაცებულის ან მძევლის მკვლელობა, არამედ სხვა პირების მკვლელობაც. მაგალითად, ისეთი პირებისა, რომლებმაც წინააღმდეგობა გაუწიეს დამნაშავეებს ადამიანის მოტაცებაში, ანდა რომლებიც შეეცადნენ მძევლების განთავისუფლებას“.¹ იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს მძევლად ხელში ჩაგდებას, ხოლო შემდეგ მის (მძევლის) განზრახ მკვლელობას, ამ შემთხვევაში დანაშაულის ჩამდენ პირთა მოქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 1998, с. 232.

144-ე მუხლითა და 109-ე მუხლის „ე“ პუნქტით, როგორც დანაშაულის რეალური ერთობლიობის შემთხვევა.

ვ) განზრახ მკვლელობა ჩადენილი განსაკუთრებული სისასტიკით

მკვლელის მიერ განხორციელებული მეორე ადამიანის სიცოცხლის განზრახი, მართლსაწინააღმდეგო მოსპობა, მისი მოტივისა და ჩადენის ხერხის მიუხედავად, ყოველთვის სისასტიკით ხასიათდება. მაგრამ ამ სისასტიკესაც განსხვავებული ხარისხი გააჩნია (ე. ი. სისასტიკე განსხვავებული ხარისხის მქონეა), სწორედ ასეთ განსხვავებულ ხარისხზე მიუთითებს სს კოდექსის 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტი. აქ ხაზი გაესმის განზრახ მკვლელობას ჩადენილს განსაკუთრებული სისასტიკით.

განსაკუთრებული სისასტიკე ვლინდება: ცოცხლად დაწვაში; საკვებისა და წყლის ხანგრძლივი დროით მიუცემლობაში; მტანჯველი თვისების მქონე საწამლაკის გამოყენებაში; სხეულზე მრავალრიცხოვანი სასიკვდილო ჭრილობების მიყენებაში; საღისეურ მოქმედებაში, როდესაც სიცოცხლის მოსპობის წინ ან მკვლელობის პროცესში დაზარალებულის მიმართ გამოიყენება წამება, ტანჯვა, აბუჩად აგდება; სასიკვდილოდ დაჭრილის მიტოვებაში, რომელიც სისხლისაგან იცლება; მსხვერპლისადმი უღმრთელო დამოკიდებულებაში; დაზარალებულის ახლობელთათვის მორალური ტანჯვის შეგნებულად მიყენებაში, მაგალითად, მათი თანდასწრებით მკვლელობის ჩადენა და სხვ.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში, განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი მკვლელობის დახასიათებისას, ძირითადად სწორედ დასახელებული ხასიათის დამამძიმებელ გარემოებებზე ეხვდებით ხაზგასმას. გვხვდება მიუღებელი თვალსაზრისიც, ასე მაგალითად, 1997 წელს გამოცემულ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის განსაკუთრებულ ნაწილში (სახელმძღვანელო) მითითებულია სამ გარემოებაზე, რომლებიც თითქოსდა ობიექტურად მოწმობენ განსაკუთრებულ სისასტიკეზე და დასახელებულია: მკვლელობის ხერხი, საღიზში და მკვლელობა დაზარალებულის ახლობლების თვალწინ.¹ ვფიქრობთ კომენტარები ზედმეტია, რადგან დასახელებული გარემოებები

¹ იხ. Уголовное право Российской Федерации (особенная часть). М., 1997, с. 99.

მხოლოდ ერთს მოწმობენ, სახელდობრ იმას, რომ ისინი მკვლელობის ობიექტური მხარის ნიშნებია.

ამრიგად, 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით კვალიფიკაციისათვის აუცილებელი პირობაა ის, რომ მასში გამოვლინდეს უკიდურესად უღმრთო, წრეს გადასული სისასტიკე. განსაკუთრებულ სისასტიკეს კანონი უკავშირებს როგორც დანაშაულის ჩადენის ზერხსა და საშუალებას, ასევე სხვა გარემოებებსაც, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ბრალდებულმა განსაკუთრებული სისასტიკე გამოავლინა. მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილად უნდა მივიჩნიოთ მხოლოდ მაშინ, როდესაც თვით მოქმედება, რომლითაც იგი ზორციელდება, განსაკუთრებულ მწამებლურ ხასიათს ატარებს; როდესაც სიცოცხლის მოსპობის წინ ან მისი განზორციელების პროცესში ბრალდებული განზრახ აწამებს დაზარალებულს (მსხვერპლს) ან მძიმედ ტანჯავს მას მრავალი ჭრილობების მიყენებით, მწვალებლური საწამლავის გამოყენებით და სხვ. განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილ მკვლელობად ითვლება აგრეთვე ადამიანის მოკვლა მისი ახლო ნათესავების თანდასწრებით, როდესაც ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ მათ განსაკუთრებულ ტანჯვას აყენებს, რომ მათ გასაწამებლად მიმართავს მკვლელობის განსაკუთრებით მწვალებლურ საშუალებებს. მაშასადამე, ამ შემთხვევაში გადაწყვეტი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს განზრახვის მიმართულებას, ე. ი. თუ მკვლელს შეგნებული აქვს, რომ თავისი მოქმედებით ზნეობრივ ტანჯვას აყენებს იმ პირთ, რომლებიც ესწრებიან მკვლელობას და სურს ეს ნებისმიერი მოტივით (ზულიგნობა, შურისძიება, საღისტური მოქმედებანი და ა. შ.), მაშინ მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით.

რაც შეეხება ისეთ შემთხვევას, როცა ადგილი აქვს მშობლის მკვლელობას მისი ჩვილი ბავშვის თანდასწრებით, ასეთი მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილად არ ჩაითვლება, რადგან ჩვილ ბავშვს ამ ქმედობის არსი არ ესმის და მორალურ ტანჯვას არ აყენებს მას. ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიციროდეს საქართველოს სს კოდექსის 108-ე მუხლით, როგორც ძირითადი (მარტივი) სახის მკვლელობა. განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილ მკვლელობად ითვლება ასევე ცოცხალი ადამიანის სხეულის ცალკეულ ნაწილებად დაჩეხვა, მისთვის თვალების ამოთხრა და ა. შ., ყოველივე ეს, რა თქმა უნდა, მკვლელის უღმრთოებასა და წრეგადასულ სისასტიკეზე მეტყველებს. თუ გვაშის მოსპობა ან დაჩეხვა დანაშაულის დაფარვის

მიზნით მოხდა, ეს არ ჩაითვლება განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილ განზრახ მკვლელობად და იგი უნდა დაკვალიფიციროდეს 109-ე მუხლის „ღ“ პუნქტით (განზრახი მკვლელობა, სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით.)

განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი განზრახი მკვლელობისას მრავალი ჭრილობის მიყენებასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ჭრილობათა სიმრავლე მკვლელობის ან მისი მცდელობის დროს ყოველთვის როდი შეიძლება განხილული იქნეს როგორც მკვლელობის განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენის დამადასტურებელი საბუთი. კანონის აზრით, ეს ნიშანი მარტო მკვლელობის საშუალებასთან როდია კავშირში, არამედ იგი სხვა გარემოებებთანაც უნდა იყოს დაკავშირებული, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ბრალდებულის განზრახვა მიმართული იყო მკვლელობის განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენაზე, რომ მან მართლაც შეგნებულად მიაყენა დაზარალებულს განსაკუთრებული ტანჯვა თუ წამება. სხვანაირად თუ ვიტყვი, ის გარემოება, რომ მსხვერპლისათვის (დაზარალებულისათვის) მიყენებულმა ჭრილობებმა მისი ხანგრძლივი ტანჯვა გამოიწვია, მხოლოდ მაშინ გამოდგება როგორც განსაკუთრებული მტანჯველი საშუალებით ჩადენილი მკვლელობის დამადასტურებელი საბუთი, თუ დამტკიცებული იქნება, რომ მკვლელმა განზრახ მიაყენა მსხვერპლს ისეთი ჭრილობები, რომლებსაც, როგორც მან იცოდა, ერთბაშად კი არ უნდა მოეკლა ადამიანი, არამედ მხოლოდ ხანგრძლივი ტანჯვის შემდეგ.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პლენუმის არაერთ დადგენილებაში ხაზგასმულია იმის შესახებ, რომ როდესაც სასამართლო აკვალიფიცირობს მკვლელობას როგორც განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილად, მან განაჩენში უნდა მიუთითოს, თუ რატომ ჩაითვალა აღნიშნული სახის მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილად.

განსაკუთრებული სისასტიკე – სამართლებრივი (იურიდიული) ცნებაა. მისი დადგენა, იურიდიული კვალიფიკაცია და შეფასება საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების კომპეტენციაა, რომლებიც სამართლის ნორმებთან ერთად სარგებლობენ (ხელმძღვანელობენ) ისეთი ზნეობრივი (მორალური) ნორმებით, რომლებიც მიღებულია ცივილიზებულ საზოგადოებაში.

სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის როლი ასეთ საქმეებზე მხოლოდ დასკვნის მიცემაში გამოიხატება, ე. ი. ექსპერტს, კანონის

თანახმად, უფლება არა აქვს ქმედობას მისცეს იურიდიული კვალიფიკაცია (ეს სასამართლომ უნდა დაადგინოს). მისი უფლებამოსილებაა დაადსტუროს: სიკვდილის მიზეზები, ჭრილობათა რაოდენობა და მათი ლოკალიზაცია, სხეულის დაზიანების ხასიათი (ხარისხი) და დრო – თუ როდის იყო მიყენებული სასიკვდილო ჭრილობები (მკვლელობამდე თუ მის შემდეგ) და სხვა.

განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი განზრახი მკვლელობისას მოტივი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს: ანგარება, შურისძიება, ღვარძლი, ეჭვიანობა და ა. შ., მაგრამ ესენი არ ცვლიან ქმედობის 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით კვალიფიკაციას, რადგან დასახელებული მუხლის „ვ“ პუნქტი ითვალისწინებს მხოლოდ მკვლელობის ხერხს (განსაკუთრებულ სისასტიკეს).

მკვლელობა ჩადენილი უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვებისა (აფექტის) ან აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების შემთხვევაში თუნდაც ამ დროს მკვლელის მოქმედებაში იყოს განსაკუთრებული სისასტიკის ნიშნები (პრავალი სხეულებრივი დაზიანება ან მკვლელობის ჩადენა მსხვერპლის ნათესავთა თანდასწრებით) არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით, საქმე იმაშია, რომ ორივე შემთხვევაში ე. ი. როდესაც სუბიექტი აფექტის მდგომარეობაშია ან როცა ცდილობს აიცდინოს სხვისი მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა, მას შემცირებული აქვს საკუთარი მოქმედების კონტროლისა და თავშეკავების უნარი, ასევე გარემოებათა სწორად შეფასების უნარი. აქედან გამომდინარე უპრიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ განზრახი მკვლელობა ჩადენილი აფექტისა და აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების მდგომარეობაში თუნდაც, რომ შეიცავდეს განზრახი მკვლელობის განსაკუთრებული სისასტიკის ნიშნებს უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 109-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით, არამედ სსკ 111-ე (მკვლელობა ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში) ან 113-ე (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით) მუხლით.

ზ) განზრახი მკვლელობა ჩადენილი ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით უნდა დაკვალიფიცირდეს ისეთი სახის განზრახი

მკვლელობა, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვა ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. თანაც დანაშაულის ჩადენის საშუალება (ხერხი) საყოველთაოდ საშიში უნდა იყოს. — განსახილველი სახის მკვლელობის ჩადენისათვის ტრადიციულად გამოყენებული საყოველთაოდ საშიში საშუალებაა: აფეთქება, ცეცხლის წაქიდება, გაზის გაშვება ადამიანთა მოწამვლის მიზნით, ცეცხლსასროლი იარაღის, ასაფეთქებელი ნივთიერების, ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის გამოყენება, წყლის მიშვება (წალეკვა), ხელოვნურად მეწყერის მოწყობა, ეპიდემიისა და ეპიზოოტიის გავრცელება, ხალხის თავშეყრის ადგილებში სანადირო თოფიდან გასროლა და ა. შ.

ზოგადი გაგებით დანაშაულის ჩადენა საყოველთაოდ საშიში საშუალებით (ხერხით) იმას ნიშნავს, რომ დამნაშავეს მოქმედება მიმართულია არა მარტო შესაბამისი დანაშაულის ობიექტის წინააღმდეგ, არამედ ამასთან ერთად იგი საშიშროებას უქმნის სხვა ობიექტსაც.

მკვლელობა სსკ 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით შეიძლება დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებული ობიექტურად აფასებს და სუბიექტურადაც ითვალისწინებს მის მიერ არჩეული საშუალების (ხერხის) საშიშ ხასიათს, რომელიც საფრთხეს შეუქმნის სხვა პირთა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. ამრიგად, სსკ 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას მკვლელობისათვის, რომელიც ჩადენილია მრავალი ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში საშუალებით, ე. ი. ისეთი მოქმედებისათვის, როდესაც დამნაშავეს ქმედობა თუმცა ერთი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობაზეა მიმართული, მაგრამ დამნაშავემ იცის, რომ არსებულ ვითარებაში იგი ქმნის რეალურ საფრთხეს სხვა ადამიანთა სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის.

მკვლელობა შეიძლება დაკვალიფიცირდეს მრავალი ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში საშუალებით ჩადენილად მხოლოდ მაშინ, როცა სხვისი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის შექმნილი საფრთხე რეალურია და არა მოჩვენებითი. ე. ი. სხვა ადამიანთა სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში (პირობებში) ცხადი უნდა იყოს.

ადამიანის მოსაკლავად რამოდენიმე ადამიანის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში საშუალების გამოყენებისას დამნაშავე, როგორც წესი, ითვალისწინებს, რომ მის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვას დანაშაულის ადგილზე მყოფი პირების სიკვდილი ან სხეულის

სხვადასხვა ხარისხის დაზიანება. ამიტომ თუ ფაქტობრივად მკვლელმა მოკლა ერთი პირი, ხოლო თუ სხვებმა მიიღეს სხეულის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება ამ შემთხვევაში მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტითა და ჯანმრთელობის დაზიანების შესახებ შესაბამისი მუხლით (ე. ი. დანაშაულთა ერთობლიობის წესით).

„თუ რამდენიმე ადამიანისათვის საშიში საშუალებით ჩადენილ მკვლელობას ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა მოჰყვა, თანაც ამ ადამიანთა სიკვდილი მოცული იყო დამნაშავეს პირდაპირი ან ევენტუალური განზრახვით, ასეთი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის „ა“ და „ზ“ პუნქტებით“.¹

მკვლელობა საფანტით დატენილი მონადირის თოფის გამოყენების შემთხვევაში არის თუ არა ის საშუალება, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას და დაკვალიფიცირდეს თუ არა ასეთი შემთხვევა 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით, უნდა გადაწყდეს ბალისტიკური (ტრასოლოგიური) ექსპერტიზის ჩატარებისა (რომელიც პასუხს იძლევა საფანტის გაშლის ფარგლის თაობაზე) და მკვლელობის არჩეული ხერხის მიმართ ბრალდებულის სუბიექტური დამოკიდებულების გარკვევის შემდეგ.

მკვლელობის ჩადენის ერთ-ერთი საყოველთაო საშიში ხერხი შეიძლება იყოს ასევე ზოგიერთი სახის სატრანსპორტო საშუალება და მათ შორის ავტომანქანა. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ავტომანქანის მძღოლები, რომლებმაც დანაშაული ჩაიდინეს, მეტწილ შემთხვევაში მაღავენ დანაშაულის ჩადენის ჭეშმარიტ მოტივსა და მიზანს და აქცენტი გადააქმთ იმაზე, რომ მართვის დროს საჭემ, მუხრუჭმა და ა. შ., უმტყუნა და თითქოსდა ამან გამოიწვია მძიმე შედეგები. დანაშაულის ვითარების ღრმა ანალიზი, მათ შორის ბრალდებულისა და დაზარალებულის ურთიერთდამოკიდებულების გარკვევა დაჯახების მომენტამდე, დანაშაულის ჩადენის ჭეშმარიტი მოტივისა და მიზნის დადგენა შესაძლებლობას იძლევა გავმიჯნოთ დანაშაულთა ის შემადგენლობები, რომლებსაც ითვალისწინებს სსკ 281-ე მუხლი (ტრანსპორტის უსაფრთხო მოძრაობის წესის დარღვევა) და 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტი.

¹ იხ. ე. მაყაშვილის, მ. მაჭავარიანის, თ. წერეთლისა და თ. შაგვულაძის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 37.

სსკ 109-ე მუხლის „ზ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის (განზრახი მკვლელობა ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას) სუბიექტური მხარის ანალიზისას, სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარების ავტორები (ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი და თ. შავგულიძე) სავსებით მართებულად მიუთითებენ რამდენიმე კომბინაციაზე: 1. მკვლელობა ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით, მაგრამ დამნაშავეს ევენტუალური განზრახვა აქვს მაკვალიფიცირებელი ნიშნის მიმართ, ე. ი. შეგნებულად უშვებს, რომ მის მიერ ერთი პირის მოსაკლავად არჩეული საშუალება საფრთხეში აყენებს მრავალი ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; 2. როგორც მკვლელობის ძირითადი შემაღვენლობის, ისე მაკვალიფიცირებელი ნიშნისადმი დამნაშავეს აქვს ევენტუალური განზრახვა. მაგალითად, დამნაშავე საღაზღვეო თანხის მიღების მიზნით გადაწვავს სახლს, თუმცა იცის, რომ ეს ეშუქრება იქ მყოფ რამოდენიმე ადამიანის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; 3. დამნაშავეს შეიძლება ჰქონდეს პირდაპირი განზრახვა, როგორც მკვლელობის ძირითადი შემაღვენლობის, ისე მაკვალიფიცირებელი ნიშნის მიმართ. მაგალითად, დამნაშავემ საგანგებოდ შეარჩია კაცის მოსაკლავად საყოველთაოდ საშიში საშუალება.¹

თ) განზრახ მკვლელობა ჩადენილი ჯგუფურად

ამ დამამძიმებელი გარემოების გაგება ემყარება სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის 27-ე მუხლის შინაარსს (ჯგუფური დანაშაული). ეს მუხლი ოთხი ნაწილისაგან შედგება.

პირველი ნაწილის ძალით — დანაშაული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი ამსრულებელი; მეორე ნაწილში კი ხაზი გაესმის შემდეგს: დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მასში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად; მესამე ნაწილის ძალით — დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განხორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამოდენიმე დანაშაულის ჩასადენად; მეოთხე ნაწილში ხაზგასმულია იმის შესახებ, რომ ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით

¹ იხ. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარები) თბილისი, 1980, გვ. 36.

გათვალისწინებულ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ორგანიზებული ჯგუფის შექმნისათვის ან ხელმძღვანელობისათვის დაეკისრება იმას, ვინც შექმნა ასეთი ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას. მასვე დაეკისრება პასუხისმგებლობა ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილი ყველა დანაშაულისათვის, თუ მათ მოიცავდა მისი განზრახვა. ორგანიზებული ჯგუფის სხვა მონაწილე პასუხს აგებს ჯგუფში მონაწილეობისათვის ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, აგრეთვე იმ დანაშაულისათვის, რომლის მოშადატაში ან ჩადენაშიც იგი მონაწილეობდა.

ამრიგად, სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „თ“ პუნქტის შერაცხვა შესაძლებელი ზდება იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმეზე დადგინდება თანამონაწილეობისათვის დამახასიათებელი საგალღებულო ნიშნები. ამ უკანასკნელიდან შეიძლება გამოვყოთ რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ნიშნები.

სს კოდექსის 109-ე მუხლის „თ“ პუნქტისათვის დამახასიათებელი რაოდენობრივი ნიშანია ორი ან მეტი პირის მონაწილეობა განზრახ მკვლელობაში, რომლებიც ამავე დროს აღნიშნული სახის მკვლელობის სუბიექტებადაც გვევლინებიან. რაც შეეხება ხარისხობრივ (თვისობრივ) ნიშნებს, მას მოიცავს წინასწარ შეუთანხმებლად პირთა ჯგუფის, წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფისა და ორგანიზებული ჯგუფის ცნებები. ყველა პირი, ვინც შედის დასახელებულ ცნებებში, უნდა იყოს მკვლელობის თანაამსრულებელი (თანაბრალეული). სხვანაირად თუ ვიტყვით, ყოველი მათგანი, იმყოფება რა დანაშაულის ჩადენის ადგილზე, მთლიანად ან ნაწილობრივ ახორციელებს მკვლელობის ობიექტურ მხარეს, თანაც ამ დროს მათ შეიძლება სურდეთ დაზარალებულის სიკვდილი ან შეგნებულად უშვებდნენ ასეთის დადგომის შესაძლებლობას. ტექნიკურად მათი მოქმედებანი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. ასე მაგალითად, ერთს უჭირავს დაზარალებული და შესაძლებლობას არ აძლევს წინააღმდეგობა გაუწიოს მკვლელებს, სხვები კი მას დანას ურტყამენ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან ორგანოებში სიცოცხლის მოსპობის მიზნით. ამ შემთხვევაში უნდა მკაფიოდ გაირკვეს მთელი ჯგუფის განზრახვის შინაარსი და დადგინდეს თითოეული მათგანის მკვლელობის მოტივი და მიზანი. ამასთან არ არის გამორიცხული არაკონკრეტიზებული განზრახვის შემთხვევებიც. ამას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს დაზარალებულის ჯგუფურად ცემის შემთხვევაში, როდესაც ყოველი თანამონაწილე ცნობიერად განჭვრეტს

(ითვალისწინებს) დაზარალებულის სიკვდილის შესაძლებლობას, რომლის დადგომა მათ სურთ ან არ სურთ, მაგრამ მაინც უშვებენ შედეგის დადგომის შესაძლებლობას. ე. ი. გულგრილად ეკიდებიან შედეგის (სიკვდილის) დადგომას. ყოველი ბრალდებულის ჭეშმარიტ გულის ზრახვებზე უნდა ვიმსჯელოთ, როგორც დაზარალებულზე მიყენებული ჭრილობების დარტყმების მიხედვით, ასევე სპეციალურად ამისათვის შერჩეული იარაღების, ჭრილობათა ლოკალიზაციისა და სხვა ობიექტური ნიშნების მიხედვით.

მკვლელობა პირთა ჯგუფის მიერ ჩადენილად უნდა მივიჩნიოთ მაშინაც, როცა, ვთქვათ, ამსრულებელმა დაიწყო მკვლელობის ობიექტური მხარის შესრულება და მას, ყოველგვარი წინასწარი შეთანხმების გარეშე, შეუერთდა სხვა პირები და ყველამ ერთად შეთანხმებულად დაამთავრეს დანაშაული.

ყოველი თანამსრულებლის მოქმედებასა და დამდგარ ყველასათვის საერთო შედეგს შორის – დაზარალებულის სიკვდილი – უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი. მიზეზობრივი კავშირი თანამსრულებლის მოქმედებასა და დანაშაულებრივ შედეგს შორის ნიშნავს იმას, რომ თანამსრულებლის მოქმედება არის ამ შედეგის აუცილებელი პირობა, ე. ი. თანამსრულებლის მოქმედების გარეშე შედეგი არ განხორციელდებოდა.

პირები, რომლებიც არ ასრულებენ მკვლელობის ობიექტურ მხარეს, მაგრამ ხელს უწყობენ ამ სახის დანაშაულის ჩადენას რჩევა-დარიგებით, მითითებით, ინფორმაციის ან დანაშაულის ჩადენის საშუალების მიწოდებით, ანდა დაბრკოლების თავიდან აცილებით, აგრეთვე ვინც წინასწარ დაჰპირდა, რომ დამალავს დანაშაულს, დანაშაულის ჩადენის საშუალებას ან იარაღს, დანაშაულის კვალს ან დანაშაულებრივი გზით ნაშოვნ საგანს, ასევე ვინც წინასწარ დაჰპირდა, რომ შეიძენს ან გაასაღებს დანაშაულებრივი გზით ნაშოვნ საგანს – ასეთი პირები სისხლის სამართლის პასუხისგებაში უნდა მიეცნენ როგორც დამხმარეები (სსკ 24-ე მუხლის მე-3 ნაწილზე მითითებით).

პირთა შეთანხმება წინასწარი იქნება იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი მიღწეულია მკვლელობის ობიექტური მხარის შესრულების დაწყებამდე.

მკვლელობა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა მისი სისრულეში მოყვანა (ჩადენა) ხდება პირთა მყარი ჯგუფის მიერ, რომლებიც წინასწარ არიან გაერთიანებული ერთი ან რამოდენიმე

დანაშაულის ჩადენის მიზნით. მაგალითად, შეკვეთით განზრახი მკვლელობის შემთხვევაში ადგილი აქვს დამნაშავეთა მყარი ჯგუფის ჩამოყალიბებას, თანაც მკვლელობა საგულდაგულოდ მზადდება, ნაწილდება როლები, ხდება ჯგუფის აღჭურვა სათანადო ტექნიკითა და იარაღით, ზუსტდება მსხვერპლის საცხოვრებელი ადგილი, შეისწავლება მისი დღის წესრიგი და ა. შ. ასეთი ჯგუფის ორგანიზატორი, რომელიც შემდგომ მონაწილეობას იღებს მკვლელობაში თანამსრულებლის სახით, პასუხს აგებს სხვა თანამსრულებლებთან ერთად 109-ე მუხლის „თ“ პუნქტით. სხვა შემთხვევაში მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სს კოდექსის 24-ე მუხლის პირველ ნაწილზე დამოწმებით (იგულისხმება ორგანიზატორი).

ი) განზრახი მკვლელობა ჩადენილი ანგარებით ან შეკვეთით

განზრახ მკვლელობათა ორივე სახე, რომელიც მოცემულია საქართველოს სს კოდექსის 109-ე მუხლის „ი“ პუნქტში, გაერთიანებულია ბრალდებულის ანგარებითი მიზნის მხედველობაში მიღებით.

ანგარებით მკვლელობად უნდა ჩაითვალოს ისეთი მკვლელობა, რომელიც ჩადენილია დამნაშავისათვის ან სხვა პირისათვის უკანონო მატერიალური გამორჩენის მიღების მიზნით. ცხადია, ამ შემთხვევაში დამნაშავე სხვა პირის მატერიალური უზრუნველყოფით რატომღაც დაინტერესებულია. ამრიგად, მკვლელობის ანგარებითი მოტივი გულისხმობს პირის მისწრაფებას მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფულოს ქონებას ან სხვა ფასეულობას, რაც დაზარალებულის მფლობელობაშია, ან პირის სურვილს სხვაგვარი მატერიალური გამორჩენა მიიღოს ჩადენილი დანაშაულისაგან. სხვანაირად, ანგარების მოტივი გულისხმობს ქონების მესაკუთრის ან მისი მოსარგებლის მოკვლას იმ მიზნით, რათა ამ ქონებას დაუფულოს ან მატერიალური გამორჩენა მიიღოს თვით მკვლელმა ან სხვა პირმა, რომლის ბედ-იღბალიც მკვლელს აინტერესებს. „ანგარებითი მკვლელობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, უშუალოდ მკვლელობისთანავე მიიღებს ქონებას ან ქონებრივ გამორჩენას მკვლელი, თუ მკვლელობის მომენტიდან განსაზღვრული ვადის გასვლის შემდეგ. მთავარია მკვლელობა ჩადენილი იყოს ანგარების მიზნით“¹.

¹ იხ. ვ. მაყაშვილის, მ. მაჭავარიანის, თ. წერეთლისა და თ. შავეულობის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 18-22.

მატერიალური გამორჩენის მიღებაში უნდა ვიგულისხმოთ ფული, ქონება ან ქონებაზე უფლების მიღება, უფლება საცხოვრებელ სახლზე (ფართზე), გასამრჯელო მესამე პირებისათვის და ა. შ. ანგარებით მკვლელობას ადგილი აქვს მაშინაც, როდესაც დამნაშავე მიზნად ისახავს თავი გაითავისუფლოს მატერიალური ხარჯებისაგან, მაგალითად, ვალის, ალიმენტის გადახდისაგან, მომსახურების ანაზღაურებისაგან, ქონებრივი ვალდებულების შესრულებისაგან და სხვ. როგორც ვხედავთ, ანგარებითი მკვლელობა გულისხმობს ან რაიმე მატერიალური მოგების მიღებას ან ასეთივე ვალდებულებისაგან თავის გათავისუფლებას. თუ მკვლელი არც ერთი ამ მოტივით არ ხელმძღვანელობდა, მისი ქმედობა არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც ანგარებითი მკვლელობა. ქმედობა რომ დაეაკვალიფიციროთ ანგარებით მკვლელობად მნიშვნელობა არა აქვს მიიღო თუ არა ბრალდებულმა ფაქტობრივად მატერიალური გამორჩენა. მთავარია დადგინდეს დანაშაულის ჩადენის მომენტში სწორედ ანგარების მოტივის არსებობა. სხვანაირად თუ ვიტყვი, მკვლელობის ანგარებითად მიჩნევისათვის მნიშვნელობა არა აქვს ფაქტობრივი მატერიალური გამორჩენის მიღებას. ნათქვამი ისე არ უნდა გაეიგოთ, თითქოსდა ანგარებითი მკვლელობისას კატეგორიულად გამოირიცხება მოტივები. ამ სახის დანაშაულში (ისევე როგორც სხვებში) სავსებით შეიძლება გამოვლინდეს სხვადასხვა მოტივთა (შურის, ღვარძლის, საყოფაცხოვრებო შურისძიების და ა. შ.) კონკურენცია. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა ყველა მოტივთა თანაფარდობის განსაზღვრის შემდეგ, დადგინდეს ის, რომელმაც გადამწყვეტი ზემოქმედება იქონია დანაშაულის სუბიექტის ნებისყოფაზე და ამის შესაბამისად გაირკვეს მისი საქმიანობის მიზნობრივი მიმართულება. იმ შემთხვევაში, როდესაც პირის ქცევა განპირობებულია ერთდროულად რამოდენიმე მოტივით, რომელთაგანაც თითოეული მათგანი დამოუკიდებელ სამართლებრივ შეფასებას იმსახურებს, საჭიროა ყველანი გათვალისწინებულ იქნას ქმედობის კვალიფიკაციისას. სახელდობრ, ანგარებით მოტივს შეიძლება შეეთავსოს და დამოუკიდებელი კვალიფიკაცია მოითხოვოს განსაკუთრებულმა სისასტიკემ, სხვა დანაშაულის დაფარვის სურვილმა, ან მისი ჩადენის გაადვილებამ და სხვ. მკვლელობა ითვლება ანგარებით ჩადენილად თუ ასეთი მოტივი დამნაშავეს გაუჩნდა მკვლელობის ობიექტური მხარის შესრულების დაწყებამდე. ხოლო თუ მკვლელობა ჩადენილია სხვა მოტივებით და ბრალდებულს შემდეგ უეცრად უჩნდება ანგარებითი

ზრახვა დაეუფლოს დაზარალებულის ქონებას, ამ შემთხვევაში ბრალდებულზე ანგარებითი მოტივით მკვლელობის შერაცხვა გამოირიცხება, რადგან მოტივი, როგორც ცნობილია, წინ უნდა უსწრებდეს დანაშაულებრივ ქცევას და არა უკან მოსდევდეს მას. ანგარებითი მკვლელობები მიუხედავად იმისა, რომ მათ გააჩნიათ ერთი საერთო მოტივი, განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან მიზნით, ე. ი. იმ აზრითი შედეგით, რომლის მიღწევისაკენ მიისწრაფვის დამნაშავე. ამის მხედველობაში მიღებით ყველა ანგარებითი დანაშაული უნდა დავეყთ 3 სახედ: ა) ქონების დაუფლების ან მასზე უფლების მიღების მიზნით; ბ) ქონებრივი ხასიათის ვალდებულებისაგან გათავისუფლების მიზნით; გ) გასამრჯელოს მიღების მიზნით (აქ იგულისხმება განზრახი მკვლელობა შეკვეთით). ამ უკანასკნელ სახეს, რომელიც ამჟამად სისხლის სამართლის თეორიაში მოიხსნიება როგორც „შეკვეთილი მკვლელობა“ – განსხვავებული თვისება და სავალდებულო ნიშანი გააჩნია. მის განმასხვავებელ თვისებასა და სავალდებულო ნიშანს წარმოადგენს თანამონაწილეობა მკვლელობაში. ამ შემთხვევაში, ცხადია, როლები თანამონაწილეთა შორის განაწილებულია. „შემკვეთი“ გამოდის მკვლელობის წამქეზებლების ან ორგანიზატორის როლში; შემსრულებელია პირი, რომელიც ახდენს წამქეზებლის ან ორგანიზატორის განზრახვის რეალიზაციას გარკვეული გასამრჯელოს მიღების საფუძველზე. „შეკვეთილი“ მკვლელობის ორგანიზატორმა ან წამქეზებელმა, თანამონაწილეობის თეორიის შესაბამისად, პასუხი უნდა აგოს ანგარებით მკვლელობაში თანამონაწილეობისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ მის პირად ზრახვებს, გაუსწორდეს დაზარალებულს, არაფერი საერთო არ შეიძლება ჰქონდეს ანგარებასთან. მოტივთა სპექტრი ამ შემთხვევაში განსხვავებულია. იგი შეიძლება იყოს მეტისმეტად ფართო – პოლიტიკურიდან უადრესად კრიმინალურამდე. ორგანიზატორი ან წამქეზებელი ასეთ დროს შეიძლება მოქმედებდეს ეჭვიანობის, ყოფაცხოვრებითი შურისძიების, კლანური კონფლიქტების, შურისა და სხვათა გავლენით, მაგრამ მთავარი ისაა, რომ მათ ჩააგონეს მკვლელობის ამსრულებელს ანგარებითი ზრახვები, რომ გასამრჯელოს მიცემის საფუძველზე უნდა მოკლას „შეკვეთილი პიროვნება“. ასეთ შემთხვევაში წამქეზებლის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 24-ე მუხლის მე-2 ნაწილითა და 109-ე მუხლის „ი“ პუნქტით, ხოლო ორგანიზატორის მოქმედება სსკ 24-ე მუხლის პირველი ნაწილითა და 109-ე მუხლის „ი“ პუნქტით.

სხვაგვარი კვალიფიკაცია მიეცემა „შეკვეთით მკვლელობის“ ორგანიზატორს თუ ის ქმნის დანაშაულებრივ გაერთიანებას (ორგანიზაციას) მხოლოდ და მხოლოდ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა ჩასადენად, რომელთა რიცხვშიც შედის შეკვეთით მკვლელობა. ასეთ შემთხვევაში მას უნდა შეერაცხოს სსკ 223-ე მუხლი – დანაშაულებრივი გაერთიანების (ორგანიზაციის) შექმნისათვის და ყველა მკვლელობისათვის, რომლებიც ჩადენილი იყო მის მიერ შექმნილი გაერთიანების (ორგანიზაციის) წევრების მიერ, თანაც სსკ 24-ე მუხლის პირველ ნაწილზე მითითების გარეშე. მაშასადამე, აქ მთავარია მხოლოდ იმის დამტკიცება, რომ მკვლელობის ჩადენა მოცული იყო ორგანიზატორის განზრახვით, რომ ის იძლეოდა, მაგალითად, პირდაპირ მითითებებს კონკრეტულ პირთა სიცოცხლის მოსასპობად ან შეგნებულად უშვებდა მოტაცებულთა, მძევალთა და სხვა პირთა მოკვლის შესაძლებლობას მისი ჯგუფის წევრების მიერ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა ჩადენის პროცესში და ა. შ.

კ) განზრახ მკვლელობა ჩადენილი ხულიგნური ქვენა გრძნობით¹

საქართველოს სს კოდექსის 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით უნდა დაკვალიფიცირდეს მკვლელობა, რომელიც ჩადენილია საზოგადოებისა და ზნეობის (მორალის) საყოველთაოდ მიღებული ნორმებისადმი აშკარა უპატივცემულობით. ამ დროს ბრალდებული უგულებელყოფს საზოგადოებრივ წესრიგს და უპირისპირდება გარშემოყოფთ, ავლენს მათ მიმართ აბუჩად ამგდებ, თავხედურ, შლეგურ და ა. შ., დამოკიდებულებას. ხულიგნური ქვენა გრძნობა ერთობ რთული მოტივია. მასში შერწყმულია უკიდურესი ეგოიზმი, უხეში ძალის გამოვლენის კულტი, დამახინჯებული წარმოდგენა პირადი თავისუფლების ფარგლებზე, მისწრაფება იმისა, რომ გამოსცადოს თავისი თავი უარყოფითი რაკურსით, ანგარიშგაუწვევლი ბოროტების ჩადენა და სხვ.

¹ ქვენა გრძნობა გულისხმობს ისეთ მამოძრავებელ მოტივს, რომელიც ეწინააღმდეგება სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესებს. ასეთია ანგარება, შურისძიება, ხულიგნური მოტივი, სიმხდალე, ეგოიზმი, ეჭვიანობა და სხვა გასაკიცხი მოტივები. საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოებმა გულდასმით უნდა გამოარკვიონ დამნაშავის ქცევის მოტივები და მიზნები. ამასთან აუცილებელია არა ზოგადი მითითება ქვენა გრძნობაზე, არამედ კონკრეტული მითითება იმაზე თუ რაში გამოიხატა ეს.

განზრახი მკვლელობა ხულიგნური ქვენა გრძნობით, ხშირად, ჩადენილია უსაბაბოდ ან უმნიშვნელო საბაბის გამოყენებით.

ხულიგნური მოტივები არსებითად განსხვავდებიან ანგარებითი და სხვა სახის ქვენა გრძნობებისაგან მოჩვენებითი გაურკვევლობით, ბუნდოვანებითა და სხვ. მეტწილად, — მკვლელები — ხულიგნური ქვენა გრძნობით დანაშაულის ჩადენის მიზეზის შესახებ კითხვაზე იძლევიან გაურკვეველ პასუხებს: „არ მახსოვს, რადგან ვიყავი მთვრალი“, „მოკვალი უბრალოდ, არაფრის გამო“ და ა. შ.

სისხლის სამართლის თეორიაში პროფ. ა. ჟიჟილენკომ განზრახი მკვლელობა ხულიგნური ქვენა გრძნობით უმოტივო დანაშაულად მიიჩნია. იგი წერდა: „ხულიგანის ფსიქიკის გამოვლენის ტიპურ შემთხვევას წარმოადგენს უმოტივობა მკვლელობის ჩადენისას“.¹ ასევე „ორიგინალურად“ უნდა მივიჩნიოთ პროფ. ს. ბოროდინის შეხედულება როცა წერს: „ხულიგნური ქვენა გრძნობა თავისი ხასიათით შეუთავსებელია სხვა მოტივებთან“.² პროფ. ვ. ჩხიკვაძე ხულიგნობის მოტივად მხოლოდ თავხედობას მიიჩნევდა.³ ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით შევნიშნავთ, შემდეგს: თვალსაზრისი იმაზე, რომ „ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილი განზრახი მკვლელობა უმოტივო ქმედობაა“ აშკარად მცდარია. საქმე იმაშია, რომ ნებისმიერი შეგნებული და მიზანმიმართული ადამიანური მოქმედება (მათ შორის დანაშაულებრივიც) ყოველთვის მოტივირებულია. სხვა საქმეა, როცა ჭეშმარიტი (ნამდვილი) მოტივები ზოგჯერ შეგნებულად მიჩქმალულია დამნაშავეთა მიერ, ან როცა მათი დადგენა გართულებულია ობიექტური მიზეზების გამო (დაზარალებული მოკლულია, ხოლო დამნაშავე განზრახ მალავს მკვლელობის მოტივებს). ჭეშმარიტი მოტივების გამორკვევა უნდა მოხდეს საქმის გარემოებათა ანალიზისა და დამნაშავეს პიროვნების შესწავლის საფუძველზე. რაც შეეხება ს. ბოროდინის თვალსაზრისს (ხულიგნური ქვენა გრძნობა შეუთავსებელია სხვა მოტივებთან), ასეთი მტკიცება არასწორი და უსაფუძვლოა, რადგან ხულიგნური ქვენა გრძნობა გვევლინება გარკვეულ სახედ

¹ А. А. Жижиленко. Преступления против личности. М. - Л., 1927, с. 131.

² С. Б. Бородин. Квалификация убийств по советскому уголовному праву. М., 1963, с. 46.

³ В. М. Чхиквадзе. Хулиганство. М., 1939, с. 10.

საერთოდ ქვენა გრძნობისა. ეს უკანასკნელი კი მოიცავს მრავალ მამოძრავებელ მოტივებს, რაც არ გამოორიცხავს იმას, რომ ხულიგნური ქვენა გრძნობის დროს ადგილი ჰქონდეს სხვა მოტივების შეთავსებასაც. ვ. ჩხიკვაძის შეხედულებასთან დაკავშირებით (რომელიც ხულიგნობის მოტივად მხოლოდ თავხედობას მიიჩნევდა) სწორი იქნება თუ ვიტყვი, რომ თუ ჩვენ ხულიგნობის მოტივს მხოლოდ თავხედობაში დავინახავთ, ამით ვჩქმალავთ ნამდვილ არსს ხულიგნური ქვენა გრძნობისას. ხულიგნური მოტივები გამოიხატება არა მარტო მისწრაფებაში დაიკმაყოფილოს დამნაშავემ მოთხოვნილება თავხედობაში, არამედ იმის სურვილშიც, რომ დააყენოს თავისი ყოფაქცევა აშკარად საწინააღმდეგოდ საზოგადოებრივი წესრიგის მიმართ, ასევე უჩვენოს მის ირგვლივ მყოფ საზოგადოებას აშკარა უპატივცემულობა, გამოავლინოს უადრესად დიდი ცინიზმი, განსაკუთრებული თავხედობა, შფოთი, უწესობა, შლეგობა და რაც მთავარია სამართლიან შენიშვნაზე პატიოსან ადამიანს „მიუზღოს“ სამაგიერო უხეში ძალა.

ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილ მკვლელობათა კრიმინოლოგიური შესწავლა შესაძლებლობას იძლევა გამოიყოს დამნაშავეს პიროვნების ტიპობრივი ზნეობრივ-ფსიქოლოგიური თვისებები, რომლებიც ხელს უწყობენ მკვლელობის მოტივის ჩამოყალიბებას (ფორმირებას). მკვლელთა ამ კატეგორიისათვის, მეტწილად, დამახასიათებელია ეგოცენტრიზმი, რომლის დროსაც საკუთარი სურვილები განიხილება როგორც უფრო მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი ამა თუ იმ მოქმედების განხორციელებისას. გარდა ამისა მკვლელთა ამ კატეგორიისადმი დამახასიათებელია: განათლების დაბალი დონე, ადამიანებისადმი უპატივცემულობა, კონფლიქტის გადაწყვეტისადმი ძალის გამოყენება, აგრესიულობა, თაშუეუკაცებლობა, ემოციური აგზნებადობა, ისეთი გადახრები ფსიქიკაში როგორიცაა ისტერია, ფსიქოპათია (ეს ვლინდება ალკოჰოლიზმის ფონზე) და სხვ.

პიროვნების დასახელებული თვისებები, თავისთავად, არ წარმოადგენენ ხულიგნური ქვენა გრძნობით მკვლელობის ჩადენის მიზეზს, მაგრამ ისინი, როგორც წესი, გამოდიან სტიმულატორების (დამჩქარებლების) როლში, რითაც აძლიერებენ მოტივის რეალიზაციას.

საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოები ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილ განზრახ მკვლელობათა კვალიფიკაციისას ძირითადად სამი სახის შეცდომას უშვებენ: ა) ხულიგნურ მოტივებს ურევენ პირადულ მტრულ ზრახვებში; ბ) ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილ მკვლელობებს უმოტივოდ მიიჩნევენ; გ) ხულიგნურს

მაკუთვნებენ მკვლელობებს, რომლებიც ჩადენილია ჩხუბის დროს ან სიმთვრალეში.

ვინაიდან პირადული მტრული ურთიერთდამოკიდებულება ადამიანებს შორის, ხშირად, გვევლინება მკვლელობის საბაბად, ამდენად საჭიროა გულდასმით გაირკვეს დანაშაულის სუბიექტისა და დაზარალებულის ურთიერთობის ყველა დეტალი, რაც, საბოლოო ჯამში, ხელს შეუწყობს დანაშაულის სწორ კვალიფიკაციას. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დანაშაულის ჩადენამდე წარმოშობილ კონფლიქტთა მიზეზების შესწავლას, სახელდობრ, უნდა დადგინდეს მოტივები. ხულიგნურ მკვლელობაში, ხშირად, შეიმჩნევა საყოფაცხოვრებო შურისძიების, ბოროტების, ეჭვიანობისა და ა. შ., მომენტები, რაც სსკ 108-ე მუხლისთვისაა (ძირითადი ანუ მარტივი სახის მკვლელობა, როცა არც დამამძიმებელი და არც შემამსუბუქებელი გარემოებებია სახეზე) დამახასიათებელი. მაგრამ ისინი შეიძლება გამოვიდნენ როგორც ხულიგნური ქვენა გრძნობის შემადგენელი ელემენტები, დამნაშაის პიროვნების ეგოცენტრულ ნიშანთა გამოვლენის საბაბი. აქვე დავსძენთ იმასაც, რომ ხულიგნობისათვის უფრო მეტადაა დამახასიათებელი მოტივთა კონკურენცია, ვიდრე სხვა დანაშაულისათვის. ამ მოტივებში შეიძლება დომინირებდეს წმინდა საყოფაცხოვრებოც. თუ სასამართლო, საქმის გარჩევის პროცესში, დაადგენს, რომ მრავალ მოტივთა შორის წამყვანი იყო ხულიგნური, მკვლელობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით.

სიმთვრალეში ჩადენილი მკვლელობის ფაქტთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ სიმთვრალის ფაქტი, თავისთავად, არ შეიძლება მივიჩნიოთ მკვლელობის ხულიგნური მოტივის მტკიცებულებად. მთავარია, რომ მთვრალმა პიროვნებამ მკვლელობა ჩაიდინოს ხულიგნური მოტივით, რაც იმის საფუძველს იძლევა, რომ ქმედობა დაკვალიფიცირდეს სსკ 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით (განზრახი მკვლელობა ხულიგნური ქვენა გრძნობით). სხვანაირად თუ ვიტყვით, ბრალდებულებს, რომლებიც იმყოფებიან ძლიერი ალკოჰოლური სიმთვრალის მდგომარეობაში და რომლებსაც „გადაავიწყდათ“ დანაშაულის ჩადენის წინ მომხდარი ამბები, მექანიკურად არ შეიძლება შევრაცხოთ სსკ 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტი.¹

¹ ბოლო 5 წლის მონაცემებით, ხულიგნობასთან დაკავშირებულ მკვლელობათა 98%-ი იმ ბრალდებულებაზე მოდის, რომლებიც მთვრალ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ.

რაც შეეხება მკვლელობის ჩადენის მომენტში ბრალდებულის მოქმედების ალოგიკურობასა და „უმოტივობას“ ეს უნდა გახდეს მისი ფსიქიკური მდგომარეობის ღრმა შესწავლის საბაზი, რადგან ის, რაც ჩვეულებრივ გამოიყურება როგორც ხულიგნობა, შეიძლება აღმოჩნდეს ფსიქიკური მოშლილობა. ტერმინი „უმოტივო მკვლელობა“ შეიძლება ვიხმაროთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მკვლელი აღიარებულია შეურაცხად. სხვა შემთხვევაში უნდა ვამტკიცოთ სწორედ ხულიგნური მოტივის არსებობა, თანაც უნდა გვახსოვდეს, რომ ხულიგნობა და უმოტივობა სინონიმები არ არიან.

განზრახი მკვლელობა ხულიგნური ქვენა გრძნობით, სშირად, ჩხუბის ღროს ხდება, მაგრამ ჩხუბში ჩადენილი მკვლელობა ყოველთვის როდია გამოწვეული ხულიგნური ქვენა გრძნობით. ჩხუბის საბაზი შეიძლება იყოს რაიმე პირადი ანგარიში მოჩხუბრებს შორის და მკვლელობა შეიძლება მოხდეს სამაგიეროს გადახდის მიზნით. ამიტომ ზოგჯერ იმის დასადგენად, რომ მკვლელობა ნამდვილად ხულიგნური ქვენა გრძნობითაა ჩადენილი თუ არა, საჭიროა გაირკვეს, ჰქონდა თუ არა მკვლელს ნაცნობობა ან რაიმე ურთიერთობა მოკლულთან. იმ შემთხვევაში, როცა მოჩხუბარ მხარეებს შორის კონფლიქტი პროვოცირებულია ბრალდებულის მიერ, რათა მან ხულიგნური მოტივით ჩაიდინოს მკვლელობა, ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით.

მკვლელობა ხულიგნური ქვენა გრძნობით შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი განზრახვის ფორმით (მაგალითად, ხალხში ცეცხლსასროლი იარაღიდან დაუმიზნებელი გასროლა, რამაც ერთი ან რამოდენიმე ადამიანის სიცოცხლე გამოიწვია).

ზოგჯერ ძნელია გავმიჯნოთ ხულიგნური ქვენა გრძნობით განზრახი მკვლელობის მცდელობა (ცხადია, იგულისხმება იარაღის გამოყენების შემთხვევა), ხულიგნობის მესამე ნაწილისაგან (ხულიგნობა ჩადენილი ცეცხლსასროლი იარაღის ან იარაღად გამოყენებული საგნის გამოყენებით). ამ შემთხვევაში გამოიჯენა უნდა მოხდეს განზრახვის მიმართულების მიხედვით, ე. ი. მას საფუძვლად უნდა დაედოს დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარე. ასე მაგალითად, სსკ 109-ე მუხლის „კ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის მცდელობა იქნება იმ შემთხვევაში თუ ბრალდებული მოქმედებს ხულიგნური მოტივით, რაც საფრთხეს უქმნის ერთი ან რამოდენიმე ადამიანის სიცოცხლეს. ხოლო თუ ხულიგნური მოქმედების პროცესში

ადგილი აქვს იარაღისა და სხვა საგნების გამოყენებას, რომლებიც რეალურ საფრთხეს უქმნიან გარეშემომყოფთა სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, ასეთი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 239 მუხლის (ხულიგნობა) მე-3 ნაწილით (ხულიგნობა ჩადენილი ცეცხლსასროლი იარაღის ან იარაღად სხვა საგნის გამოყენებით). ასეთი კვალიფიკაციის საფუძველია ბრალდებულის განზრახვის ნებითი მომენტი, რომელიც ხასიათდება იმის სურვილით, რომ დაარღვიოს საზოგადოებრივი წესრიგი იარაღის ან სხვა საშუალებით საგნების გამოყენებით.

ლ) განზრახი მკვლელობა ჩადენილი სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტში გათვალისწინებულია განზრახი მკვლელობა, ჩადენილი ორი სახის დამამძიმებელი გარემოების არსებობისას. სახელდობრ, როცა სახეზეა მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის მიზნით, ან როცა იგი ხდება დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით.

სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით ჩადენილი განზრახი მკვლელობის მომეტებული საშიშროება, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებულია დამნაშავის მიზნით. ამიტომ მოცემული კვალიფიციური ნიშნის შერაცხვისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, მიღწეულ იქნა თუ არა მოცემული მიზანი. განსახილველი პუნქტით გათვალისწინებული მიზანი დამამძიმებელ გარემოებად ჩაითვლება იმისდა მიუხედავად თუ რა სიმძიმისა იყო ის დანაშაული, რომელსაც მკვლელი ფარავდა ან რომლის ჩადენის გასაადვილებლად მან კაცი მოკლა (ე. ი. მნიშვნელობა არ აქვს იმას, რა ხასიათისაა ჩადენილი დანაშაული და რომელ კატეგორიას მიეკუთვნება იგი), აგრეთვე იმისდა მიუხედავად, თვითონ ჩაიდინა ეს დანაშაული, თუ სხვა ვინმემ მისი დავალებით. ამ სახის მკვლელობას ხშირად აქვს ადგილი იმ პირთა წინააღმდეგ, რომელთაც შეუძლიათ ამხილონ ნებისმიერ დროს მათი დანაშაულებრივი ქმედობა (ესენია: მოწმეები, დაზარალებულები, დანაშაულებრივი ჯგუფის წევრები და სხვ.). ისეთი მოწმის მკვლელობა, რომელმაც უკვე მისცა მამხილებელი ჩვენება სამართალდამცავ ორგანოებს, უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით (მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით), არამედ „გ“ პუნქტით (მკვლელობა მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი

მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით), როგორც მკვლელობა შურისძიების მოტივით პირისა, რომელმაც შეასრულა თავისი საზოგადოებრივი მოვალეობა.

იმ შემთხვევაში, თუ პირი წინასწარ, ე. ი. დანაშაულის ჩადენამდე (განხორციელებამდე) ჰპირდება დამნაშავეს, რომ მის მიერ ჩადენილ დანაშაულს დაფარავს მკვლელობის გზით და ამას კიდევ ასრულებს, ამ შემთხვევაში მან პასუხი უნდა აგოს სსკ 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტითა და ასევე 24-ე მუხლის მე-3 ნაწილით (როგორც დანაშაულში თანამონაწილემ დამხმარის სახით). ხოლო თუ განსახილველი სახის მკვლელობა წინასწარ არ ყოფილა შეპირებული, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიკირდეს მხოლოდ სსკ 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით (მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით).

მკვლელობა, სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით, ყველაზე ხშირად, გვხვდება ყაჩაღური თავდასხმების დროს.

სსკ 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით ქმედობის კვალიფიკაციისათვის აუცილებელი არაა მკვლელმა ნამდვილად მიაღწიოს დასახულ მიზანს, ე. ი. ნამდვილად დაფაროს სხვა დანაშაული ან გაიადვილოს სხვა დანაშაულის ჩადენა.

იმ შემთხვევაში, როდესაც დამნაშავე მოკლავს ადამიანს სხვა უკვე ჩადენილი დანაშაულის დაფარვის მიზნით ან სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით, იგი პასუხს აგებს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით – სსკ 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობისათვის და იმ დანაშაულისათვის, რომლის დასაფარავად ან გასაადვილებლად მან მკვლელობა ჩაიდინა.

იმ შემთხვევაში თუ დამნაშავემ ბოლომდე ვერ მიიყვანა ის დანაშაული, რომლის გასაადვილებლადაც მკვლელობა იყო ჩადენილი, იგი მკვლელობასთან ერთად, პასუხს აგებს ამ დანაშაულის მომზადებისა ან მტკვლლობისათვის. რა თქმა უნდა სსკ 18-ე და 19-ე მუხლებზე (დანაშაულის მომზადება, დანაშაულის მტკვლობა) მითითების მეშვეობით.

სავსებით მართებულად უნდა მივიჩნიოთ პროფ. მზია ლეკვეიშვილის თვალსაზრისი იმასთან დაკავშირებით, რომ „განზრახ მკვლელობას სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც დამნაშავე კლავს პირს იმისათვის, რომ გაიადვილოს მომავალში გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა, ან სჩადის მკვლელობას სხვა დანაშაულის განხორციელების პროცესში მისი

გაადვილების მიზნით. კვალიფიკაციისათვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ რომელი პირის მკვლელობაა ჩადენილი, რომელსაც ნამდვილად შეეძლო ხელი შეეშალა დანაშაულისათვის, თუ ისეთი პირისა, რომელსაც მხოლოდ მკვლელის აზრით შეეძლო დანაშაულის ჩადენისათვის დაბრკოლების შექმნა. თუ დამნაშავე მომავალში ნებაყოფილობით იტყვის უარს იმ დანაშაულის ჩადენაზე, რის გამოც იგი მკვლელობაზე წავიდა, მისი ქმედობა მაინც დაკვალიფიცირდება 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით (სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით).¹

რამდენადაც სსკ 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის (მკვლელობის) შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს განსაზღვრული (სპეციალური) მიზანი წარმოადგენს, სახელდობრ, სხვა დანაშაულის დაფარვა ან მისი ჩადენის გაადვილება, ამდენად ასეთი მკვლელობის ჩადენა შეიძლება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით.

განსახილველი დანაშაულის დამთავრებულად მიჩნევისათვის საჭიროა არა მიზნის მიღწევა, მისი განხორციელება, არამედ კანონით გათვალისწინებული მკვლელობის ფაქტის დადგენა.

მ) განზრახ მკვლელობა რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო

მოქმედებანი, რომლებიც მიმართულია რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობისადმი დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობის სახითაა გათვალისწინებული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 142-ე მუხლში (აღამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა).

რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი მკვლელობა ყოველთვის ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. მასში ვლინდება სიძულვილი ან შუღლი „უცხო მოდგმის“ პირთა მიმართ. მკვლელობის მიზანია, „უცხო მოდგმის ადამიანთა“ ფიზიკური განადგურება სწორედ იმიტომ, რომ ისინი სხვა ეროვნების, რასის ან რელიგიის (აღმსარებლობის) მატარებელნი არიან.

სსკ 109-ე მუხლის „მ“ პუნქტით გათვალისწინებული განზრახი მკვლელობა (რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო), მისთვის დამახასიათებელი განზრახვისა

¹ იხ. მზია ლეკვეიშვილი. სისხლის სამართალი (განსაკუთრებული ნაწილი), ლექციები, თბ., 1996, გვ. 57.

და მოტივის მიმართულებიდან გამომდინარე, განსხვავდება ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილი მკვლელობისაგან. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ბრალდებულმა შეიძლება მიიმე შეურაცხყოფა მიაყენოს სხვა ერის წარმომადგენელს, მაგრამ ამ სახის მკვლელობისათვის უცხოა ეროვნული შუღლი ან სიძულვილი. მისი განზრახვა მიმართულია საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევის, დაზარალებულის დამცირებისა და შეურაცხყოფისაკენ, ესე იგი ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჩადენილი მკვლელობის დროს ბრალდებული მოქმედებს ხულიგნური მოტივით.

სსკ 109-ე მუხლის „მ“ პუნქტით გათვალისწინებული მკვლელობის მომეტებული საშიშროება იმითაცაა განპირობებული, რომ იგი არა მარტო ხელყოფს ადამიანის სიცოცხლეს, არამედ საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულ ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს. კერძოდ, კონსტიტუციის მე-14 მუხლში ჩაწერილია, რომ „ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა“.

სსკ 109-ე მუხლის „მ“ პუნქტით გათვალისწინებული განზრახვი მკვლელობის (რომელიც ჩადენილია რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო) მოტივები ვინაიდან სხვადასხვაგვარია, ასევე განსხვავებული იქნება მკვლელობის ჩადენის ხერხებიც – დაწყებული განსახილველი მკვლელობიდან დამთავრებული გენოციდით (სსკ 407-ე მუხლი). ცხადია, ისინი სათანადო გავლენას მოახდენენ დანაშაულთა კვალიფიკაციასა და სასჯელთა ინდივიდუალიზაციაზე.

6) განზრახვი მკვლელობა ჩადენილი მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით

საქართველოს ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსი განზრახვი მკვლელობის ასეთ მაკვალიფიცირებელ (დამამძიმებელ) გარემოებას არ იცნობდა. ასეთი შემადგენლობის შემოღება განაპირობა ტრანსპლანტაციის მიზნით ადამიანთა განზრახვა მკვლელობებმა.

„ტრანსპლანცია“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს ქსოვილთა და ორგანოთა გადანერგვას. მას სხვადასხვა დანიშნულება

აქვს: გადანერგვა სხეულის დეფექტის აღსადგენად, რეგენერაციის დასაჩქარებლად, კოსმეტიკური მიზნით, ქსოვილოვანი თერაპიისათვის, ექსპერიმენტული კვლევისათვის. ორგანიზმს, რომლიდანაც იღებენ გადასანერგ მასალას დონორი ეწოდება, ხოლო რომელშიც გადააქვთ – რეციპიენტი. ერთი ორგანოს ფარგლებში გადანერგვას ავტოტრანსპლანტაცია ეწოდება, ერთი სახეობის ინდივიდიდან იმავე სახეობის მეორე ინდივიდში – ჰომო – ანუ ალოგენური ტრანსპლანტაცია, ერთი და იმავე გვარის ერთი სახეობიდან მეორე სახეობაზე – ჰეტეროტრანსპლანტაცია, სხვადასხვა გვარს, ოჯახსა და რიგს შორის – ქსენოტრანსპლანტაცია. პლატიკურ ქირურგიაში ხშირად მიმართავენ ავტოტრანსპლანტაციას. ალოგენური გადანერგვისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია ე. წ. ტრანსპლანტატის განდევნის რეაქცია. ეს პროცესი იმუნოლოგიური ხასიათისაა, რაც კარგად მტკიცდება იმავე დონორიდან ტრანსპლანტანტის ხელმეორედ გადანერგვით. ეს იწვევს ტრანსპლანტანტის ორჯერ უფრო სწრაფ დაშლასა და განდევნას. ტრანსპლანტაცია იმუნოლოგიური კონფლიქტის გარეშე მიმდინარეობს, თუ დონორი და რეციპიენტი ტყუპია (ასეთ გადანერგვას ეწოდება სინგენური). თუ რეციპიენტს ემბრიონულ პერიოდში ან დაბადებისთანავე შეუწყვანთ დონორის ლიმფურ უჯრედებს, ასეთი რეციპიენტი შემდეგ მიიღებს დონორის ყველა ტრანსპლანტანტს. ტრანსპლანტანტის სიცოცხლის გახანგრძლივება შეიძლება, თუ რეციპიენტს დავასხივებთ. გარდა ამისა, გადანერგვა შედეგანია იმ შემთხვევაში, თუ ქსოვილი არ შეიცავს ან ნაკლები რაოდენობით შეიცავს ლიმფურ ქსოვილს (რქოვანას გადანერგვა).

ტრანსპლანტაციის მეთოდს ფართოდ მიმართავენ ექსპერიმენტალურ ემბრიოლოგიაში. ასე გამოიკვლიეს ცენტრალური ნერვული სისტემის, გრძნობის ორგანოების განვითარების თავისებურებები. ამ მეთოდს ასევე იყენებენ პოსტემბრიონულ პერიოდში, სხვადასხვა პროცესის ჩამოყალიბების ან ამა თუ იმ ორგანოს ფუნქციების კვლევის დროს.¹

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესაბამისად, ადამიანის სიცოცხლის განზრახ მოსპობა მისი ორგანოს, ორგანოს

¹ ტრანსპლანტაციის სამართლებრივ საკითხებზე იხილეთ: საქართველოს კანონი „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“ (სახელდობრ, XX-ე თავი – ადამიანის ორგანოების, ორგანოთა ნაწილების, ქსოვილების აღება და გამოყენება), რომელიც მიღებულია 1997 წლის 10 დეკემბერს; ასევე Малеева М. Д. Чаловек и медицина в современном праве. М., 1995.

ნაწილის ან ქსოვილების გამოყენების მიზნით სხვა პირზე გადანერვისათვის, რომლის ბედიც ბრალდებული დაინტერესებულია, ქმნის სსკ 109-ე მუხლის „ნ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას. თუ მკვლელობა ზორციელდებოდა განსაკუთრებული სისასტიკით ან თუ ადამიანის სხეულიდან ამოღებული ორგანოები (ქსოვილები) განკუთვნილი იყო გაყიდვისათვის (ანგარების მიზანი), მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის „ნ“, „ვ“ და „ი“ პუნქტებით. ე. ი. განზრახი მკვლელობა, რომელიც ჩადენილია: მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით („ნ“ პუნქტი); განსაკუთრებული სისასტიკით („ვ“ პუნქტი) და ანგარებით („ი“ პუნქტი).

სსკ 109-ე მუხლის „ნ“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. თანაც სახეზე უნდა იყოს სპეციალური მიზანი – მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვა ან მათი სხვაგვარად გამოყენება. რაც შეეხება მკვლელობის მოტივს იგი შეიძლება იყოს ანგარება, ტრანსპლანტაციის ახალი მეთოდის დანერგვის პროფესიული ექსპერიმენტი, რომელიც არ ემთხვევა მართლზომიერი რისკის ნიშნებს (სსკ 31-ე მუხლი) და სხვ.

იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს ტრანსპლანტაციისა და ექსპერიმენტისათვის ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულებას დაზარალებულის ნების საწინააღმდეგოდ, ასეთი ქმედობა საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელ დანაშაულადაა მიჩნეული და კვალიფიცირდება სსკ 134-ე მუხლით (ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება).

ო) განზრახი მკვლელობა ჩადენილი არაერთგზის (გარდა ამ კოდექსის 110-114-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობებისა)

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტით გათვალისწინებული განზრახი მკვლელობა ჩადენილი არაერთგზის განსხვავდება 1960 წელს მიღებული კოდექსის 104-ე მუხლის მე-9 პუნქტის ფორმულირებისაგან, სადაც ხაზგასმული იყო დანაშაულის ჩადენაზე იმ პირის მიერ, ვისაც ადრე ჰქონდა ჩადენილი

განზრახი მკვლელობა – იგულისხმებოდა როგორც განმეორება, ასევე რეციდივი.

სსკ ახალი რედაქცია იყენებს ცნებას „არაერთგზისი“, რომლის არსიც ახსნილია (გადმოცემულია) მე-15 მუხლში. ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით – არაერთგზისი დანაშაული ნიშნავს სს კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას. ამ კოდექსის სხვადასხვა მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაული მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება არაერთგზის დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ამ კოდექსის შესაბამის მუხლში. მეორე ნაწილით – დანაშაული არაერთგზის ჩადენილად არ ჩაითვლება, თუ პირი, კანონით დადგენილი წესით, წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა თუ მას ნასამართლობა წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა. მესამე ნაწილის ძალით – თუ ამ კოდექსით არაერთგზისი დანაშაული გათვალისწინებულია გარემოებად, რომელიც უფრო მკაცრ სასჯელს იწვევს, პირის მიერ ჩადენილი ორი ან მეტი დანაშაული დაკვალიფიცირდება ამ კოდექსის მუხლის შესაბამისი ნაწილით, რომლითაც გათვალისწინებულია სასჯელი არაერთგზისი დანაშაულისათვის.

მე-15 მუხლის (არაერთგზისი დანაშაული), მე-16 მუხლისა (დანაშაულთა ერთობლიობა) და მე-17 მუხლის (დანაშაულის რეციდივი) ტექსტების შეპირისპირება გვაძლევს შემდეგი სახის დასკვნების გაკეთების საფუძველს:

1. სსკ 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ ადრე ჩადენილი დანაშაული დაკვალიფიცირებული იყო იმავე 109-ე მუხლის ნებისმიერი პუნქტით და ასევე 108-ე მუხლით – იგულისხმება მარტივი (ძირითადი) სახის მკვლელობა.

2. სსკ 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას თუ ადრე ჩადენილი მკვლელობა (რომლისთვისაც პირი არ იყო მსჯავრდებული) კვალიფიცირდება 110-ე მუხლით (მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით), 111-ე მუხლით (მკვლელობა უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში), 112-ე მუხლით (დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა), 113-ე მუხლითა (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით) და 114-ე მუხლით

(მკვლელობა დამნაშავეის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით). ამ შემთხვევაში პირს დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა თითოეული ჩადენილი მკვლელობისათვის შესაბამისი მუხლით.

3. იმ პირის მიერ ჩადენილი მკვლელობა, რომელიც წინათ ნასამართლევი იყო 108-ე და 109-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობისათვის (იგულისხმება მარტივი მკვლელობა და მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში), კანონის აზრიდან გამომდინარე, უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტით (განზრახი მკვლელობა არაერთგზის).

4. მკვლელობა არ შეიძლება დაკვალიფიციროდეს სსკ 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტით თუ პირი, კანონით დადგენილი წესით, წინათ ჩადენილი მკვლელობისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა მას ნასამართლობა ადრე ჩადენილი მკვლელობისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა.

5. ბრალდებულის მიერ განზრახი მკვლელობის ორი მცდელობის ჩადენისას (დამამძიმებელ გარემოებებში), რომლისთვისაც იგი მსჯავრდებული არ ყოფილა, ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროდეს სსკ 109-ე მუხლის „ო“ პუნქტითა და 19-ე მუხლით (დანაშაულის მცდელობა). ასევე იმ პუნქტებით, რომლებიც ითვალისწინებენ ორივე მცდელობის დამამძიმებელ გარემოებებს.

სსკ 109-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული (განზრახი მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში) – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ათიდან ოც წლამდე ან უვადო თავისუფლების აღკვეთით.

§4. მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით (სსკ 110-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული მკვლელობა მსხვერპლის დაუინებელი თხოვნით და მისი ნამდვილი ნების შესაბამისად, ჩადენილი მომაკვდავის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლების მიზნით, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მომაკედავი ადამიანის სიცოცხლე. სისხლის სამართლის კანონი მკვლელობად მიიჩნევს ისეთ შემთხვევებს, როცა სიცოცხლის მოსპობა ხდება როგორც დაზარალებულის თანხმობით, ასევე მისი ნების საწინააღმდეგოდ. თანამედროვე მსოფლიო სოციალური პრაქტიკა იცნობს ისეთ შემთხვევებს, როცა უიმედო მდგომარეობაში მყოფი ავადმყოფები თხოვნით მიმართავენ ექიმებს ან კერძო პირებს რათა დააჩქარონ მათი სიკვდილი. ასეთი პაციენტების როლში გამოდიან ის პირები, რომლებიც განიცდიან აუტანელ ტანჯვას, ინვალიდები, ღრმად მოხუცებული ავადმყოფები, რომელთაც არ შეუძლიათ იზრუნონ საკუთარ თავზე; ის მშობლები, რომელთა ბავშვებსაც აქვთ უმძიმესი თანდაყოლილი სიმახინჯე და რომელთა გამოჯანმრთელების შანსიც არ არსებობს. ევთანაზიის (უარყოფით მოვლენებთან შემრიგებლობის) პრობლემა მრავალი საუკუნეა რაც განიხილება. აქ მღვდელთმსახურთა პოზიცია ცალსახაა. იგი უარყოფს ევთანაზიას, რაც გამოიხატება მათ შემდეგ სიტყვებში: „არა“, „არავითარ შემთხვევაში“. რაც შეეხება ექიმებს, იურისტებს, პედაგოგებს, ფსიქოლოგებს, ფილოსოფოსებსა და ა. შ., მათი აზრი იცვლება ცხოვრების რეალური პირობების გათვალისწინებით. ასე მაგალითად, ღრმად მოხუცებულთა გამოკითხვამ უჩვენა, რომ მათი მნივეწნელოვანი ნაწილი დასაშვებად მიიჩნევს და მხარს უჭერს ევთანაზიას. ზოგიერთი ექიმი თავის პრაქტიკულ საქმიანობაში მიმართავს რა ევთანაზიის გამოყენებას მიიჩნევს, რომ ეს არის მართლზომიერი მოქმედება. საკანონმდებლო წესით ეს საკითხი ცალსახად ვერ წყდება. ასე მაგალითად, თვით პოლანდია, რომელსაც ყველაზე უფრო ლიბერალური პოზიცია უჭირავს ევთანაზიის მიმართ, პროკურატურის ორგანოების მეშვეობით მიმართავს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას იმ ექიმების მისამართით, რომლებმაც პაციენტებს სიცოცხლიდან წასვლის სურვილი შეუსრულეს. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიზანი ისაა, რომ მომავალში ევთანაზიამ უფრო ფართო გავრცელება არ ჰპოვოს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ევთანაზიას, ისევე როგორც სიცოცხლის შენარჩუნების ზელოვნურ ღონისძიებათა შეწყვეტას, აბსოლუტურად მიუღებლად მიიჩნევს, რადგან ექიმმა არცერთ შემთხვევაში არ უნდა მოკლას ადამიანი და თანაც საფრთხე არ უნდა შეუქმნას მედიკოსის პროფესიის ზნეობრივ საფუძვლებს.

საინტერესოა აქვე მოვიტანოთ პროფ. თ. წერეთლის განმარტება ევთანაზიასთან (იგი ხმარობს ტერმინს ევთანასიას - ზ. წ.) დაკავშირებით.

„ევთანასია“ - ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და აღნიშნავს ტკბილ, უშფოთველ სიკვდილს. ვიწრო მნიშვნელობით ევთანასია მომაკვდავისათვის ტანჯვის შემამსუბუქებელი ისეთი საშუალების მიცემაა, რომელიც სიკვდილს არ დააჩქარებს. ასეთი ევთანასია ექიმის მოვალეობაა. მეორენაირი გაგებით ესაა უკურნებელი სენით დაავადებული და ტკივილებით გაწამებული ადამიანისათვის სიბრალულის მოტივით ისეთი საშუალების მიცემა, რომელიც არა მარტო გაუყუჩებს ტკივილს, არამედ სიცოცხლესაც მოუსპობს. ზოგი ქვეყნის კანონმდებლობაში (შვეიცარია, ავსტრია, ფინეთი, პოლონეთი) მკვლელობა, რომელიც ჩადენილია ავადმყოფის თხოვნით და მისი შებრალების მოტივით, გათვალისწინებულია როგორც მკვლელობის განსაკუთრებული სახე და ისჯება გაცილებით უფრო მსუბუქად, ვიდრე ჩვეულებრივი განზრახი მკვლელობა. საქართველოს კანონმდებლობა ასეთ ქმედობას განიხილავს როგორც ჩვეულებრივ განზრახ მკვლელობას, მაგრამ სასამართლოს უფლება აქვს მხედველობაში მიიღოს სიბრალულის მოტივი, როგორც პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოება. ფართო მნიშვნელობით ევთანასია ფსიქიკურად ან ფიზიკურად „არასრულფასოვანი სიცოცხლის“ მოსპობაა ევგენიკური (კეთილშობილური) თუ სოციალური მოსაზრებით. ასეთი ევთანასია შეუთავსებელია თანამედროვე ცივილიზებული კაცობრიობის ზნეობრივ შეხედულებებთან. ფაშისტურ გერმანიაში ეგრეთ წოდებულ „ევთანასიის პროგრამას“, პიტლერის 1939 წლის I სექტემბრის ბრძანების შესაბამისად, ფართოდ ახორციელებდნენ როგორც „არასრულფასოვანი ადამიანების“, ისე პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების, ტყვეების, ებრაელებისა და „დაბალი რასის“ სხვა წარმომადგენლების მასობრივი ჟლეტის საშუალებას“.¹

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება მომაკვდავის დაჟინებული თხოვნითა და მისი ნამდვილი ნების შესაბამისად შთაგონებული ბრალდებულის მიერ მსხვერპლის ანუ განსაკუთრებული სენით შეპყრობილის მკვლელობაში. მკვლელობის მიზანი კი მოცემულ შემთხვევაში არის განსაკუთრებული სენით შეპყრობილი მომაკვდავის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლება. როგორც ვხედავთ,

1 იხ. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. თბ., 1979, ტომი IV, გვ. 33-34.

მიზანი 110-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტია. დისპოზიციაში მოხსენიებული მსხვერპლის დაზინებული თხოვნა მისი ნების შესაბამისად გვევლინება ისეთ ფაქტორად რაც შთაგონების აღმოცენების საფუძველია. ეს უკანასკნელი გულისხმობს პიროვნებაზე ისეთ ზემოქმედებას, როდესაც მას საკუთარი სურვილისა და განზრახვის გარეშე, ზოგჯერ კი მის საპირისპიროდ, ექმნება გარკვეული გრძნობა ან სურვილი რაიმე მოქმედების შესრულებისა, რაც არ გამომდინარეობს მისი მოქმედების აღიარებული პრინციპისაგან. შთაგონების საშუალება მოცემულ შემთხვევაში არის მომაკვდავის დაზინებული თხოვნა ბრალდებულზე, რომ ამ უკანასკნელმა მას მოუსპოს სიცოცხლე. შთაგონებისაგან უნდა განვასხვავოთ თვითშთაგონება, როდესაც შთაგონების მსგავსი ეფექტი მიიღება თვით პიროვნების მიერ თავის თავზე გარკვეული ზემოქმედებით (მაგალითად, განწყობის შექმნით, თვითრწმენის განმტკიცებითა და ა. შ.).

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობის მომენტიდან. მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია, რაც გულისხმობს მიზეზობრივი კავშირის არსებობას ბრალდებულის ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება განზრახი ბრალით. განზრახვა შეიძლება იყოს მხოლოდ არაპირდაპირი. ესე იგი ამ შემთხვევაში ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ მომაკვდავის დაზინებული თხოვნით სჩადის მკვლელობას, რომელიც არ სურს, მაგრამ მსხვერპლის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლების მიზნით უშვებს მკვლელობას. მოტივებიდან დომინირებს სიბრალულის, შეცოდების მოტივი.

სსკ 110-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება როგორც საერთო სუბიექტი 14 წლის ასაკიდან, ასევე სპეციალური სუბიექტი (მაგალითად, მკურნალი ექიმი).

§5. განზრახ მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 111-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი, რომელიც პრივილეგირებული სახის მკვლელობას მიეკუთვნება, ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველში ხაზი გაესმის მკვლელობას უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვებისას,

რაც გამოიწვია დამნაშავეის ან მისი ახლობლის მიმართ მსხვერპლის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ძალადობამ, მძიმე შეურაცხყოფამ ან სხვა მძიმე ამორალურმა ქმედობამ, აგრეთვე მსხვერპლის მიერ სისტემატურად ჩადენილმა მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით განპირობებულმა ზანგრძლივმა ფსიქიკურმა ტრამვამ.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს იგივე ქმედობას, რასაც მოჰყვა ორი ან მეტი ადამიანის მკვლელობა.

ამ დანაშაულის ობიექტია მსხვერპლის (დაზარალებულის) სიცოცხლე.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება ისეთ მკვლელობაში, რომელიც ჩადენილია ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში. სხვანაირად, ასეთ მკვლელობას აფექტში ჩადენილს უწოდებენ. „აფექტი“, ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და სულიერ მღელვარებას აღნიშნავს. იგი უკიდურესად ინტენსიური, უეცრად წარმოქმნილი და სწრაფმავალი ემოციაა, რომელიც განცდის მომენტში ეუფლება პიროვნებას და წარმართავს მის ქცევას. აფექტი აძნელებს შექმნილი მდგომარეობის – სიტუაციის გაცნობიერებას, რის გამოც ადამიანი, ჩვეულებრივ, მიზანშეუწონელ ქაოსურ რეაქციას იძლევა. აფექტი მთლიანად მოიცავს ადამიანის ცნობიერებას, ცნობიერება ვიწროვდება და მასში არ რჩება ადგილი სხვა განცდებისათვის. აფექტის დროს ადამიანი არ შეუძლია ნორმალური მსჯელობა, მოცემული პირობების ან თავისი ქცევის საღი შეფასება და ა. შ. აფექტით შეპყრობილი ადამიანი კარგავს საკუთარი მოქმედების შეგნებული რეგულაციის უნარს, რაც ქცევის ღებორგანიზაციას იწვევს. ჩვეულებრივ აფექტს ახლავს ძლიერი სხეულებრივი გამოვლინებანი: ადამიანი ფითრდება, წითლდება, უხშირდება გულისცემა და სუნთქვა, მკვეთრად ეცვლება მიმიკა და სხვ. განასხვავებენ სთენიკურ და ასთენიკურ აფექტს. პირველისათვის დამახასიათებელია თანამხლე სხეულებრივ პროცესთა (გულისცემის, სუნთქვის და ა. შ.) გაძლიერება და ამასთან დაკავშირებულ წარმოდგენათა გაცხოველება. სთენიკურად ითვლება რისხვის, აღფრთოვანების, სიზარულის, აღტაცების და სხვა მსგავსი აფექტები. ასთენიკური აფექტისათვის დამახასიათებელია სხეულებრივ პროცესთა შესუსტება, შენელება და წარმოდგენათა მიმდინარეობის შეფერხება (ადამიანი ფითრდება, სისხლძარღვები უვიწროვდება, კუნთები უდუნდება, გულისცემა უნელდება, სუნთქვა უჩერდება და ა. შ.). ასთენიკურად ითვლება შიშის, განცვიფრების, დარდისა და მათი მსგავსი აფექტები.

აფექტის ხასიათი და მისი აღმოცენების სიადვილე-სიძნელე დამოკიდებულია ადამიანის პიროვნების თავისებურებაზე. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ აფექტი – ესაა ადამიანის განსაკუთრებული ფსიქიკური მდგომარეობა, რომელიც ხასიათდება ხანმოკლეობითა და უეცარი განვითარებით, ძლიერი და ღრმა ემოციონალური განცდებით, აშკარა გარეგანი გამოვლინებით, შეგნების შევიწროებითა და თავის თავზე კონტროლის დაქვეითებით.

რაც შეეხება აფექტში ჩადენილ დანაშაულს – ესაა უეცარი და ძლიერი სულიერი აღელვების დროს ჩადენილი დანაშაული. აფექტი ადამიანს თვითკონტროლისა და გარემოში სწორად გარკვევის უნარს უსუსტებს და ხშირად უბიძგებს აგრესიული მოქმედებისაკენ, მაგრამ ამგვარი მოქმედებისაგან თავის შეკავების შესაძლებლობა აფექტის დროს მაინც რჩება; ამიტომ სისხლის სამართლის კანონმდებლობა არ გამორიცხავს პასუხისმგებლობას აფექტში ჩადენილი დანაშაულისათვის და მას მხოლოდ პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად მიიჩნევს, თანაც თუ იგი გამოწვეული იყო დაზარალებულის მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით.

სისხლის სამართლის კანონი შედარებით მსუბუქ სასჯელს ითვალისწინებს აფექტის დროს ჩადენილი მკვლელობისა და ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის, თუკი აფექტის მიზეზი დაზარალებულის მხრივ დამნაშავის ან მისი ახლობლის მიმართ მართლსაწინააღმდეგო ძალადობა, მძიმე შეურაცხყოფა, სხვა მძიმე ამორალური ქმედობა ან ფსიქიკური ტრამვა იყო (სსკ 111-ე და 121-ე მუხლები).

ჩვეულებრივი აფექტისაგან განსხვავებით, პათოლოგიური აფექტის დროს ადამიანის ცნობიერება და ნებელობა მთლიანად გამოთიშულია და ასეთ მდგომარეობაში ჩადენილი საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა დანაშაულად არ ითვლება.

ამრიგად, სს კოდექსის 111-ე მუხლის შერაცხვის აუცილებელი წინაპირობაა უეცრად წარმოქმნილი ძლიერი სულიერი აღელვება. „ძლიერი სულიერი აღელვების“ სამართლებრივ ცნებას შეესაბამება ფსიქოლოგიურ-ფიზიოლოგიური აფექტი, რაშიც იგულისხმება გარესამყაროს ზემოქმედებაზე ადამიანის ემოციური რეაქცია. ეს რეაქცია ვლინდება ცენტრალური ნერვული სისტემის ალგზებით (იგულისხმება სასოწარკვეთილება, გაშმაგება, განრისხება, თავზარდაცემულობა, შიში), გამოირჩევა შინაგანი ფსიქოლოგიური პროცესების მეტისმეტი ინტენსიურობითა (რომლებიც დიდი ტვინის ჰემისფეროების ქერქქვეშა ცენტრობსა და ვეგეტატიურ ნერვულ სისტემაში მიმდო-

ნარეობენ) და გამოიხატება მძაფრ, ხანმოკლე, ანგარიშმიუცემელ, შეგნებადაქვეითებულ ქმედობაში. / 5 /

აფექტის წარმოშობის, აღმოცენების შესაძლებლობას პიროვნების არანაირი ფსიქოლოგიური თვისებები (ფსიქიკა, ტემპერამენტი, ხასიათი და ა. შ.) არ გამოორიცხავს. ამასთან უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ნებისმიერი ადამიანი აფექტის მდგომარეობაში ინარჩუნებს მეტნაკლებად თავისი საქციელის შეგნების შესაძლებლობას, შეუძლია დაეუფლოს თავის თავს, „ხელში აიყვანოს იგი“ და ა. შ., რა თქმა უნდა სათანადო ნებისყოფის დაძაბვით. ადამიანს რაც უფრო განვითარებული აქვს ნებისყოფა, მით უფრო ძნელად წარმოექმნება აფექტის მდგომარეობა, თანაც მისი აფექტის მდგომარეობაში ჩაყარდნის პროცესი სუსტად (ნელა) მიმდინარეობს. ამ მიზეზით ფიზიოლოგიური აფექტი პათოლოგიური აფექტისაგან განსხვავებით (რა დროსაც ხდება „გონების ღრმა დაბნელება“) არ გამოორიცხავს შერაცხადობას და ამდენად იგი სწორადაა მიჩნეული პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად.

აფექტის მდგომარეობაში ჩადენილ მკვლელობასთან დაკავშირებით, გამომძიებელი ხშირად ღებულობს მნიშვნელოვან მონაცემებს მოწმეებისაგან, რომლებიც შეესწრნენ ამ ფაქტს. მაგრამ მათგან მიღებული ჩვენებები, ცხადია, ვერ პასუხობს კითხვაზე — მკვლელობის ჩადენის მომენტში ადგილი ჰქონდა თუ არა უეცარ ძლიერ სულიერ აღელვებას და რა ხარისხისა იყო იგი. ამ საკითხზე არგუმენტირებული დასკვნის მიცემა შეუძლიათ მხოლოდ სპეციალისტებს — ფსიქიატრებსა და ფსიქოლოგებს. აფექტით ჩადენილი მკვლელობის ყველა საქმეზე მიზანშეწონილია დაინიშნოს კომპლექსური ფსიქოლოგიურ-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა. ექსპერტების გადასაწყვეტად უნდა დაისვას ისეთი საკითხები, რომლებიც ეხება ბრალდებულის სულიერ ჯანმრთელობას, შერაცხადობას, ფსიქოლოგიურ თავისებურებებს და სხვ. მათში მაინც მთავარი უნდა იყოს იმის გარკვევა იმყოფებოდა თუ არა სუბიექტი მკვლელობის ჩადენის მომენტში ფიზიოლოგიური აფექტის მდგომარეობაში. ამ საკითხზე პასუხის გაცემისას ექსპერტებმა უნდა დაასახელონ ის კრიტერიუმები, რომლითაც ისინი ხელმძღვანელობდნენ, როდესაც გამოჰქონდათ დასკვნა აფექტის არსებობის ან არარსებობის შესახებ. ასევე უნდა დაახასიათონ დიაგნოსტიკის მეთოდები. აფექტის არსებობის საკითხზე დადებითი პასუხის გაცემისას, ექსპერტები ვალდებული არიან განსაზღვრონ მისი დროის საზღვრები — ე. ი. აფექტის დასაწყისი და დამთავრება. ექსპერტების დასკვნას სასამართლო აფასებს საქმეზე სხვა მტკიცებულებებთან ერთად. იმ შემთხვევაში თუ სასამართლომ ეჭვი

შეიტანა დასკვნების სისწორეში, მას შეუძლია დანიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა უფრო კვალიფიციური სპეციალისტების მოწვევით.

იმისათვის, რომ აფექტი ცნოთ მკვლელობის შემამსუბუქებელ გარემოებად, საჭიროა მისი წარმოქმნა (აღმოცენება) მოხდეს უეცრად, როგორც რეაქცია დაზარალებულის არამართლზომიერ ქცევაზე. ტერმინი „უეცარი“ უნდა გაეიგოს როგორც „მოულოდნელობა“, „უცაბედობა“ თვითონ მკვლელისათვის, რასაც იგი საერთოდ არ ითვალისწინებდა. აფექტის მდგომარეობა შეიძლება წარმოიშვას (გაჩნდეს) მოულოდნელად დაზარალებულთან ნორმალური ურთიერთობის ფონზე, ასევე მათ შორის ხანგრძლივი მტრობის შედეგად, თუ რა თქმა უნდა მკვლელობა პროვოცირებული იყო დაზარალებულის მიერ დამნაშავეს ან მისი ახლობლის მიმართ მართლსაწინააღმდეგო ძალადობით, მძიმე შეურაცხოფით ან სხვა მძიმე ამორალური ქმედობით ანდა ამორალური ქცევით განპირობებული ხანგრძლივი ფსიქიური ტრავმით.

მკვლელობის ჩადენის განზრახვა აღმოცენდება იმ მომენტში, როდესაც სუბიექტი უკვე იმყოფება აფექტის მდგომარეობაში. მაშასადამე, უეცრად წარმოშობილ ძლიერ სულიერ აღელვებასა და ამ მდგომარეობაში ჩადენილ განზრახ მკვლელობას შორის არ უნდა იყოს და არც შეიძლება იყოს გაწყვეტა დროში.

აფექტის მდგომარეობაში მკვლელობის ასეთი გაგება დამახასიათებელი იყო მრავალი მეცნიერისათვის. ასე მაგალითად, პროფ. ა. ჟიჟილენკო მიიჩნევდა, რომ აფექტში ჩადენილ მკვლელობად უნდა ცნოთ ისეთი მკვლელობა, რომელიც ჩაფიქრებულია და შესრულებულია ასეთ მდგომარეობაში.¹ პროფ. ა. პიონტკოვსკი მხარს უჭერდა რა ასეთ თვალსაზრისს, აღნიშნავდა, რომ სწორედ ძლიერმა სულიერმა აღელვების მდგომარეობამ უნდა გამოიწვიოს მკვლელობის ჩადენის გადაწყვეტილება (განზრახვა).²

შემდგომში ამ საკითხზე შეხედულებები რამდენადმე შეიცვალა და აფექტისათვის დამახასიათებელ ნიშანს „უეცარს“ განიხილავენ როგორც დროში გაწყვეტის შეუძლებლობას. ამრიგად, მოხდა საბაბისა (დაზარალებულის არამართლზომიერი ქცევისა) და აფექტის მდგომარეობის გაიგივება, რაც არასწორად უნდა მივიჩნიოთ.

¹ А. А. Жижиленко. Преступления против личности. М. - Л., 1927, стр. 147.

² А. А. Пионтовский. Преступления против личности. М., 1938, стр. 43.

ვფიქრობთ, რომ დაზარალებულის არამართლზომიერ (მართლსაწინააღმდეგო) ქცევასა და ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობის წარმოშობას შორის (რომელიც შემდგომ განაპირობებს ბრალდებულის ყოფაქცევას), შეიძლება იყოს გაწყვეტა დროში, რომლის განმავლობაშიც ფორმირდება (ყალიბდება) აფექტის მდგომარეობა.

ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ადამიანის რეაქციის სიმძაფრე გარეგან გამღიზიანებლებზე განპირობებულია მისი ინდივიდუალურ-ფსიქოლოგიური თავისებურებებით, მათ შორის მისი ფსიქიკის, ხასიათისა და ტემპერამენტის ტიპით, ასევე სუბიექტის ფსიქიკური მდგომარეობით დანაშაულის ჩადენის მომენტში (დაღლილობა, გაღიზიანება, ნაბახუსევის სინდრომი და ა. შ.). მაშასადამე, ერთ შემთხვევაში, მაგალითად ქოლერიკული ტემპერამენტის სუბიექტს აფექტის მდგომარეობა შეიძლება წარმოიშვას თითქმის უეცრად. სხვა შემთხვევაში, მაგალითად, მელანქოლიკს ან ფლეგმატიკს, იგი შეიძლება წარმოეშვას რაღაც (გარკვეული) დროის შემდეგ. სპეციალისტ-პრაქტიკოსების ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ ფსიქოლოგებისა და ფსიქიატრების დახმარებით გაარკვიონ, თუ როგორ ფორმირდებოდა (ყალიბდებოდა) აფექტური მდგომარეობა და რით შეიძლება აიხსნას მისი წარმოშობის დახანება (შეფერხება).

ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობა ბრალდებულს შეიძლება გაუჩნდეს სხვადასხვა გარემოებების შედეგად. ამ გარემოებათა კაზუსისტური (ამომწურავი) ჩამოთვლა მოცემულია განსახილველი მუხლის დისპოზიციაში.

დაზარალებულის ქცევა შეიძლება მიმართული იყოს როგორც თვითონ დამნაშაის, ასევე მისი ახლობლის წინააღმდეგ.¹ სსკ 111-ე მუხლის შერაცხვისათვის საკმარისია სახეზე იყოს მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევის თუნდაც ერთი იმ ფაქტორთაგანი,

¹ ახლობლად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ჩაითვალოს ახლო ნათესავები. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 44-ე მუხლის თანახმად, „ახლობელი ნათესავია“ – შშობელი, შვილად ამყვანი, შვილი, შვილობილი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლე (მათ შორის, განქორწინებული). რაც შეეხება ახლობლის ცნებას (საცოლე, საქმრო, ბიძაშვილი, დეიდაშვილი, რძალი, სიძე, მეგობარი და სხვ.), კანონმდებელი მასზე აქცენტს არ აკეთებს, რაც არასწორად უნდა მივიჩნიოთ. იმ საკითხის გადასაწყვეტად არის თუ არა პირი დამნაშაის ახლობელი, ეს ვინაიდან ფაქტის საკითხია, იგი სასამართლომ უნდა გადაჭრას ადამიანთა კონკრეტული ურთიერთობის გულდასმითი შესწავლის საფუძველზე.

რომლის შესახებაც ხაზგასმულია განსაზღვრული მუხლის დისპოზიციაში.

ტერმინი „ძალადობა“ მოიცავს არა მხოლოდ ფიზიკური ზემოქმედების შემთხვევებს ადამიანებზე, მის ნათესავებსა და ახლობლებზე, არამედ ფსიქიკურსაც. ასეთი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც რეალურად ძალადობით თავისუფლების აღკვეთაში, გაკოჭვაში, ცემაში, ჯანმრთელობისათვის სხვადასხვა სიმძიმის დაზიანების მიყენებასა და სხვ., ასევე ზემოაღნიშნული სახის მოქმედებათა განხორციელების მუქარაში. ძალადობის ყველა სახე, ცხადია, კანონსაწინააღმდეგო უნდა იყოს. სსკ 111-ე მუხლი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იმ მოქალაქის მკვლელობის შემთხვევაში, რომელიც ცდილობდა ზულიგნის გაკოჭვას და მიყვანას შინაგან საქმეთა განყოფილებაში, მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაში შეპყრობილს გაუჩნდა კიდევ ფიზიოლოგიური აფექტის მდგომარეობა. თუ პირი მკვლელობას ჩადის აფექტის მდგომარეობაში და ამავე დროს ახორციელებს თავის უფლებას აუცილებელ მოგერიებაზე, ამ შემთხვევაში იგი ან თავისუფლდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან სსკ 28-ე მუხლის საფუძველზე (აუცილებელი მოგერიება), ან პასუხს აგებს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით ჩადენილი მკვლელობისათვის (მუხლი 113-ე). რამდენადაც კანონი არ აკონკრეტებს ძალადობის სახეებს, ამდენად უნდა ვივარაუდოთ, რომ აფექტი შეიძლება გამოწვეული იყოს ფსიქიკური ძალადობითაც (რომლის შესახებაც უკვე შევნიშნეთ). სისხლის სამართლის მეცნიერული თეორია (დოქტრინა) და პრაქტიკა ამ შემთხვევაში ემყარება იმ სწორ დებულებას, რომ ძალადობა უნდა ატარებდეს მართლსაწინააღმდეგო ხასიათს. თუ ძალადობითი მოქმედება დაზარალებულის მიერ გამოყენებული იყო მართხომიერად, მაშინ 111-ე მუხლის შეფარდება არ მოხდება.

ტერმინ „მძიმე შუარაცხყოფაში“ უნდა გავიგოთ ადამიანის პატივისა და ღირსების განსაკუთრებით უხეში დამცირება, რაც შეიძლება საკმარისი მიზეზი აღმოჩნდეს აფექტის აღმოცენებისათვის. მძიმე შუარაცხყოფის შეფასებისას აუცილებელია მორალის საყოველთაოდ მიღებული ნორმებით ხელმძღვანელობა, ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნას თვით ბრალდებულის პიროვნების ინდივიდუალური თავისებურებანი, აფექტის რეალური არსებობა და სხვ.

როგორც ვხედავთ „მძიმე შეურაცხყოფა“ შეფასებითი ცნებაა და მან შეიძლება წარმოშვას სუბიექტივიზმი მის განსაზღვრებასთან (გაგებასთან) დაკავშირებით. ამიტომ საჭიროა „მძიმე შეურაცხყოფისათვის“ დამახასიათებელი კრიტერიუმების გამოკვეთა. ასეთად უნდა ჩაითვალოს, უპირველეს ყოვლისა, მორალის (ზნეობის) ნორმები (ობიექტური კრიტერიუმი) და შეურაცხყოფილის ინდივიდუალური ფსიქოლოგიურ-ასაკობრივი თავისებურებანი (სუბიექტური კრიტერიუმი, რომელიც საშუალებას იძლევა დაეადგინოთ პირის უნარი შეიცნოს და შეაფასოს მოქმედებები და სიტყვები როგორც შეურაცხყოფა).

საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა „მძიმე შეურაცხყოფას“ მიაკუთვნებს ისეთ შემთხვევებს როგორიცაა: მძიმე დანაშაულის ჩადენაში ცილისმწამებლური ბრალდების წაყენება; ეროვნული ღირსების გრძნობის დამცირება; მეუღლის, მშობლებისა და შვილებისადმი უღირსი საქციელის ჩადენა; იდეალური სიყვარულის შემთხვევაში ცოლქმრული ღალატი და სხვ. „მძიმე შეურაცხყოფა“ შეიძლება მიყენებულ იქნას როგორც ერთგზისი მოქმედებით, ასევე რიგი საქციელით, რომელთა შორის უკანასკნელი უნდა იყოს რაღაც ახალი იმ მოქმედებათა ჯაჭვში, რომელმაც ბრალდებულს „მოთმინების ფიალა უნდა აუქსოს“ და მკვლელობის ჩადენა გადაწყვეტინოს.

„ან სხვა მძიმე ამორალური ქმედობა“ — ეს ნიშნავს საზოგადოებაში დადგენილი მორალური (ზნეობრივი) ნორმების უხეშ დარღვევას. ასეთად უნდა მივიჩნიოთ მაგალითად, ბაბუას მიერ ისეთი ფაქტის ნახვა რასაც სქესობრივი კავშირი ჰქვია მის შვილებსა და შვილიშვილებს შორის, ასევე მისი ძმისა ან დისა ნაშვილებთან და სხვ.

„ზანგრძლივი ფსიქიური ტრავმა“ წარმოადგენს დაზარალებულის (მსხვერპლის) მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალურ მოქმედებათა სისტემატური განხორციელების შედეგს. სისხლის სამართლის თეორიაში სისტემატურობა გაგებულია როგორც სამი ან მეტი იურიდიულად იგივეობრივი მოქმედების ჩადენა გარკვეული დროის მანძილზე, მაგრამ არაუმეტეს ერთი წლისა. დაზარალებულის მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევა, რაც სისტემატურ ზასიათს ატარებს, ცხადია, პიროვნებას უქმნის მუდმივ ნერვიულ დაძაბულობას — ე. ი. იმას, რასაც „ფსიქომატრამიერებელი“ სიტუაცია ეწოდება. ამ სიტუაციაში ყოველ წუთს მოსალოდნელია მოხდეს ფსიქოლოგიური „აფეთქება“, უეცარი სულიერი აღელვება, „ნერვება უმტყუნოს“ ადამიანს

და გამოავლინოს თავშეუკავებლობა – რასაც საბოლოო ჯამში იგი მიყავს მკვლელობის ჩადენამდე. „ზოგიერთი მოსამართლის შეხედულებით, მუდმივი და სისტემატური ჩხუბის, ასევე გაჭიანურებული კონფლიქტის შემთხვევაში უეცარი სულიერი აღელვების მდგომარეობას არ შეიძლება ჰქონდეს ადგილი, რაც არასწორად უნდა ჩაითვალოს“!

ხანგრძლივი ფსიქიური ტრამვის ანუ ფსიქომატრამვირებელი სიტუაცია შემამსუბუქებელ გარემოებად მიჩნეულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი გამოწვეული იყო დაზარალებულის მართლ-საწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით. ამიტომ, „არ შეიძლება 111-ე მუხლით (აფექტით) დაკვალიფიცირდეს ისეთი შემთხვევა, როცა მაგალითად, ქმარი კლავს ცოლს იმის გამო, რომ ამ უკანასკნელმა იგი გაასახლა თავისი ბინიდან და ამით მას შეექმნა მძიმე მდგომარეობა“.²

სუბიექტური მხრივ მკვლელობა აფექტის მდგომარეობაში შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი განზრახვით. მკვლელობის მოტივია, მსხვერპლის (დაზარალებულის) მიერ განხორციელებული მოქმედებების გამო, შურისძიება.

111-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა 14 წელი, ე. ი. ვინც აფექტის მდგომარეობაში ჩაიდინა განზრახი მკვლელობა.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ქმედობისათვის, თუ მას მოჰყვა ორი ან მეტი ადამიანის მკვლელობა. ბრალის ფორმის მიხედვით ასეთი სახის მკვლელობა ემთხვევა სსკ 109-ე მუხლის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულ ორი ან მეტი პირის მკვლელობას, მაგრამ მათ შორის ძირითადი განსხვავება იმაშია, რომ 111-ე მუხლის (მკვლელობა ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში) მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული მკვლელობა შეიცავს საყალბელო ნიშანს – ფიზიოლოგიური აფექტის მდგომარეობას.

რაც შეეხება „აბუჩად აგდებას“ (როგორც დაზარალებულის მაპროვოცირებელი ქცევის სახეს), რასაც ითვალისწინებს რუსეთის

¹ იხ. Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. 1994, N-4, с. 6.

² იხ. Бюллетень ВС РФ. 1992, N-9, с. 7-8.

ფედერაციის სსკ 107-ე მუხლის (მკვლელობა ჩადენილი აფექტის მდგომარეობაში) დისპოზიცია, იგი ვლინდება მსხვერპლის (დაზარალებულის) არაერთგზის ძალმომრეობით მოქმედებაში, რაც დაკავშირებულია დამნაშავესა და მისი ახლობლების ღირსებისა და პატივის უხეშ დამცირებასთან, მათი გრძნობების ცინიკურად ფეხქვეშ გათელვასა და მათი იდეალების სასაცილოდ აგდებასთან. იგი შეიძლება გამოვლინდეს ასევე დასახელებულ პირთა ცხოვრების ინტიმური მხარეების შესახებ ცნობების გახმაურების მუქარაში, ცილისწამებასა და ა. შ. კარგი იქნება თუ საქართველოს სს კოდექსის 111-ე მუხლის დისპოზიციაც გაითვალისწინებს დაზარალებულის მაპროვოცირებელი ქცევის აღნიშნულ სახეს.

ამრიგად, „აბუჩად აგდება“ გამოიხატება როგორც ძალადობით და შეურაცხმყოფელ მოქმედებებში, ასევე იგი გამოირჩევა განსაკუთრებული ცინიზმითა და ღრმში ხანგრძლივობით.

დაბოლოს, 111-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული – ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსადობით ვადით ოთხ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან სამ წლამდე. ხოლო ამავე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული ქმედობა – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე.

წმ. დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა (სსკ 112-ე მუხლი)

დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა მშობიარობისას ან უმაღლეს მშობიარობის შემდეგ, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, – საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში პირველად არის გამოყოფილი ცალკე მუხლად. განსახილველი დანაშაული პრივილეგირებულ ანუ შემამსუბუქებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობათა სახეს მიეკუთვნება.

ამ დანაშაულის ობიექტია ახალშობილის სიცოცხლე. სამედიცინო პრაქტიკაში ახალშობილად ითვლება ბავშვი ერთ თვემდე. უფრო მეტი ასაკის ბავშვის მკვლელობა არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ჩვენს მიერ განსახილველი მუხლით.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობაში მშობიარობის ან უმაღლეს მშობიარობის შემდეგ. მკვლელობა მშობიარობის დროს ან უმაღლეს მის შემდეგ იმას ნიშნავს, რომ დანაშაული ჩადენილია მშობიარობის დაწყების მომენტში (ე. ი. როცა ნაყოფმა დედის სხეულიდან იწყო გამოსვლა) ან მშობიარობის დამთავრებისთანავე (მიუხედავად იმისა, რომ ნაყოფი ჯერ კიდევ ჭიპლარით დაკავშირებულია დედასთან) ანდა პირველი ჩასუნთქვის პერიოდში (რაც იმას მოწმობს, რომ ბავშვი ცოცხალი დაიბადა).

განსახილველი მუხლის მიხედვით დაზარალებულად გვევლინება მხოლოდ ახალშობილი ბავშვი. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა იცნობს არაერთ შემთხვევას, როცა ასეთი მკვლელობა ხდება მშვიდად და თადარიგიანად, რომ იგი მზადდება ადრეულად, ხშირად იმ მიზნით, რომ თავი აარიდოს ქალმა აბორტის გაკეთებას და სხვ. სსკ 112-ე მუხლით ქმედობის კვალიფიკაციისას მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, რომ მკვლელობა ხდება (თავსდება) კანონით განსაზღვრულ დროის გარკვეულ მონაკვეთში – სახელდობრ, მშობიარობისას ან უმაღლეს მშობიარობის შემდეგ.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება განზრახი ბრალით, ე. ი. იგი შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი განზრახვით. პირდაპირი განზრახვის შემთხვევაში დედას გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედობის მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს შედეგის დადგომის შესაძლებლობას (ახალშობილის მკვლელობას) და სურს ეს შედეგი, ანდა ითვალისწინებს ასეთი შედეგის განხორციელების გარდუვალობას. არაპირდაპირი განზრახვის შემთხვევაში დედას გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედობის მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის (სიკვდილის) დადგომის შესაძლებლობას, არ სურს, ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას.

დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობის მოტივები და ემოციები შეიძლება სხვადასხვა იყოს, რასაც კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება მოსამართლემ მხედველობაში მიიღოს სასჯელის დანიშნვის დროს.

სსკ 112-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი რამდენადაც მხოლოდ ახალშობილის დედაა, ამდენად იგი სპეციალურ სუბიექტადაც უნდა მივიჩნიოთ. ამ დანაშაულის წამქეზებლად და

დამხმარედ შეიძლება მოგვევლინოს. სხვა პირებიც (ბავშვის მამა, მეანი ქალი და სხვ.). იმ შემთხვევაში, როცა ახალშობილის მკვლელობას სჩადის სხვა პირი დედის თანხმობითა და, მეტიც, მისი თხოვნით, ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 112-ე, არამედ სსკ 108-ე მუხლით (მარტივი სახის მკვლელობა – ზ. წ.). თუ დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობას თან ახლავს ისეთი დამამძიმებელი გარემოებები რომლის შესახებაც აღნიშნულია 109-ე მუხლის რამოდენიმე პუნქტში (მაგალითად, არაერთგზის, განსაკუთრებული სისასტიკით, ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას და ა. შ.), ასეთ შემთხვევაში დამამძიმებელ და პრივილეგირებულ შემადგენლობათა თანაფარდობის საერთო წესიდან გამომდინარე, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 112-ე მუხლით. სხვანაირად თუ ვიტყვით, იმ შემთხვევაში როცა შეიმჩნევა დამამძიმებელ და შემამსუბუქებელ შემადგენლობათა კონკურენცია, მაშინ კვალიფიკაციის წესების შესაბამისად უპირატესობა ეძლევა პრივილეგიურ შემადგენლობას, ესე იგი რომელიც უფრო სრულად და ზუსტად შეიცავს პრივილეგირებული დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ელემენტების აღწერას. კანონმდებლის მიერ 112-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის მიჩნევა შემამსუბუქებელ გარემოებად ალბათ იმით აიხსნება, რომ მშობიარობის პერიოდში ქალი ყოველთვის არაა იმ მდგომარეობაში, რომ აღიქვას ახალშობილი როგორც დამოუკიდებელი ცოცხალი არსება, მასში ხედავს მხოლოდ მის ნაყოფს, რომელსაც შეიგრძნობს როგორც ტკივილისა და ტანჯვის წყაროდ.

§7. მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (სსკ 113-ე მუხლი)

ამ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული – მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, – ისჯება გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

ვიდრე მოვახდენდეთ ამ მუხლის იურიდიულ ანალიზს, მანამდე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შევჩერდეთ ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლის (აუცილებელი მოგერიება) რედაქციაზე. ეს მუხლი ოთხი ნაწილისაგან შედგება:

პირველი ნაწილის ძალით: მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედობას ჩაიდენს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ესე იგი ვინც მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისას დაზიანებს ხელმყოფს თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად.

მეორე ნაწილში ხაზი გაესმის იმას, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლება პირს აქვს იმის მიუხედავად, შეუძლია თუ არა მას თავიდან აიცილოს ხელყოფა ან საშველად მოუხმოს სხვას.

მესამე ნაწილის ძალით: ხელმყოფის დაზიანება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფით წართმეული ქონების ან სხვა სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად მართლზომიერია იმ შემთხვევაშიც, თუ ეს მოხდა უშუალოდ ხელმყოფის ხელში ამ სიკეთის გადასვლისთანავე და თუ მისი დაუყოვნებლივ უკან დაბრუნება ჯერ კიდევ შეიძლებოდა.

დაბოლოს, მეოთხე ნაწილის ძალით: აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება ნიშნავს მომგერიებლის მიერ თავდაცვის აშკარა შეუსაბამობას მასზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან.

ზემოაღნიშნულის გააზრებიდან გამომდინარე შეიძლება ვთქვათ, რომ თუ მკვლელობა ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში, იგი მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებად ჩაითვლება და პირს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება. ზოლო იმ შემთხვევაში როცა მკვლელობა ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, ასეთი მოქმედება მართლსაწინააღმდეგოდ ჩაითვლება და ბრალდებულს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია თავდამსხმელის სიცოცხლე. თავდასხმა შეიძლება განახორციელოს როგორც ქალმა, ასევე კაცმა, პირთა ჯგუფმა, წინასწარი შეთანხმებით პირთა ჯგუფმა ან ორგანიზებულმა ჯგუფმა, შეურაცხადმა და ა. შ.

თუ ხელყოფის ობიექტის ღირებულება უმნიშვნელოა, თავდამსხმელის მოკვლა არ განიხილება აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერ აქტად, თუნდაც სხვა საშუალებით ამ ობიექტის დაცვა შეუძლებელი იყოს. ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს 108-ე ან 109-ე მუხლით (განზრახი მკვლელობა ან განზრახი მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში).

სსკ 113-ე მუხლის (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით) ობიექტური მხარე გამოიხატება

თავდამსხმელის მოკვლაში, თანაც თუ იგი ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით. ე. ი. როდესაც მომგერიებელმა მიმართა თავდაცვისათვის ისეთ ზერხებსა და მეთოდებს, რომელთა გამოყენება აშკარად არ იყო გამოწვეული არც ხელყოფის ხასიათითა და საშიშროებით, არც რეალური გარემოებით და აუცილებლობის გარეშე მიაყენა დაზარალებულს განსაკუთრებით მძიმე ვნება (სიკვდილი). კანონმდებლის მიერ ნახმარი სიტყვა „აშკარად“ განსაზღვრულ კონტექსტში უნდა გავიგოთ როგორც ყველასათვის ცხადი, უდავო, გარეგნულად მკვეთრად გამოხატული შეუსაბამობა რაიმესთან, მოცემულ შემთხვევაში კი თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან. ამასთან საჭიროა „შეუსაბამობა“ იყოს არა მარტო ობიექტური ფაქტორი, არამედ სუბიექტურიც – მომგერიებელს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ მისი მხრიდან ადგილი აქვს შეუსაბამო (არაადეკვატურ) მოქმედებას. თუ მოცემულ პირობებში მომგერიებელმა ვერ შეიგნო და არც შეეძლო შეეგნო, რომ მისი მხრიდან ადგილი ჰქონდა აშკარად შეუსაბამო მოქმედებას თავდამსხმელის მისამართით (მაგალითად მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისაგან გამოწვეული დაზნეულობა, შიში ან სხვა საპატიო გარემოება), მაშინ ასეთ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებისათვის გამორიცხულია.

დაცვისა და თავდასხმის საშუალებათა აშკარა შეუსაბამობის ნიშნების დაკონკრეტებისას, გათვალისწინებულ უნდა იქნას თავდამსხმელის საშიშროების ხასიათი და ხარისხი (რომელიც ემუქრებოდა მომგერიებელს), ასევე მომგერიებლის ძალები და შესაძლებლობები თავდასხმის მოსაგერიებლად. სხვანაირად თუ ვიტყვით, დაცვასა და ხელყოფას შორის აშკარა შეუსაბამობის დადგენისას გასათვალისწინებელია: თავდამსხმელთა და მომგერიებელთა რაოდენობა, მათი ასაკი, ფიზიკური მდგომარეობა, შეიარაღება, ხელყოფის ადგილი, დრო და სხვა გარემოებები, რომლებსაც შეეძლო გავლენა მოეხდინა თავდამსხმელისა და მომგერიებლის ძალთა თანაფარდობაზე.

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს აზრი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების შესაძლებლობაზე ნაადრევ ან დაგვიანებული მოგერიების პირობებში. ასეთ აზრს, ცხადია, ვერ დავეთანხმებით, რადგანაც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებისათვის პასუხისმგებლობის შემთხვევაში აუცილებლად საჭიროა, რომ თავდასხმა იყოს ამწუთიერი, ე. ი. თავდასხმა უკვე

დაიწყო და ჯერ არ დამთავრებულა, ან იყო მისი ჩადენის რეალური მუქარა. თუ მომგერიებელი შეიცნობს, რომ თავდასხმა არაა (არც მისი რეალური მუქარაა) ან იგი დამთავრდა, მაშინ დაზარალებულისათვის ვნების მიმყენებლის მოქმედებანი უნდა შეფასდეს როგორც ხელყოფა ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობაზე შიშის, შურისძიების მოტივით და ა. შ. ამ წესიდან ერთადერთ გამონაკლისად შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი სიტუაცია, როდესაც მომგერიებელი ძლიერი სულიერი აღელვების გამო, რაც გამოიწვია თავდასხმამ, ვერ შეიცნობს, რომ თავდასხმა დამთავრებულია და აგრძელებს მოგერიებით მოქმედებებს, ირჩევს თავდაცვის ისეთ საშუალებებს, რაც აშკარად სცილდება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს. იმ შემთხვევაში თუკი თავდამსხმელი მოკლულია მას შემდეგ რაც ხელყოფა აცილებულ ან დამთავრებული იყო. და ეს მომგერიებელს შეგნებული ჰქონდა, ასეთ დროს მისი პასუხისმგებლობა მკვლელობისათვის უნდა დადგეს საერთო წესის საფუძველზე.

მკვლელობა მოჩვენებითი მოგერიებისას განიხილება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებისათვის პასუხისმგებლობის საერთო წესის მიხედვით.

სუბიექტური მხრივ სსკ 113-ე მუხლი ხასიათდება განზრახი ბრალით. განზრახვა მეტწილად არაპირდაპირია, არაკონკრეტიზებული. ახორციელებს რა დაცვას დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან, მომგერიებელს შეგნებული აქვს, რომ სცილდება მის ფარგლებს, ითვალისწინებს შედეგის დადგომის რეალურ შესაძლებლობას სიკვდილის ან ჯანმრთელობისათვის მძიმე ვნების სახით; ასეთი შედეგი მას არ სურს, რადგან მიისწრაფვის საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნის მისაღწევად, მაგრამ შეარჩევს რა ამ მიზნის მისაღწევად მის განკარგულებაში არსებულ საშუალებას, შეგნებულად უშვებს დასახელებულ შედეგთან ერთ-ერთის დადგომის შესაძლებლობას.

ვინაიდან არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენილ დანაშაულებს არ გააჩნიათ მკვლელობის სტადია, განსახილველ 113-ე მუხლსაც არ გააჩნია იგი. მეტიც, არ შეიძლება იყოს მკვლელობის მომზადების სტადიაც, რადგან მომგერიებლისათვის თავდასხმა ყოველთვის მოულოდნელია და ის იცავს თავს ობიექტურად არსებული სიტუაციის პირობებში.

როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით სუბიექტური მხრივ განზრახი ბრალით

ხასიათდება, მაგრამ გამორიცხული არ არის მისი ჩადენა გაუფრთხილებლობით (სახელდობრ, მისი ორივე ფორმით). ასე მაგალითად, უკეთუ მომგერიებელი ითვალისწინებდა თავისი მოქმედების შედეგად ხელყოფის ხასიათსა და საშიშროებასთან აშკარად შეუსაბამო მძიმე ვნების (ზიანის) მიყენების შესაძლებლობას, მაგრამ ქარაფშუტულად ვარაუდობდა მის თავიდან აცილებას, საქმე გვექნება გაუფრთხილებელ ბრალთან თვითიმედოვნების სახით. ხოლო იმ შემთხვევაში როცა მომგერიებელი არ ითვალისწინებდა თავისი მოქმედების შედეგად ხელყოფის ხასიათსა და საშიშროებასთან აშკარად შეუსაბამო მძიმე ვნების (ზიანის) მიყენების შესაძლებლობას, მაგრამ შეეძლო და ვალდებულიც იყო გაეთვალისწინებინა იგი — ამ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს გაუფრთხილებლობის მეორე ფორმა დაუდევრობა. დაუდევრობის მაგალითად გამოდგება ისეთი შემთხვევა, როცა მომგერიებელი თავდამსხმელს არტყავს დანას მისთვის ჯამრთელობის მსუბუქი დაზიანების მისაყენებლად (რა თქმა უნდა ეს ხდება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების დროს), მაგრამ დარტყმის მიმართულების უსწოროდ წარმართვის შედეგად ჰკლავს მას.

ჟ) იმ შემთხვევაში, თუ მომგერიებელმა პირდაპირი განზრახვით გადაამეტა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, ე. ი. მას შეგნებული ჰქონდა, რომ თავდასხმის მოსაგერიებლად ადამიანის მოკვლა საჭირო არ იყო და მაინც სურდა ასეთი შედეგის დადგომა, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს არა 113-ე მუხლით, არამედ 108-ე ან 109-ე მუხლით. სხვა მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე აუცილებელი მოგერიების ფარგლების არაპირდაპირი (ევენტუალური, ირიბი) განზრახვით გადამეტების დროს, ასეთ შემთხვევაში მომგერიებელი თუმცა უშვებს თავდამსხმელისათვის იმაზე მეტი ზიანის მიყენების შესაძლებლობას, რაც საჭიროა თავდასხმის მოსაგერიებლად, მაგრამ არ სურს ასეთი ზიანის მიყენება. მისი მიზანი დაცვაა, ხოლო ადამიანის სიცოცხლის მოსპობას იგი უშვებს როგორც თანამდევ შედეგს, რომელიც შეიძლება მოჰყვეს მისი მიზნის განხორციელებას. ამიტომ არაპირდაპირი განზრახვით აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადამეტების დროს თავდამსხმელის მკვლელობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 113-ე მუხლით (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით).

იმ შემთხვევაში, როდესაც მომგერიებელი არ ითვალისწინებდა და არც შეეძლო გათვალისწინებინა, რომ მის მიერ თავდამსხმელის მოკლა სცილდება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, არ არსებობს ბრალი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაშეტებაში და მომგერიებელი თავისუფლდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან. იმ საკითხის გადაჭრისას, ჰქონდა თუ არა მომგერიებელს ბრალი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაშეტებაში, სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს ის გარემოება, რომ სულიერი აღელვების შემთხვევაში, რომელიც გამოწვეული იყო თავდასხმით, მისი მოულოდნელობით, მომგერიებელს ყოველთვის არ ძალუძს ზუსტად შეაფასოს საშიშროების ხასიათი და შეარჩიოს დაცვის თანაზომიერი საშუალებანი, რამაც, ბუნებრივია, შეიძლება ზოგჯერ გამოიწვიოს უფრო მძიმე შედეგიც, რისთვისაც მან პასუხი არ შეიძლება აგოს. საერთოდ კი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით მკვლელობისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული დასაცავი სიკეთის ღირებულება, საფრთხის ხასიათი და ხარისხი, თავდამსხმელის მიზანი, თავდასხმისა და დაცვის ხერხები და საშუალებები, მათი გამოყენების ინტენსივობა, მომგერიებლის ფსიქიკური მდგომარეობა, მისი ძალა და შესაძლებლობა თავდასხმის მოსაგერიებლად და საქმის სხვა კონკრეტული გარემოებანი.

იმ შემთხვევაში, როდესაც აუცილებელი მოგერიების გადაცილებით მოკლულია ორი ან მეტი პირი, ან ორსული ქალი, ან თუ იგი ჩადენილია განსაკუთრებული სისასტიკით, ასევე ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას და სხვ., ასეთ შემთხვევაში მომგერიებელს არ შეერაცხება 109-ე მუხლი (მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებანი), არამედ მკვლელობა დაკვალიფიცირდება როგორც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით ჩადენილი.

სსკ 113-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით) განსხვავება ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში ჩადენილი მკვლელობისაგან (111-ე მუხლი) უნდა მოხდეს ამ დანაშაულთა ობიექტური და სუბიექტური მხარეების მხედველობაში მიღებით. 111-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა ხდება იმ მოქმედებათა განხორციელების შემდეგ, რაც გათვალისწინებულია ამ მუხლის დისპოზიციაში (სახელდობრ, მართლსაწინააღმდეგო ძალადობა, მძიმე

შეურაცხოვა, ან სხვა მძიმე ამორალური ქმედობა, ზანგრძლივი ფსიქიკური ტრამეა), ხოლო 113-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობის ჩადენა ხდება თავდასხმისა ან მისი რეალური მუქარის მომენტში. სუბიექტური მხრივ 111-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა ხდება განზრახვი ბრალის ორივე ფორმით, მაშინ როცა 113-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული მეტწილად ჩადენილია არაპირდაპირი (ევენტუალური, ირიბი) განზრახვით. 111-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის სავალდებულო ნიშანია ფიზიოლოგიური აფექტის მდგომარეობა, რაც გამოწვეული იყო მსხვერპლის (დაზარალებულის) მართლ-საწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით, ხოლო 113-ე მუხლის შემადგენლობა არ ვარაუდობს აფექტს. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ორივე შემთხვევაში ადგილი აქვს სულიერი აღელვების მდგომარეობას, მაგრამ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან სულიერი აღელვების სიძლიერით. აფექტის დროს ადგილი აქვს ძლიერ სულიერ აღელვებას, ხოლო აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით მკვლელობისას მომგერიებელი იმყოფება ჩვეულებრივი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში. ეს შემადგენლობები მოტივებითა და მიზნითაც განსხვავდება ერთმანეთისაგან. 111-ე მუხლით ჩადენილი მკვლელობის მოტივია შურისძიება, სამაგიეროს მიზლეა და სხვ., ხოლო მიზანი — სიცოცხლის მოსპობა დაზარალებულისათვის (პირდაპირი განზრახვის არსებობისას). 113-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის მიზანი კი არის მომგერიებლის ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დაცვა, ხოლო მოტივი — გაცნობიერებული დაცვის შეუსაბამობის განხორციელების სურვილი თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან (რის შედეგადაც თავდამსხმელს საამისო აუცილებლობის გარეშე განზრახ უსპობენ სიცოცხლეს).

მომგერიებლის მიერ თავდამსხმელისათვის იარაღის წართმევა და ამ იარაღით მისი დაზიანება არ არის აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება, თუკი საშიშროება არ გამქრალა განიარაღების შემდეგაც.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია მხოლოდ მომგერიებელი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა 14 წელი. ესე იგი 113-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს სჩადის სპეციალური სუბიექტი (მომგერიებელი).

ჭმ. მკვლელობა დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (სსკ 114-ე მუხლი)

სისხლის სამართლის კოდექსის განსაზღვრული მუხლი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ისეთი მკვლელობისათვის, რომელიც დამნაშავეს შეპყრობისათვის საჭირო აუცილებელი ზომების გადაცილებით ხდება. ასეთი ქმედობა ისჯება გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

საერთოდ უნდა შევნიშნოთ, რომ დამნაშავეს შეპყრობა მართლწინააღმდეგობის გამოძრიცხველი გარემოებაა (თუ, რა თქმა უნდა, გადაცილებული არაა საამისოდ აუცილებელი ღონისძიების ზომა). მასზე საუბარია სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილის 29-ე მუხლში, რომელიც ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის თანახმად — მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ხელისუფლების ორგანოში წარსადგენად შეიპყრობს დამნაშავეს საამისოდ აუცილებელი ზომის გადაუცილებლად. მეორე პუნქტის მიხედვით — დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება ნიშნავს ამ ზომის აშკარა შეუსაბამობას შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და შეპყრობის გარემოებასთან.

განსაზღვრული დანაშაულის ობიექტია დამნაშავეს სიცოცხლე, რომელიც მას ერთმევა მისი შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებისას. ე. ი. ამ დანაშაულში დაზარალებულად გვევლინება პირი, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ღონისძიების ზომის გადაცილებაში. ეს უკანასკნელი უნდა გავიგოთ როგორც მისი აშკარა შეუსაბამობა შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი ქმედობის სიმძიმესა და საშიშროებასთან, ასევე შეპყრობის გარემოებასთან.

დანაშაულის სიმძიმე და საშიშროება განსაზღვრავს იმ საშუალებათა შერჩევას, რომელიც საჭიროა პირის შესაპყრობად, ე. ი. რაც უფრო აგრესიულია დანაშაულის ჩამდენი პირი, მით უფრო ძალადობის მეტი ხარისხი უნდა იქნას გამოყენებული შესაპყრობის მიმართ და პირიქით.

იმ შემთხვევაში თუ შესაპყრობია აგრესიულ-ძალდომიერობითი ფსიქიკის ორიენტაციის მქონე პირი (ასეთად მიჩნეულია ტერორისტი, ბანდიტი, მკვლელი, ან პირი, რომელიც მრავალგზის იხდიდა სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში ძალდომიერობითი დანაშაულისათვის), მაშინ მის მიმართ დასაშვებია არამართო ცეცხლ-სასროლი იარაღისა და სხვა საშუალებების გამოყენება, არამედ ნებისმიერი ხასიათის სიმძიმის ვნების მიყენებაც (ცხადია, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მისი შეპყრობა სხვა ხერხითა და საშუალებით შეუძლებელი ხდება — ზ. წ.).

რაც შეეხება შეპყრობის გარემოებებს (ვითარებას), მის განმსაზღვრელ ფაქტორებად ითვლება: შესაპყრობთა ყოფაქცევა, მათი რაოდენობა, შეიარაღება, ადგილი (ქუჩა, სოფელი, ტყე, უკაცრიელი ტერიტორია და სხვ.), დრო (დღე, ღამე) და ა. შ.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრელი დანაშაული განზრახვი ბრალის ფორმაში ვლინდება. პირს, რომელიც მონაწილეობს დამნაშაის შეპყრობაში, საერთოდ შეგნებული აქვს არსებული ვითარება და სურს შეიპყროს დამნაშავე მის ხელთ არსებული საშუალებების გამოყენებით.

დამნაშაის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით მკვლელობის ჩადენის შემთხვევაში ბრალი გამოიხატება არაპირდაპირ განზრახვაში, ამ შემთხვევაში შეპყრობის მიზანია დამნაშავე ჩააბაროს ხელისუფლების ორგანოებს.¹ ცხადია, მას მისი მოკვლა არ სურს, მაგრამ არის რა სტრესულ მდგომარეობაში (მღელვარება, შიში და ა. შ.), მიმართავს ისეთი ხერხების გამოყენებას რაც ფაქტობრივად აშკარად შეუსაბამოა შეპყრობის გარემოებებთან (თანაც შეგნებულად უშვებს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის ნებისმიერი სიმძიმის შედეგის დადგომის შესაძლებლობას — არაკონკრეტიზებული განზრახვა). აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ დამნაშაის შესაპყრობად აუცილებელი ღონისძიების ზომის გადაცილება სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას გამოიწვევს მხოლოდ განზრახ ზიანის შემთხვევაში.

იმ შემთხვევაში თუ შესაპყრობი პირი წინააღმდეგობას არ უწევს და არ ცდილობს დამალვას, ასეთ ვითარებაში მასზე განხორციელებული მკვლელობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 108-ე მუხლით (განზრახვი

¹ შესაპყრობი პირის მკვლელობა ამ მიზნის მიღწევის შესაძლებლობას გამოიწვევს.

მკვლელობა), ან აფექტის შემთხვევაში – 111-ე მუხლით (განზრახი მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში).

თუ დადგინდება, რომ შესაყრობი პირის სიცოცხლის მოსპობა მოხდა გაუფრთხილებლობით, მაშინ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 114-ე მუხლით გამოირიცხება.

სსკ 114-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. დამნაშავეს შეპყრობის უფლება საამისოდ სპეციალური უფლებამოსილი პირის გარდა აქვს დაზარალებულსა და სხვა მოქალაქეს. „საამისოდ სპეციალურად უფლებამოსილ პირებად“ უნდა მივიჩნიოთ სამართალდამცავი ორგანოების მუშაკები, შინაგანი ჯარების სამხედრო მოსამსახურეები, მესაზღვრეები და სხვა პირები, რომლებიც ასრულებენ სამსახურებრივ მოვალეობას დანაშაულის აღკვეთისა და დამნაშავეთა დასაკავებლად.

დასახელებული პირები ექვემდებარებიან სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას იმ შემთხვევაში, თუ მათი მხრიდან ადგილი ჰქონდა მკვლელობას დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომების გადაცილებით.

§9. თვითმკვლელობამდე მიყვანა (სსკ 115-ე მუხლი)

განსახილველი დანაშაულის დისპოზიცია ითვალისწინებს თვითმკვლელობამდე ან თვითმკვლელობის ცდამდე მიყვანას მსხვერპლისადმი მუქარით, სასტიკი მოპყრობით, ანდა მისი პატივის ან ღირსების სისტემატური დამცირებით, – რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე.

აღრე მოქმედი კოდექსის (1960 წ.) ანალოგიური ნორმის (109-ე მუხლი) რედაქცია ზღუდავდა იმ პირთა წრეს, რომლებიც პასუხისმგებელნი იყვნენ თვითმკვლელობამდე ან თვითმკვლელობის ცდამდე პირის მიყვანისათვის. პასუხისმგებლობა დგებოდა მხოლოდ იმ პირთა მიმართ, რომლებზედაც თვითმკვლელობის ჩამდენი პირი დამოკიდებული იყო მატერიალურად, სამსახურებრივად ან სხვაგვარად. ამჟამად ასეთი შეზღუდვა მოხსნილია.

ამ დანაშაულის ობიექტია იმ პირის სიცოცხლე, რომელიც მუქარით, სასტიკი მოპყრობით, ანდა მისი პატივის ან ღირსების სისტემატური დამცირებით მივიდა თვითმკვლელობამდე ან თვითმკვლელობის ცდამდე.

დანაშაულის ობიექტური მხარე ხასიათდება როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. ორივე შემთხვევაში გამოიყენება მოცემული დანაშაულის შემადგენლობისათვის დამახასიათებელი ის სპეციფიკური ხერხები, რომლებიც მითითებულია 115-ე მუხლის დისპოზიციაში. სახელდობრ, აქ დასახელებულია მსხვერპლისადმი მუქარა, სასტიკი მოპყრობა, მისი პატივის ან ღირსების სისტემატური დამცირება.

თითოეული ეს ხერხი შეიძლება იყოს პიროვნების სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, ღირსებისა და პატივის საწინააღმდეგო დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენელი ელემენტი, მაგრამ სსკ 115-ე მუხლის შერაცხვისას ამ ხერხების გათვალისწინებით დამატებითი კვალიფიკაცია არ ხდება, რადგან ესენი ამ მუხლის სავალდებულო კონსტრუქციულ ნიშანს წარმოადგენენ. ე. ი. აქ ადგილი აქვს ნაწილისა და მთელის კონკურენციას, რომლის დროსაც უპირატესობა ეძლევა მთელს. ამ შემთხვევაში 115-ე მუხლს, რომელიც მოიცავს დასახელებულ ობიექტური მხარის ნიშნებს. ორი ან მეტი მუხლით კვალიფიკაცია დასაშვებია მხოლოდ ქმედობათა რეალური ერთობლიობის დროს.

სსკ 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია (ე. ი. შედეგიანი დანაშაული). მისი ანალოზისას საჭიროა დადგინდეს ქმედობის არსებობა, დამდგარი შედეგი (თვითმკვლელობის ან თვითმკვლელობის მცდელობის სახით) და მიზეზობრივი კავშირი ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის.

მუქარა თავისი შინაარსით შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი. ქმედობის კვალიფიკაციისათვის როგორც თვითმკვლელობამდე მიყვანა მნიშვნელობა არა აქვს თუ რით იმუქრება დამნაშავე: სიკვდილის მიყენებით თუ ჯანმრთელობის დაზიანებით; ცნობების გახმაურებით, რომლის გამხელაც არ სურს დაზარალებულს; სამუშაოდან მართლსაწინააღმდეგო დათხოვნით; ბავშვის წართმევით თუ ბინიდან გამოსახლებით; არსებობის საშუალებათა აღკვეთით; სახლის დაწვით თუ სხვა ქონების განადგურებით; თავისუფლების აღკვეთით; ცილისმწამებლური მონაჭორის გავრცელებით; ტანჯვისა და წამების მიყენებით თუ სხვა მუქარით. ამრიგად, მუქარა გაგებულ უნდა იქნას როგორც ისეთი ფსიქიკური ზემოქმედება მსხვერპლზე, რომელიც გამოძრავებელი მოტივი გახდა მისი თვითმკვლელობამდე ან ასეთის

ცდამდე მიყვანის. მუქარის თვითმკვლელობამდე მიყვანის ზერხად ცნობისათვის მნიშვნელობა აქვს არა მარტო მის შინაარსს, არამედ მის გამჟღავნებობასა და ხანგრძლივობას. განსაზღვრული დანაშაულის შემადგენლობის არსებობისათვის არა აქვს მნიშვნელობა თუ რა ფორმითაა გადმოცემული მუქარა: ზეპირად თუ წერილობით, ღიად თუ ანონიმურად და ა. შ.

სასტიკი მოპყრობა შეიძლება გამოვლინდეს როგორც მოქმედებაში, ასევე დამნაშაის უმოქმედობაში. იგი სამართლებრივი ცნებაა და ემყარება სისხლის სამართლის კანონსა და საზოგადოებაში მიღებულ მორალის (ზნეობის) ნორმებს. აღნიშნული ფაქტის მტკიცებისას საჭიროა გავითვალისწინოთ მსხვერპლის (დაზარალებულის) პიროვნებისეული ფსიქოლოგიური თვისებები. მის მიერ სასტიკი მოპყრობის აღქმის უნარი როგორც განსაკუთრებული, რაც შეუთავსებელია მისი სიცოცხლის გაგრძელებასთან. დამნაშავემ დაზარალებულთან ურთიერთობიდან გამომდინარე შეიძლება იცოდეს ამ უკანასკნელის სუსტი მხარეები და აქედან გამომდინარე ობიექტურად აფასებდეს თავის მოქმედებას როგორც სისასტიკის გამოვლენას. სსკ 115-ე მუხლის კონსტრუქციის მიხედვით თვითმკვლელობამდე მიყვანისათვის შეიძლება საკმარისი იყოს დაზარალებულის მიმართ მუქარის ან სასტიკი მოპყრობის ერთადერთი შემთხვევა, რაც სასამართლოს შეფასებით იმდენად ინტენსიური და ძლიერი ხარისხისა უნდა იყოს, რომ მსხვერპლის (დაზარალებულის) მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ყველასათვის სავსებით ნათელი ასახსნელი უნდა ზდებოდეს.

ამრიგად, სასტიკი მოპყრობა შეიძლება გამოიხატოს როგორც ისეთ მოქმედებათა ჩადენაში, რომლებიც დამოუკიდებელი სახის დანაშაულის შემადგენლობებს ქმნიან (მაგალითად, ჯანმრთელობისათვის განზრახ ზიანის მიყენება, ცემა და წამება და სხვ.), ასევე სხვა მოქმედებებში. სასტიკი მოპყრობად, სახელდობრ, შეიძლება მივიჩნიოთ დაზარალებულის: ფსიქიატრიულ სტაციონარში უკანონო მოთავსება, უკანონო თავისუფლების აღკვეთა, სექსუალური ხასიათის მოქმედებისადმი იძულება, ასევე მისთვის საკვების, საცხოვრებლის, საბუშაოს მიუცემლობა და სხვა ხასიათის უფლებების შეზღუდვა. კანონი არ მოითხოვს ამ მოქმედებათა სისტემატურობას, მაგრამ მთავარია დადგინდეს, რომ ისინი მიმართული იყო დაზარალებულის თვითმკვლელობამდე ან ასეთის ცდამდე მიყვანისათვის.

თუ სასტიკი მოპყრობა ისეთი მოქმედებით გამოიხატება, რომელიც თავისთავად ალებული, დანაშაულს წარმოადგენს, მაგრამ ნაკლებად ან იმგვარადვე ისჯება, როგორც თვითმკვლელობამდე მიყვანა (მაგალითად, ცილისწამება, ჯანმრთელობის მსუბუქი ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ცემა და წამება და ა. შ.), დანაშაულის მოქმედება დაკვალიფიცირდება 115-ე მუხლით, ხოლო თუ სასტიკი მოპყრობა გამოიხატა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებით, რისთვისაც კანონი უფრო მძიმე სასჯელს ითვალისწინებს, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 115-ე და 117-ე მუხლებით, ე. ი. დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

ადამიანის პატივისა და ღირსების სისტემატურ დამცირებად უნდა მივიჩნიოთ წლის განმავლობაში არანაკლებ სამი იგივეობითი მოქმედების ჩადენა. ე. ი. მას უნდა ჰქონდეს სისტემატური დამცირების ხასიათი და უნდა გამოიხატებოდეს მუდმივ შეურაცხყოფაში, ცილისწამებაში, აბუჩად აგდებაში, მსხვერპლის ფიზიკური ნაკლის გამო მის ცინიკურ დაცინვაში და ა. შ. ღირსების დამცირება შეიძლება გამოიხატოს ფიზიკურ ზემოქმედებაშიც, მაგალითად, იმ პირთა თანდასწრებით დაზარალებულის ცემა-გვემა, რომელთა აზრსაც თავისი პერსონის შესახებ დაზარალებული ღიად აფასებს და სხვ.

სსკ 115-ე მუხლის ობიექტური მხარის აუცილებელ ნიშნად გვევლინება დაზარალებულის თვითმკვლელობა (თავისი თავის მოკვლა) ან თვითმკვლელობის მცდელობა (ცდა). მხოლოდ ამ მომენტიდან დანაშაული ითვლება დამთავრებულად. 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას ქმნის როგორც იმის თქმა, რომ პირს განზრახული აქვს თავის მოკვლა ან ასეთის მცდელობა, ასევე სიკვდილის წინ ბარათის (წერილის) დატოვება და სხვ. განსაზღვრელი დანაშაულის შემადგენლობა იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ მსხვერპლის თვითმკვლელობა ან თვითმკვლელობის ცდამდე მიყვანა შედეგია მუქარის, სასტიკი მოპყრობის, ანდა მისი პატივისა და ღირსების სისტემატური დამცირების.

თუ დაზარალებული თვითმკვლელობას ჩადის პირის მართლზომიერი მოქმედების პასუხად (მაგალითად, დანაშაულის გამომჟღავნების შემთხვევაში ბრალდების წაყენება), ასეთ შემთხვევაში დანაშაულის შემადგენლობა არ გვექნება (გარდა ისეთი გამონაკლისისა, როცა მართლზომიერი მოქმედების დროს აღგილი აქვს ისეთი ფორმით გამოთქმას, რაც უხეშად ამცირებს პიროვნების პატივსა და ღირსებას).

სუბიექტური მხრივ თვითმკვლელობამდე მიყვანა შეიძლება ჩადენილ იქნას ბრალის ნებისმიერი ფორმით. პირდაპირი განზრახვის დროს დამნაშავე ითვალისწინებს დაზარალებულის თვითმკვლელობის შესაძლებლობას და სურს იგი, ხოლო არაპირდაპირი (ირიბი) განზრახვისას – შეგნებულად უშვებს იგივე შედეგის დადგომას. არსებობს აზრი, რომ პირდაპირი განზრახვის შემთხვევაში დაზარალებულის თვითმკვლელობამდე მიყვანა განხილულ იქნას როგორც განზრახი მკვლელობა და დაკვალიფიცირდეს 108-ე მუხლით. 1998 წელს გამოცემულ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კომენტარების ავტორთა აზრით ასეთი შეხედულება მცდარია, რადგან მისი მომხრეები მხედველობიდან უშვებენ მკვლელობისა და თვითმკვლელობამდე მიყვანის ობიექტური მხარის განსხვავებას. 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას (თვითმკვლელობამდე მიყვანა), განსხვავებით მკვლელობისაგან, დამნაშავე არ ჩადის ისეთ მოქმედებას, რომელიც უშუალოდ იწვევს დაზარალებულის სიკვდილს. დაზარალებული თვითონ ღებულობს იმის გადაწყვეტილებას რათა სიციცხლე მოუსპოს თავის თავს, თანაც ხელმძღვანელობს ამ დროს თავისი შეგნებითა და ნებით.¹

მცირეწლოვანის ან შეურაცხადის დაყოლიება თვითმკვლელობაზე უნდა განვიხილოთ როგორც მკვლელობა შუალობითი ამსრულებლობის გზით და ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 108-ე ან 109-ე მუხლებით. სხვანაირად თუ ვიტყვით, დამნაშავე, რომელმაც თავისი მოქმედებით განზრახ მიიყვანა შეურაცხადი პირი თვითმკვლელობამდე ან შეაგულიანა იგი თავის მოსაკლავად ან დახმარება აღმოუჩინა თვითმკვლელობაში, პასუხს აგებს როგორც შუალობითი ამსრულებელი. თვითმკვლელობამდე მიყვანის მოტივები შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი: ანგარება, მტრობა, სიძულვილი, ზულიგნობა, ხელისუფლების ბოროტად გამოყენება ან სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება და სხვ.

თვითმკვლელობამდე მიყვანის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი, ფიზიკური პირი, რომელთანაც მსხვერპლი (დაზარალებული) იმყოფება სამსახურებრივ, მატერიალურ ან სხვა დამოკიდებულებაში, აგრეთვე სხვა ნებისმიერი პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან შეუსრულდა 14 წელი. თუ თვითმკვლელობამდე მიყვანა

¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 248.

ჩადენილია თანამდებობის პირის მიერ, მაშინ მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით – 115-ე მუხლითა და 333-ე მუხლის (სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება) მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით (დაზარალებულის პირადი ღირსების შეურაცხყოფით).

§10. სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (სსკ 116-ე მუხლი)

საქართველოს ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა საეხსოვრებით მართებულად გამოიყენა გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა მკვლელობის სახეებისაგან და ამჟამად იგი არ იწოდება მკვლელობად.

განსახილველი მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის თანახმად – სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით, – ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით. რაც შეეხება მეორე ნაწილს (ე. ი. დამამძიმებელ გარემოებას) – იგი ითვალისწინებს ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით, – რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ხუთ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ექვს წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული სიცოცხლის მოსპობაში გამოიხატება.

სუბიექტური მხარე, როგორც მუხლის დასათაურებიდან ჩანს, გაუფრთხილებელი ბრალის ორივე ფორმაში ვლინდება – თვითმედლოვნებასა და დაუდევრობაში.

სიცოცხლის მოსპობა თვითმედლოვნებითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს თავიდან აიცილებდა.

სიცოცხლის მოსპობა დაუდევრობითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული

ქმდება, არ ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევ.

საერთოდ, გაუფრთხილებლობით ჩადენილი ქმედობა მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამის მუხლში.

სსკ 116-ე მუხლით კვალიფიცირდება გაუფრთხილებლობის ნებისმიერი ფორმით მიყენებული სიცოცხლის მოსპობა (იგულისხმება თვითიმედოვნება და დაუდევრობა).

გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა საჭიროა განვასხვავოთ არაბრალეული ქმედობისაგან, ესე იგი როცა პირი: ა) არ ითვალისწინებდა დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობის შესაძლებლობას და არც იყო მოვალე გაეთვალისწინებინა იგი; ბ) ან ითვალისწინებდა სიცოცხლის მოსპობის შესაძლებლობას, მაგრამ არ შეეძლო მისი თავიდან აცილება თავისი ფსიქო-ფიზიკური ან ნერვო-ფსიქიკური გადაღლის გამო.

დასკვნა იმის შესახებ იყო თუ არა სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებელი თუ შემთხვევითი, უნდა აიგოს პიროვნებისა და მთელი სიტუაციის გულდასმითი ანალიზის საფუძველზე.¹

გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა აუცილებელია გავმიჯნოთ განზრახი მკვლელობისაგან. განსაკუთრებული სიმძნელები აღმოცენდება მაშინ, როცა ხდება ევენტუალური (ირიბი) განზრახვით ჩადენილი მკვლელობის გამოიყვანა თვითიმედოვნებით (ქარაფშუტობით) მიყენებული სიკვდილისაგან. ევენტუალური განზრახვის დროს ბრალდებული შეგნებულად უშვებს სიკვდილის დადგომას, გულგრილად (სასხვათაშორისოდ) ეკიდება მას, არავითარ მოქმედებას არ მიმართავს ასეთი შედეგის თავიდან ასაცილებლად. თვითიმედოვნების (ქარაფშუტობის) ფორმით გაუფრთხილებლობისას ბრალდებული სიკვდილს არ ეკიდება სასხვათაშორისოდ (გულგრილად), პირიქით, მას იმედი აქვს იმისა, რომ თავისი ძალების, უნარის, მოხერხებულობის, პროფესიული ოსტატობის გამოყენებითა და ასევე სხვა ძალების დახმარებით თავიდან აიცილენ სასიკვდილო შედეგს.

სსკ 116-ე მუხლის მე-2 ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად ითვალისწინებს ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით. ასეთ შემთხვევებს ადგილი აქვს მაშინ, როცა

¹ იხ. Бюллетень ВС РФ. 1994, №4, с. 3-4.

ესა თუ ის პირი, თავისი პროფესიული ან მოქალაქეობრივი მოვალეობის დაუდევრად შესრულების გამო, სიცოცხლეს უსაბოსს ორ ან მეტ ადამიანს.

რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის მე-2 ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს ორი ან მეტი პირის გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობასთან ერთად, სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით – ჩადენილს პირის მიერ თავისი პროფესიული მოვალეობის არაჯეროვანი შესრულებით. ასეთებად მიჩნეულია ექიმები და მედიცინის სხვა მუშაკები, მასწავლებლები, საბავშვო დაწესებულებათა აღმზრდელები, მწვრთნელები, ასევე ის პირები, რომელთა პროფესიაც დაკავშირებულია მომეტებული საფრთხის წყაროსთან (ელექტრომონტორები, ლიფტიორები) და სხვ. კარგი იქნება თუ ჩვენი სისხლის სამართლის კოდექსის 116-ე მუხლი მეორე ნაწილი გაითვალისწინებს ზემოაღნიშნული სახის დამამძიმებელ გარემოებას.

გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ

§1. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულის ზოგადი დახასიათება

მოქალაქეთა ჯანმრთელობის დაცვა უზრუნველყოფილია კონსტიტუციითა და სხვა საკანონმდებლო აქტებით. ზოგადად მოქალაქეთა ჯანმრთელობის დაცვა – ესაა პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამართლებრივი, სოციალური, კულტურული, მეცნიერული, სამედიცინო, სანიტარულ-ჰიგიენური და ეპიდემიის საწინააღმდეგო ზასიათის ღონისძიებათა ერთობლიობა, რაც მიმართულია ყველა ადამიანის ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაცვისა და დღევარპელი აქტიური სიცოცხლის შენარჩუნებისაკენ.

ჯანმრთელობას, როგორც ადამიანის ხელშეუვალ უფლებას, უპირველეს ყოვლისა, იცავს საქართველოს კონსტიტუცია და სისხლის სამართლის კანონმდებლობა. ეს უკანასკნელი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულისათვის.

ამ ჯგუფის დანაშაულთა სახეობითი (გვარეობითი) ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ადამიანის უფლებას ისარგებლოს თავისი ჯანმრთელობით¹.

უმუალო ობიექტი განისაზღვრება სისხლის სამართლის კოდექსის კონკრეტული მუხლებით და შეიძლება განისაზღვროს როგორც ადამიანის სხეულის ანატომიური მთლიანობა და მის ორგანოთა და ქსოვილთა სწორი ფუნქციონირება.

ობიექტური მხრივ ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულის ჩადენა ხდება როგორც მოქმდებით, ასევე უმოქმედობით და გამოიხატება სხვა ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენებაში. საკუთარი ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენება აბსოლუტურად უმრავლეს შემთხვევაში დანაშაულად არ ითვლება. გამონაკლისს წარმოადგენს 390-ე მუხლი (სამხედრო სამსახურისათვის თავის არიდება

¹ ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულთა ჯგუფში თვალშისაცემი გახდა ტერმინოლოგიური ცვლილება. „სხეულის დაზიანების“ ჩვეულებრივი ცნება შეიცვალა უფრო ფართო ცნებით – „ჯანმრთელობის დაზიანებით“.

ავდმოფოების სიმულაციით ან სხვაგვარად მოტყუებით). ამ ჯგუფის დანაშაულთა შემადგენლობები — მატერიალურია. პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემისათვის საჭიროა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირის არსებობა ქმედობასა და დამდგარ შედეგს (ანუ დაზიანებას) შორის.

მოქმედება, რომლებიც ზიანს აყენებენ ადამიანის ჯანმრთელობას, მაშინ შეიძლება მიეწინიოს დანაშაულებრივ ქმედობად თუ იგი ჩადენილია მართლსაწინააღმდეგოდ და თანაც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კანონით. სხვა პირის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება აუცილებელი მოგერიების, დამნაშავეს შეპყრობისა და უკიდურესი აუცილებლობის პირობებში დანაშაულად არ ითვლება. ანალოგიურად უნდა გადაწყდეს საკითხი თუ ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენებას ადგილი ჰქონდა მართლზომიერი რისკის დროს. ეს უკანასკნელი ასე უნდა გავიგოთ: დანაშაულს არ ჩადის ის, ვინც საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნის მისაღწევად მართლზომიერი რისკის პირობებში დაზიანებს სამართლებრივ სიკეთეს. რისკი მართლზომიერია, თუ ეს მიზანი არ შეიძლებოდა მიღწეულიყო ურისკო მოქმედებით (უმოქმედობით) და პირმა მიიღო ყველა შესაძლებელი ზომა სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების თავიდან ასაცილებლად. რისკი არ არის მართლზომიერი, თუ იგი განზრახ დაკავშირებული იყო მრავალი ადამიანის სიცოცხლის, ეკოლოგიური კატასტროფის ან საზოგადოებრივი უბედურების საფრთხესთან.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ექიმი ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად მიმართავს პაციენტის განგრენით დაზიანებული ტერფის ამპუტაციას, ან ატარებს ბიოსამედიცინო გამოკვლევას ადამიანზე რასაც შეიძლება ჯანმრთელობისათვის ზიანი მოჰყვეს და თუ ორივე შემთხვევაში პაციენტისაგან მიღებული აქვს წერილობითი თანხმობა, მისი მოქმედება უნდა განვიხილოთ როგორც მართლზომიერი რისკი. მართლზომიერ რისკად განიხილება ასევე ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენება სპორტული შეჯიბრებების დროს (ფეხბურთი, ჰოკეი, კრიკეტი, აღმოსავლური ორთაბრძოლა და ა. შ.). დასახელებულ შემთხვევებში ყურადღება მაინც უნდა გამახვილდეს იმაზე, ზომ არ არის დაკავშირებული ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება დადგენილი წესების განზრახ დარღვევასთან დანაშაულის ჩადენის მიზნით. ასეთი განზრახვის დადგენის შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა

დგება საერთო წესის საფუძველზე. ზოლო განზრახვის არარსებობა იმაზე მიუთითებს, რომ ენება მიყენებულია გარკვეული რისკის შედეგად, რაც დაკავშირებულია სპორტულ შეჯიბრებთან, ზოლო სპორტსმენის ნებაყოფლობითი მონაწილეობა მასში გამორიცხავს პასუხისმგებლობას უბრალოდ მიყენებული ტრამპებისათვის.

ამჟამად მეტად აქტუალურია ისეთი საკითხი, რაც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენებასთან მისივე თანხმობით. აქ იგულისხმება სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის (ტრანსპლანტაციის) შემთხვევები (კერძოდ, როდესაც პირი დათანხმდა დონორობაზე). დონორობაზე თანხმობა მართლზომიერი იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც დაცული იქნება ყველა ის პირობა, რასაც ითვალისწინებს ტრანსპლანტაციის შესახებ კანონმდებლობა. სახელდობრ, ცოცხალი დონორიდან ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მის ჯანმრთელობას, ექიმ-სპეციალისტთა კონსილიუმის დასკვნით, არ მიეყენება მნიშვნელოვანი დაზიანება. იმ შემთხვევაში კი, როცა პირის ჯანმრთელობას მისივე თხოვნით მართლსაწინააღმდეგოდ მნიშვნელოვანი ზიანი ადგება, ასეთი ფაქტი ბრალდებულს არ ათავისუფლებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან. მაგალითად, თუ ექიმი მათხოვარს მისივე თხოვნით ჰკვეთს ფეხს, რათა მან მიიღოს მეტი მოწყალება, ან წვევამდელს მისივე თხოვნით თითებს აჭრის ხელზე, რათა ამ უკანასკნელმა თავი აარიდოს სამხედრო სამსახურს — ყოველივე ეს ექიმის მიმართ გამოიწვევს სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების ხერხი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. სახელდობრ, მექანიკური ზემოქმედება, რომელიც იწვევს სხეულის ორგანოებისა და ქსოვილების დაზიანებას, მათი ფუნქციის დარღვევას, ტკივილების მიყენებას; ქიმიური და თერმული საშუალებების გამოყენება; გამორიცხული არაა ასევე ადამიანებზე ფსიქიკური ზემოქმედების ხერხი, თუმცა სასამართლო პრაქტიკაში იგი იშვიათად გვხვდება.

ჯანმრთელობისათვის მიყენებული დაზიანების სიმძიმე განისაზღვრება სპეციალური სასამართლო-სამედიცინო წესების საფუძველზე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად

ამ კატეგორიის საქმეებზე საჭიროა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარება. ექსპერტიზის დასკვნა ფასდება საქმის სხვა მტკიცებულებებთან ერთად. თუ ექსპერტის დასკვნა დაუსაბუთებელია, ან მისი სისწორე საეჭვოა, ან არასარწმუნოა მტკიცებულება, რომელსაც იგი ემყარება, ანდა მოხდა ექსპერტიზის ჩატარების საპროცესო წესის არსებითი დარღვევა, მაშინ შეიძლება დაინიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

სუბიექტური მხრივ განსახილველ დანაშაულთა უმრავლესობის ჩადენა ხდება განზრახი ბრალის ორივე ფორმით. პირდაპირი განზრახვის შემთხვევაში ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ მისი მოქმედებით ზიანს აყენებს სხვა ადამიანის ჯანმრთელობას და სურს იგი, ან შეგნებულად უშვებს ასეთი შედეგის (ანუ ჯანმრთელობის დაზიანების) დადგომას. განსახილველ დანაშაულთა კონკრეტულ შემადგენლობათა ანალიზისას საჭიროა იმის გარკვევა, კონკრეტულად თუ რა შედეგის (დაზიანების სიმძიმის მიხედვით) დადგომა სურდა ბრალდებულს. განზრახვა შეიძლება იყოს არადაკონკრეტებული (არაკონკრეტიზებული). მაგალითად, ბრალდებული როდესაც ქვას ესერის დაზარალებულს იგი ვარაუდობს ნებისმიერი შედეგის დადგომას. ასეთ შემთხვევაში ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროს ფაქტობრივად დამდგარი შედეგის მიხედვით.

ბრალის გაუფრთხილებელ ფორმას ითვალისწინებს სსკ 124-ე მუხლი (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით), ალტერნატიული ვარიანტის სახით იგი გვხვდება 131-ე მუხლის (შიდსის შეყრა) მე-3 ნაწილში, ასევე 132-ე მუხლის (განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა) პირველ ნაწილში.

ჯანმრთელობის დაზიანების მოტივი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. ზოგიერთი მათგანი გათვალისწინებულია ჯანმრთელობის დაზიანების კვალიფიციურ სახეში. მაგალითად, 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს ისეთ მოტივებს როგორცაა: ხულიგნური ქვენაგრძნობა, ანგარება და სხვ.

ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§2. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება (სსკ 117-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული: ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ესე იგი სხეულის დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის ანდა გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების ან რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ფსიქიკური ავადმყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი დამახინჯება ან ჯანმრთელობის სხვაგვარი ისეთი დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისათვის და დაკავშირებულია საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, არანაკლებ ერთი მესამედით დაკარგვასთან ან წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან, – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან რვა წლამდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელი გარემოების სახით ითვალისწინებს იგივე ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია: ა) ორი ან მეტი პირის მიმართ; ბ) დამნაშაისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მიმართ; გ) დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით; დ) დამნაშაისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ; ე) მძევლად ზელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით; ვ) განსაკუთრებული სისასტიკით; ზ) ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; თ) ჯგუფურად; ი) ანგარებით ან შეკვეთით; კ) ხულიგნური ქვენაგრძნობით; ლ) სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით; მ) რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; ნ) დაზარალებულის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით; ო) არაერთგზის; პ) იმის მიერ, ვისაც ადრე ჰქონდა ჩადენილი ამ კოდექსის 108-ე ან 109-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობა, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თორმეტ წლამდე.

განვიხილოთ 117-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების სახეები:

ადამიანის სიცოცხლისათვის საზიფათო დაზიანება. ასეთ დაზიანებად ითვლება ჯანმრთელობისათვის ისეთი დაზიანება, რომელიც ზიანის მიყენების მომენტში ქმნის რეალურ საშიშროებას ადამიანის სიცოცხლისათვის და შეიძლება სიკვდილიც გამოიწვიოს. სიკვდილის თავიდან აცილება, რაც მიღწეულია დროული სამედიცინო დახმარების შედეგად, მაინც ვერ შეცვლის ჯანმრთელობისათვის დაზიანების შეფასებას, როგორც სიცოცხლისათვის საშიშს.

საქართველოს ჯანმრთელობის სამინისტროს მიერ დამტკიცებულ სხეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრის წესების თანახმად სიცოცხლისათვის საზიფათო დაზიანებას წარმოადგენს: შინაგანი ორგანოებისა და სისტემების დაზურული დაზიანებანი (ფილტვის, ღვიძლის, თირკმლის, საშვილოსნოს გაგლეჯა, ტვინის დაჟეჟილობა, ტვინში სისხლჩაქცევა და ა. შ.); დაზიანება რასაც თან ახლავს მძიმე კლინიკური შოკი, კოლაფსი (გონების დაკარგვა), დიდი რაოდენობით სისხლის დაკარგვა, რის გამოც საჭირო გახდა მნიშვნელოვანი რაოდენობით სისხლის გადასხმა; ცხიმოვანი ემბოლია; მენჯის ძვლის მოტეხილობა; ზერხემლის დაზიანება; ნეკნების მრავლობითი (4 და მეტი) მოტეხილობა ან ნეკნის მოტეხილობა პლევრის ღრუში სისხლჩაქცევით; ქალას სარქველის ძვლებისა და ქალის ფუძის მოტეხილობა; დაზიანებანი, შემავალი – თავის ქალას, გულმკერდის, მუცლის ღრუში და აგრეთვე ზერხემლის არხში; აორტის, საბილე არტერიის, ლავიწქეშა, მხრის, ბარძაყის, მუხლისა და სხვა მსგავსი მსხვილი არტერიების და აგრეთვე მათი შესაბამისი ვენების ჭრილობები; ზოგიერთი თერმიული დამწვრობა, დამოკიდებულებით მისი ზარისხისა და ფართისა (მაგალითად მეორე და მესამე ზარისხის სიღამწვრე მოიცავს სხეულის ზედაპირის 25%-ს მაინც) და სხვ.¹ „სიცოცხლისათვის საზიფათო დაზიანებად უნდა მივიჩნიოთ ასევე ადამიანის დაავადება და მისი პათოლოგიური მდგომარეობა“².

დაზიანება, რასაც მოჰყვა მზედველობის, სმენის, მეტყველების ანდა რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა. მზედველობის დაკარგვად ითვლება არა მარტო სრული და განუ-

¹ იხილეთ „წესები სხეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრისათვის“. თბ. 1967, გვ. 9-10.

² იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 252.

კურნებელი დაბრმავება, არამედ აგრეთვე მხედველობის იმდენად დაკარგვა, რომ დაზარალებული ვერ ამჩნევს ახლო მდებარე საგნების კონტურებს. ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად ჩაითვლება დაბრმავება ცალი თვალითაც, ვინაიდან იგი იწვევს შრომის დაკარგვას 35%-ზე მეტად. ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს თვალი ამოვარდნილია თავის ბუდიდან თუ არა.

1998 წელს გამოცემული რუსული სახელმძღვანელოს ავტორები მხედველობის დაკარგვად მიიჩნევენ ორივე თვალში მხედველობის სრულ მყარ დაკარგვას, ან ისეთ მდგომარეობას, როდესაც თვალის სიმახვილე დაქვეითებულია 0,04 მეტრამდე და უფრო ქვევით, ასევე როცა დაზარალებულს სინათლის შეგრძნება ისე აქვს დაქვეითებული, რომ 2 მეტრ და ნაკლებ მანძილზე ვერ ანსხვავებს თითების რაოდენობას¹.

ბრმა თვალის დაზიანება, რასაც შედეგად მოჰყვა მისი ამოღება თვალის ბუდიდან, ფასდება ჯანმრთელობის ხანგრძლივ მოშლად და კვლიფიცირდება სსკ 118-ე მუხლის პირველი ნაწილით.

სმენის დაკარგვად ითვლება როგორც სავსებით ან სამუდამოდ დაყრუება, ისე სმენის ისეთი დაქვეითება, როცა დაზარალებულს მეტად ახლო მანძილზე არ ესმის ხმამაღლა ლაპარაკი. ცალი ყურით დაყრუება სხეულის მძიმე დაზიანებად არ ჩაითვლება. ამრიგად, სმენის დაკარგვაში იგულისხმება ისეთი განუკურნებელი მდგომარეობა, როდესაც დაზარალებულს არ შეუძლია გაიგონოს ახლო მანძილიდან (ყურის ნიჟარიდან 3-5 სანტიმეტრის დაშორებით) ხმამაღალი საუბარი. სმენის დაკარგვა ერთ ყურში იწვევს ერთ მესამედზე ნაკლებად შრომისუნარიანობის მყარ დაკარგვას და ამ ნიშნით მიეკუთვნება ჯანმრთელობისათვის ნაკლებად მძიმე დაზიანებას.

მეტყველების დაკარგვა როგორც ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების ნიშანი, კანონში სპეციალურად პირველადაა გამოყოფილი. თუმცა მეტყველების დაკარგვა ფაქტობრივად ყოველთვის განიხილებოდა როგორც ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება. საქმე იმაშია, რომ ადამიანს ამ დროს უზიანდება მეტყველებისა და აზროვნების ცენტრები (ვერნიკესა და ბროკას დიაგონალური კონები). ამრიგად, მეტყველების დაკარგვად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი მდგომარეობა, როცა პირს დაკარგული აქვს იმის უნარი, რომ თავისი აზრი, სათქმელი გადმოსცეს გარკვეული

¹ იხ. Российское уголовное право. Особенная часть. М., 1998, с. 53.

გასაგები ბევრებით. რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა მაშინ ჩაითვლება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად, როდესაც დაზიანებულია მნიშვნელოვანი სასიცოცხლო ორგანო, მაგალითად, ხელი ან ფეხი (ან ხელის მტევანი ან ფეხის ტერფი), ასევე სასქესო ორგანოები და სხვ. მძიმე დაზიანებად ჩაითვლება როგორც ამ ორგანოების სრული დაკარგვა, ისე მათი ფუნქციის მოშლა (ხელის ან ფეხის დამბლა, განაყოფიერების უნარის დაკარგვა და ა. შ.). ხელის ან ფეხის ანატომიური დაკარგვა უნდა გავიგოთ, როგორც ამპუტაცია იდაყვის ან მუხლის სახსრებამდე. ყველა სხვა შემთხვევა უნდა განვიხილოთ როგორც კიდურის ნაწილის დაკარგვა და უნდა შეფასდეს შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვის ნიშნით.

დაზიანება, რასაც მოჰყვა ფსიქიკური ავადმყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა, აგრეთვე სახის წარუშლელი დამახინჯება. სულიერი ავადმყოფობა ჩაითვლება მძიმე დაზიანებად მიუხედავად იმისა, მუდმივი და განუკურნებელია ეს დაავადება თუ დროებითი. სულიერი ავადმყოფობა მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს ბრალდებულის მოქმედებასთან. ეს მოქმედება შეიძლება გამოიხატებოდეს როგორც ფიზიკურ ზემოქმედებაში ადამიანზე, ასევე ფსიქიკურ ზემოქმედებაში. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა ასეთად მიიჩნევს დაზარალებულის უეცარ შემინებას და სხვ. ფსიქიკური ავადმყოფობა მხოლოდ მაშინ დაკვალიფიცირდება სსკ 117-ე მუხლით, როდესაც ბრალდებული ითვალისწინებდა, რომ მის მოქმედებას ასეთი შედეგი მოჰყვებოდა. რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კანონმდებლობა (მუხლი 112-ე) ხმარობს ტერმინს „ფსიქიკური მოშლილობა“. ცხადია, ეს ტერმინი მოიცავს როგორც „ქრონიკულ“, ასევე „დროებით“ ფსიქიკურ მოშლილობას. ასეთი ფორმულირება არ გამორიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანებად ვცნოთ თვით დროებითი ფსიქიკური მოშლილობა. ფსიქიკური მოშლილობის დიაგნოსტიკა და მისი მიზეზობრივი კავშირი მიღებულ ტრამვასთან დგინდება სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტით. ჯანმრთელობისათვის მიყენებული დაზიანების ხარისხის შეფასება ხდება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტის მონაწილეობით. ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანებად არ ჩაითვლება ტრამვა, რომელმაც გამოიწვია ნევრასტენია, ფსიქოსტენია, ისტერია და სხვა ამდგვარი ფსიქიკური აშლილობები.

ორსულობის შეწყვეტა. ეს უკანასკნელი, მიუხედავად ორსულობის ვადისა, განიხილება როგორც განზრახი მოქმედების შედეგი. იგი

მიმართულია ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანების მისაყენებლად. გამოიხატება ცემაში, ჭრილობებისა და სხვადასხვა სახის ტრამეების მიყენებაში, მომწამვლელი ნივთიერებების გამოყენებაში და ა. შ. სწორედ ეს მომენტი განასხვავებს ამ დანაშაულს უკანონო აბორტისაგან (სსკ 133-ე მუხლი), რა დროსაც ბრალდებულს არა აქვს იმის განზრახვა, რომ დაზარალებულის ჯანმრთელობას მძიმე დაზიანება მიაყენოს. იმისათვის, რომ ქმედობა დაკვალიფიცირდეს 117-ე მუხლის პირველი ნაწილით აუცილებელია დადგინდეს პირდაპირი მიზეზობრივი კავშირი ტრამეების მიყენებასა და ორსულობის შეწყვეტას შორის. რამდენადაც ასეთი შედეგი (ორსულობის შეწყვეტა) შეიძლება დაკავშირებული იყოს დაზარალებულის ორგანიზმის ინდივიდუალურ თავისებურებებთან, ამდენად სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა მეან-გინეკოლოგიის მონაწილეობით უნდა ჩატარდეს. კანონმდებელი ორსულობის შეწყვეტას ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად იმიტომ მიიჩნევს, რომ იგი საფრთხეს უქმნის ქალის სიცოცხლეს. ასეთი დაზიანება, როგორც წესი, იწვევს ძლიერ სისხლდენას, ქმნის ორგანიზმში ინფექციის შეჭრისა და სხვა გართულებების წარმოშობის საშიშროებას.

სახის წარუშლელი დამახინჯება. ეს განიხილება როგორც ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანების მიყენების დამოუკიდებელი ნიშანი. სახის წარუშლელი დამახინჯება დაზარალებულის გარეგნობას ანიჭებს „ესთეტიკურ ეფექტს მინუსის ნიშნით“. თვალების ასიმეტრია, ყურებისა და ცხვირის მოჭრა, წითელი ფერის სიღამწვრის ნაწიბურები ამახინჯებენ ადამიანს, აძლევენ მას უკიდურესად არასასიამოვნო, საზიზღარ შესახედაობას. ყოველივე ეს იმდენად უარყოფითად მოქმედებს დაზარალებულის სულიერ განწყობაზე, რომ ზოგჯერ თვითმკვლელობამდეც კი მიჰყავს იგი. სახის დამახინჯების საკითხს წვევებს გამოიძიება და სასამართლო, რომლებიც ორიენტაციას იღებენ სილამაზისა და სიმახინჯის საყოველთაოდ მიღებულ ესთეტიკურ ცნებაზე. მხედველობაში მიიღება სქესი, ასაკი, დაზარალებულის პროფესია, ფასდება სახის დამახინჯების ხარისხი. აუცილებელია აგრეთვე დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი ბრალდებულის მოქმედებასა და დამახინჯებას შორის (ცხადია, ამ შემთხვევაში გამორიცხული უნდა იყოს ექიმების მხრივ დაუდევრობის შედეგად დამახინჯების შედეგის დადგომა). რაც შეეხება სახის წარუშლელი დამახინჯების გაქრობის საკითხს, უნდა შევნიშნოთ, რომ „გაქრობა“ – სამედიცინო ცნებაა და უნდა გავიგოთ პათოლოგიური ცვლილებების (ნაწიბურების,

დეფორმაციების, მიმიკის მოშლისა და ა. შ.) მნიშვნელოვანი შემცირება დროთა განმავლობაში სხვადასხვა თერაპიულ საშუალებათა ზემოქმედებით. მაგრამ თუ მათ გასაქრობად (მოსაცილებლად) საჭირო ხდება ქირურგიული ჩარევა, მაშინ სახის დამახინჯება ჩაითვლება როგორც წარუშლელი. ამრიგად, სახის „დამახინჯება“ არაა სამედიცინო ცნება, ამის (დამახინჯების) შეფასებას იძლევიან მართლმსაჯულების ორგანოები დამოუკიდებლად, ე. ი. არ მიმართავენ დახმარებისათვის სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტს, თანაც ხელმძღვანელობენ ესთეტიკური კრიტერიუმებით. ზოლო საკითხი მოცემული დაზიანების წარუშლელობის (თუ წაშლადობის) შესახებ წყდება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზე. სხვანაირად თუ ვიტყვით, სახის წარუშლელი დამახინჯების საკითხს ორი მხარე აქვს: მედიკური და იურიდიული. პირველს წყვეტს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა, მეორეს კი სასამართლო. სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტი ვალდებულია თავის დასკვნაში უჩვენოს, ზომ არ გამოიწვია დაზიანებამ სახის ასიმეტრია, მიმიკის დარღვევა და სხვა პათოლოგიური მდგომარეობა, არის თუ არა დაზიანება წარუშლელი და რამდენადაა შესაძლებელი ამ დაზიანების გამოსწორება პლასტიკური და კოსმეტიკური ოპერაციის გარეშე. ზოლო იმ საკითხს, ამახინჯებს თუ არა დაზიანება დაზარალებულის სახეს, ე. ი. ადგილი აქვს თუ არა სახის წარუშლელ დამახინჯებას, წყვეტს სასამართლო. ამ საკითხის გადაჭრისას სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს არა პათოლოგიურ-ანატომიური, არამედ ესთეტიკური კრიტერიუმებით. კანონმდებელი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებად თელის მხოლოდ სახის და არა სხვა ორგანოს წარუშლელ დამახინჯებას. ამიტომ კისრის, ხელის, ფეხის ან სხვა ორგანოს დამახინჯება თავისთავად არ იძლევა საფუძველს ქმედობის 117-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის.

ჯანმრთელობის სხვაგვარი დაზიანება დაკავშირებული საერთო შრომისუნარიანობის მყარ დაკარგვასთან სულ ცოტა ერთი მესამედით ან წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან. ამ შემთხვევაშიც კანონმდებელს მხედველობაში აქვს ისეთი დაზიანება რაც საზოგადოა სიცოცხლისათვის. ჯანმრთელობის სხვაგვარი დაზიანება მძიმე დაზიანებად მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება, როდესაც მან გამოიწვია საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა სულ ცოტა ერთი მესამედით. საერთო შრომისუნარიანობის დაკარგვა მყარად ჩაითვლება,

თუ იგი სამუდამოდ არის დაკარგული ან შეიძლება სრულად ან ნაწილობრივ აღდგეს მხოლოდ ხანგრძლივი მკურნალობის შედეგად. შრომის უნარის დაკარგვის ხარისხი უნდა დადგინდეს საერთო შრომის უნარის მუდმივად დაკარგვის პროცენტის განსაზღვრის იმ ტაბულის (ცხრილის) მიხედვით, რომელიც მოცემულია ინსტრუქციაში „დასაზღვევთა საექიმო შემოწმების წესის შესახებ“. ამრიგად, შრომისუნარიანობის მყარ დაკარგვად უნდა მივიჩნიოთ შრომის უნარის დაკარგვა ხანგრძლივი ვადით, შესაძლოა მუდმივად, ე. ი. როცა პირს არ შესწევს უნარი შეასრულოს რაიმე შრომითი ფუნქცია და არის I ან II ჯგუფის ინვალიდი. ჯანრთელობის დაზიანების შედეგად ბავშვის საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვის ხარისხი უნდა განისაზღვროს იმის მიხედვით, თუ რამდენად დაეკარგება მას შრომის უნარი მომავალში (ე. ი. მაშინ, როდესაც სრულწლოვანი გახდება), ხოლო მოზუცებისა და ინვალიდების საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვის ხარისხი განისაზღვრება ისე, როგორც ჯანმრთელი ადამიანის.

წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრული დაკარგვა — იმას ნიშნავს, რომ დაზარალებულს მიღებული ტრამვის გამო არ შეუძლია შეასრულოს პროფესიული ფუნქციები (მაგალითად, პიანისტი ვერ დაუკრავს, ბალერინა ვერ იცეკვებს, სპორტსმენი ვერ შეძლებს თავისი სპორტული საქმიანობის წარმართვას, მფრინავი ვერ იფრენს და ა. შ.).

პროფესიული შრომისუნარიანობის სრული დაკარგვა, როგორც ამის შესახებ ხაზგასმულია განსახილველ მუხლში, უნდა ზღებოდეს წინასწარი შეცნობით, ე. ი. ბრალდებულმა უნდა იცოდეს, რომ თავისი მოქმედებით მთლიანად (სრულად) დააკარგვინებს დაზარალებულს პროფესიულ შრომისუნარიანობას (საერთო შრომისუნარიანობა კი დაზარალებულს შეიძლება შენარჩუნებული ჰქონდეს — ზ. წ.).

ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანების მიყენების კვალიფიციური (დამამძიმებელი) ნიშნების უმრავლესობა, რომლებიც ჩამოთვლილია 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილში თითქმის ემთხვევა სსკ 109-ე მუხლის (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში) ანალოგიურ ნიშნებს.

საჭიროა შევჩერდეთ სსკ 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ო“ და „პ“ პუნქტებზე სადაც კვალიფიციურ ნიშნებად დასახელებულია ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება „არაერთგზის“ ან „იმის მიერ, ვისაც ადრე ჩადენილი ჰქონდა 108-ე (განზრახ მკვლელობა) ან

109-ე (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში) მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობა“. აქ მხედველობაშია მიღებული არაერთგზისობის ორი სახე: სახელდობრ, „წმინდა“ (მაკვალიფიცირებული), რომელსაც ქმნიან იგივეობითი დანაშაულობანი და „შერეული“, რომელიც შექმნილია ერთგვაროვანი დანაშაულებით. არაერთგზისობის სახის დადგენა, ცხადია, გავლენას მოახდენს ქმედობის კვალიფიკაციაზეც. ასე მაგალითად, თუ პირი ორჯერ და მეტჯერ ყოველთვის ახლად აღმოცენებული განზრახვით აყენებს დაზარალებულს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას, მაშინ მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ო“ პუნქტით (როგორც ჯანმრთელობის განზრახ დაზიანება არაერთგზის). რაც შეეხება „პ“ პუნქტით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ჩადენილი იმის მიერ, ვისაც ადრე ჰქონდა ჩადენილი სსკ 108-ე ან 109-ე მუხლებით გათვალისწინებული მკვლელობა) იგი გულისხმობს განზრახი მკვლელობის ან დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილი განზრახი მკვლელობის ფაქტის არსებობას. ცხადია, აღნიშნული სახის მკვლელობები წინ უნდა უძღოდეს ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების ფაქტს, თანაც ხანდაზმულობის ვადის ფარგლებში. ხანდაზმულობის ვადებზე საუბარია როგორც სსკ 71-ე მუხლში (სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო), ასევე 76-ე მუხლში (სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო).

§3. ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება **(სსკ 118-ე მუხლი)**

განსახილველი დანაშაული ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილით გათვალისწინებულია დანაშაული – ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება, რომელიც სიცოცხლისათვის არ არის საშიში და არ გამოუწვევია ამ კოდექსის 117-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) გათვალისწინებული შედეგი, მაგრამ დაკავშირებულია ჯანმრთელობის ხანგრძლივ მოშლასთან ან საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, ერთ მესამედზე ნაკლებად დაკარგვასთან,

– ისჯება გამასწორებელი სამუშაოებით ვადით თვრამეტ თვემდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი ამ კოდექსის 117-ე მუხლით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოების არსებობისას ანდა იმის მიერ, ვისაც აღრე ჩადენილი ჰქონდა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ან ამ კოდექსის 108-ე ან 109-ე მუხლით გათვალისწინებული მკვლელობა, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულისათვის ისაა დამახასიათებელი, რომ იგი საშიში არაა სიცოცხლისათვის და ამავე დროს არ იწვევს იმ შედეგებს რაც გათვალისწინებულია 117-ე მუხლში. ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების სპეციფიკურ ნიშნებად უნდა მივიჩნიოთ: ა) ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლა ან ბ) საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა ერთ შესამედზე ნაკლებად.

ჯანმრთელობის ხანგრძლივ მოშლად უნდა გავიგოთ ადამიანის ისეთი მდგომარეობა, როცა მისი რომელიმე ორგანოს დაავადება ან მისი ფუნქციის დარღვევა გრძელდება სამ კვირაზე მეტს, ე. ი. როცა 21 დღეს სჭარბობს. დაავადების ხანგრძლივობა ჩვეულებრივ განისაზღვრება დროებითი შრომისუნარობის ვადით, რაც დაფიქსირებულია ავადმყოფობის ფურცელში.

საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა ერთ შესამედზე ნაკლებად საჭიროა გავიგოთ, როგორც დაზარალებულის ისეთი მდგომარეობა, როცა იგი კარგავს საერთო შრომისუნარიანობას მყარად 10-დან 30%-მდე ჩათვლით. შრომისუნარიანობის პროცენტის დაკარგვა დგინდება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის მიერ. კერძოდ, მას შემდეგ რაც დადგენილი იქნება ავადმყოფობა გამოწვეული ჯანმრთელობისათვის ტრამეის ან სხვა სახის დაზიანების მიყენებით.

ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად დაზიანებას „წესები სწეულის დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრის შესახებ“ აკუთვნებს: წვრილი ძვლების, მკერდის ძვლის, ერთ მხარეზე 1-3 ნეკნის გაბზარვასა ან მოტეხილობას; ერთ ყურში სმენის დაკარგვას; წვრილი ძვლების დაზურულ მოტეხილობას; წვრილი სახსრების ღრძობას; ხელსა ან ფეხზე თითის დაკარგვას; მსუბუქ ქსოვილებზე ჭრილობების მიყენებას; ხელზე დადი თითის დაკარგვას; მცირე ხარისხით ზერხმლის ფუნქციის

დაზიანებას; თირკმლის ნაწილის ამოღებასა და სხვ., რაც, ცხადია, სამშენობლო არ არის სიცოცხლისათვის და არ იწვევს იმ შედეგებს რაც აღნიშნულია 117-ე მუხლში.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება განზრახვით ბრალის ორივე ფორმით, ე. ი. შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი (ევენტუალური, ირიბი) განზრახვით. ამასთან პირდაპირი განზრახვა შეიძლება იყოს განსაზღვრული (როდესაც ბრალდებულს სურს მიაყენოს დაზარალებულს ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება) და განუსაზღვრელი (როდესაც ბრალდებულს თავისი მოქმედებით სურს დაზარალებულის ჯანმრთელობას საერთოდ მიაყენოს დაზიანება, ცხადია, ამ შემთხვევაში არ ითვალისწინებს კონკრეტულ შედეგს. ასეთ დროს ბრალდებულის ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დამდგარი შედეგის მიხედვით).

განსახილველი დანაშაულის მაკვალიფიცირებელი ნიშნები (რაც გათვალისწინებულია 118-ე მუხლის მე-2 ნაწილში) ვინაიდან ემთხვევა 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებების ნიშნებს, ამდენად მათ განხილვაზე არ შეეჩერდებით.

§4. ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით (სსკ 119-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ათ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება გაუფრთხილებლობით ადამიანის სიცოცხლის მოსპობაში, რაც აუცილებლად დაკავშირებული უნდა იყოს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებასთან. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უნდა გაეიაზროთ ისე, როგორც სს კოდექსის 117-ე და 118-ე მუხლებშია აღნიშნული. დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს ჯანმრთელობის განზრახ

მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებასთან. 119-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად უნდა მივიჩნიოთ იმ მომენტიდან, როცა ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით დამთავრდება. სხვანაირად თუ ვიტყვით, როცა ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა მოჰყვება. თუ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას შედეგად სასიკვდილო შედეგი არ მოჰყვება, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება) მუხლით. იმ შემთხვევაში თუ ჯანმრთელობის (სხეულის) განზრახ მსუბუქ დაზიანებას გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა მოჰყვა, მაშინ ასეთი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით (იგულისხმება სსკ 120-ე მუხლი – ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება და 116-ე მუხლი – სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით).

სსკ 119-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული მატერიალურ შემადგენლობათა ჯგუფს განეკუთვნება.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული გაუფრთხილებლობაში ვლინდება. ამის დასტურია თვით 119-ე მუხლის დისპოზიცია სადაც ხაზი გაესმის გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§5. ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება (სსკ 120-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლით დანაშაულადაა მიჩნეული ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება, რამაც მისი ხანმოკლე მოშლა ან საერთო შრომისუნარიანობის უმნიშვნელო ან არამყარ დაკარგვა გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე.

ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლად ითვლება ჯანმრთელობის ისეთი მოშლა, რომელიც გრძელდება 6 დღეზე მეტ ხანს, მაგრამ არა უმეტეს

სამი კვირისა (ე. ი. 21 დღისა). ჯანმრთელობის მოშლის ხანგრძლივობა ჩვეულებრივ განისაზღვრება დროებითი შრომისუნარობის დღეთა რიცხვით, რაც ფიქსირებულია ავადმყოფობის ფურცელში.

საერთო შრომის უნარის უმნიშვნელო ან არამყარ დაკარგვად უნდა მივიჩნიოთ საერთო შრომისუნარიანობის დაკარგვა 5%-მდე.¹

ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა, რომელიც 6 დღეზე ნაკლებ ხანს გრძელდება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 125-ე მუხლით (როგორც ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ტივილი გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი).

ამრიგად, ყველა ზემოდასახელებული ნიშანი ქმნის სსკ 120 მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა მსუბუქ დაზიანებას მიაკუთვნებს: მხედველობისა და სმენის შესუსტებას, რაც დაკავშირებულია შრომის უნარის უმნიშვნელო ან არამყარ დაკარგვასთან; დაბეუილობას; სისხლ-ნაეღენტებს; თითის დაკარგვას ხელზე (გარდა საჩვენებელი და ცერა თითისა); კანისა და კანქვეშა ქსოვილების მცირე ზომის ჭრილობებს; წვრილ სახსართა ამოვარდნილობას; ცხვირის, ყბისა და ყვრიმალის გაბზარვასა და სხვ.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი განზრახვით. დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. თუ ხულიგნობისას პირი ძალადობას იყენებს და მსუბუქ დაზიანებას აყენებს დაზარალებულს მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც ხულიგნობა (სსკ 239-ე მუხლი).

სსკ 120-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

¹ იხ. Российское уголовное право. Особенная часть. Изд-во "Спарк" М., 1998, с. 62; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., изд-во "Зерцало", 1998, с. 262.

§6. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 121-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, რაც გამოიწვია დამნაშავეს ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ დაზარალებულის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ძალადობამ, მძიმე შეურაცხყოფამ ან სხვა მძიმე ამორალურმა ქმედობამ, აგრეთვე დაზარალებულის არაერთგზისი მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით განპირობებულმა ფსიქიკურმა ტრამვამ, — რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ოთხმოციდან ორას ორმოც საათამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან ტუსადობით ვადით ორ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობის ყველა დამახასიათებელი ნიშანი და მისი გამომწვევი მიზეზები შეესაბამება იმ ნიშნებსა და მიზეზებს, რასაც შეიცავს სსკ 111-ე მუხლი (განზრახი მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში). ამ უკანასკნელისაგან განსხვავებით 121-ე მუხლით გათვალისწინებული აფექტის მდგომარეობა იწვევს არა მკვლელობას, არამედ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების განზრახ მიყენებას (იხ. სსკ 117-ე და 118-ე მუხლების ანალიზი). თუ აფექტის მდგომარეობაში მყოფი პირი გაუფრთხილებლობით ჩადის ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად დაზიანებას, მაშინ მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 124-ე მუხლით (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით). ამ შემთხვევაში პირის ფსიქიკური მდგომარეობა სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის დანიშვნისას.

„თუ სხეულის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებამ, რომელიც მიყენებული იყო ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, დაზარალებულის სიკვდილი გამოიწვია, მაშინ დანაშაულის კვალიფიკაციის საკითხი გადაწყდება იმის მიხედვით, თუ რა ბრალი მოუძღვის დამნაშავეს ადამიანის მოკვლაში: თუ დამნაშავეს მკვლელობის მიმართ განზრახი ბრალი აქვს, მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდება

111-ე მუხლით (განზრახი მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში), ხოლო თუ ამ შედეგის მიმართ დამნაშავეს გაუფრთხილებლობითი ბრალი ჰქონდა, დანაშაული დაკვალიფიკირდება სსკ 116-ე (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით) და შესაბამისად 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება) მუხლების ერთობლიობით.

თუ დამნაშავეს მკვლელობის მიმართ ბრალი არ ჰქონდა, მაშინ დანაშაული 121-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში) დაკვალიფიკირდება¹.

აფექტის მდგომარეობაში ჯანმრთელობისათვის განზრახ მსუბუქი დაზიანების მიყენება დაკვალიფიკირდება არა 121-ე, არამედ 120-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება).

ასეთივე აზრს ეხვდებით რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს 1994 წლის № 8 ბიულეტენში. აქ ხაზი გაესმის იმას, რომ „აფექტის მდგომარეობაში ჯანმრთელობისათვის განზრახ მსუბუქი დაზიანების მიყენება უნდა დაკვალიფიკირდეს მსუბუქ დაზიანებად“.²

§7. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (სსკ 122-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ერთ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაშეცდვით განსხვავდება

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარი). თბ., 1980, გვ. 87.

² იხ. Бюллетень ВС РФ. 1994, № 8, с. 8.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით ჩადენილი მკვლელობისაგან (113-ე მუხლი) მხოლოდ დამდგარი შედეგის მიხედვით.

თუ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებამ, რომელიც მიყენებული იყო აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, დაზარალებულის სიკვდილი გამოიწვია, მაშინ დანაშაულის კვალიფიკაციის საკითხი გადაწყდება იმის მიხედვით, თუ რა ბრალი მიუძღვის დამნაშავეს ადამიანის სიცოცხლის მოსპობაში. თუ დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობის მიმართ განზრახი ბრალი აქვს, მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდება 113-ე მუხლით (მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით), ხოლო თუ ამ შედეგის მიმართ დამნაშავეს გაუფრთხილებელი ბრალი ჰქონდა, მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდება სსკ 116-ე მუხლით (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით) და შესაბამისად 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება) მუხლების ერთობლიობით. თუ დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობის მიმართ ბრალი არ ჰქონდა, მაშინ დანაშაული 122-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით) დაკვალიფიცირდება.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე უპრიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, რამაც გაუფრთხილებლობით დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია კვალიფიცირდება განსახილველი 122-ე მუხლით, ცხადია, თუ დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობის მიმართ ბრალი არ ჰქონდა, და არა 116-ე მუხლით (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით). რაც შეეხება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, რასაც შედეგად მოჰყვა დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა, ასევე დაკვალიფიცირდება სსკ 122-ე მუხლით (ცხადია, თუ დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობის მიმართ ბრალი არ ჰქონდა) და არა 116-ე მუხლით.

ამრიგად, განსახილველი მუხლით დაკვალიფიცირდება მხოლოდ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. სხვანაირად თუ ვიტყვით, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას შედეგად უნდა მოჰყვეს მხოლოდ აღნიშნული ხარისხის დაზიანებები. „თუ მომგერიებელმა თავდამსხმელს მიაყენა სხეულის მსუბუქი დაზიანება,

როგორც ამას შენიშნავენ სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარის ავტორები, მაშინ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი საერთოდ არ დადგება..., ქმედობა დაკვალიფიცირდება განსახილველი მუხლით იმის მიუხედავად, განზრახ არის იგი ჩადენილი თუ გაუფრთხილებლობით“.¹

ვინაიდან აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებასა და ჯანმრთელობის მძიმე და ნაკლებად მძიმე დაზიანებაზე – უკვე გვექონდა საუბარი სსკ 113-ე, 117-ე და 118-ე მუხლების განხილვისას, ამდენად განმეორების თავიდან აცილების მიზნით, მათ ინტერპრეტაციაზე არ შევჩერდებით.

სსკ 122-ე მუხლით პასუხი შეიძლება აგოს ყოველმა შერაცხადმა ფიზიკურმა პირმა 14 წლის ასაკიდან.

§8. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (სსკ 123-ე მუხლი)

აღრე მოქმედ კოდექსში ასეთი სახის შემადგენლობა გათვალისწინებული არ იყო (მხედველობაში გვაქვს 1960 წლის 30 დეკემბერს მიღებული სისხლის სამართლის კოდექსი). განსახილველი მუხლის დისპოზიციის თანახმად, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით დანაშაულადაა მიჩნეული და ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი ვითარება, როდესაც დამნაშავის შესაპყრობად საჭირო (აუცილებელი) ღონისძიება აშკარად შეუსაბამოა შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესა და საშიშროებასთან, აგრეთვე შეპყრობის გარემოებებთან, ე. ი. როდესაც დამნაშავეს განზრახ

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ. თბ., 1980, გვ. 87.

აყენებენ ისეთ ზომამდამდე ზიანს, რაც აშკარად არ იყო გამოწვეული შექმნილი მდგომარეობით (ვითარებით). საერთოდ უნდა შევნიშნოთ, რომ კანონმდებელი დამნაშავეის შეპყრობას მართლწინააღმდეგობის გამოპრიცხველ გარემოებად მიიჩნევს, თუ, რა თქმა უნდა, ადგილი არა აქვს საამისოდ აუცილებელი ღონისძიების ზომის გადაცილებას. დამნაშავეის შეპყრობის ინსტიტუტზე საუბარია სსკ 29-ე მუხლში. ვინაიდან მის შესახებ უკვე საუბარი გვქონდა სსკ 114-ე მუხლის (მკვლელობა დამნაშავეის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით) განხილვისას, ამდენად, ტაქტალოგიის თავიდან აცილების მიზნით, მასზე ხელშეორედ არ შევჩერდებით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია დამნაშავეის ჯანმრთელობა, რომელსაც ზიანი ადგება მისი შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილების შედეგად. ე. ი. ამ დანაშაულში დაზარალებულად გვევლინება ის პირი, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება დამნაშავეის შეპყრობისათვის აუცილებელი ღონისძიების ზომის გადაცილებაში, რამაც ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება გამოიწვია. იმ შემთხვევაში თუ შესაპყრობი პირი წინააღმდეგობას არ უწევს მის შესაპყრობად უფლებამოსილ პირებს (ასევე დაზარალებულსა და სხვა მოქალაქეს) და ეს უკანასკნელნი მას მაინც აყენებენ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, მაშინ მათი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 117-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება). აფექტის შემთხვევაში 121-ე მუხლით, ხოლო აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებისას 122-ე მუხლით.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება განზრახი ბრალით. ამის შესახებ პირდაპირაა ნათქვამი სსკ 29-ე მუხლში (დამნაშავეის შეპყრობა).

თუ ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, გამოწვეულია დამნაშავეის შეპყრობისას გაუფრთხილებელი მოქმედებით, მაშინ სახეზე არ გვექნება დანაშაულის შემადგენლობა.

დამნაშავეის შეპყრობისას დამნაშავეის ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება, ასევე მისი მისამართით ცემა და სხვა ძალადობითი მოქმედებანი, პრინციპში შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქ დაზიანებად (მუხლი 120-ე) ან როგორც ცემა

(მუხლი 125), მაგრამ ასეთი სიტუაცია ნაკლებად სარწმუნოა. საქმე იმაშია, რომ უმნიშვნელო დაზიანების მიყენება დამნაშავეს დაკავებისას საეჭვოა შეფასდეს როგორც დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომების გადაცილებად¹.

თუ 123-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომების გადაცილებით) შედეგად მოჰყვა გაუფრთხილებლობით დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობა, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიციკრდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, სახელდობრ 123-ე და 116-ე მუხლებით (ეს უკანასკნელი ითვალისწინებს სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით).

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს დამნაშავეს შესაპყრობად სპეციალურად უფლებამოსილი პირი, ასევე დაზარალებული და ნებისმიერი მოქალაქე.

§9. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით (სსკ 124-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველ ნაწილში ხაზი გაესმის ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანებას გაუფრთხილებლობით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა ტუსალობით ვადით ორ თვემდე.

მეორე ნაწილის ძალით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა ტუსალობით ვადით ორიდან ოთხ თვემდე.

ჯანმრთელობის დაზიანების სიმძიმის ხარისხი, რომლის შესახებაც საუბარია 124-ე მუხლის პირველ და მეორე ნაწილში, განისაზღვრება იმავე ნიშნებით, რაც დამახასიათებელია ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებისა (მუხლი 117-ე) და ჯანმრთელობის ნაკლებად

¹ ასეთი აზრია გატარებული ნ. კუზნეცოვას რედაქციით გამოცემულ კომენტარებშიც (იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, изд-во «Зерцало», 1998, с. 261.)

მძიმე დაზიანებისათვის (მუხლი 118-ე). სსკ 117-ე და 118-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულისაგან განსაზღვრული 124-ე მუხლი განსხვავდება ბრალის ფორმით – ე. ი. ეს უკანასკნელი უნდა იყოს გაუფრთხილებელი. გაუფრთხილებლობით დანაშაულად კი ჩაითვლება ქმედობა, რომელიც ჩადენილია თვითიმედოვნებით ან დაუდევრობით. ქმედობა თვითიმედოვნებით ჩადენილად უნდა მივიჩნიოთ მაშინ, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული მოქმედების (უმოქმედობის) საშიში ხასიათი, ზოგადად ითვალისწინებდა მისი საშიში შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს თავიდან აიცილენდა. რაც შეეხება დაუდევრობას, ქმედობა ამ ფორმით ჩადენილად უნდა ჩავთვალოთ, თუ პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედობის საშიში ხასიათი, არ ითვალისწინებდა საშიში შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევაც.

ზემოლნიშნულის საფუძველზე შეგვიძლია გამოკვეთილად ვთქვათ, რომ 124-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისას ბრალი შეიძლება გამოიხატოს როგორც თვითიმედოვნების, ასევე დაუდევრობის ფორმით.

გაუფრთხილებლობით ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას არ იწვევს. გაუფრთხილებლობით ჯანმრთელობის დაზიანების ის შემთხვევები, რომლებიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა მუხლებში, პასუხისმგებლობას იწვევს არა 124-ე მუხლით (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით), არამედ შესაბამისი მუხლებით, სადაც ჯანმრთელობის დაზიანება გათვალისწინებულია როგორც დანაშაულის შემადგენლობის ერთ-ერთი ნიშანი, ან როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება.

თუ ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება დაზარალებულზე მიყენებულია არა ბრალდებულის უშუალო ზემოქმედებით, არამედ ვთქვათ წაქცევისას რაიმე მყარ (მაგარ) საგანზე თავის დარტყმითა და ა. შ., ასეთი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 124 მუხლის მე-2 ნაწილით (ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით)¹. მეორეს მხრივ გაუფრთხილებლობით ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე

1. საკითხის ასეთნაირად გადაწყვეტას ეხვდებით რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაშიც (იხ. Бюллетень ВС РФ, 1995, № 4, с. 12-13.)

დაზიანება უნდა განვასხვაოთ კაზუსისაგან (ე. ი. ჯანმრთელობისათვის არაბრალეული დაზიანების მიყენებისაგან).

ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით, რამაც ბრალის ამ ფორმით დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია, უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (სსკ 116-ე მუხლით).

თუ მესამე პირმა განზრახ გამოიყენა სხვისი გაუფრთხილებლობა იმ მიზნით, რომ ვინმესთვის ჯანმრთელობის დაზიანება მიყენებინა, გაუფრთხილებლობით მოქმედი პირის პასუხისმგებლობა ყველა შემთხვევაში გამორიცხულია. საერთოდ, ჯანმრთელობის გაუფრთხილებლობით დაზიანება გულისხმობს ან უსაფრთხოების რაიმე სპეციალური ნორმების ან ყოფაცხოვრებაში შექმნილი დაუწერელი გამაფრთხილებელი წესების დარღვევას, თანაც ეს დარღვევა მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს დამდგარ შედეგთან.

თუ სუბიექტის განზრახვაში შედიოდა პირის ცემა, მაგრამ ამას შედეგად მოჰყვა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, რომელიც სუბიექტს შეეძლო და უნდა გაეთვალისწინებინა, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 124-ე მუხლით (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით).

სსკ 124-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის პასუხს აგებს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

✓

§10. ცემა (სსკ 125-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ტკივილი გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 120-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება) გათვალისწინებული შედეგი, — რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ას ოთხმოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით თხუთმეტი თვემდე ანდა ტუსაღობით ვადით ორ თვემდე.

ცემა ახალ კანონმდებლობაში (ძველისაგან განსხვავებით) ცალკე დანაშაულის შემადგენლობის სახითაა გამოყოფილი. ადრე მოქმედ

სს კოდექსში ეს ნორმა წამებასთან ერთად 116-ე მუხლში იყო გაერთიანებული.

ცემა — ესაა დაზარალებულისათვის მრავალგზისი დარტყმის მიყენება, რის შედეგადაც შეიძლება დარჩეს ნაკაწრი, კანზე ზედაპირული დაბეჭდილობანი, დალილაყება, მცირე ჭრილობები, სისხლნაჟღერებები და ა. შ. ცხადია, ცემა ფიზიკურ ტკივილს უნდა განაცდევინებდეს დაზარალებულს. ერთხელ გარტყმა ცემად არ ჩაითვლება. ცემისას მნიშვნელობა არა აქვს თუ რითი სცემს დამნაშავე დაზარალებულს: ხელით, ფეხით, თავის დარტყმით თუ სხვა საგნით. დარტყმათა მრავალგზისობა უნდა გაევიგოთ როგორც გარკვეული რაოდენობის ერთდროული დარტყმა ერთსა და იმავე პირის მისამართით, ერთსა და იმავე ადგილზე (მაგალითად, ცხვირ-პირში), ერთდროულად, ასევე ხანგრძლივი დროის განმავლობაში თითო დარტყმა, რამაც არ გამოიწვია ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა. ასეთ სიტუაციაში მნიშვნელოვანია პირის განზრახვის მიმართულების დადგენა. ცემის სავალდებულო ნიშანია მისი სისტემატურობა, ე. ი. მისი ჩადენა სამჯერ ან მეტჯერ წლის განმავლობაში. ამასთან თითოეული მათგანი შეიძლება შედგებოდეს მრავალჯერადი დარტყმებისაგან. ფიზიკური ტკივილი და ცემის გარეგნული ნიშნები უნდა გაქრეს 6 დღის მანძილზე. ამ ზღვარის თუგინდ ერთი დღით გადაცილება მოითხოვს კვალიფიკაციის შეცვლას 120-ე მუხლით (სხეულის განზრახ მსუბუქი დაზიანება).

თუ ნაცემი არ ტოვებს არავითარ ობიექტურ კვალს, მაშინ სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტი თავის დასკვნაში აღნიშნავს დაზარალებულის ჩივილს, მიუთითებს, რომ ცემის ობიექტური ნიშნები არ არის აღმოჩენილი და არ განსაზღვრავს ჯანმრთელობისათვის მიყენებული დაზიანების სიმძიმეს. ცემის ფაქტის დადგენა ასეთ შემთხვევაში გამოძიებისა და სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება.

მედიცინის თვალსაზრისით, ფიზიკური ტკივილი — არა უბრალოდ ადამიანის ემოციური რეაქციაა დამაზიანებელ ზემოქმედებაზე, არამედ ორგანიზმის ფუნქციის განსაზღვრული დაზიანება, რამდენადაც ტკივილი ობიექტურ გამოხატვას პოულობს სისხლძარღვთა შევიწროებაში, სისხლის წნევის აწევაში, სისხლის შედედებაში, სისხლში შაქრის მაღალი პროცენტით შენარჩუნებასა და ა. შ.

ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა ხშირად გვევლინება როგორც ზერხი შედარებით უფრო საშიში დანაშაულის ჩადენისა, რომელიც

გარკვეულ ზიანს აყენებს ადამიანის ჯანმრთელობას (იგულისხმება 118-ე მუხლი – ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება და 120-ე მუხლი – ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება). ამრიგად, დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ობიექტური მხრივ ცემა გამოიხატება მრავალგზისი დარტყმების მიყენებაში. დაზარალებულზე ერთი დარტყმის მიყენებას არ შეიძლება ვუწოდოთ ცემა. როდესაც ერთი დარტყმისას სახეზე არა გვაქვს 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება, რამაც გამოიწვია მისი ხანმოკლე მოშლა ან საერთო შრომის უნარის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა) ქმედობა არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც ცემა (125-ე მუხლი), მაგრამ შეიძლება განხილულ იქნას როგორც სხვა დანაშაულის ჩადენის ხერხი (ხულიგნობა, ძარცვა და სხვ.). თუ ცემას ან სხვაგვარ ძალადობას შედეგად მოჰყვა დაზარალებულის სიკვდილი ან სხეულის მძიმე, ნაკლებად მძიმე ან მსუბუქი დაზიანება, მაშინ მოქმედება დაკვალიფიცირდება შესაბამისი მუხლებით, რომლებიც ითვალისწინებენ პასუხისმგებლობას დასახელებული დანაშაულის სახეებისათვის.

„სხვაგვარი ძალადობა“, რომელიც მოხსენიებულია განსახილველ მუხლში, უნდა გავიგოთ როგორც ფიზიკური ძალადობის ისეთი ნებისმიერი ერთჯერადი ძალმომრეობითი აქტი, რომელმაც არ გამოიწვია ჯანმრთელობის მოშლილობა. ასეთია: მუჯღუგუნი, ხიცინი, ლიტინი, ხელებისა და კისრის გადაგრეხვა, თმების ამოგლეჯვა, პანდურის ამოკრა, ჩქმეტა (ბწყენა), შებოჭვა, ხელის კრა, სხეულის სხვადასხვა ნაწილზე მოჭერა, ხელის ან ტერფის თითების დაწეწკვა წამების ნიშნების გამოჩენისათვის და ა. შ. როგორც ვხედავთ, სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულს ფიზიკური ტკივილი განაცდევინა, უთანაბრდება ამ მუხლში გათვალისწინებულ ცემას.

„ცემა“ აუცილებელია გავმიჯნოთ ხულიგნობისაგან. თანაც გასათვალისწინებელია, რომ თუ ცემამ არ გამოიწვია საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევა და აშკარა უპატივცემულობის გამოხატვა საზოგადოებისადმი, არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც ხულიგნობა. ასეთ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა დადგება დანაშაულისათვის, რომელიც მიმართულია ჯანმრთელობის წინააღმდეგ.

სუბიექტური მხარე გამოიხატება პირდაპირ განზრახვაში, რომლის დროსაც ბრალდებული ითვალისწინებს და სურს ფიზიკური ტკივილი განაცდევინოს დაზარალებულს. სწორედ ამიტომაც, რომ ცემა ან

სხვაგვარი ძალადობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში ისჯება 125-ე მუხლით, როდესაც ამან დაზარალებულს ფიზიკური ტკივილი განაცდევინა (მიაყენა).

ცემისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება ყოველ შერაცხად ფიზიკურ პირს 14 წლის ასაკიდან.

§11. წამება (სსკ 126-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული, — სისტემატური ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, რამაც დაზარალებულის ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვა გამოიწვია, მაგრამ არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება) გათვალისწინებული შედეგი, — რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს იგივე ქმედობას: ა) ორი ან მეტი პირის მიმართ; ბ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის მიმართ; გ) დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან დაკავშირებით; დ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ; ე) მძევლად ზელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით; ვ) შეკვეთით; ზ) რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო; თ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან ექვს წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უაპისოდ.

განსახილველი დანაშაული წარმოადგენს ჯანმრთელობისათვის დაზიანების მიყენების სპეციფიკურ ხერხს და გამოიხატება დაზარალებულის ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ტანჯვაში, რაც სისტემატური ცემის ან სხვაგვარი ძალადობის გამოყენებით ხდება. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ მოცემულ მუხლში წამების საკანონმდებლო წესით განმარტება პირველადაა მოცემული.

სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტი ტანჯვას კვალიფიკაციას არ აძლევს, რადგან ამ საკითხის გადაწყვეტა საგამომიებო ორგანოებისა და სასამართლოს კომპეტენციაა. ექსპერტმა უნდა დაადგინოს: დაშავების არსებობა და ხასიათი, განსხვავება მათი მიყენების ხანდაზმულობაში, დაშავების მიყენების იარაღი და ხერხის ნიშნები (სამედიცინო მონაცემებით), დაშავების სიმძიმის ხარისხი.

წამება მატერიალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება. ყველა შემთხვევაში საჭიროა მოქმედებებსა და დამდგარ შედეგს შორის დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი.

სსკ 126-ე მუხლით კვალიფიკაციისათვის წამების შედეგები არ უნდა სცილდებოდეს ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენების ფარგლებს (მუხლი 120-ე). იმ შემთხვევაში თუ წამების გზით მიყენებულია ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება ბრალდებულის ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 117-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება).

წამების ხერხები გამოიხატება ფიზიკური ან ფსიქიკური ტანჯვის ძალმომრეობით მიყენებაში. ქართულ სალიტერატურო ენაში „ტანჯვის“ ტოლფასოვან სინონიმებად გამოყენებულია: წვალება, წამება, ტკივილის ატანა, წუხილი, ჭმუნვა და სხვ. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში „ტანჯვა“ გაგებულია როგორც მწვავე ფიზიკური ტკივილით ან უსიამოვნო განცდით გამოწვეული გრძნობა; წამება, წვალება. რაც შეეხება „წამებას“, იგი განმარტებულია, როგორც მწვავე ფიზიკური ტკივილის მიყენებით დატანჯვა.¹

ტანჯვა — არა ხანმოკლე, არამედ ხანგრძლივი და აუტანელი ტკივილია, რომელსაც დაზარალებული განიცდის წამების შედეგად. ფიზიკურად ეს შეიძლება იყოს მრავალგზისი გაროზგვა, ქაშირთ ცემა, ბწკენა, კბენა, თმებით თრევა; მრავალი, მაგრამ მცირე დაზიანებების მიყენება ბლავი ან წვეტიანი საჩხელეტი საგნებით; თერძოული, ქიძიური და სხვა ნივთიერებებით ზემოქმედება და ა. შ. თუ დაზარალებულის სამედიცინო შემოწმებისას აღმოჩნდება დაზიანებათა სხვადასხვა წარმოშობა, მაშინ საჭიროა დადგინდეს თუ რითია მიყენებული ყოველი მათგანი. თუ დაზიანებებს სხვადასხვა ხანდაზმულობა გააჩნიათ, მაშინ

¹ იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტომი VIII, სვეტი 865, თბ., 1964 წელი; ასევე ტომი VI, სვეტი 1251, თბ., 1960 წელი.

დაზარალებულის შემოწმების აქტში ნაჩვენები უნდა იყოს მათი მიყენების არაერთგზისობა, დრო და სიმძიმის ხარისხი.

მტანჯავ მოქმედებად ითვლება: საჭმლის, წყლისა და სითბოს განზრახ ხანგრძლივი ვადით მიუცემლობა; დაზარალებულის მოთავსება ან დატოვება ჯანმრთელობისათვის მავნე პირობებიან ადგილებში (პაერში მომწამვლელ ქიმიურ ნივთიერებათა მაღალი დონე, დაშვებულ ნორმებს ზევით გადამეტებული ხმაური, მტკვრისა და ნაშწავი აირების მაღალი პროცენტი) და სხვ.

წამების ხერხად, ცემის სისტემატურ მიყენებასთან ერთად, შეიძლება იყოს ნებისმიერი მოქმედება, რაც დაკავშირებულია ტკივილის მრავალგზის ან ხანგრძლივ მიყენებასთან. ცემისა და სხვაგვარი ძალადობის სისტემატურობა სახეზეა მაშინ, როდესაც მას არაერთგზისი ხასიათი აქვს, ე. ი. როდესაც იგი ჩადენილია სამჯერ ან მეტჯერ. მაგრამ სისტემატურობა არაერთგზისობაზე მეტს ნიშნავს. ასეთ შემთხვევაში ჩვენ გვაქვს არა მოქმედებათა განმეორების უბრალო ჯამი, არამედ შინაგანი კავშირი, სახელდობრ, განმეორების ტენდენცია. ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა სისტემატურია მაშინ, როდესაც ერთხელ ცემასა თუ ძალადობას არაერთგზის მოსდევს ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა, ისე რომ ტრამვა, მიღებული წინა ცემასა თუ ძალადობისაგან, დაზარალებულის მეხსიერებიდან ჯერ კიდევ არ გამქრალა. ის საკითხი, თუ რამდენად ახლოს უნდა იყოს ერთმანეთთან ცემის ან სხვაგვარი ძალადობის ცალკეული შემთხვევები, ანდა კონკრეტულად როდის იღებენ ისინი წამების სახეს, ეს ფაქტის საკითხია და მისი გადაწყვეტისას სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს ცემის ან სხვაგვარი ძალადობის ხასიათი, სიმძიმე, ბრალდებულისა და დაზარალებულის ურთიერთდამოკიდებულება და სხვ.¹

„ფსიქიკური ტანჯვა ფიზიკური ზემოქმედების მიყენების გარეშე არ შეიძლება განხილულ იქნას როგორც წამება. პასუხისმგებლობა დამოკიდებულებით განზრახვის მიმართულებისა შეიძლება დადგეს მუქარისათვის, ცილისწამებისათვის, გამოძალვისათვის, ხულიგნობისა ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებისათვის“.²

1. წამებისა და ცემის დახასიათებაზე იხილეთ: ვ. მაყაშვილის, მ. მაჭავარიანის, თ. წერეთლისა და თ. შავგულიძის დასახელებული ნაშრომები, გვ. 90-92.

2. Уголовное право. Особенная Часть. Учебник для вузов. Под ред. проф. И.Я. Козаченко. Изд-во Норма-Инфра. М., 1998, с. 85.

წამება სუბიექტური მხრივ განზრახი დანაშაულია და იგი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი განზრახვის ფორმაში.

წამების სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. სასამართლომ სსკ 126-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის განხილვისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს ბრალდებულის პიროვნების შესწავლას, უნდა გაითვალისწინოს ის, რომ პირი, რომელიც მცირეწლოვნების, არასრულწლოვნების, მოზუცების, ინვალიდებისა და ახლობელთა მისამართით ჩადის წამებას, გამოირჩევა ხასიათის სისასტიკით, კულტურისა და ინტელექტის დაბალი დონით, მერყევი ხასიათით (შესაძლებელია პათოლოგიური გადახრებიც კი ჰქონდეს ფსიქიკაში) და ა. შ. პიროვნების თავისებურებათა გამოკვლევა კი, თავის მხრივ, სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპის სწორად გატარებისა და დანაშაულთა თავიდან აცილების საშუალებას იძლევა.

სსკ 126-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას წამების კვალიფიციურ სახეთა მიმართ. ვინაიდან მათი შინაარსი მეტწილად ემთხვევა წინა მუხლებში განხილულ დანაშაულის ნიშნებს, ამდენად მხოლოდ „დ“ პუნქტში აღნიშნულ „დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის“ საკითხზე შეეჩერდებით და აღვნიშნავთ, რომ აქ იგულისხმება სამსახურებრივი, ნათესავური, რეფერენტულ ჯგუფში იერარქიული დამოკიდებულება, ასევე პედაგოგის, აღმზრდელის, სპორტული სექციის ხელმძღვანელის დამოკიდებულება დაზარალებულთან და ა. შ. სხვანაირად თუ ვიტყვით, მატერიალური ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გარკვევისათვის საჭიროა დადგინდეს რაიმე ურთიერთობა ბრალდებულსა და დაზარალებულს შორის. ასეთი ურთიერთობა შეიძლება აღმოცენდეს არა მხოლოდ საოჯახო ურთიერთობის სფეროში ან ქალისა და მამაკაცის დამოკიდებულებიდან, არამედ სამსახურებრივი ურთიერთობიდანაც და სხვ.

✓

ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნა

§1. ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი დანაშაულების ზოგადი დახასიათება

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ადგენს პასუხისმგებლობას არა მხოლოდ სიცოცხლის მოსპობისა ან ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების გამო, არამედ ისეთი ქმედობისათვისაც, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას. სისხლის სამართლის თეორიაში ამ ჯგუფის დანაშაულებს საფრთხის შემქმნელ დელიქტებს უწოდებენ. ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელ დანაშაულებს მიეკუთვნება: სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება; განსაცდელში მიტოვება; დაუხმარებლობა; ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება; შიდსის შეყრა; განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა; უკანონო აბორტი; ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება; სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობა და ბოლოს, გენეტიკური მანიპულაცია.

დასახელებულ დანაშაულთა ობიექტური მხარე მეტწილად ხასიათდება აქტიური მოქმედებით, ხოლო დანაშაულის ისეთი შემადგენლობები როგორიცაა განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 128-ე) და ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 130-ე) ხასიათდება პასიური მოქმედებით, ე. ი. პირზე კანონით ან კანონქვემდებარე აქტით დაკისრებული მოვალეობის შეუსრულებლობით. დასახელებულ დანაშაულთა შემადგენლობის უმრავლესობა კონსტრუირებულია (აგებულია) როგორც დანაშაულის ფორმალური შემადგენლობები, ესე იგი როცა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს თვითონ მართლსაწინააღმდეგო ქმედობის ფაქტი. ამ წესიდან გამონაკლისია დანაშაულის ის შემადგენლობები, რომლებიც გათვალისწინებულია 133-ე მუხლის (უკანონო აბორტი) მე-3 ნაწილსა (უკანონო აბორტი, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა) და 130-ე მუხლის (ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება) მე-2 ნაწილში

(იგივე ქმედობა, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიცოცხლის მოსპობა). ამ შემთხვევებში საჭიროა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი ქმედობასა და ღამდგარ შედეგს შორის.

განსახილველ ჯგუფში შემავალი დანაშაულები სუბიექტური მხრივ ხასიათდება განზრახი ბრალით. სსკ 133-ე მუხლის მე-3 ნაწილი და 130-ე მუხლის მე-2 ნაწილი კი ბრალის ორ ფორმას ითვალისწინებს. ამ ჯგუფის დანაშაულთა მოტივები სხვადასხვაგვარია და მათი დაკონკრეტება მიზანშეწონილია ცალკეულ შემადგენლობათა განხილვისას მოხდეს.

განსახილველი ჯგუფის დანაშაულთა სუბიექტია – ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელმაც დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან მიაღწია 14 წლის ასაკს. სსკ 128-ე (განსაცდელში მიტოვება) და 130-ე (ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება) მუხლებში ლაპარაკია სპეციალურ სუბიექტზე, სახელდობრ, ერთ შემთხვევაში მედიცინის მუშაკზე, რომელიც ვალდებულია დახმარება გაუწიოს ავადმყოფს კანონის ან სპეციალური წესების შესაბამისად, ხოლო მეორე შემთხვევაში იმ პირზე, რომელიც ვალდებულია იზრუნოს დაზარალებულზე, რადგან მან ჩააყენა იგი სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში.

§2. სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (სსკ 127-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმის ჩაყენება, ვისაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

ეს დანაშაული საფრთხის შექმნელ დელიქტს წარმოადგენს და მისი ობიექტია პიროვნების სიცოცხლე და არა მისი ჯანმრთელობა. ასეთი დასკვნის საფუძველს თვით დისპოზიცია იძლევა სადაც ხაზი გაესმის საფრთხის შექმნას ადამიანის სიცოცხლისათვის. ჯანმრთელობის დაზიანების საფრთხის შექმნა ამ მუხლით არ დაისჯება, ვინაიდან

კანონმდებელი დისპოზიციაში აქცენტს აკეთებს მხოლოდ სიცოცხლეზე და არა ჯანმრთელობაზე.¹

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ისეთ მოქმედებას გულისხმობს, რომელიც ქმნის ადამიანის სიცოცხლისათვის რეალურ და კონკრეტულ საფრთხეს. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ეს დანაშაული გამოიხატება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ისეთი პირის ჩაყენებაში, ვისაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად. ასეთ პირებად ჩაითვლება მცირეწლოვანი, ღრმა მოხუცი, ავადმყოფი, ძალზე მთვრალ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი და ა. შ.

127-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის გამოძიებისა და სასამართლოში საქმის განხილვისას გამოძიებელი და მოსამართლე ვალდებულია შეერიბოს მტკიცებულებანი იმის დასამტკიცებლად, რომ დამნაშაის მიერ შექმნილი ვითარება სახიფათო იყო კონკრეტული პიროვნების სიცოცხლისათვის, ე. ი. უნდა დაამტკიცონ მიზეზობრივი კავშირის არსებობა დამნაშაის მოქმედებასა და საფრთხის ვითარებას შორის.

დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია იმ ფაქტის სახეზე არსებობა, რასაც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში პირის ჩაყენება ჰქვია (ცხადია, რომელსაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს სათანადო ზომები თავის დასაცავად). ე. ი. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც ადამიანის სიცოცხლე საფრთხეში ჩავარდა. ეს დანაშაული ფორმალურ დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთნება.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია, რამდენადაც თვით კანონშია მითითებული მის ჩადენაზე “შეგნებულად“. ე. ი. სუბიექტს შეგნებული უნდა ჰქონდეს, რომ იგი თავისი მოქმედებით ქმნის საშიშროებას ადამიანის სიცოცხლისათვის და, რომ განზრახვა მიმართული უნდა იყოს არა ადამიანის სიკვდილზე, არამედ საფრთხის შექმნაზე. ასე მაგალითად, როდესაც დედა ახალშობილ ბავშვს მიუგდებს მეზობელს და უმეტეაღყურეოდ ტოვებს მას მეზობლის ეზოში, ამით დედა საფრთხეს უქმნის ბავშვის სიცოცხლეს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც 127-ე მუხლის დისპოზიციაში აღწერილი ქმედობა ჩადენილია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობის მიზნით

¹ ასეთი აზრია გატარებული სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარების ავტორთა მიერ 1980 წელს გამოცემულ ნაშრომში (იხ. ვ. მაყაშვილი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ. გვ. 136).

და კიდევაც იქნა ასეთი მიზანი მიღწეული, მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდება როგორც მკვლელობა, ხოლო თუ ამ მიზნით ჩადენილ ქმედობას ბრალდებულისათვის სასურველი შედეგი არ მოჰყვა, მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდება როგორც მკვლელობის მცდელობა. თუ ადამიანის სიცოცხლისათვის შეგნებულად საფრთხის შექმნას შედეგად მოჰყვა სიკვდილი, მაშინ დაკვალიფიცირდება არა 127-ე მუხლით, არამედ როგორც მკვლელობა ევენტუალური (ირიბი, არაპირდაპირი) განზრახვით ან გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობისათვის (მუხლი 116-ე).

სწორად უნდა მივიჩნიოთ ზემოდასახელებული სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარების ავტორთა თვალსაზრისი იმასთან დაკავშირებით, რომ „თუ დამნაშავე ითვალისწინებდა, რომ მის ქმედობას შეიძლება შედეგად მოჰყვეს ადამიანის სიკვდილი და არ სურდა ეს შედეგი, თუმცა უშვებდა ასეთ შესაძლებლობას, მისი ქმედობა არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც განზრახი მკვლელობის მცდელობა, ვინაიდან მცდელობა ევენტუალური განზრახვით გამორიცხულია. თუ პირი ითვალისწინებდა მის მიერ შექმნილი საფრთხის შედეგად ადამიანის სიკვდილს და სურდა ასეთი შედეგი ან თუმცა არ სურდა, მაგრამ გარდუვლად მიაჩნდა მისი განხორციელება, იგი პასუხს აგებს მკვლელობის მცდელობისათვის“¹.

127-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§3. განსაცდელში მიტოვება (სსკ 128-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიცია ასეთია: დაუხმარებლად იმის მიტოვება, ვინც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფებოდა და შესაძლებლობა არ ჰქონდა მიეღო ზომები თავის დასაცავად, თუ მიმტოვებელს ევალებოდა მასზე ზრუნვა და შეეძლო მისი დახმარება.

განსახილველი დანაშაული საფრთხის შემქმნელი დელიქტია და ითვალისწინებს საფრთხის შექმნას მხოლოდ ადამიანის სიცო-

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარი). გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბ., 1980, გვ. 137.

ცხლისათვის. ვინაიდან ჯანმრთელობაზე ზაზგასმას მოცემული მუხლის დისპოზიციაში ვერ ეხედებით (განსხვავებით რუსეთის ფედერაციის კოდექსისა, რომელიც 125-ე მუხლში ითვალისწინებს სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის სასიშ მდგომარეობაში ყოფნას – ზ. წ.), ამდენად ჯანმრთელობისათვის საშიში საფრთხის შექმნა 128-ე მუხლით არ დაისჯება.

განსაცდელში მიტოვების ობიექტია იმ პიროვნების სიცოცხლე, რომელიც იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და რომელსაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად (მცირეწლოვანობის, მოხუცებულობის, ავადმყოფობის, უმწეო მდგომარეობისა და სხვათა შედეგად).

სსკ 128-ე მუხლის ობიექტური მხარე გამოიხატება უმოქმედობაში. თანაც ამ შემთხვევაში მხედველობაშია მისაღები შემდეგი გარემოება: ა) ბრალდებული ვალდებულია, დახმარება აღმოუჩინოს ადამიანს, რომელიც იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ (სახიფათო) მდგომარეობაში, თანაც მას ევალება განსაცდელში მიტოვებულზე ზრუნვა და შესაძლებლობა აქვს დახმარების აღმოჩენის; ბ) ბრალდებულმა თვითონ ჩააყენა დაზარალებული სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და მის მიმართ იჩენს უმოქმედობას.

პირველ შემთხვევაში დასახელებული უმოქმედობის გამო პასუხს აგებენ შემდეგი კატეგორიის პირები: ა) პირები, რომლებიც ვალდებულნი არიან, კანონის პირდაპირი მითითების საფუძველზე, შეასრულონ გარკვეული მოვალეობანი დახმარებისა და ზრუნვის სახით (მაგალითად, მშობლებმა არასრულწლოვანი შვილებისა, ზოლო შვილებმა ღრმად მოხუცებული მშობლების მისამართით); ბ) პირები, რომლებიც ვალდებულნი არიან შეასრულონ სათანადო მოქმედებები თავიანთი პროფესიისა და სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით (მაგალითად, სკოლამდელი საბავშვო დაწესებულებათა აღმზრდელები; სპორტულ სექციათა ხელმძღვანელები და სხვ.); გ) პირები, რომლებზედაც მოვალეობანი დაკისრებულია სათანადო ხელშეკრულებით (მაგალითად, ბიძის მოვალეობა მცირეწლოვანი ბავშვის მოვლისა, ასევე მომვლელი ქალის მოვალეობა ინვალიდი ან ავადმყოფი ადამიანის მოვლის მიზნით და ა. შ.).

მიზეზები, რომლებიც იწვევენ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ადამიანის ყოფნას, შეიძლება განპირობებული იყოს ასაკობრივი ფაქტორებით (მცირეწლოვანება, მოხუცებულობა); ადამიანის

ორგანიზმში წარმოქმნილი ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური პროცესებით (ავადმყოფობა, დამბლა, გულის წასვლა, დაწყებული მშობიარობა, ქუჩაში ეპილეფსიის შეტევა და სხვ.); სტიქიური უბედურებით (მაგალითად, მიწისძვრისაგან ჩამონგრეული სახლის კედლები ადამიანებს შესაძლებლობას უსპობს გამოვიდნენ ნანგრევებიდან და ა. შ.) და სხვ.

მეორე შემთხვევა ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ისეთი სიტუაციის გამო, როდესაც ბრალდებულმა თვითონ ჩააყენა დაზარალებული სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში და შემდგომ მიატოვა იგი დახმარების გარეშე. მაგალითად, მძღოლმა, რომელმაც მანქანა დააჯახა ქვეითად მოსიარულეს არ აღმოუჩინა დახმარება, რომლის აღმოჩენაც მას ყოველთვის ევალება. ან კიდევ, როდესაც მზრუნველი, სუსტი მხედველობის მქონე (ან სრულიად ბრმა) ადამიანს მიატოვებს ქუჩაში, სადაც მანქანების ინტენსიური მოძრაობაა.

სსკ 128-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება უმოქმედობის მომენტიდან, ე. ი. როდესაც პირს წარმოეშვა დახმარების აღმოჩენის მოვალეობა და ეს მან არ შეასრულა. გარკვეული რისკი, რომელიც პირს უნდა გაეწია იმისათვის, რომ დახმარება აღმოეჩინა დაზარალებულისათვის, არ გაათავისუფლებს მას პასუხისმგებლობისაგან (ცხადია, თუ ეს რისკი მისთვის მეტად დიდი არ არის). პასუხისმგებლობა აღნიშნული დანაშაულისათვის გამორიცხული არ არის იმ შემთხვევაშიც, როდესაც სათანადო დახმარების აღმოჩენაც კი ვერ გადაარჩენდა პირს და იგი მაინც მოკვდებოდა.

სსკ 127-ე მუხლის შემადგენლობისაგან განსხვავებით (სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება) განსახილველი დანაშაულის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ პირს თვითონ კი არ ჩაუყენებია დაზარალებული სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში, არამედ სხვა პირობების გამო ასეთ მდგომარეობაში მყოფი პირი მან მიატოვა დახმარების აღმოუჩენლად. სხვანაირად თუ ვიტყვით 128-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა გულისხმობს იმას, რომ სიცოცხლისათვის საშიში მდგომარეობა შექმნილია დამნაშავეის ნებისაგან დამოუკიდებლად ან, თუმცა იგი დამნაშავეის მოქმედებითაა შექმნილი, მაგრამ მისი ბრალის გარეშე. რამდენადაც პირს აკისრია სპეციალური ვალდებულება იზრუნოს სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფ პირზე, ამდენად იგი გამოდის გარანტის როლში,

რომელმაც დაზარალებული განსაცდელისაგან უნდა იხსნას. ცხადია, ასეთი გარანტიის როლში პიროვნება მაშინ გამოდის, როდესაც მას არა მარტო ევალება დაზარალებულზე ზრუნვა, არამედ როცა რეალური შესაძლებლობა აქვს მასზე დახმარების აღმოჩენის. წინააღმდეგ შემთხვევაში განსაცდელში მიტოვება არ შეიძლება მივიჩნიოთ ნებელობითი ქცევის გამოვლინებად.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (მუხლი 127-ე) მეტი საშიშროების მქონეა, ვიდრე განსაცდელში მიტოვება (მუხლი 128-ე).¹

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ დაზარალებული იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში, რომელსაც შესაძლებლობა არა აქვს მიიღოს ზომები თავის დასაცავად, მას გაცნობიერებული აქვს ისიც, რომ დაზარალებულზე ზრუნვა მისი მოვალეობაა და, რომ დახმარების აღმოჩენაც მისი შესაძლებლობის ფარგლებშია. როგორც ვხედავთ, განზრახვის ნებითი მომენტი ხასიათდება დაკისრებულ მოვალეობათა შესრულებისაგან თავის არიდების სურვილით. 128-ე მუხლის დისპოზიციაც, სადაც ხაზი გაესმის „დახმარების გარეშე მიტოვების შეცნობილობას“, პირდაპირი განზრახვის არსებობას ადასტურებს. აქედან გამომდინარე არ შეიძლება დავეთანხმოთ ისეთ თვალსაზრისს, რომლის მიხედვითაც განსაცდელში მიტოვება თითქოსდა ხასიათდებოდეს არაპირდაპირი განზრახვით ან ბრალის ორი (ორმაგი) ფორმით.

უმოქმედობის მოტივები შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს (ეგოიზმი, შურისძიება, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან თავის დაღწევა და სხვ.). ისინი სასამართლოს მიერ მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს. შედეგები, რომლებიც შეიძლება დადგეს ბრალდებულის უმოქმედობით, სსკ 128-ე მუხლის შემადგენლობის მიღმა და მათი შერაცხვა დამატებითაა შესაძლებელი (მხედველობაში გვაქვს სიცოცხლის მოსპობა

¹ განსაცდელში მიტოვებისა და საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენების განსხვავებაზე იხ. ვ. მაყაშვილის, მ. მაჭავარიანის, თ. წერეთლისა და თ. შაველიძის დასახ. ნაშრომი, გვ. 138-139; ასევე ბ. ფურცხვანიძე. საბჭოთა სისხლის სამართალი, განსაკუთრებული ნაწილი, თბ., 1966, გვ. 200.

გაუფრთხილებლობით – მუხლი 116-ე ან ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით – მუხლი 124-ე).

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი. სახელდობრ, პირი, რომელსაც ევალებოდა დაზარალებულზე ზრუნვა (იგულისხმება, რომ იგი უნდა იყოს შერაცხადი და 14 წლის ასაკს მიღწეული).

სსკ 128-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული – ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთი წლით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ორას ორმოც საათამდე ანდა ტუსალობით ვადით სამ თვემდე.

§4. დაუხმარებლობა (სსკ 129-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფისათვის აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების გაუწევლობა. თუ დაზნაშვეს შეეძლო მისი დახმარება თავისთვის ან სხვისთვის სერიოზული საფრთხის შექმნის გარეშე, აგრეთვე დახმარების საჭიროების შეუტყობინებლობა სათანადო დაწესებულებისათვის ან პირისათვის, რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე.

ობიექტური მხრივ სსკ 129-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი პირისათვის აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების გაუწევლობაში (აღმოუჩენლობაში), ე. ი. უმოქმედობაში. ამ შემთხვევაში ბრალდებულს შეეძლო, დიდი რისკის გარეშე, დახმარება გაეწია დაზარალებულისათვის, რომელიც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, მაგრამ ამას არ აკეთებს. 129-ე მუხლის შემოღებით კანონმდებელმა ზოგადადადამიანური ზნეობრივი (მორალური) ვალდებულება, რომ ადამიანები გაჭირვებაში ერთმანეთს უნდა ეხმარებოდნენ, სამართლებრივი ვალდებულება გახადა. ზემოაღნიშნულიდან აშკარაა, რომ მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი პირისათვის დახმარების აღმოჩენას ყოველი ადამიანის არა მხოლოდ

მორალურ, არამედ სამართლებრივ მოვალეობადაც მიიჩნევს. ხაზგასასმელია ისიც, რომ გასაანალიზებელი მუხლი ითვალისწინებს ისეთი პირის დასჯადობას, ვისაც დაზარალებულზე სპეციალური ზრუნვის ვალდებულება არ აკისრია. თუ პირს ასეთი ზრუნვა ეკისრებოდა, მაშინ მისი მოქმედება დაკვალიფიცირდება სსკ 128-ე მუხლით (განსაცდელში მიტოვება). იმ შემთხვევაში, როცა სიცოცხლისათვის საშიში მდგომარეობა შექმნილია დამნაშავეის წინასწარი მოქმედებით, მაშინ სახეზე გვექნება არა დახმარების აღმოუჩენლობა, არამედ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (მუხლი 127-ე).

ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხე შეიძლება შექმნას როგორც მიწისძვრამ, ავტოავარიამ, ხანძარმა, წყალდიდობამ, ზეავმა, მეწყერმა, დანაშაულებრივმა ქმედებებმა და ა. შ., ასევე სხვადასხვა სახის ავადმყოფობამ, მაგალითად, ეპილეფსიამ, ასტმამ, ინფარქტმა და სხვა. 129-ე მუხლის დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მთავარი ისაა, რომ საფრთხე უნდა იყოს უშუალო და რეალური. იგი უნდა არსებობდეს სინამდვილეში და არა მარტო დაზარალებულის წარმოდგენაში. დახმარების აღმოჩენა უნდა იყოს აუცილებელი. აქედან გამომდინარე თუ პირი ხედავს, რომ სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფს უკვე სხვა პირები ეხმარებიან (მაგალითად, ჭაობში ჩავარდნილ მთვრალს ამოყვანის მიზნით დახმარებას უწევენ), ცხადია, იგი აღარ დაისჯება იმისათვის, რომ მან მონაწილეობა არ მიიღო სხვების მიერ განხორციელებულ მოქმედებაში, ვთქვათ იგივე მთვრალის ამოყვანაში. მისი უმოქმედობა დასჯადი იქნება მხოლოდ მაშინ თუ დადგინდება, რომ მის მონაწილეობას გდამწყვეტი მნიშვნელობა ექნებოდა დაზარალებულის გადარჩენის საქმეში, ვთქვათ იგივე მთვრალის ჭაობიდან ამოყვანასა და გადარჩენაში.

გასაანალიზებელი მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე დახმარების აღმოუჩენლობა დანაშაულად ითვლება მხოლოდ მაშინ, როცა პირს შეეძლო აღმოეჩინა დახმარება დაზარალებულისადმი ისე, რომ ამით სერიოზულ საფრთხეში არ ჩაეგდო თავისი თავი ან სხვა პირები, „კანონი, — აღნიშნავს პროფ. თ. წერეთელი, — არ მოითხოვს პირისაგან სხვა, მისთვის უცხო ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად განსაკუთრებული გმირობა გამოიჩინოს და ამას საკუთარი სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა შესწიროს, მაგალითად, შეებას შეიარაღებულ ბანდიტს ცარიელი ხელებით ან გადაეშვას წყალში სხვის გადასარჩენად, როცა თვითონაც არ იცის ცურვა. მაგრამ ამავე დროს კანონი არ

ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან, როდესაც დახმარების აღმოუჩენლობა დაკავშირებულია ერთგვარ რისკთან, პირადი ინტერესების ერთგვარ შეწირვასთან, თუ ეს რისკი არ უქმნის სერიოზულ საფრთხეს რაიმე მნიშვნელოვან სიკეთეს. მაგალითად, პირი ვერ გაიმართლებს თავს იმ მოტივით, რომ სამსახურში აგვიანდებოდა და ამიტომ არ გააჩერა მანქანა, როცა გზაში დაჭრილი კაცი დაინახა, ან არ უნდოდა სისხლით გაესვარა ახლად შეძენილი მანქანა და ა. შ.¹

129-ე მუხლის დისპოზიციაში მითითებული „სათანადო დაწესებულების ან პირისათვის დახმარების საჭიროების შეუტყობინებლობა“ გულისხმობს იმ ორგანოს ან იმ პირს, რომლის მოვალეობაა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი პირისათვის აუცილებელი და აშკარად გადაუდებელი დახმარების გაწევა. ასეთია მაგალითად, პოლიციის ორგანო, სასწრაფო დახმარება, სახანძრო რაზმი, ექიმი, დაზარალებულის ახლო ნათესავები, მეურვე, მზრუნველი, საბავშვო სახლის პერსონალი და სხვ. შეტყობინება, ცხადია, დროულად უნდა მოხდეს, ე. ი. ვიდრე არსებობს დახმარების აღმოჩენის შესაძლებლობა. აქედან გამომდინარე თუ პირი მაგალითად, ყოველგვარი საპატიო მიზეზის გარეშე, დაგვიანებით (ვთქვათ მეორე დღეს) ატყობინებს სათანადო დაწესებულებას ან პირს მომხდარი ფაქტის შესახებ, მაშინ მისი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 129-ე მუხლით როგორც დახმარების აღმოუჩენლობა.

დაუხმარებლობა ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთნება. იგი დაშთაერებულ დანაშაულად ითვლება თვით ფაქტის – დახმარების აღმოუჩენლობის მომენტიდან. შედეგის განხორციელებას, ე. ი. საფრთხეში მყოფი პირის საკვდილს დანაშაულის შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მას როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას ყურადღება მიექცევა სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

სუბიექტური მხრივ დახმარების აღმოუჩენლობა განზრახი დანაშაულია. განზრახვა უნდა ვრცელდებოდეს დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ნიშანზე. მაშასადამე პირი უნდა ითვალისწინებდეს, რომ ადამიანის სიცოცხლე საფრთხეშია, რომ მას აქვს

¹ ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე, დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარები), გამოცემლობა „მეცნიერება“, თბ., 1980, გვ. 142-143.

შესაძლებლობა, დიდი რისკის გარეშე, დახმარება აღმოუჩინოს დაზარალებულს, მაგრამ გულგრილად ეკიდება თავის ზოგადადამიანურ მოვალეობას და არ მოქმედებს.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. „129-ე მუხლით პასუხს არ აგებს ის პირი, რომელსაც დაკისრებული აქვს სპეციალური მოვალეობა, რომ იზრუნოს დაზარალებულზე, ასევე თანამდებობის პირები, რომელთაც პროფესიის შესაბამისად ეკისრებათ სამსახურებრივი ვალდებულება იმ საშიშროებასთან ბრძოლისა, რამაც დაზარალებულის სიცოცხლეს საფრთხე შეუქმნა. ასეთმა თანამდებობის პირებმა სათანადო შემთხვევაში, – აღნიშნავს პროფ. თ. წერეთელი, – პასუხი უნდა აგონ თანამდებობრივი დანაშაულისათვის“¹.

§5. ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (სსკ 130-ე მუხლი)

ამ მუხლის პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული: სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი ავადმყოფისათვის არასაპატიო მიზეზით მედიცინის მუშაკის მიერ გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების გაუწევლობა, ხოლო მეორე ნაწილში დამამძიმებელი გარემოების სახით ზაზი გაესმის: იგივე ქმედობას, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიცოცხლის მოსპობა.

ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად², მედიცინის მუშაკები მოვალენი არიან პირველადი გადაუდებელი დახმარება აღმოუჩინონ მოქალაქეებს, გზაში, ქუჩაში და საზოგადოებრივ თავშეყრის ადგილებში (თეატრში, კინოში, სტადიონზე, მატარებელში, რესტორანში და ა. შ.). მედიცინის მუშაკი, რომელიც არასაპატიო მიზეზის პირობებში, არ შეასრულებს ამ მოვალეობას მას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება სსკ 130-ე

¹ იხილეთ დასახელებული ნაშრომი, გვ. 143-144.

² საქართველოს კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ მიღებულ იქნა 1997 წლის 10 დეკემბერს (შედგება XXVI თავისაგან).

მუხლით. მედიცინის მუშაკად უნდა მივიჩნიოთ არა მარტო უმაღლესი განათლების მქონე პირი, არამედ ყოველი პირი, ვინც კანონიერ საფუძველზე პრაქტიკული სამედიცინო საქმიანობას ეწევა, იმისდა მიუხედავად, მუშაობს თუ არა იგი სამედიცინო დაწესებულებაში. ასეთია, მაგალითად, ფერმალი, ექთანი, ბებია-ქალი და სხვა. სამედიცინო დახმარების მოვალეობა აკისრიათ ასევე ფარმაცევტიკის მუშაკებს. ესენიც სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიეცემიან ისეთი მოვალეობის შეუსრულებლობისათვის, რომელიც მათ ეკისრებათ და რომლის შესრულებაც, ცხადია, მათ შეუძლიათ.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა, სახელდობრ, ავადმყოფი ადამიანის, რომელიც იმყოფებოდა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში. ავადმყოფისათვის გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების საჭიროება შეიძლება აღმოცენდეს უბედური შემთხვევის, გულის უეცარი შეტევის, სხვა სახის სწრაფმავალი (პროგრესირებადი) დაავადებების გამო და სხვ.

დისპოზიციაში მითითებულ „არასაპატიო მიზეზად“ უნდა გავიგოთ ისეთი შემთხვევა, როცა მედიცინის მუშაკს აქვს რეალური შესაძლებლობა დახმარება აღმოუჩინოს ავადმყოფს, მაგრამ ამას განზრახ არ აკეთებს, ე. ი. იჩენს უმოქმედობას. ავადმყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა ხშირად ისეთ ფორმით ვლინდება, როგორიცაა ვთქვათ მედიცინის მუშაკის უარი წაყიდეს ავადმყოფთან რომელთანაც იგი გამოიხატებოდა, ასევე როცა მედიცინის მუშაკი ძალაღეს თავის პროფესიას, რათა არ აღმოუჩინოს დახმარება იმ პირს რომელსაც დახმარების აღმოჩენის საჭიროება შეექმნა მოულოდნელად საავადმყოფოს ან სახლის გარეშე. არის ისეთი შემთხვევაც როცა იგი ცხადდება ავადმყოფთან, მაგრამ უარს ამბობს დახმარების აღმოჩენაზე. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს სპორტულ ღონისძიებათა ნახვის, ასევე ქორწილში, ძეობაზე, დაკრძალვაზე წასვლის სურვილი და სხვ.

ამრიგად, მედიცინის მუშაკის მიერ არასაპატიო მიზეზით გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების აღმოუჩენლობა ანუ მისი უმოქმედობა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას გამოიწვევს იმ შემთხვევაში თუ სახეზეა ობიექტურ და სუბიექტურ წინაპირობათა არსებობა.

ობიექტური წინაპირობა გამოიხატება იმაში, რომ პირს (მედიცინის მუშაკს) უნდა ემოქმედა, რადგან დახმარების აღმოჩენის მოვალეობა მას დაკისრებული აქვს კანონის ან სპეციალური წესების საფუძველზე.

სახელდობრ, ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს ნორმატიული აქტები მედიცინის მუშაკებს ავალდებულებს აღმოუჩინონ სასწრაფო დახმარება იმ პირებს, რომლებიც დაზარალდნენ უბედური შემთხვევის, მოწამვლის, ტრამვების, უეცარი სახის დაავადებათა გამო და ა. შ. სასწრაფო-დახმარების სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულებებიც და იქ მომუშავე მედიცინის მუშაკებიც, მიუხედავად იმისა თუ ვის უწყებრივ დაქვემდებარებაში იმყოფებიან ისინი, ვალდებული არიან დახმარება აღმოუჩინონ ავადმყოფს ნებისმიერ დროს (ე. ი. ობიექტური კრიტერიუმი გამოიხატება პირის მოვალეობაში, რომ იმოქმედოს).

სუბიექტური წინაპირობა გამოიხატება იმაში, რომ პირს (მედიცინის მუშაკს) შეეძლო ემოქმედა კანონის ან კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების განაწესთა შესაბამისად. „შეეძლო ემოქმედა“ იმას ნიშნავს, რომ მედიცინის მუშაკს არავინ და არაფერი არ უშლიდა ხელს იმისათვის, რომ გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება აღმოეჩინა იმ ავადმყოფისათვის, რომელიც იმყოფებოდა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ე. ი. მედიცინის მუშაკი ავად არ იყო, დაკავებული არ იყო სხვა ავადმყოფისათვის გადაუდებელი სასწრაფო დახმარების აღმოჩენით და ა. შ.

როგორც ვხედავთ, დასახელებულ ობიექტურ და სუბიექტურ წინაპირობათა ერთობლიობაა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი იმ უმოქმედობისათვის რასაც ითვალისწინებს სსკ 130-ე მუხლი.

ავადმყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა არ გამოიწვევს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას იმ შემთხვევაში თუ არსებობდა მასზე უარის თქმის საპატიო მიზეზი. ასეთად შეიძლება მივიჩნიოთ ორი მოვალეობის კოლიზია, როცა მედიცინის მუშაკი გამოძახებულია მძიმე ავადმყოფთან და ამავე დროს მას გამოძახება აქვს მეორე უფრო მძიმე ან თანაბრად მძიმე ავადმყოფთან. საპატიო მიზეზადაა მიჩნეული ასევე დაუძლეველი ძალა, უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობა, მედიცინის მუშაკის ავადმყოფობა; მისი მძიმე სტრესული (ფსიქიკური) განცდები ახლოებული ადამიანის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით (შვილი, მეუღლე, დედა, მამა, ძმა და ა. შ.) და სხვა კონკრეტული გარემოებანი, რომლებიც პირს უსპობენ შესაძლებლობას შეასრულოს თავისი მოვალეობა.

ავადმყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა საპატიოა თუ არა ეს ფაქტის საკითხია და სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს არსებულ კონკრეტულ გარემოებათა მხედველობაში მიღებით.

სსკ 130-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე გამოიხატება პირდაპირ განზრახვაში (მედიცინის მუშაკის მიერ არასაპატიო მიზეზით გადაუდებელ სამედიცინო დახმარების აღმოუჩენლობაში ისეთი ავადმყოფისათვის, რომელიც იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში), ხოლო მეორე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული გაუფრთხილებლობაში (რა თქმა უნდა ავადმყოფის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებასთან ან სიკვდილთან მიმართებაში — ზ. წ.). გაუფრთხილებლობაში მეტწილად ღომინირებს დაუდევრობა. პასუხისმგებლობის აუცილებელ პირობად კი გვევლინება საპატიო მიზეზის არარსებობა.

განსახილველი მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც მედიცინის მუშაკი არასაპატიო მიზეზით გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებას არ აღმოუჩენს ავადმყოფს, რომელიც იმყოფებოდა სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში. ხოლო მეორე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მაშინ, თუ მედიცინის მუშაკის უმოქმედობას მოჰყვა ავადმყოფის მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი, ესე იგი მეორე ნაწილი წარმოადგენს მძიმე შედეგით კვალიფიცირებულ დელიქტს. თანაც ავადმყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობასა და ჯანმრთელობაში მძიმე დაზიანებას ან სიკვდილს შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი, ე. ი. უნდა დადგინდეს, რომ თუ მედიცინის მუშაკის გადაუდებელ დახმარებას აღმოუჩენდა ავადმყოფს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი არ დადგებოდა (ამ შემთხვევაში მედიცინის მუშაკის უმოქმედობასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირი არსებობს — ზ. წ.). ხოლო იმ შემთხვევაში თუ მედიცინის მუშაკი გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებას აღმოუჩენდა ავადმყოფს, მაგრამ მძიმე შედეგი (ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სიკვდილი) მაინც დადგებოდა, მაშინ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ იმაზე, რომ ეს შედეგი მიზეზობრივად დაკავშირებული არაა მედიცინის მუშაკის უმოქმედობასთან და მედიცინის მუშაკმა პასუხი უნდა აგოს არა სსკ 130-ე მუხლის მე-2, არამედ პირველი ნაწილით.

130-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია მედიცინის მუშაკი (ექიმი, ფერშალი, მედიცინის და და სხვ.), რომელსაც

კანონით ან კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით დაკისრებული აქვს იმის მოვალეობა, რომ გადაუდებელი სამედიცინო დახმარება აღმოუჩინოს ავადმყოფს, რომელიც იმყოფება სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში.

130-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, — ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით თხუთმეტ თვემდე ანდა ტუსალობით ვადით ორიდან სამ თვემდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

ხოლო მეორე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, — ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

§6. შიდსის შეყრა (სსკ 131-ე მუხლი)

ეს მუხლი ოთხი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრის საფრთხის შექმნა, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრას, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვა წლამდე.

მესამე ნაწილში ზაზი გაესმის სხვისთვის შიდსის გაუფრთხილებლობით შეყრას პროფესიული მოვალეობის შესრულებისას, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

მეოთხე ნაწილში ზაზი გაესმის ამ მუხლის პირველი, მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია: ა) ორი ან მეტი პირის მიმართ; ბ) დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის ან არასრულწლოვანის მიმართ, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ათ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

ამ სახის დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ შიდსის ვირუსი აზიანებს ადამიანის იმუნურ სისტემას, რომელიც იცავს მას ინფექციური და სხვა სნეულებებისაგან.

შიდსის ვირუსი მედიცინაში ადამიანის იმუნოდეფიციტურ ვირუსად მოიხსენიება. შიდსს – მისი სწრაფი გავრცელებულობის, მის წინააღმდეგ საბრძოლველად ეფექტურ სამკურნალო საშუალებათა არარსებობისა და მისი უმძიმესი შედეგების გათვალისწინებით – სავსებით მართებულად უწოდებენ „XX საუკუნის ჭირს“.

„უკანასკნელი მონაცემებით, მსოფლიოში 21.8 მილიონი ადამიანია შიდსით ინფიცირებული. აქედან 13 მილიონი აფრიკაში, 1,3 მილიონი ლათინურ ამერიკაში, 780 ათასი ჩრდილოეთ ამერიკაში, 470 ათასი დასავლეთ ევროპაში. ყოველდღიურად მსოფლიოში ამ სენით ავადდება 8 ათასი ადამიანი. სპეციალისტთა პროგნოზით, ათასწლეულის ბოლოს ინფიცირებულთა რაოდენობა მიაღწევს 110 მილიონ ადამიანს. რუსეთში 1996 წლის ბოლოს გამოვლინდა 1,457 ადამიანი შიდსით ინფიცირებული, აქედან 232 ვირუსმატარებელს ინფექცია გადაეხარდა ავადმყოფობაში“¹.

საერთოდ ინფექციურ დაავადებებს იმუნოლოგიის მეცნიერება და მისი დარგები (იმუნოგენეტიკა, იმუნოდიაგნოსტიკა, იმუნოთერაპია, იმუნოპათოლოგია, იმუნოპროფილაქტიკა, იმუნოქიმიკა) შეისწავლის. იმუნოლოგია მეცნიერებაა ორგანიზმის დამცავი რეაქციების შესახებ; იკვლევს ორგანიზმის სტრუქტურული და ფუნქციური მთლიანობის, ბიოლოგიური ინდივიდუალობის შენარჩუნების საკითხებს, ქსოვილებსა და უჯრედებზე იმუნოლოგიური რეაქციების დამაზიანებელ მოქმედებას. იმუნური პროცესი წარმოადგენს ინფექციისაგან ორგანიზმის დამცავ მექანიზმს. იგი ვითარდება ორგანიზმში პათოგენური მიკრობის, ვირუსისა და მრავალუჯრედიანი პარაზიტის ანტიგენების მოხვედრის შედეგად. იმუნურ რეაქციას (ანაფილაქსია, შრატისმიერი დაავადება) იწვევს უცხო ცილა, ზოგჯერ მცენარის მტვერი, ცხოველის ბეწვი ან სხვა უვნებელი ნივთიერება. ორგანიზმში, როგორც წესი, არ უპასუხებს იმუნოლოგიური რეაქციით თავის საკუთარ ანტიგენზე, თუმცა ზოგჯერ, ინფექციური, ქიმიური და ფიზიკური ფაქტორების ზეგავლენით საკუთარი ქსოვილიც შეიძლება „გაუცხოვდეს“ და შეიძინოს ავტოანტიგენის თვისება, რის შედეგადაც ორგანიზმში იწყება ამ ავტოანტიგენისადმი აგრესიული სპეციფიკური ანტისხეულების გამომუშავება, რაც ზშირად ორგანიზმის დაღუპვით მთავრდება. შექმნილია გამოყენებითი

¹ იხ. Российское уголовное право. Особенная часть. Под ред. М. П. Журавлева и С. И. Никулина. М., изд-во «Спарку», 1998, с. 69.

იმუნოლოგიის 4 ძირითადი მეთოდი: ვაკცინაცია, სეროპროფილაქტიკა, სეროთერაპია და სეროდიაგნოსტიკა¹.

შიდსის ინფექციის საშიშროება ასევე იმითაც აიხსნება, რომ ამ დაავადების მატარებელმა პირმა შეიძლება არც იცოდეს თავისი ავადმყოფობის შესახებ (მისი საინკუბაციო პერიოდი წლობით გრძელდება) და შედის რა სხვა ადამიანებთან კონტაქტში, თანაც არღვევს რა პიგიენისა და სანიტარიის წესებს, ამით პირობას ქმნის შიდსის გავრცელებისათვის. ამ სენით დაავადებულები კი სადღეისოდ განწირულნი არიან სასიკვდილოდ, საქმე იმაშია, რომ ადამიანის იმუნოდეფიციტური ვირუსის საწინააღმდეგო ეფექტური სამკურნალო პრეპარატები სადღეისოდ შექმნილი არაა.

შიდსის გავრცელება ხდება ადამიანის სისხლითა და ტრამვირებული სხეულიდან გამოყოფილი ლორწოთი. მედიცინის მონაცემებით ყველაზე ხშირად დასენიანება ხდება სხვადასხვაგვარი (არაერთგავროვანი) სქესობრივი გზით. ამ დაავადების პროცენტი მაღალია ჰომოსექსუალებს შორის. ჰომოსექსუალიზმი ესაა სქესობრივი გაუკუღმართება, საკუთარი სქესის წარმომადგენლისადმი არაბუნებრივი ლტოლვა, რაც გვხვდება ორივე სქესის პირებში. საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით ჰომოსექსუალიზმი (მამათმავლობა, პედერასტია, ლესბიანობა²) ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედობა, დაზარალებულის ან სხვა პირის მიმართ, ისჯება თუ ამას ადგილი აქვს სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებით (მუხლი 138-ე) ან იბულებით (მუხლი 139-ე). შიდსის გავრცელების მიზეზად ასევე მიჩნეულია არასტერილური ინსტრუმენტებით სარგებლობა ქირურგიული ოპერაციის, შშობიარობის, დონორისაგან სისხლის აღებისა და სისხლის გადასხმისას. აღნიშნულია ინფექციის გადაცემის შემთხვევები ავადმყოფი მეძუძური დედიდან ჩვილ ბავშვზე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტად ტრადიციულად მიიჩნევენ ადამიანის ჯანმრთელობას. ვფიქრობთ ეს სავსებით სწორი დებულება არაა. საქმე იმაშია, რომ ვინაიდან თანამედროვე მედიცინას ჯერჯერობით

¹ დაწვრილებით იმუნოლოგიის მეცნიერებასა და მის მეთოდებზე იხ. Бойд У. К. Основы иммунологии, пер. с англ., М., 1993.

² „ლესბიანობა“ წარმომდგარია სიტყვა „ლესბოსურისაგან“ რაც გარდა სიყვარულისა, ასევე აღნიშნავს ქალის არაბუნებრივ სქესობრივ ლტოლვას ქალისადმი. ძველი საბერძნეთის კუნძულ ლესბოსის სახელის მიხედვით.

არ შეუმუშავებია ეფექტური სამედიცინო წამლები (პრეპარატები), რომლებიც ავადმყოფს სიკვდილისაგან გადაარჩენს და, რომ შიდსის ლეტალური¹ დასასრული გარდუვალია, ამდენად 131-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტად შეიძლება ჩავთვალოთ ადამიანის სიცოცხლე, ზოლო მოქმედებები, რომლებიც 131-ე მუხლის ოთხ ნაწილშია აღნიშნული, დასახელებული ობიექტისათვის დაზიანების მიყენების ზერხებად უნდა მივიჩნიოთ.

განსახილველი მუხლის ობიექტური მხარე შეიცავს სხვადასხვა კონსტრუქციულ ნიშნებს. ასე მაგალითად, სსკ 131-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. პასუხისმგებლობა დგება სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრის საფრთხის შექმნისათვის. ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს, იცოდა თუ არა დაზარალებულმა დაავადების შესახებ. უფრო მეტიც, იმ შემთხვევაშიც, როდესაც დაზარალებული თანახმაა ჩააგდოს თავისი თავი დასენიანების საფრთხეში, ბრალდებული არ თავისუფლდება სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან. ამრიგად, ვირუსმატარებელი პირის სქესობრივი კავშირი სხვა პირთან დამცავი საშუალებების გამოუყენებლობითა და სიფრთხილის სხვა ღონისძიებათა წესების დაუცველობის შემთხვევაში ქმნის დამთავრებულ დანაშაულს და იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს 131-ე მუხლის პირველი ნაწილით. ამავე დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნას, რომ შიდსის ვირუსი არ გადაეცემა ჰაერით, ავადმყოფის პირადი მოხმარების ნივთებით (საათი, ბეჭედი, ჭურჭელი, ტანსაცმელი, თეთრეული), კოცნით და სხვა არასქესობრივი კონტაქტებით.

სსკ 131-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის **სუბიექტური მხარე** ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პირმა იცის თავისი დაავადების შესახებ და განზრახ, წინასწარი შეცნობით, შეგნებულად აყენებს სხვა ადამიანს ასეთი დასენიანების საფრთხეში. ტერმინი „განზრახვა“ და „წინასწარი შეცნობა“ გარდა აღნიშნულისა იმასაც ნიშნავს, რომ ბრალდებულმა არ მიიღო არავითარი სიფრთხილის ღონისძიება (არ იხმარა პრეზერვატივი, სტერილიზება არ გაუკეთა შპრიცს და სხვ). ზოლო თუ მიღებული ღონისძიებანი აღმოჩნდა არაეფექტური და დაზარალებული ჩაყენებულ

¹ „ლეტალური“ ლათინური სიტყვაა და გაგებულია როგორც სიკვდილის გამოწვევი, სასიკვდილო.

იქნა დასენიანების საფრთხეში ბრალდებულის ნების გარეშე, მაშინ „წინასწარი შეცნობის“ ცნება გამოირიცხება და შესაბამისად 131-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობაც სახეზე არ გვექნება.

სსკ 131-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან და რომელმაც იცის, რომ შიდსით დაავადებულია.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას სხვისთვის შიდსის განზრახ შეყრისათვის. ეს დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ფაქტობრივი დასენიანების მომენტიდან.

სსკ 131-ე მუხლის მე-3 ნაწილით, როგორც უკვე შევნიშნეთ, გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა სხვისთვის შიდსის გაუფრთხილებლობით შეყრისათვის პროფესიული მოვალეობის შესრულებისას. ამ ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა განსხვავდება განსახილველი მუხლის პირველი და მეორე ნაწილისაგან დანაშაულის სუბიექტით. კერძოდ, აქ ზაზი გაესმის შიდსის შეყრას პირის მიერ თავისი პროფესიული მოვალეობის არაჯეროვნად შესრულების შედეგად. დასახელებულ პირებს მიეკუთვნებიან ფართო პროფილის მედიკინის მუშაკები, რომელთა პროფესიული საქმიანობა დაკავშირებულია სისხლთან მანიპულაციების წარმოებასთან (იგულისხმება რაიმე რთული მოქმედება, რთული ხერხი ხელით მოქმედებისას – ზ. წ.). ესენია სისხლის გადასხმის სადგურების მუშაკები, მედიკინის დები და ქირურგიული, სტომატოლოგიური, სამეანო-გინეკოლოგიური სამსახურების ექიმები. პროფესიული მოვალეობა შეიძლება დაირღვეს არასტერილური ინსტრუმენტების, შპრიცების გამოყენების, დონორის არასაკმარისი შემოწმებისა და სხვათა გზით. იმის დასადგენად ჰქონდა თუ არა ადგილი შიდსის შეყრას (ანუ იმუნოდეფიციტური ვირუსის გავრცელებას) პროფესიული მოვალეობის არაჯეროვნად შესრულებით, ტარდება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა ან დარგის მცოდნე ექიმ-ინფექციონისტთა აუცილებელი მონაწილეობით.

სუბიექტური მხრივ 131-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული ხასიათდება გაუფრთხილებლობით. იგი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც დაუდევრობის, ასევე თვითიმედოვნების სახით. მაგალითად, თუ პირი არღვევს პროფესიულ

მოვალეობას და არ ითვალისწინებს პაციენტის იმუნოდეფიციტური ვირუსით დასენიანების შესაძლებლობას, მაგრამ ვალდებული იყო და შეეძლო კიდევ გაეთვალისწინებინა იგი (კერძოდ ის, რომ არასტერილური ინსტრუმენტებისა და მრავალჯერადი გამოყენების შპრიცების გამოყენებას შეეძლო საშიში ინფექცია შეეტანა ადამიანის ორგანიზმში, ამ შემთხვევაში სახეზეა დანაშაულებრივი დაუდევრობა. ხოლო დანაშაულებრივი თვითიმედოვნება სახეზე გვექნება მაშინ, როცა მედიცინის მუშაკი შეგნებულად არღვევს რა თავის პროფესიულ მოვალეობას, აბსტრაქტულად ითვალისწინებს პაციენტის ორგანიზმში ინფექციის შეტანის შესაძლებლობას, თუმცა რაღაც რეალურ გარემოებათა იმედი აქვს, რომლებიც თავიდან ააცილებენ მკურნალებს შედგენის დადგომას. მაგალითად, ქირურგიული განყოფილების მედიცინის დას, რომელიც ლითონის ინსტრუმენტების დასამუშავებლად იყენებს მოძველებულ მეთოდიკას (სპირტის წასმას) ან არასრულყოფილ სტერილიზაციას, საკმარისი ჰგონია, რომ ადამიანის იმუნოდეფიციტური ვირუსი არ გავრცელდება.

თუ შიდსის ვირუსით დასენიანება უკავშირდება განზრახ მოქმედებას, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიციკრდეს სსკ 131-ე და 117-ე მუხლებით, როგორც შიდსის შეყრა და ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება. ვფიქრობთ, რომ განზრახი დასენიანებისაგან დაზარალებულის სიკვდილის შემთხვევაში უნდა ვილაპარაკოთ არაპირდაპირ განზრახვაზე ასეთი შედეგის მიმართ. საქმე იმაშია, რომ პირი, სჩადის რა დასახელებულ განზრახ მოქმედებას, ითვალისწინებს სიკვდილის რეალურ შესაძლებლობას, რომელიც არ სურს, მაგრამ მაინც უშვებს მის დადგომას. ბრალდებულის მოქმედება ასეთ შემთხვევაში უნდა დაკვალიფიციკრდეს 131-ე და 108-ე მუხლებით (შიდსის შეყრა და განზრახი მკვლელობა).

იმ შემთხვევაში, როდესაც სამედიცინო დაწესებულების თანამდებობის პირი ვერ უზრუნველყოფს შიდსის საწინააღმდეგო წესების განხორციელებასა და დაცვას, რასაც მოჰყვა იმუნოდეფიციტური ვირუსით ადამიანის დასენიანება, მაშინ მისი ქმედობა უნდა დაკვალიფიციკრდეს როგორც სამსახურებრივი გულგრილობა (მუხლი 342-ე).

შიდსის ვირუსით დასენიანება შესაძლებელია აგრეთვე გაუპატიურებისას, სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებისას ან სქესობრივი კავშირის შემთხვევაში პირთან, რომელსაც 16 წელი არ შესრულებია.

სსკ 137-ე მუხლის (გაუპატიურება) მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტში და 138-ე მუხლის (სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება) მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტში გათვალისწინებულია დაზარალებულისათვის გაუფრთხილებლობით შიდსის შეყრა, რასაც კანონმდებელი განსაკუთრებით საშიშ მძიმე შედეგად მიიჩნევს. აქ შეიმჩნევა ნაწილისა (სსკ 131-ე მუხლის 1-3 ნაწილი) და მთელის (სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი ან 138-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტი) კონკურენცია, რა დროსაც უპირატესობა უნდა მიენიჭოს მთელს – სსკ 137-ე ან 138-ე მუხლს. ამ შემთხვევაში დამატებითი კვალიფიკაცია 131-ე მუხლით საჭირო არ არის. რაც შეეხება სქესობრივ კავშირს ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარ მოქმედებას 16 წლის ასაკს მიუღწეველ პირთან, რასაც შიდსით დაავადება მოჰყვა, ასეთი შემთხვევა უნდა დაკვალიფიცირდეს 131-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ბ“ პუნქტითა (შიდსის შეყრა არასრულწლოვნის მიმართ) და 140-ე მუხლით (სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწეველთან). ასეთი დასკვნის საფუძველს იძლევა ის, რომ მოცემულ შემთხვევაში სახეზეა დანაშაულთა სიმრავლე და კერძოდ იდეალური ერთობლიობა. ეს უკანასკნელი კი იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებული ერთი მოქმედებით ასრულებს ორ ერთგვაროვან დანაშაულთა შემადგენლობას.

§7. განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა (სსკ 132-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება: პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნა, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე.

მეორე ნაწილში ხაზი გაესმის სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრას, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მესამე ნაწილში კი ხაზგასმულია განსახილველი მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობაზე, თუ იგი ჩადენილია: ა) ორი ან მეტი პირის მიმართ; ბ) დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის ან არასრულწლოვანის მიმართ, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე.

უპირველეს ყოვლისა უნდა შევნიშნოთ, რომ ინფექციური¹ დაავადებანი ანუ გადადებები დაავადებანი, ორგანიზმში მავადებელი აგენტის შეჭრით გამოიწვევა. ამ დაავადებათა საერთო ძირითადი ნიშანი ისაა, რომ დაავადება ავადმყოფის ან ინფექციამატარებლისაგან შეიძლება გადაეღოს ჯანმრთელ ადამიანს. ინფექციური დაავადებანი იმით განსხვავდება არაინფექციური დაავადებებისაგან, რომ ინფექციურ დაავადებათა დროს როგორც ორგანიზმს, ისე მავადებელ აგენტს აქვს გარკვეული ბიოლოგიური აქტივობა. პათოგენური მიკროორგანიზმის მოქმედების შედეგად ვითარდება რთული პროცესი, რომლის თავისებურებებს განსაზღვრავს დაავადების გამომწვევი და ორგანიზმის ფიზიოლოგიური მდგომარეობა. ინფექციის წყარო შეიძლება იყოს ავადმყოფი, ასევე გამოჯანმრთელებული ადამიანი, რომელიც რამოდენიმე კვირის განმავლობაში კიდევ გამოყოფს დაავადების გამომწვევებს, მაგალითად, ღიფთერიის, კუჭ-ნაწლავის დაავადებებისას და ა. შ.

ინფექციურ დაავადებათა დროს პათოლოგიური პროცესი ჩვეულებრივ კანონზომიერად ვითარდება და გამოიყოფა შემდეგი ეტაპები: ა) დასნეოვნების მომენტი, ე. ი. დაავადების გამოწვევის შეჭრა ორგანიზმში; ბ) ფარული (ლატენტური) ანუ ინკუბაციური პერიოდი – დასნეოვნების მომენტიდან დაავადების პირველი სიმპტომების გამოვლენამდე; გ) წინამორბედის (პროდრომული) პერიოდი, რომელსაც თან ახლავს საერთო სისუსტე, უგუნებობა, თავის ტკივილი, ტემპერატურის უმნიშვნელო მომატება და სხვ.; დ) დაავადების განვითარების პერიოდი – დაავადების დამახასიათებელი ნიშნების გამოვლენა; ე) დაავადების სრული სურათის ჩამოყალიბების პერიოდი; ე) დაავადების ჩამთავრების პერიოდი, როდესაც თანდათანობით (ლიზისი) ან უეცრად (კრიზისი) ეცემა სხეულის ტემპერატურა და ქრება კლინიკური ნიშნები; ზ) გამოჯანსაღების (რეკონვალესცენციის) პერიოდი.

¹ ინფექცია ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს ავადმყოფობის გამომწვევი მიკროორგანიზმების შეჭრას ორგანიზმში.

ინფექციურ დაავადებათა გადატანის შემდეგ უმეტეს შემთხვევაში ვითარდება იმუნიტეტი.

ინფექციურ დაავადებებს მიეკუთნება: მუცლის ტიფი და პარატიფები, დეზინტერია, სალმონელოზი, ეშერიხიოზი ანუ ნაწლავთა კოლინფექცია, ბოტულიზმი, ქოლერა, ვირუსული ჰეპატიტი ანუ ბოტკინის დაავადება, მენინგოკოკური ინფექცია, წითელა, წითურა, ქუნთრუშა, ყივანახველა, ეპიდემიური პაროტიტი (ყბაყურა), დიფთერია, ჩუტყვავილა, ციმბირის წყლული (ჯილეხი), ტეტანუსი (გაშეშება), ბრუცელოზი და მრავალი სხვ.¹ რაც შეეხება ვენერიულ სენს ესეც ინფექციურ დაავადებათა ჯგუფს მიეკუთნება და იგი სქესობრივი გზით გადადის ერთი პირიდან მეორეზე. გამონაკლისია სიფილისი, რომელიც საყოფაცხოვრებო გზითაც ვრცელდება (მაგალითად, საერთო ჭურჭლით, თეთრეულით, საცვლებით და ა. შ.). ვენერიული სენის დაავადებათა ჯგუფს მიეკუთვნება ასევე გონორეა, ათაშანგი, რბილი შინკრი (იგივეა რაც ვენერიული წყლული, საზარდულის ლიმფოგრანულომატოზი ანუ მეოთხე ვენერიული დაავადება. ტერმინი „ვენერული დაავადება“ 1527 წელს შემოიღო ფრანგმა მეცნიერმა ჟ. დე ბეტანკურმა. ვენერული დაავადებები უძველესი დროიდანაა (ძვ. წ. 2500) ცნობილი. მისი სოციალური საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი ფართოდაა გავრცელებული და საფრთხეს უქმნის საზოგადოებას. საერთოდ არანამკურნალევი ან ცუდად ნამკურნალევი გონორეა შეიძლება გახდეს ქალის სნეულებათა, აგრეთვე ქალისა და მამაკაცის უშვილობის მიზეზი; თუ ათაშანგით დაავადებულს არ ჩაუტარდა სათანადო მკურნალობა, ზიანდება სხვადასხვა ორგანო, რასაც საბოლოოდ ინვალიდობა და ხშირად სიკვდილიც კი მოყვება. თანდაყოლილი ათაშანგი იწვევს სიბრძავეს, სიყრუეს, სხვადასხვა სიმახინჯეს და ა. შ. საერთოდ ვენერულ დაავადებებს, მათ მკურნალობასა და პროფილაქტიკას შეისწავლის მედიცინის დარგი, რომელიც „ვენეროლოგიის“ სახელწოდებითაა ცნობილი. ეს უკანასკნელი იყენებს კლინიკურ, სტატისტიკურ და ლაბორატორიულ-ექსპერიმენტალურ (ბაქტერიოს-კოპულ, მიკრობიოლოგიურ, სეროლოგიურ, ჰისტოლოგიურ,

¹ ინფექციურ დაავადებებზე იხილეთ: საოჯახო მედიცინა. პროფ. ვ. ალადაშვილის რედაქციით, თბ., 1984; Давидовский И. В. Учение об инфекциях. М., 1986; Справочник практического врача. Под редакцией акад. А. И. Воробьева, в двух томах, изд. 3-е. М., «Медицина», 1991.

იმუნობიოლოგიურ და სხვ.) მეთოდებს. დამოუკიდებელ დისციპლინად „ვენეროლოგია“ XV საუკუნის ბოლოს იქცა, როდესაც ევროპაში დაიწყო ათამანგის პანდემია (ეპიდემია) ქრისტიანთა კოლუმბის ექსპედიციის ამერიკიდან დაბრუნების შემდეგ.

იმის განსაზღვრისათვის მიეკუთვნება თუ არა ესა თუ ის დაავადება ვენერულს ტარდება ექიმ-ვენეროლოგთა მონაწილეობით სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა.

ინფექციურ დაავადებათა რაციონალური მკურნალობა დაავადების გამოწვევებზე ზემოქმედებასა და მის მიერ გამოყოფილი ტოქსინების ნეიტრალიზაციას გულისხმობს. სპეციფიკური მკურნალობა ჯერჯერობით შემუშავებულია მხოლოდ ზოგიერთი დაავადებებისათვის (მაღარია, მუცლის ტიფი, შებრუნებითი ტიფი, ღიფთერია, ათამანგი, გონორეა, სიფილისი და სხვ.) და იგი ქიმიოთერაპიის, ვაქცინოთერაპიის, სეროთერაპიის, ფაგოთერაპიის მეთოდებით ტარდება. ფართოდ იყენებენ ანტიბიოტიკებს, სიმპტომატურ მკურნალობას და სხვ. მკურნალობა უნდა ტარდებოდეს ეპიდსაწინააღმდეგო ღონისძიებებთან (მიმდინარე და საბოლოო დეზინფექცია, მომვლელი პერსონალის ვაქცინაცია) ერთად. დიდი მნიშვნელობა აქვს ავადმყოფის მოვლას, მის პირად ჰიგიენას, რაციონალურ კვებას და ა. შ.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტად უნდა მივიჩნიოთ ადამიანის ჯანმრთელობა, ზოლო მოქმედებები, რომლებიც 132-ე მუხლის სამ ნაწილშია აღნიშნული, დასახელებული ობიექტისათვის დაზიანების მიყენების ხერხებად უნდა მივიჩნიოთ.

ობიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაულის პირველი ნაწილი ვლინდება სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნაში. როგორც ვხედავთ პირველ ნაწილში მოცემულია დანაშაულის ფორმალური შემადგენლობა. ბრალდებულის მიერ დაზარალებულისათვის განზრახ საფრთხის შექმნის დროს მნიშვნელობა არა აქვს იცოდა თუ არა დაზარალებულმა განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შესახებ. უფრო მეტიც, იმ შემთხვევაშიც, როდესაც დაზარალებული თანახმაა ჩააგდოს თავისი თავი ინფექციური დაავადების დასენიანების საფრთხეში, ბრალდებული არ თავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან.

თუ პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ინფექციური დაავადების სხვისთვის შეყრის საფრთხის შექმნის მომენტიდან, რაც შეეხება 132-ე მუხლის მეორე

ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულს, იგი დამთავრებულად ითვლება სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში დაავადების შეყრის მომენტიდან.

განსაკუთრებით საშიშ ინფექციურ დაავადებასთან გვაქვს თუ არა საქმე ამას განსაზღვრავს ექიმი – ინფექციონისტი.

132-ე მუხლის პირველი ნაწილი ითვალისწინებს საფრთხის შემქმნელ დელიქტს – სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნას და ასეთ საფრთხეში სხვის ჩაყენებას. ამ ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის არაა საჭირო, რომ ინფექციური დაავადების შეყრის საფრთხის შექმნას მოჰყვეს მისი რეალიზაცია, ესე იგი, რომ განსაკუთრებით საშიში ინფექციით დაავადებულმა ნამდვილად შეყაროს ეს სენი სხვა პირს. თუ ასეთი შედეგი განხორციელდა, მაშინ დამნაშავის მოქმედება დაკვალიფიცირდება არა 132-ე მუხლის პირველი ნაწილით, არამედ ამ მუხლის მე-2 ნაწილით (სხვისთვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა).

სუბიექტური მხრივ 132-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული შეიძლება გამოვლინდეს განზრახი ბრალის ორივე ფორმით. სახელდობრ, რომ იგი: ა) დაავადებულია განსაკუთრებით საშიში ინფექციით; ბ) რომ იგი თავისი მოქმედებით ქმნის სხვა პირისათვის ამ დაავადების შეყრის საფრთხეს; გ) სურს ასეთი საფრთხის შექმნა ან დ) არ სურს, მაგრამ უშვებს მას. 132-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული მაგნე შედეგის (განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის) მიმართ შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც განზრახ, ასევე გაუფრთხილებლობით. განზრახვის შემთხვევაში აუცილებელია პირმა იცოდეს, რომ მას განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადება აქვს. სხვანაირად თუ ვიტყვიით, განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა განზრახ იქნება ჩადენილი, როდესაც პირი ითვალისწინებს, რომ თავისი მოქმედებით მან შეიძლება განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადება შეყაროს მეორე პირს და სურს ასეთი შედეგი (პირდაპირი განზრახვა) ან შეგნებულად უშვებს, რომ მის მოქმედებას ასეთი შედეგი მოჰყვება (ევენტუალური ანუ ირიბი განზრახვა). გაუფრთხილებლობას ადგილი ექნება მაშინ, როცა პირმა საზოგადოდ იცის, რომ ასეთი ხასიათის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს სხვა პირისათვის განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა, მაგრამ დარწმუნებულია, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში

მაჟნე შედეგი რაიჟე გარემოების გამო არ განხორციელდება. გაუფრთხილებელი ბრალი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც თვითიმედოვნების, ასევე დაუდევრობის ფორმით. იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებული ითვალისწინებს განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრას, მაგრამ ქარაფშუტულად ვარაუდობს მის თავიდან აცილებას ამ შემთხვევაში სახეზეა თვითიმედოვნება. ხოლო თუ არ ითვალისწინებს ასეთ შედეგს, მაგრამ უნდა გაეთვალისწინებინა და შეეძლო კიდეც მისი გათვალისწინება მაშინ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ დაუდევრობაზე.

იმ შემთხვევაში როდესაც პირმა არ იცის, რომ მას განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადება აქვს, მაშინ მისი ბრალი 132-ე მუხლით გამორიცხულია.

132-ე მუხლის მე-3 ნაწილში გათვალისწინებულია განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა: ა) ორი ან მეტი პირის მიმართ და ბ) დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის ან არასრულწლოვნის მიმართ. ამ დამატებითებელ გარემოებათა დახასიათებას არ ვახდენთ, რადგან მათ შესახებ საუბარი გვქონდა ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულთა თავში.

132-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის მოტივები სხვადასხვაგვარია (შური, შურისძიება, ეგოიზმი, ანგარება და სხვ.). ისინი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე მართალია გავლენას არ ახდენენ, მაგრამ სასამართლომ თითოეულ მათგანს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს სასჯელის შეფარდების დროს.

განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. თანაც ისეთი პირი რომელმაც იცის, რომ განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადება აქვს.

§8. უკანონო აბორტი (სსკ 133-ე მუხლი)

„აბორტი“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს ორსულობის ნაადრევად შეწყვეტას; მუცლის მოშლას, მუცლის მოწყვეტას. სხენაირად თუ ვიტყვით, აბორტი ესაა ორსულობის (ფეხმძიმობის) ხელოვნური შეწყვეტა. რაც შეეხება კრიმინალურ (დანაშაულებრივ)

აბორტს – ეს ნიშნავს ორსულობის განზრახ მართლსაწინააღმდეგო შეწყვეტას, ადამიანის ნაყოფის მოსპობას. აბორტის კანონიერი გზით გაკეთება ჩვენს სახელმწიფოში აკრძალული არაა. მისი გაკეთება ხდება ქალის სურვილისამებრ, სახელდობრ იგი უნდა გაკეთდეს ორსულობიდან 12 კვირის ვადაში, სპეციალური მაჩვენებლებით – 22 კვირამდე. ზოლო სამედიცინო მაჩვენებლებისა და ქალის თანხმობის შემთხვევაში – ორსულობის ვადის მიუხედავად.

აბორტი კეთდება იმ დაწესებულებაში, რომლებსაც ლიცენზია აქვთ მიღებული ასეთი სახის საქმიანობაზე. აბორტის გაკეთება ჩვეულებრივ ხდება ოპერაციის გზით, მაგრამ გამორიცხული არაა მისი გაკეთება კუსტარული წესით დამზადებული სპეციალური მოწყობილობებისა ან სათანადო წამლების მიცემის გზით.

განსახილველი სსკ 133-ე მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით – უკანონო აბორტი, – ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ასიდან ორას ორმოც საათამდე ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთიდან ორ წლამდე.

მეორე ნაწილში დამამძიმებელ გარემოებადაა დასახელებული იგივე ქმედობა, ჩადენილი უკანონო აბორტისათვის მსჯავრდებულის მიერ, ან რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია შვილოსნობის სამუდამო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი, – რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

მესამე ნაწილის ძალით განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული უკანონო აბორტი, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა, რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

ჩვენს მიერ გასაანალიზებელი დანაშაულის ობიექტია ორსული ქალის ჯანმრთელობა და სიცოცხლე.

ობიექტური მხრივ უკანონო აბორტი გამოიხატება ორსულობის (ფეხმძიმობის) ხელოვნურად შეწყვეტაში. აბორტი შეიძლება გაკეთდეს სხვადასხვა ხერხითა და საშუალებით. მაგალითად, აბორტისათვის მეტწილად იყენებენ სპეციალურ ხელსაწყოებს. აბორტის გამოსაწვევად ხმარობენ აგრეთვე ქიმიურ ხსნარებსა და ნივთიერებებს, რაც შეჰყავთ

ორსული ქალის ორგანიზმში როგორც დაღვეით, ასევე ნეშის გაკეთებით და სხვ. დანაშაულის შემადგენლობისათვის არა აქვს მნიშვნელობა თუ სახელდობრ, რა ხერხი და საშუალება იყო ნახმარი აბორტის გასაკეთებლად.

აბორტი უკანონოდ უნდა მივიჩნიოთ ყველა იმ შემთხვევაში, როცა იგი ზორციელდება კანონისა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ. მაგალითად, „ინსტრუქცია აბორტის გაკეთების შესახებ“ ითვალისწინებს რომ იგი უნდა გააკეთოს შესაბამისი პროფილის უმაღლესი განათლების მქონე პირმა (ასეთად ითვლება ექიმი გინეკოლოგი და გინეკოლოგ-ქირურგი), რომ იგი უნდა გაკეთდეს სამკურნალო დაწესებულებაში (ასეთად ითვლება საავადმყოფო ან საშობიარო სახლი), თანაც სათანადო სანიტარულ პირობებში. რაც შეეხება აბორტის უკუჩვენებას, იგი არსებობს ისეთი დაავადებისას, როგორიცაა: მწვავე გონორეა, სასქესო ორგანოების მწვავე ანთებითი პროცესები, ჩირქოვანი პროცესები (ორგანიზმის რა ნაწილშიც არ უნდა იყოს იგი ლოკალიზებული) და სხვ. გარდა ამისა, აბორტის უკუჩვენება არსებობს მაშინაც, როდესაც ორსულობა 12 კვირას აღემატება, ასევე თუ ადრე გაკეთებული აბორტის შემდეგ 6 თვეზე ნაკლები გავიდა. ამრიგად, აბორტის გაკეთების სამედიცინო უკუჩვენებად უნდა გავიგოთ ისეთი შემთხვევა, როცა ქალის ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე დაუშვებელია აბორტის გაკეთება, მაგრამ იგი მაინც კეთდება. ანტისანიტარულ პირობებად უნდა მივიჩნიოთ სისუფთავისა და ავადმყოფთა ჯანმრთელობის დაცვისათვის საჭირო ღონისძიებათა ერთობლიობის არარსებობა. შესაბამისი პროფილის უმაღლესი განათლების არმქონე პირებს მიეკუთვნება სხვადასხვა პროფილის ექიმები (ქირურგი, თერაპევტი, სტომატოლოგი, ეპიდემიოლოგი, ნევროპათოლოგი და სხვ.), ასევე მედიცინის და, ფერმალი და ა. შ. ამრიგად, უმაღლესი სამედიცინო განათლების შესაბამისი პროფილის არმქონეებად ითვლებიან არა მარტო ის პირები, რომელთაც არავითარი სამედიცინო განათლება არა აქვთ, არამედ ისეთებიც, რომლებსაც თუმცა აქვს სამედიცინო განათლება, მაგრამ არა უმაღლესი (მაგალითად, ექთანი, ბებია-ქალი, ფერმალი და სხვ.). ასეთ პირებს აბორტის გაკეთება ყველა შემთხვევაში აკრძალული აქვთ. გამოჩაკლისია ისეთი შემთხვევა, როცა ქალს აბორტი უკეთდება უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში, რაც ქალის გადარჩენის ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენს.

ორსული ქალის თანხმობის გარეშე აბორტის გაკეთება იწვევს ბრალდებულის პასუხისმგებლობას სსკ 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება) მუხლით.

„განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია, ამიტომ იგი დამთავრებულად მიიჩნევა ოპერაციის ჩატარების შემდეგ, რაც გამოიხატება ნაყოფის გამოდევნაში ქალის ორგანიზმიდან მიუხედავად იმისა, მიაყენა თუ არა მან რაიმე ზიანი ქალის ჯანმრთელობას“¹. სხვანაირი ინტერპრეტაციით თუ ვიტყვი, საქართველოს სსკ 133-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია, ხოლო ამავე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულები მატერიალური (ამის დამადასტურებელია სათანადო შედეგებზე მითითება — ზ. წ.).

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. მოტივი და მიზანი სხვადასხვაგვარია: ანგარება, ქალისადმი სიბრალული — რომელიც ელოდება ბავშვს დაქორწინების გარეშე კავშირის შედეგად, გაუთხოვარი ან ახალგაზრდა ქალისათვის დახმარების აღმოჩენის სურვილი და ა. შ. მოტივსა და მიზანს, რისთვისაც დამნაშავე აბორტს აკეთებს, სუბიექტის პასუხისმგებლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, იგი შეიძლება მხედველობაში იქნეს მიღებული მხოლოდ სასჯელის კონკრეტული ღონისძიების დანიშნისას, როგორც ბრალის შემამსუბუქებელი ან დამამძიმებელი გარემოება.

133-ე მუხლის მე-2 ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს უკანონო აბორტს, თუ იგი ჩადენილია უკანონო აბორტისათვის მსჯავრდებულის მიერ ან რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია შვილოსნობის საშუალო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი. უკანონო აბორტისათვის მსჯავრდებულ პირს 133-ე მუხლის მე-2 ნაწილი შეეფარდება იმ შემთხვევაში, თუ მის მიმართ აღრინდელი ნასამართლობა უკანონო აბორტისათვის არაა გაქარწყლებული ან მოხსნილი. აბორტის არაერთგზისი უკანონო გაკეთება ნასამართლობის უქონლობის შემთხვევაში უნდა დაკვალიფიცირდეს 133-ე მუხლის პირველი ნაწილით. უკანონო აბორტმა თუ გაუფრთხილებლობით გამოიწვია

¹ Уголовное право России. Особенная часть. Учебник под ред. проф. А. И. Рарога (3-е издание). М., 1998, с. 51.

შვილოსნობის სამუდამო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი. ამ შემთხვევაში ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 133-ე მუხლის მე-2 ნაწილით (შვილოსნობის სამუდამო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობას ქმნის – ზ. წ.).

133-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოება (უკანონო აბორტი, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა) მატერიალურ ანუ შედეგიან დანაშაულთა შემადგენლობის ჯგუფს მიეკუთვნება, რადროსაც საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა უკანონო აბორტის გაკეთებასა და გაუფრთხილებლობით ქალის სიცოცხლის მოსპობას შორის.

133-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტურ მხარესთან დაკავშირებით (კერძოდ, გაუფრთხილებლობით შვილოსნობის სამუდამო მოშლა ან სხვა მძიმე შედეგი, ასევე გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა) უნდა შეენიშნოს, რომ ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს გაუფრთხილებელი ბრალის არსებობას, რომელიც შეიძლება გამოვლინდეს როგორც თვითმედოვნების, ასევე დაუდევრობის ფორმაში. გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობის ან შვილოსნობის სამუდამოდ მოშლის შედეგების მიმართ პირდაპირი ან არაპირდაპირი (ირიბი) განზრახვის დადგენისას, ბრალდებულის მოქმედება (მისი ქცევის ხასიათიდან გამომდინარე) უნდა დაკვალიფიცირდეს შესაბამისად 108-ე ან 109-ე, 117-ე ან 118-ე მუხლით.

თუ 133-ე მუხლის მე-3 და მე-2 ნაწილებით გათვალისწინებული შედეგები დადგა ორსულობის ხელოვნური შეწყვეტის შედეგად, რაც კანონიერ საფუძველზე გაკეთდა (მაგალითად, სამედიცინო ან სპეციალურ მაჩვენებელთა არსებობისას), მაგრამ ექიმ-სპეციალისტის დაუდევრობით, ის პასუხს აგებს გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობისა (მუხლი 116-ე) ან გაუფრთხილებლობით ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის (მუხლი 124-ე).

იმ შემთხვევაში როდესაც ქალს აიძულებენ გაიკეთოს აბორტი უკანონოდ, ასეთი ქმედობა ყველა შემთხვევაში უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 150-ე მუხლით როგორც იძულება.

უკანონო აბორტის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 16 წლის ასაკიდან. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არა აქვს თუ ვინ აკეთებდა უკანონო აბორტს – შესაბამისი პროფილის უმაღლესი განათლების მქონე თუ არმქონე პირი.

§ 9. ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება (სსკ 134-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით – სამკურნალოდ, გადასანერგად, ექსპერიმენტისათვის ან სამკურნალო პრეპარატის დასამზადებლად ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღება მისი ნების საწინააღმდეგოდ, – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვნის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის ვადით სამ წლამდე.

თანამედროვე მედიცინის მიღწევებმა ტრანსპლანტაციის დარგში, რაც დაკავშირებულია ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღებასა და გადანერგვასთან, წარმოშვეს რიგი პრობლემებისა, რაც დაკავშირებულია სადონორო მასალის მოპოვების დეფიციტთან. განსაკუთრებულ საშიშროებას წარმოადგენს როცა სადონორო მასალის მოპოვება ხდება ადამიანის ნების საწინააღმდეგოდ. კანონმდებელი 134-ე მუხლში პირდაპირ მიუთითებს იმ მიზანზე, რისთვისაც ხდება ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება – ესაა მისი გამოყენება სამკურნალოდ, გადასანერგად, ექსპერიმენტისათვის ან სამკურნალო პრეპარატის დასამზადებლად. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს ახალი ნორმაა საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში. ძველი კოდექსი ასეთ ნორმას არ ითვალისწინებდა (მხედველობაში გვაქვს 1960 წელს მიღებული სს კოდექსი).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანის ჯანმრთელობა. საკუთრივ ტრანსპლანტაციის ობიექტები შეიძლება იყოს გული, ფილტვები, თირკმელი, ღვიძლი, ძვლის ტვინი და სხვა ორგანოები ან ქსოვილები. ადამიანის ორგანოების ან ქსოვილთა ტრანსპლანტაცია ნებადართულია ჯანდაცვის სპეციალიზებულ დაწესებულებებში.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება ადამიანის იძულებაში ამოიკვეთოს ორგანო, ორგანოს ნაწილი ან ქსოვილი. თუ რა მიზნით, ამაზე უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ. იძულება — ესაა ზეწოლა, ზემოქმედება ფიზიკურ პირზე (იგულისხმება როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური), რათა აიძულონ იგი გახდეს დონორი მისი სურვილის (ნების) გარეშე. ფიზიკური ძალადობა ითვალისწინებს ცემას (სსკ 125-ე მუხლი), ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენებას (მუხლი 120-ე), ასევე ჯანმრთელობისათვის ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენებას (მუხლი 118-ე). ფსიქიკური ძალადობა გამოიხატება ნებისმიერი სიმძიმის ფიზიკური ძალადობის მექარაში. როგორც ვხედავთ, კანონმდებელი ობიექტური მხარის ნიშნად მიიჩნევს მხოლოდ ადამიანის იძულებას, რათა მან თავის ნების საწინააღმდეგოდ გაიღოს მისი ორგანო, ორგანოს ნაწილი ან ქსოვილი. სხვა ხერხები, რომელიც მიმართულია დაზარალებულის დასაყოლიებლად რათა მან თანხმობა განაცხადოს სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ამოკვეთაზე (დარწმუნება, მოსყიდვა, მოტყუება, შანტაჟი), არ ქმნის მოცემული დანაშაულის შემადგენლობას.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც ბრალდებულმა იძულებული გახდა დაზარალებული დათანხმებოდა ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღებაზე (ამოკვეთაზე). ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ფაქტობრივი ამოკვეთა საჭიროა დაკვალიფიკირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, სახელდობრ, სსკ 134-ე მუხლითა (ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება) და იმ მუხლით, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებისათვის (იგულისხმება 117-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ნ“ პუნქტი), რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას დაზარალებულის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით.

სსკ 134-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. ამას ადასტურებს თვით დისპოზიცია, სადაც ხაზგასმულია სპეციალურ მიზანზე, კერძოდ, ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულებაზე სამკურნალოდ, გადასანერგად. ექსპერიმენტისათვის ან სამკურნალო პრეპარატისათვის დასამზადებლად.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილი მაკვალიფიცირებელ გარემოებად მიიჩნევს და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ადგენს იგივე ქმედობისათვის, თუ იგი ჩადენილია წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვნის, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ანდა დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ.

ვინაიდან „წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის“, „არასრულწლოვნის“ და „უმწეო მდგომარეობაში მყოფის“ ცნებები განხილული გვაქვს სსკ 109-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში) ნიშნების, კერძოდ, „ბ“ და „დ“ პუნქტების, ხოლო „დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის“ ცნება 126-ე მუხლის (წამება) „დ“ პუნქტის ანალიზისას, ამდენად მათ განხილვაზე არ შეეჩერდებით.

ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. ე. ი. ნებისმიერი პირი, რომელიც დაინტერესებულია ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის ამოკვეთით (მათ შორის მედიცინის მუშაკიც).

§10. სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობა (სსკ 135-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლით დანაშაულადაა მიჩნეული სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით¹ უკანონო ვაჭრობა, ჩადენილი ანგარებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე.

ვიდრე მოვახდენდეთ 135-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის იურიდიულ ანალიზს, მანამდე უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლი პეტეროგენური თხევადი ქსოვილია, რომელიც მოძრაობს ადამიანის სისხლის მიმოქცევის სისტემაში. იგი უზრუნველყოფს უჯრედებისა და ქსოვილების ცხოველმყოფელობას და მათ მიერ სხვადასხვაგვარი ფიზიოლოგიური ფუნქციის შესრულებას. სისხლი შედგება პლაზმისა²

¹ კომპონენტი — ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს რისამე შემადგენელ ნაწილს.

² პლაზმა — ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს სისხლის თხევად ნაწილს.

და ფორმიანი ელემენტებისაგან (ერითროციტები, ლეუკოციტები, თრობოციტები). ფორმიანი ელემენტები საშუალოდ შეადგენენ სისხლის საერთო მოცულობის 45%-ს. სისხლი როგორც ქსოვილი ხასიათდება შემდეგი თავისებურებებით: ა) მისი შემადგენელი ნაწილები წარმოიქმნება არა სისხლის ფუნქციონირების ადგილზე, არამედ მისგან მოცილებით, ბ) სისხლის შუამდებარე ნაწილი თხევადია და გ) მისი ძირითადი მასა მუდმივ მოძრაობაშია, რითაც ახორციელებს ორგანიზმის სხვადასხვა ორგანოსა და სისტემას შორის ჰუმორალურ კავშირს. ფორმიანი ელემენტების ძირითად მასას ერითროციტები წარმოადგენენ. ამ უკანასკნელის მთავარი შემადგენელი ნაწილია სუნთქვითი პიგმენტი ჰემოგლობინი, რომელიც ჟანგბადთან მიერთებისას ქმნის ოქსიჰემოგლობინს, ხოლო ჟანგბადის გაცემის შემდეგ – აღდგენილ ჰემოგლობინს. სისხლის წითელი ფერი განპირობებულია ჰემოგლობინის შემცველობით და ალისფრიდან მუქ წითლამდე მერყეობს. ეს ცვალებადობა დამოკიდებულია მასში ოქსიჰემოგლობინის შემცველობაზე: რაც უფრო ნაკლებია ოქსიჰემოგლობინი, მით უფრო მუქი წითელია სისხლი. ჩვენს სახელმწიფოში სისხლის გადასხმის სადგურები ახორციელებს სისხლის დამზადებისა და სისხლის გადასხმის ორგანიზაციულ-მეთოდურ ხელმძღვანელობას. მათ ევალებათ ასევე ღონორის ქსელის დაგეგმვა და დაკომპლექტება, მათი აღრიცხვა და სამედიცინო გამოკვლევა, დაკონსერვებული სისხლის, მისი პრეპარატებისა და შემცველების დამზადება და შენახვა, სამკურნალო დაწესებულებაში განაწილება, სამკურნალო დაწესებულებათა პრაქტიკაში სისხლის გადასხმის ახალი მეთოდების, სისხლის ახალი პრეპარატებისა და შემცველების დანერგვა, ამ დარგში ექიმებისა და საშუალო სამედიცინო პერსონალის მომზადება, სამედიცინო დაწესებულებათა მუშაობის კონტროლი სისხლის გადასხმის საკითხებში. ადმინისტრაციული ხაზით სისხლის გადასხმის სადგურები ექვემდებარება ჯანდაცვის სათანადო განყოფილებას, ორგანიზაციულ-მეთოდური ხაზით – სისხლის გადასხმის ინსტიტუტებს, რაც შეეხება სისხლის დაკონსერვებას – იგი ნიშნავს ფიზიოლოგიურად სრულყოფილი და პრაქტიკული გამოყენებისათვის ვარგისი სისხლის ხანგრძლივი დროის მანძილზე შენახვას. ბოლო წლებში მაღალი სამკურნალო ეფექტურობის გამო ფართოდ დაინერგა ძელის ტვინის დაკონსერვება. სისხლის

დაკონსერვებამდე საჭიროა მისი შემოწმება მაღარიაზე, ბრუცელიოზზე, ათაშანგზე, სიფილისზე და სხვ.¹

სსკ 135-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სისხლითა და სისხლის კომპონენტებით ავადმყოფთა მომსახურებას.²

ობიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული გამოიხატება სისხლის ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობაში, ე. ი. სათანადო კანონითა და კანონქვემდებარე აქტებით დადგენილი წესების მოთხოვნათა საწინააღმდეგო მოქმედებაში.

სუბიექტური მხრივ სისხლის ან სისხლის კომპონენტების უკანონო ვაჭრობა ხასიათდება განზრახვი ბრალით. მოცემული დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტად გვევლინება ანგარება, რომლის შესახებაც ზაზგასმულია განსახილველი მუხლის დისპოზიციაში. თუ ანგარების მოტივითა და მიზნით არ ხდება ქმედობის ჩადენა, მაშინ არც მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება.

ამ დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან, ე. ი. აქ საქმე გვაქვს როგორც საერთო, ასევე სპეციალურ სუბიექტთან.

§11. გენეტიკური მანიპულაცია (სსკ 136-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული გენეტიკური მანიპულაცია³, ესე იგი ადამიანის მსგავსი არსების შექმნა, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

¹ დაწვრილებით სისხლისა და მის კომპონენტების შესახებ იხილეთ: Новое в гематологии. Под ред. А. И. Воробьева. М., 1994; Физиология системы крови. Ленинград, 1976; Нормальная физиология. Под ред. А. В. Коробкова. М., 1990; Физиология кровообращения. Ленинград, 1987.

² სისხლისა და სისხლის კომპონენტების დონორობაზე საუბარია 1997 წლის 10 დეკემბერს მიღებულ საქართველოს კანონში „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“. კერძოდ XXI-ე თავის 123-130-ე მუხლებში.

³ მანიპულაცია ლათინური სიტყვაა და სხვადასხვა რთულ მოქმედებათა განხორციელებას გულისხმობს.

„გენეტიკა“ ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და იგი ნიშნავს გაჩენას, წარმოშობას, ე. ი. რაც წარმოშობასთანაა დაკავშირებული. გენეტიკა ბიოლოგიური მეცნიერების ნაწილია, რომელიც სწავლობს ორგანიზმების მემკვიდრეობასა და ცვალებადობას. სხვათაშორის თუ ვიტყვით, გენეტიკა ესაა მეცნიერება ორგანიზმთა მემკვიდრულობისა და ცვალებადობის კანონების შესახებ. მისი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა შეიმუშავოს მემკვიდრეობის მართვისა და მემკვიდრული ცვალებადობის მეთოდები იმ მიზნით, რომ მიღებულ იქნას ადამიანისათვის საჭირო ფორმები, ან წარმართოს მათი ინდივიდუალური განვითარება¹. რაც შეეხება გენეტიკური მანიპულაციების ჩატარებას, რაც მიზნად ისახავს ადამიანის მსგავსი არსების შექმნას, მას კანონმდებელი დანაშაულებრივ და დასჯად ქმედობად მიიჩნევს. ეს ნორმა საქართველოს კანონმდებელმა ნაუცფათევად, ძალზე ნაადრევად და გაუაზრებლად (მას გავრცელებულობა არ გააჩნია) მიიღო მას შემდეგ, რაც ესპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსმა, რომელიც 1999 წელს იქნა მიღებული, დასახელებული ნორმა დანაშაულად აღიარა.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის ურთიერთობები, რომელიც იცავს ადამიანის წარმოშობის, მისი ორგანიზმების მემკვიდრულობისა და ცვალებადობის კანონზომიერებებს.

ობიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული გამოიხატება სხვადასხვა სახის, რთულ მოქმედებათა ჩატარებაში, ესე იგი გენეტიკურ მანიპულაციებში, რაც მიმართულია ადამიანის მსგავსი არსების შესაქმნელად.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ვლინდება პირდაპირ განზრახვაში. მოტივები შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს (მათ შორის განდიდება), რასაც დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ სასამართლომ იგი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის დანიშნის დროს.

სსკ 136-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან, რომელიც გენეტიკური მანიპულაციითაა დაინტერესებული.

¹ გენეტიკის საკითხებზე იხილეთ შემდეგი შრომები: ლეჟავა თ., ადამიანის ქრომოსომათა კვლევის მეთოდები. თბ., 1973; Алиханян С. И. Современная генетика, М., 1977; Дубинин Н. П. Общая генетика. М., 1980; Маккьюсик В. Генетика человека, пер. с англ., М., 1967; Проблемы медицинской генетики, М., 1970; Штерн К. Основы генетики человека, пер. с англ. М., 1965.

დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ

§1. სქესობრივ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება

ამ თავში კონცენტრირებულია (თავმოყრილია) ჯგუფი მუხლებისა, რომლებიც სახეობრივი ობიექტის მიხედვით ერთმანეთის მსგავსია. ამ ჯგუფის დანაშაულთა ობიექტს წარმოადგენს სქესობრივი თავისუფლება და სქესობრივი ხელშეუხებლობა. რაც შეეხება დანაშაულის იმ შემადგენლობებს, რაც მოცემულია სსკ 140-ე (სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება 16 წლის ასაკს მიუღწევლთან), 141-ე (გარყვნილი ქმედება), 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტსა (წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის გაუპატიურება) და ამავე მუხლის მე-4 ნაწილში (გაუპატიურება იმისა, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი), ასევე 138-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტსა (დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის მიმართ) და ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტში (იმის მიმართ, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი) – ამ დანაშაულთა დამატებით ობიექტს წარმოადგენს თოთხმეტ და თვრამეტ წელს მიუღწევლთა (ბავშვებისა და მოზარდების) ნორმალური ფიზიკური და ზნეობრივი განვითარება.

ხელყოფის ობიექტის მიხედვით სქესობრივი დანაშაულები უნდა გაიმიჯნოს საზოგადოებრივი წესრიგის საწინააღმდეგო დანაშაულებისა (მაგალითად, ხულიგნობისაგან) და ასევე სიცოცხლის და ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულებისაგან. დასახელებული დანაშაულები ცალკეულ შემთხვევებში ქმნიან რეალურ ერთობლიობებს (მაგალითად, ხულიგნობა და გაუპატიურება, მკვლელობა და გაუპატიურება და ა. შ.) ან კონკურენციას უწევენ ერთმანეთს როგორც ნაწილი (მაგალითად, ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება – მუხლი 120-ე, ცემა – მუხლი 125-ე) და მთელი (მაგალითად, გაუპატიურების პირველი ნაწილი ან სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედების პირველი ნაწილი), რომლის დროსაც უპირატესობა ენიჭება მთელს.

დაზარალებულთა დახასიათება უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის კოდექსის კონკრეტული მუხლების მიხედვითა და იმის მითითებით,

რომ კანონის აზრით ასეთები შეიძლება იყოს ქალები და კაცები – როგორც თოთხმეტ და თვრამეტ წელს მიუღწევლები, ასევე სრულწლოვანი. ამასთან კავშირში უნდა აღვნიშნოთ, რომ სქესობრივი ხელშეუხებლობისა და სქესობრივი თავისუფლების უფლება მინიჭებული აქვს ყველა პირს და თანაბრად უზრუნველყოფილია სისხლის სამართლის კანონით

ობიექტური მხარე ხასიათდება ბრალდებულთა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებებით. რაც შეეხება დანაშაულის შემადგენლობებს ისინი ფორმალურია. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მოქმედებათა ჩადენისას. სსკ 137-ე და 138-ე მუხლებით გათვალისწინებული კვალიფიციური შემადგენლობები შეიცავენ მითითებებს დანაშაულის ჩადენით გამოწვეულ შედეგებზე, ე. ი. ისინი განეკუთვნებიან დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობებს. ცხადია, ამ დროს უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი ბრალდებულის მოქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ამ თავში დასახელებულ ყველა დანაშაულთა სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. მოტივები მეტწილად სექსუალური მიმართულებისაა, მაგრამ შეიძლება იყოს სხვაც, მაგალითად საყოფაცხოვრებო შურისძიება, დაქირავება და ა. შ. მოტივები სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს კონკრეტული სასჯელის დანიშნვის დროს.

სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ დანაშაულის სუბიექტის ცალსახად განსაზღვრა შეუძლებელია. ამა თუ იმ მუხლის კონსტრუქციული ნიშნების მიხედვით სუბიექტები განსხვავდებიან ასაკით, ასევე სხვა ნიშანთა არსებობით, რაც შესაძლებლობას იძლევა მიეკუთვნოთ ისინი სპეციალურ სუბიექტებს.

განსახილველ თავში შემაჯალ დანაშაულთა შემადგენლობებს გააჩნიათ განსხვავებული საშიშროების ხარისხი, რის მხედველობაში მიღებითაც მიზანშეწონილია მათი კლასიფიკაცია ორ ჯგუფად: ა) ძალმომრეობითი დანაშაულები პიროვნების სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ. მათ მიეკუთვნება: გაუპატიურება (მუხლი 137-ე); სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება (მუხლი 138-ე); სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (მუხლი 139-ე) და ბ) არაძალმომრეობითი სქესობრივი დანაშაულები. ამ ჯგუფში შედის: სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან (მუხლი 140-ე) და გარყვნილი ქმედება (მუხლი 141-ე).

§2. გაუპატიურება (მუხლი 137-ე)

განსახილველი მუხლი ოთხი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით — გაუპატიურება, ესე იგი სქესობრივი კავშირი ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით, ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან შვიდ წლამდე.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს ისეთ დამამძიმებელ გარემოებებს როგორიცაა გაუპატიურება: ა) არაერთგზის; ბ) იმის მიერ, ვისაც ადრე ჩადენილი ჰქონდა ამ კოდექსის 138-141-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან ათ წლამდე.

მესამე ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებებად მიჩნეულია გაუპატიურება: ა) ჯგუფურად; ბ) დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა და არასრულწლოვანისა; გ) დაზარალებულის ან სხვა პირის მიმართ განსაკუთრებული სისასტიკით; დ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; ე) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა; ვ) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულისათვის შიდსის შეყრა, მისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თხუთმეტ წლამდე.

მეოთხე ნაწილი ითვალისწინებს გაუპატიურებას იმისა, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ათიდან ოც წლამდე.

გაუპატიურების ობიექტად ერთ შემთხვევაში გვევლინება ქალის სქესობრივი თავისუფლება, ე. ი. მდებრობითი სქესის სრულწლოვანი წარმომადგენლის უფლება თვითონ გადაწყვიტოს თუ ვინ აირჩიოს სქესობრივ პარტნიორად, ხოლო მეორე შემთხვევაში (სახელდობრ, თოთხმეტ წელს მიუღწევლის, არასრულწლოვანის ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ქალის გაუპატიურებისას) ობიექტს წარმოადგენს როგორც სქესობრივი ხელშეუხებლობა, ასევე მათი ნორმალური ფიზიკური განვითარება და ზნეობრივი აღზრდა. ფაქტულტატური ობიექტი შეიძლება იყოს დაზარალებულის ჯანმრთელობაც. საქმე იმაშია, რომ ფიზიკური ძალადობა ან ასეთი ძალადობის მუქარა ან დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობა, რომელსაც იყენებს მოძალადე შეუძლია დაზარალებულს ენება მიაყენოს. სისხლის

სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხის გადაწყვეტისას მნიშვნელობა არა აქვს თუ როგორი ურთიერთდამოკიდებულება არსებობდა ან არსებობს მოძალადესა და მსხვერპლს შორის. აქედან გამომდინარე სავსებით შესაძლებელია როგორც საკუთარი ცოლის, საცოლის, ნათესავი ქალის, მეზობელი ქალის, ასევე იმ ქალების გაუპატიურება, რომელიც მოძალადესთან სქესობრივ კავშირში ხანგრძლივი დროის მანძილზე იმყოფებიან. აქ იგულისხმება მსუბუქი ყოფაცქევის ქალები, მეძავეები (ქალები, რომლებიც საკუთარი სხეულით ვაჭრობენ) და ა. შ. სხვანაირად თუ ვიტყვით, განსახილველი დანაშაულის ჩადენისას დაზარალებული შეიძლება იყოს მხოლოდ ქალი (მდედრობითი სქესის პირი). ამასთან კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს მის მორალურ სახეს, სახელდობრ, გაუპატიურების წინ პიროვნების ვიქტიმურ (მაპრო-ვოცირებელ) ქცევას, სოციალურ სტატუსსა და სხვა ნიშნებს.

137-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება გაუპატიურებაში, ე. ი. მამაკაცისა და ქალის სქესობრივ კავშირში, რა თქმა უნდა ქალის ნების წინააღმდეგ. ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ბუნებრივი ჰეტეროსექსუალური აქტის ფიზიკური ძალადობით, ასეთი ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწუო მდგომარეობის გამოყენებით ჩადენას, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს ბავშვის გაჩენაც. ბუნებრივი სქესობრივი კავშირი, თავის მხრივ, გულისხმობს მამაკაცის სასქესო ასოს შეყვანას ქალის საშოში. სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ძალმომრეობითი მოქმედება, თუ იგი დაკავშირებული არაა სასქესო ასოს ქალის გენიტალიაში¹ შეღწევისთან, გაუპატიურებად არ გვევლინება. მაგალითად, ფიზიკური ძალადობით სექსუალური ჟინის დაკმაყოფილება ქალთან ანალური² ან ორალური³ სექსის გზით გაუპატიურების შემადგენლობას არ გვაძლევს და იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს 138-ე მუხლით როგორც სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება⁴.

კანონმდებელი გაუპატიურების პირველ ნაწილში სქესობრივი კავშირის დაჭერის მხოლოდ სამ ხერხზე მიუთითებს: ა) ფიზიკურ

¹ გენიტალია – ლათინური სიტყვაა და სასქესო ორგანოს აღნიშნავს.

² ანალური – ფრანგული სიტყვაა და ყოთა ნაწლავთან დაკავშირებულს ნიშნავს.

³ ორალური – პირის ღრუსთან დაკავშირებულს ნიშნავს.

⁴ Комментарий к уголовному кодексу РФ. М., 1998, с. 289.

ძალადობაზე, ბ) ასეთი ძალადობის მუქარისა და გ) დაზარალებულის უმწეობაზე. აქედან გამომდინარე, ცხადია, არ შეიძლება ვილაპარაკოთ გაუპატიურებაზე იმ შემთხვევაში თუ სქესობრივი აქტის ჩატარებას ადგილი ჰქონდა მოტყუებით ან ნდობის ბოროტად გამოყენებით, მაგალითად, დაქორწინებაზე ცრუ დაპირებით. ასეთი დასკვნის საფუძველს ის იძლევა, რომ გაუპატიურების დისპოზიცია მოტყუებას, ისევე როგორც ნდობის ბოროტად გამოყენებას არ რთავს მის შემადგენლობაში.

ფიზიკური ძალადობა მდგომარეობს ცემაში, გათოკვაში, ძალდატანებით დაკავებაში, საშველად სხვა პირთა მოხმობის შესაძლებლობის წართმევაში (მაგალითად, პირში ჩვარის ჩაჩრა), ჯანმრთელობისათვის სხვადასხვა ხარისხის დაზიანების მიყენებაში და ა. შ. სხვანაირად თუ ვიტყვით, გაუპატიურების პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ფიზიკური ძალადობა მოიცავს: ცემას, ჯანმრთელობისათვის მსუბუქ ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, ასევე ზემოქმედებას ქალის შინაგან ორგანოებზე ნარკოტიკების, ტოქსიკური ან ფსიქოტროპულ ნივთიერებათა მიცემის გზით. ეს უკანასკნელი უნდა შეეაფასოთ როგორც ქალის უმწეო მდგომარეობაში ჩაგდების ხერხი, თანაც ასეთ შემთხვევებში საჭიროა ბრალდებულისათვის ორივე ნიშნის შერაცხვა: ფიზიკური ძალადობა (დაზარალებულის ორგანიზმზე ზემოქმედება მისი ნების წინააღმდეგ) რაც მიმართულია ქალის უგონო მდგომარეობაში ჩასაგდებად და გაუპატიურება, ამ მდგომარეობის ე. ი. დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით.

ფსიქიკური ძალადობა ხორციელდება დაზარალებულის დაშინებით, მისი ჯანმრთელობისათვის დაუყოვნებლივ ვნების განხორციელების დამუქრებით ან იმის მუქარით, რომ გაუსწორდება მის ქმარ-შვილს, ნათესავებს და სხვებს (მათ შორის ქალისათვის უცნობ ადამიანებსაც კი). ცხადია, დაზარალებულისათვის მუქარა აღქმულ უნდა იქნას როგორც რეალური, რადგან მხოლოდ მას შეუძლია ქალის წინააღმდეგობის დაძლევა, პარალიზება. ვინაიდან მუქარა მთლიანად მიეკუთვნება გაუპატიურების ობიექტურ მხარეს, ამდენად ეს უკანასკნელი დამატებით კვალიფიკაციას სსკ 151-ე მუხლით (ეს მუხლი მუქარას დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს) არ საჭიროებს.

ფიზიკური და ფსიქიკური ძალადობა შეიძლება გამოყენებული იყოს არა მხოლოდ დაზარალებულის, არამედ სხვა პირების მიმართაც, რომლებიც ცდილობენ ქალის დაცვას მოძალადეებისაგან (მაგალითად, როცა უხმობენ სხვა პირებს ქალის საშველად). ამ შემთხვევაში

აუცილებელია ძალადობის მიზნის დაზუსტება. თუ სხვა პირთა მიმართ გამოყენებული ორივე სახის ძალადობა მიზნად ისახავდა მხოლოდ მსხვერპლის წინააღმდეგობის დათრგუნვას (დაძლევას) და ამ გზით მის იძულებას სქესობრივი აქტის დათანხმებაზე, მაშინ ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ განსახილველი 137-ე მუხლით. ხოლო თუ სხვა პირთა მიმართ გამოყენებული ძალადობა მიზნად ისახავდა არასასურველი თვითმხილველებისა და დაზარალებულის ქომაგების ჩამოცილებას და მათზე სამაგიეროს მიზღვას, მაშინ ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის საწინააღმდეგო დანაშაულთა შესაბამისი მუხლებითაც. დასახელებულ პირთაგან კონკრეტულის მკვლელობა გამოიწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას 109-ე მუხლის „ლ“ პუნქტით (სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით). საერთოდ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ძალადობის ორივე სახე წინ უნდა უძღოდეს სქესობრივ აქტს. რაც შეეხება მიზანს, იგი უნდა მდგომარეობდეს ქალის წინააღმდეგობის დათრგუნვისა და მისი ნების საწინააღმდეგო გაუპატიურებაში.

დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით გაუპატიურებასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ქალი ამ შემთხვევაში ისეთ მდგომარეობაშია, რომ იგი არა მარტო წინააღმდეგობას ვერ უწევს მოძალადეს, არამედ უუნაროცაა შეიცნოს ვითარება თუ რა ხდება მის თავზე. დაზარალებულის უმწეობად შეიძლება მივიჩნიოთ ისეთი ავადმყოფური მდგომარეობა, როცა ადამიანი ცნობიერებას კარგავს ღრობით. მაგალითად, დიაბეტური კომა, სტენოკარდიის შეტევა, სტრესისა და მზის დაკვრის გამო გულწასულობა. ასეთი მდგომარეობის ნაირსახეობად შეიძლება მივიჩნიოთ ასევე ღრმა ძილი, ალკოჰოლური სიმთერალის ან ტოქსინებით გაბრუების მაღალი ხარისხი. ფიზიკური წინააღმდეგობის გაწევის უუნარობა შეიძლება აიხსნას მოხუცებულობით, ფიზიკური ნაკლით, ავადმყოფობით — რაც დაკავშირებულია მამოძრავებელი ფუნქციების დაკარგვასთან (დამბლა, ოსტეოქონდროზი, ართროზი მწვავე ფორმით) და ა. შ.

უმწეო მდგომარეობის ერთ-ერთ სახედ უნდა მივიჩნიოთ დაზარალებულის მცირეწლოვნებაც. ე. ი. ისეთი მდგომარეობა, როცა მას თავისი ფსიქიკური განუვითარებლობის გამო არ შეუძლია გაერკვეს იმ მოქმედებათა ხასიათსა და მნიშვნელობაში, რომელსაც მასთან ჩადის მოძალადე. თანაც ამ უკანასკნელს შეგნებული უნდა ჰქონდეს,

რომ დაზარალებული იმყოფება ასეთ უმწეო მდგომარეობაში. აქედან გამომდინარე მცირეწლოვანის გაუპატიურების დადგენისას უადგილოა იმის გამოძიება, გაუწია თუ არა მან მოძალადეს წინააღმდეგობა, უფრო მეტიც, მასთან სქესობრივი კავშირი მისივე თანხმობით მაინც გაუპატიურების შემადგენლობას ქმნის. ცხადია, ამ შემთხვევაში მოძალადე ბოროტად იყენებს მცირეწლოვანის შეუგნებლობას და სარგებლობს მისი უმწეობითაც.

იმისათვის, რომ მოძალადე მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში 137-ე მუხლით მნიშვნელობა არა აქვს თუ რა იყო უმწეო მდგომარეობის მიზეზი. მთავარი ისაა, რომ მოძალადე დაზარალებულის ასეთი მდგომარეობით სარგებლობს. იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებულმა ან მისივე თხოვნით სხვა პირმა, რომელმაც იცოდა მოძალადის განზრახვის შესახებ, დაზარალებული ჩააგდო უმწეო მდგომარეობაში რათა შემდეგ იგი ბრალდებულს გაეუპატიურებინა, მაშინ ასეთი სახის წინასწარ მოქმედებებს სამართლებრივი შეფასება უნდა მიეცეს. სახელდობრ, თუ ისინი შეიცავს დანაშაულის დამოუკიდებელ შემადგენლობას, მაშინ ბრალდებულის მოქმედება 137-ე მუხლის გარდა უნდა დაკვალიფიციროდეს სს კოდექსის იმ მუხლით, რომელიც ბრალდებულის მიერ ადრეა ჩადენილი. მაგალითად, გაუპატიურების მიზნით არასრულწლოვანი გოგოს ჩაბმა გამბარებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში, რასაც გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ შედეგად მოჰყვა არასრულწლოვანის გაუპატიურება, უნდა დაკვალიფიციროდეს 171-ე მუხლის (არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში) მე-2 ნაწილითა და 137-ე მუხლით (გაუპატიურება).

137-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ღება თვით მოქმედების ჩადენისათვის. რაც შეეხება გაუპატიურების მე-3 ნაწილის „ე“ და „ვ“ პუნქტებით გათვალისწინებულ შემადგენლობას ისინი მატერიალურია (იგულისხმება გაუპატიურება, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა, ასევე შიდის შეყრა ან ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი – ზ. წ.). გაუპატიურება დამთავრებულად ითვლება სქესობრივი აქტის დაწყების მომენტიდან, ე. ი. ამ დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საჭირო არ არის, რომ სქესობრივი აქტი დასრულებული იყოს ბიოლოგიური თვალსაზრისით (ეიაკულაცია)

ან დაზარალებულმა ქალწულობა დაკარგოს (დეფლორაცია). ამრიგად დამთავრების მომენტის განმსაზღვრელ კრიტერიუმად უნდა მივიჩნიოთ ძალადობის გამოყენებით მამაკაცის ასოს შეყვანა დაზარალებულის (ქალის) გენტალიაში. მნიშვნელობა არა აქვს ეს იქნება საშოს კარიბჭესთან (შესავალთან) თუ თვით საშოში.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მოძალადის განზრახვა სქესობრივი აქტის ჩადენაზე არ იყო მიყვანილი ბოლომდე, საჭიროა გაირკვეს ხომ არ ჰქონდა ადგილი ბრალდებულის მოქმედებაში ნებაყოფლობით ხელის აღებას გაუპატიურების ბოლომდე მიყვანაზე. გაუპატიურებაზე ნებაყოფლობით ხელის აღება შესაძლებელია მომზადებისა და დაუშთავრებელი მცდელობის სტადიებზე, ამასთან ბრალდებულს, რომელიც ნებაყოფლობით ხელს იღებს დანაშაულის ბოლომდე მიყვანაზე, შეგნებული აქვს გაუპატიურების ჩადენის შესაძლებლობა. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ნებაყოფლობით ხელის აღება შესაძლებელია ბუნებრივი ფიზიოლოგიური აქტის დაწყებამდე, ამის შემდეგ ნებაყოფლობით ხელის აღებაზე ლაპარაკი, ცხადია, შინაარსს მოკლებულია.

გაუპატიურებაზე ნებაყოფლობით ხელის აღების მოტივები შეიძლება იყოს: სიბრალული ან მსხვერპლისადმი სიძულვილი, მოსალოდნელი სასჯელის შიში, ვენერიული სენით დაავადების შიში და სხვ. ნებაყოფლობით ხელის აღების შემთხვევაში ბრალდებული სსკ 21-ე მუხლის საფუძველზე თავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან და პასუხს არ აგებს გაუპატიურების მომზადებისა ან მცდელობისათვის.

თუ მოძალადის მიერ ფაქტობრივად ჩადენილი მოქმედებები შეიცავს სხვა დანაშაულის შემადგენლობებს (ხულიგნობას, ქურდობას, გაძარცვას, ცემას, წამებას ან ქალის ჯანმრთელობისათვის დაზიანების მიყენებას), მან პასუხი უნდა აგოს ამ მოქმედებებზეც.

გაუპატიურებაზე ნებაყოფლობით ხელის აღებად არ შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევა, როცა ბრალდებულმა მართალია დასძლია დაზარალებულის ხანგრძლივი წინააღმდეგობა, მაგრამ შემდგომ ვერ შეძლო თავისი მოქმედების გაგრძელება ფიზიოლოგიური მიზეზების გამო (მაგალითად, ერექციის დაკარგვა).

იმ შემთხვევაში, როცა გაუპატიურება წყდება ბრალდებულის ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო, მისი მოქმედება სსკ 18-ე (დანაშაულის მომზადება) და 19-ე (დანაშაულის მცდელობა) მუხლების გააზრებიდან გამომდინარე უნდა განვიხილოთ როგორც დანაშაულის

მომზადება (ე. ი. დანაშაულის ჩასადენად პირობების განზრახ შექმნა) ან მცდელობა (ე. ი. დანაშაულის ჩასადენად მიმართული პირდაპირი განზრახი ქმედობა). მომზადებად უნდა ჩაითვალოს: ქალის განმარტოებულ ადგილას შეტყუება, სასმელში ნარკოტიკის ჩასხმა – რათა უგრძნობ მდგომარეობაში ჩააყენოს ქალი და ამით მიაღწიოს საწადელს, დაზარალებულისათვის ტანსაცმლის შემოხვევა, ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედების გამოყენება და სხვ. მცდელობად ითვლება მოძალადის მოქმედება, რომელიც მიმართულია სქესობრივი კავშირის ფიზიოლოგიური აქტით ჩატარებისაკენ. მაგალითად, სასქესო ასოს შეყვანის მცდელობა დაზარალებულის საშოში, რაც ვერ ხორციელდება მოძალადის ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო.

გაუპატიურების მცდელობის შესახებ საქმის გადაწყვეტის შემთხვევაში უნდა დადგინდეს: ა) მოქმედებდა თუ არა სამართალში მიცემული სქესობრივი აქტის ჩადენის მიზნით და წარმოადგენდა თუ არა მის მიერ ნახმარი ძალადობა ამ მიზნის მიღწევის საშუალებას; ბ) დამნაშავეს ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზები, რომლის გამო გაუპატიურება ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი; მხოლოდ ამ გარემოებათა არსებობისას დამნაშავეს ქმედობა შეიძლება განხილულ იქნას როგორც გაუპატიურების მცდელობა.

მოძალადე გათავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მან ნებაყოფლობით აიღო ხელი დანაშაულის ჩადენაზე (მუხლი 21-ე).

გაუპატიურების ნებაყოფლობით ხელის აღებას მომზადების სტადიაზე ადგილი ექნება იმ შემთხვევაში, თუ დამნაშავემ თვითონვე, ვისმეს ძალდაუტანებლად, მოსპო დანაშაულისათვის შემზადებული პირობები, მაგალითად, გადააქცია სასმელი, რომელშიც ნარკოტიკი შეურია; გამოუშვა ქალი ბინიდან, სადაც გაუპატიურების მიზნით ჰყავდა შეტყუებული, თანაც ისე, რომ ხელი არ უხვლია მისთვის და ა. შ. მთავარი მომენტი ამ დროს მაინც ისაა, რომ დამნაშავემ, მიუხედავად იმისა, რომ გაცნობიერებული აქვს გაუპატიურების ბოლომდე მიყვანის შესაძლებლობა, ნებაყოფლობით და საბოლოოდ აიღო ხელი მის ბოლომდე მიყვანაზე ანუ დამთავრებაზე.

განსახილველი დანაშაულის მცდელობაზე ხელის აღება გვექნება მაშინაც, როდესაც პირი უკვე შეუდგა გაუპატიურების განხორციელებას, მაგალითად, ქალი ჩააყენა უმწეო მდგომარეობაში, მაგრამ შემდეგ გადაიფიქრა და თავი დაანება დანაშაულის სისრულეში მოყვანას,

თუმცა დარწმუნებული იყო, რომ მას ობიექტური შესაძლებლობა ჰქონდა ბოლომდე მიეყვანა თავისი განზრახვა.

მოტივს რის გამოც მოძალადე ხელს იღებს გაუპატიურებაზე შეიძლება იყოს: მონანიება, მსხვერპლისადმი სიბრალული, დანაშაულის დაფარვის შესაძლებლობის უიმედობა, მკაცრი სასჯელის წინაშე შიში და სხვა. საბოლოოდ სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ გაუპატიურებაზე ნებაყოფლობით ხელის აღება არის პირის მიერ უკვე დაწყებული დანაშაულის სავესებით მიტოვება ამა თუ იმ მოტივით, ე.ი. როდესაც პირს გაცნობიერებული აქვს ფაქტობრივი შესაძლებლობა მისი დამთავრების, მაგრამ საკუთარი ნების საფუძველზე სისრულეში არ მოჰყავს იგი.

სუბიექტური მხრივ გაუპატიურება ხდება პირდაპირი განზრახვით. დანაშაულის მოტივი უფრო ხშირად სექსუალურია, ე. ი. სექსობრივი ჟინის დაკმაყოფილება ძალადობის გზით. ამასთან სასამართლო პრაქტიკისათვის ცნობილია გაუპატიურების შემთხვევები შურისძიების მოტივითაც, როდესაც ქალს არ სურდა ცოლად გაჰყოლოდა ამ დანაშაულის სუბიექტს. შესაძლოა გაუპატიურება განხორციელდეს დაქირავებული პირის მეშვეობითაც.

გაუპატიურების სუბიექტია მამრობითი სქესის შერაცხადი პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა 14 წელი.

გაუპატიურების მე-2 ნაწილი შეიცავს ორ მაკვალიფიცირებელ გარემოებას, სახელდობრ, „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულია გაუპატიურება არაერთგზის, ხოლო „ბ“ პუნქტით იმის მიერ ვისაც ადრე ჰქონდა ამ კოდექსის 138-141-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული. განსახილველ „ა“ პუნქტს მხედველობაში აქვს იგივეობითი და ერთგვაროვანი არაერთგზისობა. პირველი იმას ნიშნავს, რომ პირი, რომელმაც ადრე ჩაიდინა გაუპატიურება, რაც ემთხვევა 137-ე მუხლის პირველ ნაწილს, ახლად აღმოცენებული განზრახვის საფუძველზე, კვლავ სჩადის იგივეობით დანაშაულს (იგულისხმება გაუპატიურების შემადგენლობის ნიშნების თანდამთხვევა — ზ. წ.) თანაც მნიშვნელობა არა აქვს იყო თუ არა ბრალდებული დანაშაულის ამსრულებელი ან მასში თანამონაწილე, ან გასამართლებული პირველი გაუპატიურებისათვის ანდა წარსდგა თუ არა იგი სასამართლოს წინაშე მის მიერ ერთდროულად ჩადენილი ორი ან მეტი იგივეობითი მოქმედების გამო. მთავარია, რომ ყველა მოქმედება ჩადენილი იყოს ზანდაზმულობის ვადების ფარგლებში, ხოლო ნასამართლობა არ იყოს გაქარწყლებული. აქვე გასათვალის-

წინებულია ისიც, რომ სსკ 137-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული გაუპატიურება, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, მიეკუთვნება კერძო — საჯარო ბრალდების საქმეს, რაც იმას ნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის საქმე აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის (ქალის) განცხადების საფუძველზე. ცხადია, მისი შეუტანლობა იმის საშუალებას არ იძლევა, რომ მოძალადის (სუბიექტის) მოქმედებას მიეცეს კვალიფიკაცია როგორც არაერთგზისი. აქედან გამომდინარე თუ მოძალადეს ჩადენილი აქვს ორი ან მეტი გაუპატიურება, მაგრამ ამ ფაქტების შესახებ საჩივარი (განცხადება) შეტანილი არაა სამართალდამცავ ორგანოში, მისი მოქმედება მიუხედავად იმისა, რომ ფაქტობრივად მრავალგზისია, იურიდიულად იგი პირველად მიიჩნევა და დაკვალიფიცირდება 137-ე მუხლის პირველი ნაწილით, თუ ცხადია, არ არის სხვა მაკვალიფიცირებული ნიშნები.

ამრიგად, სსკ 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული არაერთგზისობის ნიშნით უნდა დაკვალიფიცირდეს იურიდიულად იგივეობითი ქმედობანი, რომლებიც ჩადენილია ყოველთვის ახლად აღმოცენებული განზრახვით და როცა თითოეული მათგანის (ფაქტის) შესახებ დაზარალებულის (ქალის) მიერ განცხადება შეტანილი სამართალდაცვის ორგანოში, რათა მოძალადე მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში. დასახელებული პუნქტის მიხედვით ერთგვაროვანი არაერთგზისობა იმაზე მოწმობს, რომ პირს, ვისაც ბრალი დაედო გაუპატიურებაში, ადრე ჩადენილი აქვს 138-141-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული. იგულისხმება შესაბამისად სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება (მუხლი 138-ე), სექსობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (მუხლი 139-ე), სექსობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწეველთან (მუხლი 140-ე) და გარყვნილი ქმედობა (მუხლი 141-ე).

ერთგვაროვან დანაშაულთა კვალიფიკაციის წესების შესაბამისად მათი რეალური ერთობლიობის შემთხვევაში ყოველი დასახელებული ქმედობა მოძალადეს უნდა შეერაცხოს ცალ-ცალკე. მაგალითად, ერთ შემთხვევაში ბრალდებულს შეიძლება შეერაცხოს 138-ე მუხლი და 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი, მეორე შემთხვევაში ერთგვაროვანი დანაშაულის სხვა მუხლი და გაუპატიურების დასახელებული „ა“ პუნქტი და ა. შ.

გაუპატიურების მრავალგზისობა აუცილებელია გაიმიჯნოს განგრძობადი¹ გაუპატიურებისაგან. იმ შემთხვევაში, როდესაც ძალადობა არ იყო შეწყვეტილი (მაგალითად, ჯგუფის მიერ გაუპატიურებისას) ან წყდებოდა მოკლე დროით და სქესობრივი აქტის ჩადენის გარემოებანი ზომიერად ბრალდებულთა ერთიან განზრახვას სქესობრივი აქტების განმეორებით ჩადენაზე, მაშინ ასეთი ქმედობა არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ არაერთგზისობის ნიშნით დაკვალიფიცირდეს გაუპატიურება.¹ ამ შემთხვევაში სახეზეა 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტი (გაუპატიურება ჯგუფურად).

დაზარალებულის მოტაცება ან მისი ძალადობითი დაკავება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში (მაგალითად ერთი დღე-ღამე) და მის მიმართ რამოდენიმე სქესობრივი აქტის განხორციელება მისი ნების საწინააღმდეგოდ, უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესი, სახელდობრ 143-ე მუხლითა (თავისუფლების უკანონო აღკვეთა) და 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით (გაუპატიურება არაერთგზის).

ძალადობით სქესობრივი კავშირი ორი ან მეტი დაზარალებულის მიმართ თუნდაც უმნიშვნელო დროის განმავლობაში კვალიფიცირდება არაერთგზისობის ნიშნით (137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი).

გაუპატიურება არ შეიძლება მიჩნეულ იქნას არაერთგზისად, თუ ბრალდებულს ნასამართლობა ადრე ჩადენილი გაუპატიურებისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებულია სსკ 79-ე მუხლის (ნასამართლობა) შესაბამისად, ან ამნისტიის (მუხლი 77-ე) ან შეწყალების (მუხლი 78-ე) წესით, ანდა თუ მეორე გაუპატიურების ჩადენისას გავიდა სისხლის სამართლის დევნის ხანდაზმულობის ვადები ან გამამტყუნებელი განაჩენის აღსრულების ვადები (71-ე და 76-ე მუხლები).

გაუპატიურება არ გვეკლინება არაერთგზისად თუ ადრე ჩადენილი გაუპატიურებისათვის მოძალადე არ იყო მიცემული სისხლის სამართლის პასუხისგებაში დაზარალებულის საჩივრის არარსებობის გამო, ე. ი. ქალს თუ არ ჰქონდა შეტანილი განცხადება მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით. მაგრამ პასუხისმგებლობა 137-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით შესაძლებელია, თუ დაზარალებული,

¹ განგრძობადია დანაშაული, რომელიც მოიცავს ერთიანი მიზნითა და საერთო განზრახვით ჩადენილ ორ ან მეტ ქმედობას. იგი დამთავრებულად ითვლება უკანასკნელ ქმედობის ჩადენის მომენტიდან.

მეორე გაუპატიურების ფაქტის გამოძიების დროს, წერილობითი განცხადების საფუძველზე მოითხოვს იმავე მოძალადის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას პირველი გაუპატიურებისათვის.

„ორი ან მეტი გაუპატიურების ჩადენისას, რომლისთვისაც პასუხისმგებლობა გათვალისწინებულია 137-ე მუხლის სხვადასხვა ნაწილით, აგრეთვე ერთ შემთხვევაში გაუპატიურების ჩადენის მცდელობისას ან ამ დანაშაულში თანამონაწილეობისას, ხოლო მეორე შემთხვევაში – დამთავრებული გაუპატიურებისას, ბრალდებულის მოქმედება თითოეული მითითებული დანაშაულისათვის უნდა დაკვალიფიცირდეს დამოუკიდებლად“¹.

დასასრულ, დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გაუპატიურების არაერთგზისობა მოიცავს მოძალადის მიერ ამ დანაშაულის ჩადენას განმეორებით, ასევე იმ დანაშაულის ჩადენას რასაც ითვალისწინებს 138-141-ე მუხლები. მოძალადედ ამ შემთხვევაში გვევლინება როგორც ნასამართლევი, ასევე აღნიშნულ დანაშაულთათვის არანასამართლევი პირი (თანაც თუ მისი ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული არაა). ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს, გამოდიოდა თუ არა ბრალდებული ერთ შემთხვევაში დანაშაულის ამსრულებლად თუ იყო თანამონაწილე, ჩაიდინა დამთავრებული თუ დაუმთავრებელი (მომზადება, მცდელობა) დანაშაული.

სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტი ითვალისწინებს გაუპატიურებას ჯგუფურად. ჯგუფური დანაშაულის შესახებ საუბარია სსკ 32-ე მუხლში, რომლის თანახმადაც: დანაშაული პირთა ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, როდესაც მის განხორციელებაში წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი პირი; ხოლო დანაშაული პირთა ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, როდესაც მასში მონაწილენი თავიდანვე შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად; დაბოლოს, ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა დანაშაული ჩადენილი, როდესაც იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ ერთი ან რამოდენიმე დანაშაულის ჩასადენად. გაუპატიურებასთან დამოკიდებულებაში ამ ჯგუფებს გააჩნია გარკვეული თავისებურებანი რომელზედაც საჭიროა შევჩერდეთ.

¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 295.

პირთა ჯგუფის მიერ გაუპატიურებად ითვლება ისეთი შემთხვევა, როდესაც დაზარალებულის (ქალის) მიმართ პირები მოქმედებენ შეთანხმებულად. ამასთან იმ პირთა მოქმედება, რომლებსაც პირადად არ ჩაუდენიათ ძალადობითი სქესობრივი აქტი, მაგრამ დაზარალებულის მიმართ ძალადობის გამოყენებით ხელს უწყობდნენ ამსრულებელს სქესობრივი აქტის განხორციელებაში, უნდა დაკვალიფიციროს როგორც თანამსრულებლობა ჯგუფურ გაუპატიურებაში. პირთა ჯგუფში თანამსრულებლად შეიძლება იყოს ქალებიც. სპეციალურ ლიტერატურაში ამასთან დაკავშირებით გამოთქმულია ისეთი თვალსაზრისი, რომლის თანახმადაც ქალები გაუპატიურებაში შეიძლება მონაწილეობდნენ მხოლოდ როგორც ორგანიზატორები, წამქეზებლები და დამხმარეები, რამდენადაც ქალს ბიოლოგიურად არ შეუძლია დაზარალებულთან მოახდინოს (ჩაიდინოს) სქესობრივი აქტი. იგივე შეიძლება ითქვას იპოტენტ — მამაკაცებზე!

იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი ქალის გაუპატიურებაში მონაწილეობს რამოდენიმე პირი და თუ ისინი ერთმანეთს დახმარებას არ უწყვენ, მათ არ შეიძლება პასუხი აგონ პირთა ჯგუფის მიერ ჩადენილი გაუპატიურებისათვის. თითოეული მათგანის მოქმედება უნდა დაკვალიფიციროს 137-ე მუხლის პირველი ნაწილით (ცხადია, თუ არაა სხვა დამამძიმებელი გარემოებანი).

თუ მოძალადეთა ჯგუფში ყველა არ გვევლინება დანაშაულის სუბიექტად ასაკის გამო (14 წელი), მაშინ იმ პირთა მოქმედება, რომლებმაც მიაღწიეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს, უნდა დაკვალიფიციროს როგორც გაუპატიურება ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ.

ჯგუფური გაუპატიურება დამთავრებულად ითვლება მოძალადეთა ჯგუფიდან ერთ-ერთი პირველთაგანის მიერ სქესობრივი აქტის დაწყების მომენტიდან. თუ დანაშაულის რომელიმე სუბიექტმა ვერ შეძლო სქესობრივი აქტის ჩადენა (დასრულება) ფიზიოლოგიური მიზეზით, ან საერთოდ ვერ მოასწრო სქესობრივი აქტი, თუმცა კი მონაწილეობდა ჯგუფის წევრების შეთანხმებულ მოქმედებაში, ასეთ

1 იხ. Куришов Б. А. Основы научной Квалификации преступлений. М., 1976, с. 114; Ткаченко В. И. Преступления против личности. М., 1981, с. 44-45; Дьяченко А. П. Уголовно-правовая охрана граждан в сфере сексуальных отношений. М., 1995, с. 27-28; ზურაბ გოთუა. პასუხისმგებლობა გაუპატიურებისათვის. თბ., 1994, გვ. 55-68.

შემთხვევაში მათი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც დამთავრებული დანაშაული ჩადენილი პირთა ჯგუფის მიერ.

იმ პირთა მოქმედებანი, რომლებმაც მოახდინეს დანაშაულის ორგანიზაცია და ხელი შეუწვევს მოძალადეს ქალის მიყვანაში ან იდგნენ საგუშაგოზე ძალადობის დროს და ა. შ. უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც გაუპატიურებაში თანამონაწილეობა.

იმ შემთხვევაში როცა გაუპატიურება ჩადენილია ორი პირის მიერ და აქედან ერთი არ შეიძლება მიცემულ იქნას სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მცირეწლოვნობისა და შეურაცხადობის გამო, მაშინ ამსრულებლის მოქმედება, რომელიც ექვემდებარება სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას, უნდა დაკვალიფიცირდეს სს კოდექსის 137-ე მუხლის პირველი ნაწილით (ცხადია, თუ არ არის სხვა დამამძიმებელი გარემოებანი)¹.

137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტის თანახმად დამამძიმებელ გარემოებად გვევლინება გაუპატიურება: დამნაშაისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალისა და არასრულწლოვნისა. ეს უკანასკნელი ხელყოფს 7-დან 18 წლამდე გოგოს სქესობრივ ხელშეუხებლობას, სქესობრივი ურთიერთობის ნორმალურ ფიზიკურ განვითარებასა და ზნეობრივ ფორმირებას. დასახელებულ ფასეულობათა გაძლიერებული დაცვის საჭიროებამ აიძულა კანონმდებელი უფრო მკაცრად დასაჯოს ამგვარი ხელყოფა. ამასთან, სუბიექტური შერაცხვის პრინციპიდან გამომდინარე, კანონი ყურადღებას ამახვილებს სწორედ არასრულწლოვანის გაუპატიურებაში მოძალადის ბრალის მტკიცების აუცილებლობაზე. ტერმინი „წინასწარი შეცნობით“ იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებულმა დანამდვილებით იცოდა დაზარალებულის ასაკი. მნიშვნელობა არა აქვს დაზარალებულმა მიაღწია თუ არა სქესობრივ სიმწიფეს, ე.ი. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ისეთ ობიექტურ ნიშანს როგორიცაა დაზარალებულის ასაკი. იმისათვის, რომ დამნაშავემ პასუხი აგოს არასრულწლოვანის გაუპატიურებისათვის, აუცილებელია მას წინასწარ შეცნობილი ჰქონდეს, რომ ძალადობას ხმარობს არასრულწლოვანის მიმართ. აქედან გამომდინარე მოძველებულად უნდა მივიჩნიოთ შემდეგი ხასიათის გამოთქმა: „არასრულწლოვანის გაუპატიურებისათვის აუცილებელია დამნაშავემ

1 იხ. Дьяченко А. П. Уголовно-правовая охрана граждан в сфере сексуальных отношений. М., 1995, с. 28.

იცოდეს ან უშვებდეს ან ჰქონდეს ვალდებულება და შესაძლებლობა გაითვალისწინოს, რომ ის ძალადობას ხმარობს არასრულწლოვანის მიმართ“. ამჟამად ახალ კოდექსში კანონმდებელი ხაზს უსვამს წინასწარ შეცნობას როგორც 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტის დამამძიმებელ გარემოებას. წინასწარი შეცნობა გულისხმობს მხოლოდ პირდაპირ განზრახვას. 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი პირდაპირ არ მოითხოვდა ბრალდებულის მხრიდან დაზარალებულის ასაკის „წინასწარ შეცნობას“, ე. ი. უეჭველად (უტყუარად) ცოდნას. გამოძიებამ და სასამართლომ, არკვევენ რა ბრალდებულის სუბიექტურ დამოკიდებულებას დაზარალებულის (გოგოს) ასაკის ცოდნისადმი, უნდა გაითვალისწინონ ბრალდებულის ჩვენებები და გადაამოწმონ მათი შესაბამისობა საქმის ყველა კონკრეტული გარემოების მიმართ. აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას დაზარალებულის ფიზიკური მონაცემები, მისი ყოფაქცევა ბრალდებულთან ურთიერთობის მომენტში, მის მიერ მოძალადეზე ასაკის შეტყობინება და სხვ.

იმ შემთხვევაში თუ ბრალდებული კეთილსინდისიერად ცდებოდა დაზარალებულის ფაქტობრივ ასაკში, ასეთ დროს დაზარალებულის არასრულწლოვნება არ შეიძლება გამოდგეს იმის საფუძველად, რომ ბრალდებულის მოქმედება დაკვალიფიცირდეს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით.

იმ შემთხვევაში, როცა 15 წლის არასრულწლოვანის გაუპატიურების შემდეგ ადგილი აქვს სქესობრივ აქტებს მისივე თანხმობით, ეს გარემოება არ გამოირიცხავს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით მოძალადის პასუხისმგებლობას და მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, კერძოდ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტითა და 140-ე მუხლით (სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან).

არასრულწლოვნის გაუპატიურება შეიძლება დაკავშირებული იყოს მის ჩაბმასთან გამაბრუებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში. ასეთ შემთხვევაში ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა მარტო 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით, არამედ 171 მუხლის მე-2 ნაწილითაც.

განსახილველი მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტის ძალით განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია გაუპატიურება

ჩადენილი დაზარალებულის ან სხვა პირთა მიმართ განსაკუთრებული სისასტიკით. ასეთი მაკვალიფიცირებელი ნიშნის შეტანა 137-ე მუხლში სავსებით გამართლებულია, რადგან იგი სამართლებრივ რეაგირებას გამოახატავს იმ სექსუალური მანიაკების მისამართით, რომლებიც გაუპატიურებისას მიმართავენ ულმობელ, სადისტურ მოქმედებებს როგორც უშუალოდ მსხვერპლის, ასევე სხვა პირთა მიმართ.

განსაკუთრებული სისასტიკე სამართლებრივი ცნებაა და იგი ახასიათებს დანაშაულის ჩადენის იმ ხერხს, რომელიც მოძალადემ აირჩია გაუპატიურებისას. განსაკუთრებული სისასტიკის ნიშნების დადგენა გამოძიებისა და სასამართლოს კომპეტენციაა, რომლებიც უნდა ხელმძღვანელობდნენ ცივილიზებულ საზოგადოებაში საყოველთაოდ მიღებული მორალის ნორმების საფუძველზე. სასამართლოს დასკვნა, მოძალადის მოქმედებაში განსაკუთრებული სისასტიკის ნიშნების არსებობის შესახებ, უნდა ემყარებოდეს დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშნებს, მაგრამ მთავარი ყურადღება მაინც უნდა მიექცეს ხელყოფის არჩეული ხერხისადმი მოძალადის სუბიექტური დამოკიდებულების ანალიზს. 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტის შერაცხვა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა პირს შეგნებული ჰქონდა, რომ მოქმედება განსაკუთრებული სისასტიკით და თანაც სურდა ასეთი სისასტიკით ჩაედინა გაუპატიურება. განსაკუთრებული სისასტიკის მოტივები შეიძლება სხვადასხვა იყოს, კერძოდ, ის შეიძლება იყოს სუბიექტის ანომალური ფსიქოლოგიური თვისებების გამოვლენა (მაგალითად, საღიზმის); არასრულფასოვნების კომპლექსის შედეგი, რომელიც განვითარდა იმპოტენციის ან სექსუალური სისუსტის შედეგად; აგრეთვე შურისძიების გრძნობა დაზარალებულის მიმართ, რომელმაც უარყო მისი სექსუალური ჟინის დაკმაყოფილება და სხვ.

განსაკუთრებული სისასტიკის გამოვლენა შესაძლებელია როგორც დაზარალებულის, ასევე სხვა პირების მიმართაც. ამ კატეგორიის პირთა საერთო გამაერთიანებელ ნიშნად გვევლინება მოძალადის მიზანი, რომ გაუპატიურება ჩაიდინოს განსაკუთრებული სისასტიკით. ამ მიზნიდან გამომდინარე, დაზარალებულის მიმართ განსაკუთრებული სისასტიკე შეიძლება გამოვლინდეს გაუპატიურების დაწყებამდე ან გაუპატიურების მომენტში. თუ განსაკუთრებული სისასტიკე გამოვლენილია გაუპატიურების შემდეგ იგი მოითხოვს დამოუკიდებელ

სამართლებრივ შეფასებას, სახელდობრ, როგორც ხელყოფას დაზარალებულის სიცოცხლეზე, ჯანმრთელობასა და ღირსებაზე. ობიექტურად განსაკუთრებული სისასტიკე შეიძლება გამოვლინდეს წამებაში, ტანჯვაში, გაქირავებაში, ბოროტად დაცინვაში, აბუჩად აგდებასა და სხვ. განსაკუთრებული სისასტიკე ასევე შეიძლება გამოიხატოს ახლობელთა თანდასწრებით (მამა, დედა, ქმარი, საქმრო, და, მძა და ა.შ.) ქალის გაუპატიურებაში. ამ დროს ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ თავისი მოქმედებით იგი განსაკუთრებულ ფსიქიკურ ტანჯვას აყენებს მათ. ეს უკანასკნელნი კი მოკლებულნი არიან იმის ფიზიკურ შესაძლებლობას, რომ დაეხმარონ ქალს. განსახილველ პუნქტში მოხსენიებული გაუპატიურება განსაკუთრებული სისასტიკით „სხვა პირის“ მიმართ თავისებურ ინტერპრეტაციას საჭიროებს. სახელდობრ, იგი შეიძლება გამოვლინდეს იმავე მოქმედებებში, რასაც ადგილი აქვს დაზარალებულის მიმართ; რომ იგი მიმართულია სხვა პირებზე წინააღმდეგობის დათრგუნვისა და მათზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედების მოხდენის მიზნით; რომ „სხვა პირის“ ცნება ეხება არა მარტო დაზარალებულის ნათესავებსა და ახლობლებს, არამედ საკუთრივ „სხვა პირებსაც“, რომელთა აბუჩად აგდებისაგან, წამებისაგან და ა.შ., დახსნა შეუძლია მხოლოდ ქალს თუ იგი დათანხმდება მოძალადეს სქესობრივ აქტზე (მაგალითად, წამებითა და წაბილწვით გაუპატიურებისაგან რომ დაიხსნას ქალმა სხვისი მცირეწლოვანი გოგონა იგი თანხმდება მოძალადის ნებას, ე. ი. მსხვერპლად მიაქვს ანუ სწირავს თავის სქესობრივ თავისუფლებას.

მოძალადის განსაკუთრებული სისასტიკე იმ პირთა მიმართ, რომლებიც ცდილობდნენ გაუპატიურებაში მისთვის ხელის შეშლას, განიხილება როგორც ამ პირთა სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დამოუკიდებელი სახის ხელყოფა და შეიძლება მოიცვას ისეთი მუხლები, როგორიცაა: 117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ან 118-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება), ან 120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება), ან 126-ე მუხლი (წამება) და სხვ.

სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტით განსაკუთრებულ მაკვალიფიცირებელ გარემოებად გათვალისწინებულია გაუპატიურება: სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. ეს უკანასკნელი უნდა გავიგოთ, როცა ასეთ მოქმედებას სჩადის სპეციალური სუბიექტი, რომელიც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში,

დაწესებულებაში ან საწარმოში (იგულისხმება არასამთავრობო) ასრულებს მოვალეობებს, რაც დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების აქტების, ანუ განმკარგულებელი, ორგანიზაციულ-სამეურნეო, ადმინისტრაციული ან სხვა ამგვარი ფუნქციების განხორციელებასთან. ასეთი სუბიექტი სჩადის რა გაუპატიურებას, ამით ხელყოფს ქალის სქესობრივ თავისუფლებასა და ხელშეუხებლობას. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით გაუპატიურება, სამსახურებრივი საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, სხვადასხვაგვარ სიტუაციებს მოიცავს და დაზარალებულებიც სხვადასხვა ასაკისა და საქმიანობის პირებად გვევლინებიან. ასე მაგალითად, განსახილველი პუნქტის მიხედვით გათვალისწინებული სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება შეიძლება გამოიხატოს წინასწარი პატიმრობის ან თავისუფლების აღკვეთის აღვილას მყოფი პატიმარი ქალის ან მასთან სანახავად მისული ახლობელი ქალის გაუპატიურებაში. ცხადია, ამ შემთხვევაში სქესობრივი აქტის დაჭერა ხდება ფიზიკური ძალადობით, ასეთი ძალადობის მუქარით ან ქალის უმწეო მდგომარეობის გამოყენებით. თუ დასახელებულ ადგილებში თანამდებობის პირები ქალებთან სქესობრივ კავშირს ამყარებენ სხვადასხვა შეპირებების გზითა და მოტყუების საფუძველზე, მაშინ გაუპატიურების შემადგენლობა საერთოდ არ გვექნება.

გაუპატიურება, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა (137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ე“ პუნქტი). ესეც მიეკუთვნება განსახილველი დანაშაულის (გაუპატიურების) განსაკუთრებით კვალიფიციურ გარემოებათა რიცხვს. დანაშაულის ეს შემადგენლობა მატერიალურია. მისი შერაცხვისათვის აუცილებელია დადგინდეს, რომ სიცოცხლის მოსპობა შედეგია ქალთან ძალადობით სქესობრივი კავშირის განხორციელების, ე. ი. გაუპატიურებასა და დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობას შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი. ამ უკანასკნელის არარსებობის შემთხვევაში ქმედობა არ შეიძლება განვიხილოთ გაუპატიურების განსაკუთრებით კვალიფიციურ გარემოებად.

იმ შემთხვევაში როდესაც გაუპატიურებას შედეგად მოჰყვება გაუფრთხილებლობით ქალის სიცოცხლის მოსპობა, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ე“ პუნქტით და დამატებითი კვალიფიკაცია სსკ 116-ე მუხლით (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით) საჭირო არაა. სიცოცხლის მოსპობა ამ შემთხვევაში ის გარემოებაა, რომელიც ამძიმებს და კვალიფიციურს ხდის გაუპატიურებას.

პირის მოქმედება, რომელიც განზრახ მკვლელობას სჩადის გაუპატიურებასთან დაკავშირებით უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 108-ე მუხლითა (განზრახ მკვლელობა) და 137-ე მუხლის შესაბამისი ნაწილით (ან შესაბამისი ნაწილითა და პუნქტით – ზ. წ.).

თუ ორსული ქალის მკვლელობა ჩადენილია ძალადობითი სქესობრივი აქტის დამთავრების შემდეგ ან მასზე მცდელობისას იმ მიზნით, რომ დაფარულ იქნას ჩადენილი დანაშაული ან თუ იგი ჩადენილია შურისძიების მოტივით იმ წინააღმდეგობის გაწევის საპასუხოდ, რასაც დაზარალებული ავლენდა მოძალადის წინააღმდეგ გაუპატიურებისას, ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, კერძოდ, 109-ე მუხლის „ბ“ პუნქტითა და 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით. ასეთსავე აზრს ვხვდებით რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაშიც.¹

საბოლოოდ, საანალიზო შემადგენლობის მიმართ საჭიროა ზავგასმით აღვნიშნოთ, რომ ბრალდებულის მოქმედება, რომელმაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა კლინდება როგორც თვითიმედოვნების ფორმაში (ქარაფშეტულობაში), ასევე დაუდევრობაში. სასამართლო პრაქტიკის მონაცემებზე დაყრდნობით (დამოწმებით) შეიძლება ითქვას, რომ უფრო სშირია დანაშაულებრივი დაუდევრობა, ე. ი. როცა მოძალადე არ ითვალისწინებდა სიცოცხლის მოსპობის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა შეეძლო და უნდა გაეთვალისწინებინა იგი. დანაშაულებრივი დაუდევრობის ობიექტური კრიტერიუმი – უნდა გაეთვალისწინებინა – გამომდინარეობს თვითონ სუბიექტის დანაშაულებრივი ქცევიდან. სუბიექტური კრიტერიუმი – გათვალისწინების შესაძლებლობა – დამოკიდებულია მოძალადის პიროვნების დახასიათებაზე: შერაცხადობაზე, გაუპატიურებისა და გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობისათვის პასუხისმგებლობის ასაკის მიღწევაზე, ფსიქიკური განვითარების დონეზე, მის მდგომარეობაზე დანაშაულის ჩადენის მომენტში. გარდა ამისა გასათვალისწინებელია დაზარალებული ქალის ასაკი (მცირეწლოვანება, არასრულწლოვანება, სრულწლოვანება, მოხუცებულობა), მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა (მაგალითად, გულის დაავადება, ეპილეფსია და ა. შ.) – რაც ბრალდებულისათვის ცნობილი იყო, გაუპატიურების ხერხები, ძალადობის ინტენსიურობა და განსაკუთრებული აგრესიულობა.

¹ იხ. Практика Верховного Суда Российской Федерации по уголовным делам за 1992-1994 гг. М., 1995, с. 24, 38.

137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ე“ პუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის (გაუპატიურება რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა) შერაცხვისათვის აუცილებელია, რომ გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას ადგილი ჰქონდეს გაუპატიურების მიზნით განხორციელებული ძალადობითი სქესობრივი აქტის დროს.

თუ გაუპატიურებასა და დაზარალებულის გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას შორის არ არსებობს მიზეზობრივი კავშირი, მაშინ დასახელებული მაკვალიფიცირებელი ნიშანი მოძალადეს არ შეერაცხება და მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მხოლოდ 116-ე მუხლით (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით).

გაუპატიურება: რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულისათვის შიდსის შეყრა, მისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი (სსკ 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი). აქ შიდსზე საუბარს არ ვახდენთ, რადგან მასზე დაწვრილებით ვისაუბრეთ 131-ე მუხლის (შიდსის შეყრა) იურიდიული ანალიზისას. აქ აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ თუ გაუპატიურებამ გამოიწვია გაუფრთხილებლობით ქალისათვის შიდსის შეყრა, ასეთი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტით.

რაც შეეხება ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანების გაუფრთხილებლობით მიყენებას, მას დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს 124-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, რაც შეეხება 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტს, ესეც ითვალისწინებს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ აქ ხაზი გაესმის ქალის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას გაუპატიურების პროცესში.

გაუპატიურებასა და გაუფრთხილებლობით ქალის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი. ასეთი კავშირის არარსებობის ან დაუდგენლობის შემთხვევაში მოძალადის მოქმედება დაკვალიფიცირდება როგორც გაუპატიურება (დასახელებული განსაკუთრებით მაკვალიფიცირებელი ნიშნის „ვ“ პუნქტის გარეშე).

შედეგები, რომელიც მიეკუთვნება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას შეიძლება გახდეს იმის წინაპირობა, რომ მოძალადეს გაუპატიურებისას შეერაცხო 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი. ცხადია, ამ

დროს გასათვალისწინებელია ის ძირითადი (აუცილებელი) პირობა, რომ ბრალდებულის დამოკიდებულება იმ შედეგებისადმი რაც მითითებულია 117-ე მუხლში (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება), უნდა გამოიხატოს ბრალის გაუფრთხილებელ ფორმაში. სხვანაირად თუ ვიტყვით, 117-ე მუხლში ჩამოთვლილი ისეთი შედეგები, როგორიცაა: მხედველობის, სმენის, მეტყველების, ანდა რომელიმე ორგანოს ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, სულიერი ავადმყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი დამახინჯება, საერთო შრომისუნარიანობის მყარი დაკარგვა სულ ცოტა ერთი მესამედისა და პროფესიული შრომისუნარიანობის სრული დაკარგვა, – ყველა შემთხვევაში დაკვალიფიცირდება 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტით თუ რომელიმე მათგანი მოძალადემ ქალის მიმართ განახორციელა მხოლოდ გაუფრთხილებლობით.

რაც შეეხება გაუპატიურებას, რასაც გაუფრთხილებლობით მოჰყვა „სხვა მძიმე შედეგი“, ამათ (მძიმე შედეგებს) მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც შესული არაა 117-ე მუხლის პირველი ნაწილის ჩამონათვალში. მათი მიკუთვნების შესაძლებლობა განსაკუთრებით მაკვალიფიცირებელი ნიშნისადმი სასამართლოს პრეროგატივაა, რომელიც, თავის მხრივ, უნდა ემყარებოდეს სისხლის სამართლის საქმის კონკრეტულ გარემოებათა ყოველმხრივ შესწავლას. „სხვა მძიმე შედეგის“ დადგენისას, სასამართლოს მიერ ყოველთვის აუცილებლად გასათვალისწინებელია და მხედველობაშია მისაღები შემდეგი გარემოებანი: ა) სხვა მძიმე შედეგი დგება გაუპატიურების ან მისი მცდელობის დროს; ბ) მოძალადის მოქმედებანი მიზეზობრივ კავშირშია სხვა მძიმე შედეგთან და გ) მოძალადის მხრივ ადგილი აქვს ბრალეულ მოქმედებას.

„სხვა მძიმე შედეგი“ შეიძლება გამოწვეული იყოს როგორც ბრალდებულის (მოძალადის), ასევე დაზარალებულის (ქალის) მოქმედებით. ქალის მიერ საკუთარი თავისადმი ვნების (დაზიანების) მიყენება, რაც დაკავშირებულია გაუპატიურებასთან, შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც სქესობრივი აქტის დაწყებამდე (რათა თავი დააღწიოს ასეთ მოქმედებას), ასევე სქესობრივი აქტის შემდეგ (როგორც რეაქცია მომხდარ ფაქტზე). გაუპატიურებასთან დაკავშირებულ „სხვა მძიმე შედეგებს“ სასამართლო პრაქტიკა მიაკუთვნებს დაზარალებულის (ქალის) თვითმკვლელობაზე ან თვითმკვლელობის ცდამდე მიყვანას. ასეთი შედეგი კი მოძალადეს შეიძლება შეერაცხოს მხოლოდ

არაპირდაპირი განზრახვის ან გაუფრთხილებელი ბრალის დადგენის შემთხვევაში. თუ ბრალდებული არ ითვალისწინებდა დაზარალებულის ქცევის ასეთ ვარიანტს, არც უნდა გაეთვალისწინებინა და არც შეეძლო ასეთის გათვალისწინება – მაშინ პასუხისმგებლობა გაუპატიურებისათვის მძიმე შედეგის დადგომით გამოირიცხულია და მოძალადემ პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ გაუპატიურებისათვის.

გაუპატიურებული ქალის ნათესაების თვითმკვლელობა, რომლებმაც შეიტყვეს მომხდარის შესახებ, ასევე არ შეიძლება შეერაცხოს მოძალადეს, რადგან ეს შორეული შედეგები გაუპატიურების ობიექტური მხარის ფარგლებს სცილდება და, ცხადია, მას არ შეეძლო ყოველივე ეს შეგნებული და გათვალისწინებული ჰქონოდა. ასეთ შემთხვევაში ბრალდებულს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მართო გაუპატიურებისათვის. იმ შემთხვევაში, როცა გაუპატიურებულის ნათესავები ან სხვა პირები თვითმკვლელობას ან ასეთის მცდელობას სჩადიან თვით ქალის გაუპატიურების პროცესში (რომლის თვითმხილველებიც ისინი იყვნენ), მაშინ მოძალადის მოქმედება იმსახურებს კვალიფიკაციას 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტით, სახელდობრ, გაუპატიურება, რასაც შედეგად მოჰყვა სხვა მძიმე შედეგი. თანაც აუცილებლად გასათვალისწინებელია, რომ ბრალდებული დაზარალებულის ნათესავებიდან ან სხვა პირებიდან თავის მოკვლის (ან თავის მოკვლის მცდელობის) შესაძლებლობას ითვალისწინებს.

ამრიგად, 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი (გაუპატიურება, რასაც შედეგად მოჰყვა სხვა მძიმე შედეგი) გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როცა თვით დაზარალებული (ქალი), რომელიც ცდილობდა ნებისმიერი ხერხით თავი დაედოქა მოძალადისაგან, თავის თავს აყენებს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას ან, უფრო მეტიც, იკლავს თავს (მაგალითად, ხტება მაღალი შენობის ფანჯრიდან). გაუპატიურებისას, „სხვა მძიმე შედეგებს“ აუცილებელია მიეკუთვნოს 118-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანების ყოველი ის სახე, რაც სახიფათო არ არის სიცოცხლისათვის, მაგრამ დაკავშირებულია ჯანმრთელობის ხანგრძლივ მოშლასთან ან საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, ერთ მესამედზე ნაკლებად დაკარგვასთან. მძიმე შედეგს უნდა მიეკუთვნოს ასევე დაზარალებულის დაორსულება იმ შემთხვევაში, როცა ამ უკანასკნელს მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე მშობიარობა და აბორტის გაკეთება ეკრძალება.

ყველა მძიმე შედეგს, რომელიც დგება გაუპატიურების ან მისი მცდელობისას, მთლიანად მოიცავს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი და იგი დამატებით კვალიფიკაციას ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულთა თავიდან (თავი XX-ე) არ საჭიროებს. იმ შემთხვევაში, როცა მოძალადემ ქალს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება გაუპატიურების შემდეგ განზრახ მიაყენა, მაგალითად, შურისძიების მოტივით გაუპატიურებისას გამოვლენილი წინააღმდეგობის გამო ან მსხვერპლის დაშინების მიზნით, რომ არსად თქვას მომხდარის შესახებ – ქმედობა უნდა დაკვალიფიციკრდეს 137-ე მუხლითა (გაუპატიურება) და 117-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება). ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც ასეთმა განზრახ მიყენებულმა მძიმე დაზიანებამ გამოიწვია გაუფრთხილებლობით დაზარალებულის (ქალის) სიკვდილი, ბრალდებულის მოქმედება უნდა დაკვალიფიციკრდეს 137-ე მუხლის (გაუპატიურების) გარდა 119-ე მუხლით (ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით), რომლის დისპოზიციაც ითვალისწინებს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებას რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა.

დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ჩადენილი გაუპატიურებამდე, მის პროცესში ან შემდეგ წარმოადგენს დამოუკიდებელ დანაშაულს, რომელიც არ შედის „სხვა მძიმე შედეგის“ ცნებაში (137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტი) და საჭიროებს დამოუკიდებელ კვალიფიკაციას. ამასთან 137-ე მუხლი (გაუპატიურება) შეეარაცება ნებისმიერ ნაწილს, პუნქტს (გაუპატიურების კონკრეტული გარემოებების შესაბამისად), გარდა 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტისა. გამონაკლისს ამ წესიდან წარმოადგენს მკვლელობის მცდელობა გაუპატიურების პროცესში. თუ ასეთ დროს მკვლელობის მცდელობამ გამოიწვია შედეგი, რომელიც შედის „სხვა მძიმე შედეგის“ ცნებაში, ქმედობა საჭიროა დაკვალიფიციკრდეს 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტითა და 108 მუხლით (განზრახი მკვლელობა), ცხადია, მე-19 მუხლზე მითითებით (მკვლელობის მცდელობა).

იმ შემთხვევაში თუ დაზარალებულის სიკვდილი დგება არა გაუპატიურების პროცესში, არამედ განსაცდელში მიტოვების შედეგად, ასეთ დროს ქმედობა უნდა დაკვალიფიციკრდეს 137-ე მუხლის (გაუპატიურება) პირველი ნაწილითა და 128-ე მუხლით (განსაცდელში მიტოვება).

იმ შემთხვევაში, როცა ჩადენილია გაუპატიურება და მეორე გაუპატიურების მცდელობა ან ორი გაუპატიურება, რომლებიც

გათვალისწინებულია 137-ე მუხლის სხვადასხვა ნაწილითა ან პუნქტით, ყოველი დანაშაული საჭიროებს დამოუკიდებელ კვალიფიკაციას.

იმ შემთხვევაში, როცა მოძალადე მიმართავს ქალის მკვლელობას მის გვაბთან სქესობრივი აქტის დამყარების მიზნით, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 108-ე მუხლით (განზრახი მკვლელობა). ამ შემთხვევაში მოძალადეზე 137-ე მუხლის შერაცხვა დაუშვებელია. რადგან არ არსებობს გაუპატიურების ობიექტი (დაზარალებულის სქესობრივი ხელშეუხებლობა ან სქესობრივი თავისუფლება) და თვით გაუპატიურების ფაქტი.

მოძალადის მიერ იმ პირის მკვლელობა, რომელიც ცდილობს მას ხელი შეუშალოს გაუპატიურების განხორციელებაში უნდა დაკვალიფიცირდეს 108-ე მუხლითა (როგორც განზრახი მკვლელობა) და გაუპატიურების მცდელობით (137-ე მუხლი მე-19 მუხლზე მითითებით). დასახელებული სახის შემთხვევაში დაზარალებულს, როგორც წესი, ამოძრავებს საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულება (მოძალადის მსხვერპლისათვის დახმარების აღმოჩენა, აუცილებელი მოგერიების განხორციელება და ა. შ.).

დაბოლოს, 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გაუპატიურების განსაკუთრებით მაკვალიფიცირებელ გარემოებად მიჩნეულია გაუპატიურება იმისა ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი¹. ამ ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია 14 წლის ასაკს მიუღწეველი გოგოს სქესობრივი ხელშეუხებლობა, ნორმალური ფიზიკური და სქესობრივი განვითარება და აგრეთვე ზნეობრივი ფორმირება. მცირეწლოვანის გაუპატიურება უმწეო მდგომარეობის გამოყენებით გაუპატიურებასთანაა გათანაბრებული. მცირეწლოვან გოგონას თავისი ასაკის გამო უნარი არ შესწევს გააცნობიეროს (გაიგოს) იმ მოქმედების აზრი და ზასიათი, რასაც მის საწინააღმდეგოდ ახორციელებს მოძალადე. საგამომიებო და სასამართლო პრაქტიკისათვის ცნობილია ისეთი ფაქტები, როცა მოძალადე მცირეწლოვანთან გაუპატიურებამდე ან მის შემდეგ ახორციელებს გარყვნილ ქმედობას.

¹ ეს განსაკუთრებით დამაბრკალებელი გარემოება ბრალად შერაცხება მოძალადეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მან დანამდვილებით იცის, რომ გოგო მცირეწლოვანია (ესე იგი 14 წლის ასაკს მიუღწეველი – ზ. წ.). წინააღმდეგ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გამოირიცხულია.

ასეთ შემთხვევაში მოძალადის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, კერძოდ, 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილითა და 141-ე მუხლით (გარყვნილი ქმედობა). მცირეწლოვნის გაუპატიურება გამონაკლისის სახით შეიძლება დაკავშირებული იყოს მის ჩაბმასთან ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში – ამ შემთხვევაშიც ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, სახელდობრ, 137-ე მუხლის მე-4 ნაწილითა (არასრულწლოვანის გაუპატიურება) და 171-ე მუხლით (არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში).

§3. სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება (სსკ 138-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული: მამათმავლობა, ლესბიანობა¹ ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტი გაუკუღმართებული ფორმით ჩადენილი ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან შვიდ წლამდე.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს იგივე ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია: ა) არაერთგზის; ბ) იმის მიერ ვისაც აღრე ჩადენილი ჰქონდა ამ კოდექსის 137-ე, 138-ე და 141-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული; გ) დამნაშავესათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის ან არასრულწლოვანის მიმართ, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თხუთმეტი წლამდე.

მესამე ნაწილში ხაზგასმულია სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება: ა) იმის მიმართ, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი; ბ) ჯგუფურად; გ) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა; დ) რამაც

¹ ეტიმოლოგიურად „ლესბოსურობა“ უფრო სწორი ტერმინი, ვიდრე ის რაც წერია კოდექსში, რაც რუსულიდან თარგმანის კალეს წარმოადგენს. „ლესბოსურობას“ ხაზი გაესმის ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონშიც (იხ. ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი. ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი. გამომცემლობა „განათლება“, თბ., 1998, გვ. 329).

გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულისათვის შიდსის შეყრა. მისი ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება ან სხვა მძიმე შედეგი; ე) განსაკუთრებული სისასტიკით; ე) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ათიდან ოც წლამდე.

ეს მუხლი დანაშაულის ახალი შემადგენლობის სახითაა წარმოდგენილი საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში.

ამ დანაშაულის ობიექტია როგორც ქალის, ასევე მამაკაცის სქესობრივი ხელშეუხებლობა და თავისუფლება.

მოცემული დანაშაულის სოციალური საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ ამ დროს ირღვევა ქალისა და მამაკაცის სქესობრივი ხელშეუხებლობისა და სქესობრივი თავისუფლების პრინციპი. სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დასჯადად აღიარებულია ასევე ლესბოსურობაც, რისთვისაც ქალები ადრე სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში არ მიეცემოდა.

კანონმდებელი, პრინციპში არ ეწინააღმდეგება რა ადამიანთა შორის სხვადასხვა სექსუალურ ურთიერთობათა არსებობის შესაძლებლობას ჰეტერო¹ — სექსუალურ, ჰომო² — სექსუალურ და სხვათა სახით, დასაშვებად მიიჩნევს ასეთ ურთიერთობებს ნებაყოფლობის საფუძველზე და თანაც სრულწლოვანთა შორის, რამეთუ ორგანიზმის ბიოლოგიური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება არ არის ანტისაზოგადოებრივი.

სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება თავისი საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხით ფაქტობრივად გათანაბრებულია გაუპატიურებასთან. ადრე გაუპატიურება უფრო მძიმე დანაშაულად ითვლებოდა ვიდრე ძალადობითი მამათმავლობა. ბოლო წლებში ჩატარებულმა სასამართლო პროცესებმა სექსუალისტ-მანიაკებზე³ დაარწმუნა საზოგადოება ასეთი შეხედულების მცდარობაზე.

¹ ჰეტერო — ბერძნული სიტყვაა და აღნიშნავს სხვადასხვაგვარობას, არაერთგვაროვნებას.

² ჰომო — ბერძნული სიტყვაა და აღნიშნავს თანაბარს, ერთნაირს, საერთოს, ურთიერთს. რაც შეეხება ჰომოსექსუალიზმს — იგი ნიშნავს სქესობრივ გაუკუღმართებას, საკუთარი სქესის წარმომადგენლისადმი არაბუნებრივ ლტოლვას. გვხვდება ორივე სქესის პირებში, როგორც ქალებში, ასევე კაცებში.

³ სექსუალისტ-მანიაკი — ესაა პიროვნება, რომელიც სექსუალური მანიითაა შეპყრობილი. სხვანაირად, ესაა ადამიანის ავადმყოფური ფსიქიკური მდგომარეობა, როდესაც მთელი მისი გონება და გრძნობა რაიმე ერთი იდეალისაკენ არის მიმართული, ჩვენს შემთხვევაში სექსუალური აქტის ჩატარებისაკენ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებანი (მამათმავლობა, ლესბოსურობა და ზოგიერთი სხვა) საზოგადოებისათვის წარმოადგენს მომეტებული საშიშროების მქონეს და კანონმდებლის მიერ სიმძიმის ზარისხის მიხედვით გატოლებულია გაუპატიურებასთან.

138-ე მუხლის პირველი ნაწილის ობიექტური მხარე გამოიხატება მამათმავლობის, ლესბოსურობის ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტის გაუკუღმართებული ფორმით ძალმომრეობით ჩადენაში. ცხადია, ძალმომრეობითი მოქმედება ამ შემთხვევაში მოიცავს დაზარალებულის ან სხვა პირის მიმართ ფიზიკურ ძალადობას, ძალადობის მუქარას ან დაზარალებულის უმწყობის გამოყენებას.

მამათმავლობა (ჰომოსექსუალიზმის, პედარასტიკის სახესხვაობა) მღვდმარეობს სქესობრივი ჟინის ძალმომრეობით დაკმაყოფილებაში მამაკაცისა მამაკაცთან სქესობრივი კავშირის გზით. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ამ დროს აქტიური პარტნიორის სასქესო ასო (პენისი) მუდის პასიური პარტნიორის უკანა გასასვლელ ზერელში (სწორ ანუ ყითა ნაწლავში).

დასჯადი ლესბოს-ურობა (საჰფიზმი, ტრიბადია) – ელინდება სქესობრივი ჟინის ძალმომრეობით დაკმაყოფილებაში (ცხადია, ქალისა ქალთან კავშირის გზით). ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს სქესობრივი აქტის იმიტაციას პარტნიორი ქალის სხეულის ეროგენულ ზონებზე ზემოქმედების საშუალებით და სხვა სქესობრივი ჟინის დამაკმაყოფილებელი მოქმედებების ჩადენას (მაგალითად, ისეთისა როგორიცაა ორალურ-გენეტალური კონტაქტები, სექსუალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება სხვადასხვა მოწყობილობების დახმარებით – ხელოვნური ფალოსებით, ვიბრატორებით, პეტინგით, ფროტაჟით და ა. შ.). სხვანაირად თუ ვიტყვით, ლესბოსურობა წარმოადგენს ქალურ ჰომოსექსუალიზმს, რომელიც მოიცავს ისეთ სხვადასხვაგვარ მოქმედებებს, რომლებიც მიმართულია სქესობრივი ჟინის (ვენების) დაკმაყოფილებაზე (მაგალითად, მასტურბაცია).

სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედობა მოიცავს სქესობრივი აქტივობის ყველა სხვა (გარდა მამათმავლობისა და ლესბოსურობისა) ძალმომრეობით ეროტიკულ ფორმებს დამოუკიდებლად პარტნიორთა სქესობრივი ნიშნისა. „სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება – ესაა სქესობრივი ვნების სხვადასხვაგვარი ფორმით დაკმაყოფილება კაცსა და ქალს შორის ან კაცებს შორის, გარდა ჩვეულებრივი

(ბუნებრივი) სექსობრივი აქტისა და მამათმავლობისა. მაგალითად, ანალური სექსი (ყითა ნაწლავში) მამაკაცსა და ქალს შორის, ორალური სექსი (პირის ღრუში) მამაკაცსა და ქალს შორის და ა. შ. სექსუალური ხასიათის სხვაგვარ მოქმედებებს საჭიროა ასევე მივაკუთვნოთ ისეთი იმიტაციები სექსობრივი აქტისა, როგორიცაა ქალის სარბევე ჯირკვლებში სუროგატული ფორმა სექსობრივი აქტისა მამაკაცის ასოს მოთავსების გზით, ასევე ქალის ბარძაყებში მამაკაცის ასოს მოთავსება და სხვ.¹.

იმ საკითხის გადასაწყვეტად, მივაკუთვნოთ თუ არა ესა თუ ის მოქმედებანი ძალმომრეობითი ხასიათის მოქმედებას, საჭიროა ჩატარდეს ექსპერტიზა ექიმ-სექსოპათოლოგის მონაწილეობით.

სსკ 138-ე მუხლის გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედების დაწყების მომენტიდან. ამ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივად დასჯადია თვითონ ქმედობა თუ ის ჩადენილია ფიზიკური ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარებულის უმწეობის გამოყენებით. ძალადობის დასახელებულ სახეთა ცნება არ განსხვავდებოდა იმ ანალოგიური ცნებებისაგან, რაც გააჩნია სსკ 137-ე მუხლის (გაუპატიურების) ობიექტურ მხარეს.

სუბიექტური მხრივ სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებები გულისხმობს პირდაპირი განზრახვის არსებობას. ბრალდებულს (როგორც კაცს ასევე ქალს) შეგნებული აქვს, რომ ჩადის მამათმავლობას, ლესბოსურობას ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარ ქმედობას დაზარალებულის ან სხვა პირთა მიმართ (მათი ნების საწინააღმდეგოდ) და სურს კიდევ ასეთის განხორციელება. მამოძრავებელი მოტივი, რომლითაც ხელმძღვანელობს ამ დროს კაცი და ქალი, არის როგორც სექსუალური სწრაფვა დაიკმაყოფილოს სექსუალური ვნება, ასევე სხვა სახის მოტივებიც, კერძოდ: შურისძიება, ადამიანური ღირსების დამცირების სურვილი, არასრულფასოვნების კომპლექსის გადაწყვეტის ცდა – რომელიც წარმოიშვა ნამდვილი ან მოჩვენებითი იმპოტენციის ნიადაგზე, ზულიგნური ქვენაგრძნობა, ეჭვიანობა და სხვ.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. მამათმავლობის სუბიექტად

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 304.

გვევლინება მხოლოდ მამაკაცი, ლესბოსურობის სუბიექტად კი მხოლოდ ქალი, სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედობის სუბიექტად კი მისი შინაარსიდან გამომდინარე – ნებისმიერი სქესის პირი. სექსუალური ხასიათის ჯგუფურ ძალმომრეობით მოქმედებაში თანაამსრულებლად (რომელთა მოქმედებაც მიმართულია დაზარალებულის დასათრგუნავად, რათა სხვა მონაწილემ დაიკმაყოფილოს მასთან სქესობრივი ვნება) შეიძლება იყოს როგორც მამაკაცები, ასევე ქალები.

ვინაიდან 138-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული მაკვალიფიცირებული ნიშნები ემთხვევა 137-ე მუხლით (გაუპატიურება) გათვალისწინებულ მაკვალიფიცირებელ ნიშნებს, ამდენად მათ განხილვაზე არ შევჩერდებით. 138-ე მუხლის სპეციფიკურ ნიშნად გაუპატიურებისაგან განსხვავებით ის გვევლინება, რომ აქ დაზარალებულად გვევლინება როგორც მამრობითი, ასევე მდედრობითი სქესის პირი, გაუპატიურებისას კი დაზარალებულია მხოლოდ ქალი.

§4. სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (სსკ 139-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული სქესობრივი კავშირის, მამათმავლობის, ლესბოსურობის ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტის იძულება სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების ან ქონებრივი დაზიანების მუქარით, ანდა დაზარალებულის მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით, – რაც ისჯება ჯარიმით, ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ძირითადი ობიექტია – სქესობრივი ხელშეუხებლობა და სქესობრივი თავისუფლება. ამასთან ერთად აქ შეიძლება გამოიყოს ფაქულტატური ობიექტებიც, რომელთაც ემუქრება ვნების მიყენების საშიშროება იძულების არა ყველა შემთხვევაში, არამედ მხოლოდ მაშინ როდესაც მისი ხერხები საფრთხეს უქმნიან სხვა საზოგადოებრივ ურთიერთობებს – და რომლებიც, როგორც წესი, დაცულია სისხლის სამართლის კანონით. ასე მაგალითად, მანტაჟის შემთხვევაში ფაქულტატურ ობიექტად გვევლინება დაზარა-

ლებულთა პატივი და ღირსება; ქონების განადგურების, დაზიანების ან ამოღების მუქარისას — საკუთრება. ფაქულტატიური ობიექტის დადგენა არ ცვლის დანაშაულის კვალიფიკაციას, მაგრამ სასამართლოს მიერ იგი შეიძლება გათვალისწინებულ იქნას სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას როგორც სასჯელის დამამძიმებელი გარემოება.

139-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში დაზარალებული შეიძლება იყოს მამრობითი და მდედრობითი სქესის პირი როგორც სრულწლოვანი, ასევე არასრულწლოვანი (ე. ი. 18 წელს მიუღწეველი პირი).

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების, მათ შორის მამათმავლობისა და ლესბოსურობის ჩადენის იძულებაში. იძულება უნდა გავიგოთ როგორც ფსიქიკური ზემოქმედება დაზარალებულზე (ქალზე, კაცზე) იმ მიზნით, რომ ეს უკანასკნელი შევიდეს ბრალდებულთან სქესობრივ ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარ კონტაქტში საკუთარი ნების საწინააღმდეგოდ. იძულება შეიძლება მოხდეს წერილის მიწერისა და კავშირგაბმულობის საშუალებათა გამოყენებით. იგი ასევე შეიძლება განხორციელდეს მესამე პირთა საშუალებით, დაზარალებულზე უშუალო თქმითა და ზემოქმედებით. სქესობრივ კავშირში ან სექსუალური ხასიათის კონტაქტში შესვლა ვარაუდობს (გულისხმობს) პეტეროსექსუალურ და ჰომოსექსუალურ კავშირებს, ლესბოსურობასა და სხვა სექსუალურ მოქმედებებს, რასაც მოიცავს განსახილველი მუხლი.

იძულება შეიძლება გამოიხატოს ბრალდებულის როგორც აქტიურ მოქმედებაში (მაგალითად, დაზარალებულისათვის სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის მოქმედებისათვის მაიძულებელი მოთხოვნა, შესხენება, მუქარა, შეგონება, დაყოლიება, დარწმუნება, დაჯერება და ა. შ.), ასევე პასიურ ქცევაში (მაგალითად, პირველი თქმის შემდეგ ბრალდებულის მხრიდან არააქტიურობა). ბრალდებულის ასეთი ქმედება ყველა შემთხვევაში მიმართულია იქეთკენ, რომ დაზარალებული იძულებული გახდეს სქესობრივ კონტაქტში შევიდეს (თავისი კანონიერი ინტერესებისათვის ზიანის ასაცილებლად) ბრალდებულთან. მაგალითად, წარმოების დირექტორი ქალი სწავლის თანხას აღარ უხდის თავის თანამშრომელ გოგოს ფასიანი სასწავლებლისათვის, რითაც აიძულებს ამ უკანასკნელს მასთან შევიდეს ლესბოსურ ურთიერთობაში.

შანტაჟი (ანუ სახელგამტეხი ცნობის გახმაურება) როგორც დანაშაულის ჩადენის ხერხი ნიშნავს ისეთი ცნობების გახმაურების

ბუქარას, რომლებიც სახელს უტეხენ დაზარალებულს. გახმაურებულად ითვლება ნამდვილი ან მოგონილი ინფორმაციის გადაცემა თუნდაც ერთი უცხო პირისათვის. მაკომპრომეტირებლად ითვლება ისეთი ცნობები, რომლებიც უარყოფითად ახასიათებენ დაზარალებულს მორალისა და სამართლის თვალსაზრისით. ასეთივე ხასიათის ცნობებად უნდა მივიჩნიოთ ამა თუ იმ პირის შესახებ ნამდვილი ან მოგონილი ცნობები, რომ იგი კენერიული სენით, შიდსით, შიზოფრენიით არის დაავადებული და სხვ.

ქონებრივი დაზიანების მუქარა გულისხმობს ფსიქიკურ ზემოქმედებას დაზარალებულზე. ქონებრივი დაზიანების მიყენების მუქარა შეიძლება ეხებოდეს როგორც მთელ ქონებას, ასევე მის ნაწილს. მასზე დაზიანების მიყენების მუქარა ორგანულად უნდა იყოს დაკავშირებული დაზარალებულის ინტერესებთან. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ეს ქონება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ მისი დაუზიანებლობის ინტერესები აიძულებს მას წავიდეს ბრალდებულთან სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების თანხმობაზე. ქონებრივი დაზიანების მიყენების მუქარის განხორციელება (სისრულეში მოყვანა) დამოუკიდებელ კვალიფიკაციას მოითხოვს საკუთრების საწინააღმდეგო დანაშაულთა თავიდან შესაბამისი მუხლით და პლუს 139-ე მუხლი (ე. ი. ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით).

მატერიალური დამოკიდებულება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა დაზარალებული იმყოფება ბრალდებულის კმაყოფაზე, იღებს მისგან ფულად დახმარებას კანონიერ საფუძველზე ან ნებაყოფლობით განხორციელებული ვალდებულების საფუძველზე. მეტწილად მატერიალურ დამოკიდებულებაში იმყოფებიან არასრულწლოვნები, რომლებიც ბინაში ცხოვრობენ მამინაცვალთან ან დედინაცვალთან ერთად და ხშირ შემთხვევაში სწორედ ეს კატეგორია გამოდის დაზარალებულად სქესობრივ დანაშაულში. როგორც ვხედავთ, მატერიალური დამოკიდებულება იმას გულისხმობს, რომ დაზარალებული არსებობის ძირითად საშუალებას დამნაშავისაგან ღებულობს. ამასვე მიეკუთვნება შემთხვევა, როდესაც პირს საკუთარი საცხოვრებელი ბინა არა აქვს და იგი იძულებულია სხვის ბინაზე იცხოვროს. ყოველივე დასახელებულ მდგომარეობას ბრალდებული იმისათვის იყენებს, რომ დაზარალებული აიძულოს მასთან სქესობრივი კავშირის დამყარებისათვის.

სამსახურებრივი დამოკიდებულება იმას გულისხმობს, რომ დაზარალებული დამნაშაის ხელქვეითია და ამის გამო ამ უკანასკნელს ფაქტობრივი შესაძლებლობა აქვს თავისი უკანონო მოქმედებით შეავიწროვოს ან დაამცროს დაზარალებული და შემდეგ აიძულოს დაზარალებული მასთან სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის მოქმედების დაჭერისათვის.

სხვაგვარი დამოკიდებულების მდგომარეობის გამოყენებად უნდა მივიჩნიოთ, მაგალითად, მეურვეობაში ან მზრუნველობაში მყოფის დამოკიდებულება მეურვესა და მზრუნველთან, მოსწავლისა მასწავლებელთან, სტუდენტისა ლექტორთან, პატიმრისა საგამომიებო იზოლიატორის ან კოლონიის ადმინისტრაციის წარმომადგენელთან, რევიზორისა და კონტროლიორის დამოკიდებულება მათდამი დაქვემდებარებულ შესამოწმებელ პირებთან, შწვრთნელისა სპორცმენტან, და ა. შ. ასეთი დამოკიდებულების გამოყენებით ბრალდებულები აიძულებენ დაზარალებულებს მათთან სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარ მოქმედებათა დასამყარებლად.

სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების ჩადენისათვის მხოლოდ წინადადების მიცემა დაზარალებულისათვის, როდესაც ადგილი არა აქვს რეალურ მუქარას იმისათვის, რომ დაზარალებულმა შეასრულოს იძულებითი მოქმედება — არ შეიძლება განვიხილოთ სსკ 139-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობად.

განსახილველი დანაშაული ფორმალური შემადგენლობის მქონეა და იგი დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულების მომენტიდან. ასეთი იძულების თვით ფაქტი დამოუკიდებლად იმისა, მიაღწია თუ არა ბრალდებულმა თავის მიზანს, იძლევა იმის საფუძველს, რომ ქმედობა დაკვალიფიცირდეს სსკ 139-ე მუხლით.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით, ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ აიძულებს დაზარალებულს (მსხვერპლს) ჩაიდინოს სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება და სურს ასეთის განხორციელება. იძულება სახეზეა მიუხედავად იმისა, ბრალდებული მოქმედებს თავისი საკუთარი თუ სხვა პირთა ინტერესებისათვის (მეგობარი, ნათესავი, უფროსი და სხვ.)

მოცემული დანაშაულის სუბიექტია როგორც კაცი ასევე ქალი, რომლებმაც მიაღწიეს 14 წლის ასაკს. ამ დანაშაულში დომინირებს როგორც საერთო სუბიექტი, ასევე სპეციალურიც (რომლებზედაც დაზარალებულები დამოკიდებულები არიან მატერიალურად, სამსახურებრივად ან სხვაგვარად).

„განსახილველი დანაშაული გაუპატიურებისაგან იმით განსხვავდება, რომ იძულება ქალს არ აყენებს უმწეო მდგომარეობაში, ხოლო მუქარა არაა უშუალო ხასიათის, მისი რეალიზაცია შესაძლებელია მხოლოდ სამომავლოდ.“¹

§5. სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან (სსკ 140-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული სრულწლოვნის სქესობრივი კავშირი, მამათმავლობა, ლესბოსურობა ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტი გაუკუღმართებული ფორმით დამნაშაისათვის წინასწარი შეცნობით 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან, – რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლადე.

ადრე მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის (იგულისხმება 1960 წლის 30 დეკემბერს მიღებული კოდექსი) 119-ე მუხლი ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას „სქესობრივად მოუმწიფებელ პირთან სქესობრივი კავშირისათვის“, რაც სასამართლო პრაქტიკაში ხშირად იწვევდა შეცდომებს სქესობრივი სიმწიფის მიღწევის ფაქტის დადგენასთან დაკავშირებით. ადგილი ჰქონდა ასევე ობიექტური შერაცხვის ფაქტებსაც. სახელდობრ, ბრალდებულს არ შეეძლო განესაზღვრა მიღწეული ჰქონდა თუ არა დაზარალებულს სქესობრივი სიმწიფე. ამჟამად 140-ე მუხლში ასაკობრივი კრიტერიუმის შეტანა ღადებით ფაქტად უნდა მივიჩნიოთ.

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 307.

თექვსმეტი წელი – ესაა პერიოდი, როდესაც სქესობრივ სიმწიფეს აღწევს მოზარდთა აბსოლუტური უმრავლესობა და ამ პერიოდში მათი მხრიდან სქესობრივი ურთიერთობანი არსებით ზიანს არ აყენებს ჯანმრთელი სრულყოფილი ადამიანის ჩამოყალიბებას.

140-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია მამრობითი და მდედრობითი სქესის მოზარდი თაობის სქესობრივი ხელშეუხებლობა და მათი ნორმალური სქესობრივი და ზნეობრივი ფორმირება. 16 წლის ასაკს მიუღწეველ პირთან ნაადრევმა სქესობრივმა კავშირმა, მამათმავლობამ, ლესბოსურობამ ან სხვაგვარმა სექსუალურმა კონტაქტებმა გაუქუღმართებული ფორმით, ასევე შეიძლება არსებითი ხასიათის ზიანი მიაყენოს 16 წელს მიუღწეველი პიროვნების ჯანმრთელობას. ამრიგად, ამ დანაშაულში დაზარალებულად გვევლინება როგორც მამრობითი, ასევე მდედრობითი სქესის პირი, რომელსაც სხვა პირთან სქესობრივ კონტაქტში შესვლის მომენტიანათვის 16 წელი არ შესრულებია.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე, როგორც ეს დისპოზიციამია აღნიშნული, გამოიხატება სქესობრივ კავშირში, მამათმავლობაში, ლესბოსურობაში ან სხვაგვარ სექსუალურ კონტაქტში გაუქუღმართებული ფორმით, თანაც აუცილებლად ზაზგასასმელია ისიც, რომ დასახელებული სახის აქტები პარტნიორების მიერ სრულდება ნებაყოფლობის საფუძველზე. ნებაყოფლობის არარსებობის შემთხვევაში ბრალდებული სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიეცემა 137-ე მუხლით (გაუპატიურება) ან 138-ე მუხლით (სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება).

მოცემული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება სქესობრივი კავშირის, მამათმავლობის, ლესბოსურობის ან სხვაგვარი სექსუალური კონტაქტის გაუქუღმართებული ფორმით დაწყების მომენტიანად. აღნიშნულ მოქმედებათა ჩადენის მცდელობა საჭიროა დაკვალიფიცირდეს როგორც მოცემული სახის დანაშაულის ჩადენაზე მცდელობა.

განსახილველი დანაშაულის ქმედობა გულისხმობს დაზარალებულის თანხმობას სქესობრივ კავშირზე, მამათმავლობაზე, ლესბოსურობაზე ან სხვაგვარ სექსუალურ კონტაქტზე გაუქუღმართებული ფორმით. მაგრამ იმ შემთხვევაში თუ დაზარალებულია მცირეწლოვანი გოგო ან ბიჭი (14 წლამდე), მაშინ მათ თანხმობას, როგორც წესი, იურიდიული მნიშვნელობა არ ეძლევა. ასეთ შემთხვევაში ბრალდებულის ქმედობა საჭიროა განვიხილოთ როგორც მცირეწლოვნის გაუპატიურება, ანუ

გაუპატიურება იმისა, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი (137-ე მუხლის მე-4 ნაწილი) ან სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება ჩადენილი იმის მიმართ, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი (138-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტი).

მოცემული დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვის არსებობით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ჩადის 140-ე მუხლის დისპოზიციით გათვალისწინებულ სექსუალური ხასიათის მოქმედებებს იმ პირის მისამართით, რომელსაც 16 წელი არ შესრულებია და სურს ასეთი მოქმედებების განხორციელება. იმ ფაქტის შეგნება, რომ დაზარალებულს არ მიუღწევია დასახელებული ასაკისათვის, უნდა დაეფუძნოს როგორც მისი ასაკის დამადასტურებელ მონაცემებს (ცნობების შეკრებას), ასევე სხვა ფაქტებსაც (მაგალითად, გარეგნობას).

გასაანალიზებელი დანაშაულის სუბიექტია როგორც მამრობითი, ასევე მდედრობითი სქესის ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§6 გარყვნილი ქმედობა (სსკ 141-ე მუხლი)

ეს მუხლი დანაშაულად მიიჩნევს ძალადობის გარეშე გარყვნილ ქმედობას დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწეველთან —, რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია პიროვნების სქესობრივი ხელშეუხებლობა და სახელდობრ, მოზარდთა ნორმალური ზნეობრივი ფორმირება. დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც მდედრობითი, ასევე მამრობითი სქესის პირი რომელსაც 16 წელი არ შესრულებია.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე ხასიათდება გარყვნილ ქმედობათა ჩადენით, რომელთაც 16 წელს მიუღწეველი პირები (დაზარალებულები) მიჰყავს ფიზიკურ და მორალურ გარყვნილებამდე. აღნიშნული სახის ქმედობანი სექსუალურ ხასიათს ატარებს და მიმართულია როგორც ბრალდებულის სქესობრივი ჟინის დასაკმაყოფილებლად, ასევე დაზარალებულში სქესობრივი ლტოლვის

გასაღვიძებლად. ცხადია, აღნიშნული საქციელოთ ბრალდებულები რყვნიან იმ პირებს, რომელთა მიმართაც ჩადენილია ასეთი ხასიათის მოქმედებანი, სახელდობრ, 16 წელს მიუღწეველ პირებს. გარყვნილი ქმედობა შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ასევე ეგრეთ წოდებული ინტელექტუალური.

ფიზიკური გარყვნილი ქმედობა მდგომარეობს სექსუალური ხასიათის მანიპულაციებში, მაგალითად, უმსგავსო, უხამს შეხებაში (სასქესო ორგანოების დასრესვა, მათზე ხელის გადასმა, მათი აღგზნება), მასტურბაციის გამოწვევაში (მათ შორის საშოში თითების შეყოფით), 16 წლის ასაკს მიუღწეველ პირთა წინაშე გაშიშველებასა და სასქესო ორგანოების (გენიტალიების) დემონსტრირებაში, ასევე სექსუალური მოქმედებების ჩადენაში და სხვ. საქალწულო აპკის თითით ჩახევა მთლიანად მოიცავს გარყვნილი ქმედობის შემადგენლობას და დამატებით კვალიფიკაციას ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულთა თავიდან არ საჭიროებს.

ინტელექტუალურ გარყვნილ ქმედობას შეიძლება მიეკუთვნოთ ცინიკური საუბრები სექსუალურ თემებზე ბავშვებისა და მოზარდების თანდასწრებით, პორნოგრაფიული პროდუქციის დემონსტრირება, 16 წელს მიუღწეველ პირებზე ისეთი ლიტერატურისა და ვიდეოკასეტების მიცემა, რომელთაც მათში შეუძლიათ სქესობრივი აღგზნების გამოწვევა და ა. შ. სამართალგამოყენებითი პრაქტიკა 141-ე მუხლით (გარყვნილი ქმედობა) აკვალიფიცირებს მცდელობის სტადიაზე მცირეწლოვანის, ე. ი. თოთხმეტი წლის მიუღწეველთან გაუპატიურებაზე ნებაყოფლობით ხელის აღების ზოგიერთ შემთხვევას.

141-ე მუხლით გათვალისწინებული ქმედობა მიეკუთვნება დანაშაულის ეგრეთ წოდებულ ფორმალურ შემადგენლობას. იგი დამთავრებულად ითვლება გარყვნილი ქმედობის დაწყების მომენტიდან, ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს ბრალდებულმა განახორციელა თუ არა დაზარალებულის გარყვნა.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვის არსებობით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ჩადის გარყვნილ ქმედობას იმ პირის მიმართ, რომელსაც 16 წელი არ შესრულებია და სურს ასეთი მოქმედების ჩადენა. მოცემული დანაშაულის ჩადენის მოტივად გვევლინება როგორც სექსუალური ქვენაგრძნობა, ასევე სხვა მოტივები.

კანონის აზრით განსახილველი დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ორივე სქესის პირი, რომელსაც შეუსრულდა 14 წელი.

გარყვნილი ქმედობისას დაზარალებულზე ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენებისას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგება დანაშაულთა ერთობლიობის წესით 141-ე მუხლითა (გარყვნილი ქმედობა) და 117-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება) ან 118-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება). ასეთ დროს ბრალდებული შეიძლება მოქმედებდეს ირიბი განზრახვის ფორმითაც.

სასამართლო პრაქტიკაში ცნობილია შემთხვევები, როცა გარყვნილი ქმედობის სუბიექტებად გვევლინებიან მოხუცი ასაკის მამაკაცები და ასევე ქალები ფსიქიკის პათოლოგიით, რომელთაც შეურაცხადობის კონდიციაზე ვერ მიუღწევიათ. ამასთან დაკავშირებით მოცემული კატეგორიის საქმეებზე მიზანშეწონილია ჩატარდეს ბრალდებულთა სასამართლო-ფსიქიატრიული შემოწმება. ფსიქიკაში გადაზრა სასამართლომ შეიძლება გაითვალისწინოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და
თავისუფლების წინააღმდეგ

§1. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების
წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი
დახასიათება

განსახილველ თავში თავმოყრილია მუხლები, რომლებიც ითვალისწინებენ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების საწინააღმდეგო დანაშაულისათვის.

ამ სახის დანაშაულთა გვარეობით ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით გარანტირებული ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. რაც შეეხება უშუალო ობიექტს – აქ სისხლისსამართლებრივი დაცვის უშუალო ობიექტად გვევლინება უფლებები და თავისუფლებები, რომლებიც ეხება ადამიანისა და მოქალაქის ცხოვრებისა და საქმიანობის სხვადასხვა მხარეს (მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობა, შრომის უსაფრთხო პირობების უფლება, არჩევნების თავისუფლება ყველა წარმომადგენლობით ორგანოში და ა. შ.).

ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების წინააღმდეგ დანაშაულებში დაზარალებულებად წარმოგვიდგება საქართველოს მოქალაქენი, რომელთა უფლებებიც ირღვევა.

გასაანალიზებელ დანაშაულთა ობიექტური მხარე მეტწილ შემთხვევაში ხასიათდება მოქმედებათა ჩადენით (მაგალითად, ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევა (მუხლი 160-ე), პირადი ან ოჯახური საიდუმლოს ხელყოფა (მუხლი 157-ე), ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმების არასწორი დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება (მუხლი 164-ე), გაფიცვის უფლებების ხელყოფა (მუხლი 165-ე), კერძო საუბრის საიდუმლოს დარღვევა (მუხლი 158-ე), რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა (მუხლი 155-ე) და სხვ. არის რიგი დანაშაულებისა, რომელთა ჩადენაც ხდება უმოქმედობით (მაგალითად, ინფორმაციის გაცნობამდე უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (მუხლი 167-ე,) შრომის კანონმდებლობის დარღვევა – მუხლი 169-ე (ამ

მუხლის დისპოზიციაში ხაზი გაესმის სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობას).

„ამ თავში შემაგალ დანაშაულთა მატერიალური შემადგენლობის მიხედვით, – აღნიშნულია რუსულ სახელმძღვანელოში, – ბრალდებულები ისჯებიან როგორც მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევისათვის, ასევე იმ შედეგისათვის, რომელიც საბოლოოდ დგება. რაც შეეხება ფორმალურ შემადგენლობებს, აქ შედეგი, როგორც ცნობილია, მათ ფარგლებს გარეთაა, მაგრამ უნდა შევნიშნოთ, რომ მორალური ზიანი დაზარალებულებს ამ შემთხვევაში ადგება უკლებლივ ყველა იმ დანაშაულთა ჩადენით, რომლისთვისაც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაა დაწესებული. მორალური ზიანის შედეგები კი აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას ამა თუ იმ ქმედობის სოციალური საშიშროების ხარისხის შეფასებისა და სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას“.¹

კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევა, რაც დაკავშირებულია ძალადობის გამოყენებასა ან ძალადობის გამოყენების მუქარასთან, განსახილველ თავში გამოყოფილია კვალიფიციურ შემადგენლობებად (მაგალითად, სსკ 160-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი; 162-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტი და სხვ.).

გასაანალიზებელ თავში მოცემულ ქმედობათა (დანაშაულთა) უმრავლესობის სუბიექტური მხარე ხასიათდება განზრახი ბრალით. მოტივების სპექტრი სხვადასხვაგვარია. სუბიექტური მხარის განსაკუთრებით დამამძიმებელი ნიშნის სახით იგი, მაგალითად, გამოყოფილია 157-ე და 158-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტში, ასევე სხვა მუხლებში. მოტივების გათვალისწინება ზდება სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

აღამიანისა და მოქალაქის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა სუბიექტები ბეტწილ შემთხვევაში ის პირებია, რომლებიც დანაშაულს სჩადიან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. სახელდობრ, არაჯეროვნად ასრულებენ სამსახურებრივ მოვალეობებს ან ამეტებენ იმ უფლება-მოთხოვნას, რაც მათ მინიჭებული აქვთ კანონისა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების საფუძველზე.

1. იხ. Уголовное право, Особенная часть, Коллектив авторов. Издательская группа Норма-Инфра. М., 1998, с. 146.

§ 2. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა მათი რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, რელიგიისადმი დამოკიდებულების, აღმსარებლობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების, ეროვნული, ეთნიკური, სპეციალური, რომელიმე წოდებისადმი ან საზოგადოებრივი გაერთიანებისადმი კუთვნილების, წარმოშობის, საცხოვრებელი ადგილის ან ქონებრივი მდგომარეობის გამო, რამაც არსებითად ხელყო ადამიანის უფლება, – რაც ისჯება, ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა: ა) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; ბ) რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

ამ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობა, რაც გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციით. სახელდობრ, მე-4 მუხლში ჩაწერილია, რომ „ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანისა ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა“.

ობიექტური მხარე მდგომარეობს ადამიანთა ან მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევაში. სახელდობრ, ის შეიძლება გამოიხატოს მოქალაქეებისათვის თავისი უფლებების რეალიზებისათვის შესაძლებლობათა მიუცემლობასა ანდა დაბრკოლებათა შექმნაში. ამ დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება მოქალაქეთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესებისათვის ზიანის მიყენების მომენტიდან. ბრალდებულის მოქმედება (უმოქმედობა) მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს დამდგარ შედეგთან (ამ შემთხვევაში დამდგარ ზიანთან). ზიანი შეიძლება იყოს მატერიალური (რომელიც შეიძლება გამოიხატოს როგორც რეალურ, ასევე მოგების ხელიდან

გაშვების ფორმით) და მორალურიც (ამ შემთხვევაში ადამიანის ღირსება და მისი მომავლის რწმენა ილახება დანაშაულის სუბიექტის უკანონო მოქმედებით).

ამრიგად, ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე შედგება: ა) ქმედობისაგან (მოქმედების ან უმოქმედობის სახით), მაგალითად, პირს უფლებას არ აძლევენ ისარგებლოს საზოგადოებრივი ტრანსპორტით იმის გამო, რომ იგი სხვა ეროვნების ან რასის წარმომადგენელია; ბ) შედეგისაგან (რომელიც გამოიხატება ადამიანის უფლებათა და კანონიერი ინტერესების ხელყოფაში (ზიანის მიყენებაში). შედეგი (ზიანი) მდგომარეობს ადამიანის ამა თუ იმ უფლებების მიმართ არსებით შეზღუდვაში, მისი კანონიერი ინტერესების შელახვასა და ა. შ. იგი შეიძლება გამოიხატოს მატერიალური ზარალის სახით მაშინ, როცა პიროვნებას უფლებას არ აძლევენ ისარგებლოს საზოგადოებრივი ტრანსპორტით და იძულებულია გასწიოს ხარჯები ტაქსით მომსახურებაზე; გ) მიზეზობრივი კავშირისაგან ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის.

რაც შეეხება განსაზღვრელი მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ მძიმე შედეგს, ასეთად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი შემთხვევები როგორიცაა: მკვლელობა, თვითმკვლელობის ფაქტები, ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენება, საცხოვრებელი სახლების დარბევა, ნგრევა, ცეცხლის წაკიდება, სხვადასხვა ერის წარმომადგენელთა ურთიერთშეჯახება და იარაღის გამოყენება, სხვადასხვა სახის ტრანსპორტის ხანგრძლივი შეჩერება, საწარმოო პროცესების შეწყვეტა; საწარმოთა, დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა მუშაობის დეზორგანიზაცია და მათი ქონებისათვის განსაკუთრებით დიდი ოდენობით ზარალის მიყენება და სხვ. პრინციპში, ადამიანთა ან მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევას მოჰყვა თუ არა მძიმე შედეგი, ეს საკითხი უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ საქმის კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინების საფუძველზე.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრელი დანაშაული ხასიათდება ბრალის განზრახი ფორმით. პირს შეგნებული აქვს, რომ არღვევს ადამიანთა ან მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობას, ითვალისწინებს მათი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესებისათვის ზიანის (ვნების) მიყენების გარდუვალობას ან შესაძლებლობას და სურს ან შეგნებულად უშვებს მათ დადგომას.

ადამიანთა ან მოქალაქეთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევის მოტივი შეიძლება იყოს ანგარება, შოვინიზმი, მტრობა, ნაციონალიზმი,

სხვა რელიგიური კონცეფციებისადმი შეუწყნარებლობა (გარდა თავისი რელიგიისა) და ა. შ. ეს მოტივები ყველა შემთხვევაში მიეკუთვნება ქვენაზრახვებს, რომლებიც არა მარტო ეწინააღმდეგება კონსტიტუციით განმტკიცებულ პიროვნებათშორისი ურთიერთობის პრინციპებს, არამედ ხელს უწყობს კონფლიქტების პროვოცირებას, მიუხედავად იმისა, რომ მოტივები გავლენას არ ახდენს მოცემული სახის დანაშაულის კვალიფიკაციაზე, მათი გათვალისწინება მაინც ხდება ბრალის ზარისხისა და სასჯელის ზომის განსაზღვრისას.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. მეორე ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი კი, როგორც ამის შესახებ ხაზგასმულია დისპოზიციაში (იგივე ქმედობა, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით) – არის სპეციალური სუბიექტი.

წმ. თავისუფლების უკანონო აღკვეთა¹ (სსკ 143-ე მუხლი)

ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული თავისუფლების უკანონო აღკვეთა, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ოთხიდან რვა წლამდე.

მეორე ნაწილი ითვალისწინებს ქმედობას თუ იგი ჩადენილია: ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ; ბ) არაერთგზის; გ) ორი ან

¹ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსი ამ სახის ნორმასთან ერთად (მუხლი 127-ე), ცალკე შემადგენლობად ითვალისწინებს ადამიანის მოტაცებას (მუხლი 126-ე), რასაც ნაწილობრივ შეეხებით ჩვენს მიერ განსახილველი 143-ე მუხლის ანალიზისას. ვფიქრობთ უფრო უპრიანი იქნებოდა თუ საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი ერთ მუხლში გააერთიანებდა ადამიანის მოტაცებასა და სხვაგვარად თავისუფლების უკანონო აღკვეთას, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა მეორე წაკითხვით მიღებული სისხლის სამართლის კოდექსის 137-ე მუხლში (ადამიანის მოტაცება ან სხვაგვარად თავისუფლების უკანონო აღკვეთა). სადღეისოდ კანონმდებლის მიერ თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ფართო გაგებით მოისაზრება, რომელიც მოიცავს ადამიანის მოტაცებასაც. ადამიანის მოტაცებას ან სხვაგვარად თავისუფლების უკანონო აღკვეთას კი სხვა დატვირთვა აქვს, რაც საფუძვლად ედება მათ ურთიერთ გამოჯენასა და ადამიანის მოტაცების განსხვავებას იმისაგან, რასაც მძევლად ხელში ჩაგდება ჰქვია.

მეტი პირის მიმართ; დ) დაზარალებულის საზღვარგარეთ გაყვანით; ე) დამნაშავეისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვნის ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფის მიმართ; ვ) უცხოეთის ოფიციალური წარმომადგენლის ან საერთაშორისო სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებულის მიმართ; ზ) სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით; თ) სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თორმეტ წლამდე.

მესამე ნაწილში ხაზი გაესმის განსახილველი მუხლის პირველ ან მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას ჩადენილს: ა) ორგანიზებული ჯგუფის მიერ; ბ) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვიდან თხუთმეტ წლამდე.

ამ მუხლს გააჩნია შენიშვნა, რომლის ძალითაც — თუ ადამიანის თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთიდან 72 საათის განმავლობაში დამნაშავე ნებაყოფლობით გაათავისუფლებს მას, ის გაათავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები და არ არსებობს დაზარალებულის საჩივარი.

გასაანალიზებელი ნორმა შეიქმნა უწინარეს ყოვლისა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების შესახებ საერთაშორისო დოკუმენტებისა (მათ რიცხვს პირველ რიგში ეკუთვნის: 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია და 1966 წლის საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ) და საქართველოს ახალი კონსტიტუციის საფუძველზე. საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებულ კონსტიტუციის მე-2 თავში განსაკუთრებულად გაესმის ხაზი ადამიანის პირადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას. ამ უკანასკნელს მიეკუთვნება: ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება; სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება; ადამიანის პირადი ცხოვრების, საქმიანობის ადგილის, ჩანაწერის, მიმოწერის, სატელეფონო საუბრის, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებით მიღებული შეტყობინების ხელშეუხებლობა; ადამიანის თავისუფლების ხელშეუვალობა (რაც

იმას ნიშნავს, რომ თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე; სიცოცხლის ხელშეუვალობა; პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა და სხვ.

სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ძირითადი ობიექტია ადამიანის თავისუფლების კონსტიტუციური უფლება. გარდა ძირითადისა ამ მუხლში შეიძლება გამოეყოთ ფაქულტატური ობიექტი – სიცოცხლე და ჯანმრთელობა, რომელსაც შეიძლება დაემუქროს ზიანის მიყენების საშიშროება (143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ და მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტი).

დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება დაზარალებულის თავისუფლების უკანონო აღკვეთაში. ეს უკანასკნელი ნიშნავს დაზარალებულის გადაადგილებაზე (მის მუდმივ ან დროებით ადგილსამყოფელიდან სხვა ადგილას მისი ნების საწინააღმდეგოდ) წინააღმდეგობის გაწევას. ფართო გაგებით „უკანონოდ თავისუფლების აღკვეთა“ მოიცავს ადამიანის ნება-სურვილის საწინააღმდეგო მოქმედებათა განხორციელებას, მათ შორის მის მოტაცებასაც.

პროფ. ნ. კუზნეცოვას რედაქციით 1998 წელს გამოცემულ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოპენტარებში ადამიანის მოტაცება განმარტებულია როგორც ადამიანის ნების საწინააღმდეგოდ მისი ხელში ჩაგდება (მასზე დაუფლება), რის შედეგადაც იგი გამტაცებელთა განკარგულებაში ექცევა. ხოლო ადამიანის თავისუფლების უკანონო აღკვეთა, რაც დაკავშირებული არაა მოტაცებასთან, გაგებულია როგორც ადამიანის თავისუფლად გადაადგილებისა და ადგილსამყოფელის არჩევაზე წინააღმდეგობის გაწევა, ე. ი. იძულებითი დაკავება მისი ნების საწინააღმდეგოდ განსაზღვრულ ადგილზე.¹ როგორც ვხედავთ საქართველოს კანონმდებელს ამ საკითხში განსხვავებული პოზიცია უჭირავს. სახელდობრ, თავისუფლების აღკვეთის ერთ-ერთ ნაირსახეობად ადამიანის მოტაცებას მიიჩნევს, რაც ადამიანის ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ ხდება. იგი შეიძლება გამოიხატოს გათოკვაში, სხვადასხვა ადგილას იძულებით დაკავებაში, დამუქრებით სასურველ ადგილზე მიყვანაში, საერთოდ მათ (დაზარალებულთა) დაუფლებასა და ა. შ.

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 276, 279.

დაზარალებული ნების საწინააღმდეგო მოქმედებად უნდა მივიჩნიოთ, ასევე მისი მოტყუებითი ან ფარული ხერხით გამოყვანა საცხოვრებელი ადგილიდან (ადგილსამყოფელიდან). ფარულად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი შემთხვევები, როდესაც არ არიან შემთხვევის თვითმხილველები, ან არიან, მაგრამ შეგნებული არა აქვთ ბრალდებულის მართლ-საწინააღმდეგო ხასიათი (ე. ი. არ იციან თუ რა ხდება). მაგალითად, მოტაცებლები თვითმხილველთა თანდასწრებით სასწრაფო დახმარების მანქანაში ათავსებენ დაზარალებულს, რომელსაც წინასწარ გაუკეთეს ღიდი ღოზით დასაძინებელი საშუალება.

მოტაცების მოტყუებითი ხერხი შეიძლება გამოიხატოს დაზარალებულისათვის შეგნებულად ცრუ ცნობების მიწოდებაში თითქოსდა იგი გამოძახებულია სამსახურში, რომ იგი უნდა შეხვდეს თავის პეგობარს, ნათესავს, მეუღლეს და ა. შ. კვალიფიკაციისათვის მოტაცებულის ასაკს მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ იგი გათვალისწინებულ უნდა იქნას სასჯელის დანიშვნის დროს (მაგალითად, მცირეწლოვანის მოტაცებისას).

სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობას მიეკუთვნება. იგი დამთავრებულად ითვლება თავისუფლების ფაქტობრივად აღკვეთის მომენტიდან (მიუხედავად იმისა თუ რა დროით იყო იგი დაკავებული). რუსული სახელმძღვანელოს ავტორები იმის გამოისობით, რომ „ადამიანის მოტაცება“ და „უკანონოდ თავისუფლების აღკვეთა“ დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობების სახითაა მოცემული მათ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში (126-ე და 127-ე მუხლები), ერთმანეთისაგან ანსხვავებენ ზემოაღნიშნულ შემადგენლობებს დანაშაულის ჩადენის ხერხის მიხედვით. „ძირითადი განსხვავება უკანონო თავისუფლების აღკვეთასა და ადამიანის მოტაცებას შორის, – აღნიშნავენ ისინი, – მდგომარეობს დანაშაულის ჩადენის ხერხში, რომლის ძალითაც დაზარალებული მოკლებულია იმის შესაძლებლობას, რომ თავისუფლად გადაადგილდეს: მოცემულ შემთხვევაში გამორიცხულია ადამიანის მართლსაწინააღმდეგო გადაადგილება სხვა ადგილას. ამის გამო 127-ე მუხლით (იგულისხმება თავისუფლების უკანონო აღკვეთა – ზ. წ.) უნდა დაკვალიფიცირდეს ადამიანის შემდგომი უკანონო დაკავება, რომელიც გარკვეულ ადგილზე თავისი ნებით იყო მისული. მაგალითად, პირი, რომელიც დაჭირავებულია სეზონურ სამუშაოზე და რომელსაც გაუვიდა კონტრაქტის ვადა.

უკანონო თავისუფლების აღკვეთის და არა ადამიანის მოტაცების შემადგენლობას გვაძლევს ასევე გზადაბნეული ბავშვის დაჭერა (დაკავება) მისი ნების საწინააღმდეგოდ.

სხვა ადამიანისათვის თავისუფლების აღკვეთა მისივე თანხმობით, ასევე აუცილებელი მოგერიებისას, უკიდურესი აუცილებლობისას ან დამნაშავეს შეპყრობისას არ განიხილება, როგორც უკანონოდ თავისუფლების აღკვეთა. მოტყუებით ადამიანის მიყვანა მოშორებულ ადგილას ან ისეთ ადგილზე საიდანაც მას არ შეუძლია თავის სწრაფად დაღწევა – კუნძული, გამოქვაბული (მღვიმე) და ა. შ., არ შეიძლება განხილულ იქნას როგორც უკანონოდ თავისუფლების აღკვეთა, რადგან ადამიანი იქ გადაადგილებული იყო საკუთარი სურვილით (ნებით) და ცხადია, ვერც ხვდებოდა მოსალოდნელ შედეგს¹.

არასრულწლოვანთა თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთა ზორციელდება მშობლებისა და სხვა კანონიერი წრმომადგენლების ნების საწინააღმდეგოდ. ხოლო თუ მათ თანხმობა განუცხადეს, მაშინ გარკვევას უნდა დაექვემდებაროს აქვს თუ არა ადგილი არასრულწლოვანით ვაჭრობას (სსკ 172-ე მუხლი).

როგორც წესი თავისუფლების უკანონო აღკვეთა დაკავშირებულია დაზარალებულის იძულებით დაკავებასთან, რომლის ხანგრძლივობაც განისაზღვრება ბრალდებულის მიზნებით.

143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთის მომენტიდან (რაც მისი ნების საწინააღმდეგოდ ზორციელდება). ეს დანაშაული არ მიეკუთვნება დენად და განგრძობად დანაშაულთა რიცხვს.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა უნდა განეკუთვნებოდეს იძულებისაგან (მუხლი 150-ე): პირველ შემთხვევაში პიროვნება მთლიანად არის შეპყრობილი და განსაზღვრულ სადგომში მოთავსებით ან დაკავებით მას უსპობენ თავისუფალი მიმოსვლის შესაძლებლობას. იძულების დროს კი პირის თავისუფლების შეზღუდვა შეეხება მხოლოდ ცალკეული განსაზღვრული მოქმედების შესრულებას ან შეუსრულებლობას.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ აზორციელებს

¹ Уголовное право России. Особенная часть. Учебник под ред. проф. А. И. Рарога. М., 1998, с. 61; Российское уголовное право. Особенная часть. Под. ред. В. Н. Кудрявцева и А. В. Наумова. М., 1997. с. 85.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთას დაზარალებულის ნების საწინააღმდეგოდ და სურს ჩაიდინოს ასეთი მოქმედება.

დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს. უფრო ხშირად ესაა ანგარება – მაგალითად, გამოსასყიდის მიღება გატაცებულის ახლო ნათესავებისაგან; მოტაცებულის გაყიდვა ღონორად მისი სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის (ტრანსპლანტაციისათვის; ქალების მოტაცებას ხშირად ადგილი აქვს სექსუალური ექსპლოატაციისათვის (საროსკიპოებში, გარყვნილების ბუნაგში და ა. შ.). ანგარებითი ზრახვები შეიძლება გამოვლინდეს ბრალდებულის მისწრაფებაში გათავისუფლდეს მის კმაყოფაზე მყოფ პირთა შენახვისაგან, კრედიტორისათვის ვალის გადახდისაგან და სხვა. ანგარებით მოტივს რუსეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობა 126-ე მუხლის დაიმამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს და ქმედობა კვალიფიცირდება 126-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ პუნქტით. ასეთი კვალიფიკაცია ძალაში რჩება მაშინაც, თუ ბრალდებულმა ფაქტობრივად ვერ მიიღო მატერიალური გამორჩენა და არც გათავისუფლდა მატერიალური ხარჯებისაგან.¹

ანგარების გარდა ადამიანის მოტაცების მოტივი შეიძლება იყოს: შურისძიება, ხულიგნური ქვენაგრძნობა, ბიზნესში კონკურენტის ჩამოშორება და სხვ. მათი დადგენა შესაძლებელია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, ქმედობის კვალიფიკაციისა და სასჯელის დანიშვნის შესახებ საკითხის გადაწყვეტისას. იმ შემთხვევაში როცა ბრალდებული იტაცებს არასრულწლოვან ბავშვს, ხოლო შემდეგ ყიდის მას, მისი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, კერძოდ სისხლის სამართლის კოდექსის 143-ე მუხლის პირველი ნაწილითა და 172-ე მუხლის (არასრულწლოვნით ვაჭრობა) მე-2 ნაწილით (არასრულწლოვნის ყიდვა ან გაყიდვა ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება).

არ შეიძლება სისხლის სამართლის წესით დასჯად მოტაცებად ჩავთვალოთ ისეთი შემთხვევა, როცა გამტაცებლის, მოტაცებულისა და სხვა პირთა ურთიერთობა რეგლამენტირებულია კანონით ან სამართლის სხვა დარგთა ნორმატიული აქტებით. ასე მაგალითად,

¹ ჩვენს მიერ განსახილველი 143-ე მუხლი (თავისუფლების უკანონო აღკვეთა) ანგარებით ქვენაგრძნობას საერთოდ არც დამამძიმებელ და არც განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად არ მოიხსენიებს მის მე-2 და მე-3 ნაწილში.

განქორწინებაში მყოფი მეუღლეებიდან თუ ერთ-ერთი წაიყვანს დროებით თავისთან ბავშვს, რომლის უფლებასაც მეორე მეუღლე არ აძლევს, ასეთი ფაქტი არ შეიძლება მივიჩნიოთ სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულის შემადგენლობად. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა გამტაცებლად არ მიიჩნევს ბავშვის ახლო ნათესავებს (მშობელი, შვილად ამყვანი, პაპა, ბებია, და, ძმა). თუ ისინი, მათი აზრით, ბავშვის ინტერესების დაცვისათვის მოქმედებდნენ და თანაც თუ მათ მოქმედებაში გამოირიცხულია ანგარების მოტივი.

როგორც ვხედავთ, საქართველოს სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ პიროვნებას მისი ნების საწინააღმდეგოდ ართმევენ პირად თავისუფლებას და იმის შესაძლებლობას, რომ თავისი შეხედულებისამებრ აირჩიოს ის ადგილი, სადაც მას სურს იყოს. იმ შემთხვევაში, როდესაც თავისუფლების უკანონო აღკვეთა არასრულწლოვანის მოტაცებასთანაა დაკავშირებული, ამ დროს ობიექტად გამოდის არა მარტო ბავშვის ინტერესები (მისი ნორმალური ინტელექტუალური და ზნეობრივი განვითარება). არამედ მშობლებისა და მისი შემცველი პირების ინტერესებიც. კანონმდებლის ზაზგასმა „უკანონო აღკვეთაზე“ ისე უნდა გავიგოთ, რომ პირს, რომელმაც ადამიანს თავისუფლება აღუკვეთა, ასეთის უფლება არა აქვს, ზოლო თუ ასეთ მოქმედებას ახორციელებს სიამისოდ უფლებამოსილი პირი. მაშინ სსკ 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა გამოირიცხულია. ადამიანის თავისუფლების აღკვეთა არ იქნება უკანონო თუ მას ადგილი აქვს აუცილებელი მოგერიების, უკიდურესი აუცილებლობისა და დამნაშავეს შეპყრობის დროს. ცხადია, ამ დროს არ უნდა იყოს გადაცილებული აუცილებელი მოგერიების ფარგლები და დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომები. დამნაშავეს დაკავება კერძო პირების მიერ არ შეიძლება ჩაითვალოს თავისუფლების უკანონო აღკვეთად თუ ამას ადგილი აქვს დანაშაულის ფაქტზე წასწრებისას ან უშუალოდ დანაშაულის ჩადენის შემდეგ თავისუფლების უკანონო აღკვეთად არ მიიჩნევა მშობლებისა და პედაგოგების მიერ ბავშვის ხანმოკლე დროით სახლში ან საკლასო ოთახში გამოკეტვა გაკვეთილის მომზადების მიზნით, რაც, ცხადია, მათი უფლების განხორციელების ფარგლებს არ უნდა სცილდებოდეს. რაც შეეხება სულით ავადმყოფებისა და გადამდები სენით დაავადებულთა იძულებით მოთავსებას ფსიქიატრიულ და სხვა სახის

სამკურნალო დაწესებულებებში მართლზომიერ მოქმედებად უნდა მივიჩნიოთ და არა ადამიანის თავისუფლების უკანონო აღკვეთად.

სსკ 143-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ხორციელდება ძალადობით ანდა ისეთი ძალადობის მუქარით, რაც, რა თქმა უნდა, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში არ უნდა იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ქმდობა დაკვალიფიცირდება 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ პუნქტით. თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ხორციელდება, როგორც წესი, დაზარალებულის თანხმობის გარეშე ანდა მისი აშკარად გამოთქმული ნების საწინააღმდეგოდ. რაც შეეხება ამ დროს დაზარალებულის თანხმობას თავისუფლების აღმკვეთის მისამართით, იგი, ცხადია, გამორიცხავს პასუხისმგებლობას განსახილველი მუხლის მიხედვით.

სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარების ქართულ ავტორთა აზრით „თავისუფლების აღკვეთა ძალმომრეობითია, უპირველეს ყოვლისა, მაშინ, როცა იგი ჩადენილია ფიზიკური ძალადობით (მაგალითად, დაზარალებულის მოტაცება, მისი ჩამწყვდევა ჩაკეტილ სადგომში, მისთვის ხელ-ფეხის შეკვრა და ამით მოძრაობის შესაძლებლობის მოსპობა, მისი დაბმა და ა. შ.). იგი შეიძლება ჩადენილი იქნეს აგრეთვე ფსიქიკური ძალადობის (მუქარის) მეშვეობით (მაგალითად, დაზარალებულს ემუქრებიან, რომ თუ იგი ბინიდან გამოვა მოკლავენ ან ახლობლებს ამოუხოცავენ ან რაიმე სხვა სერიოზულ ვნებას მიაყენებენ). თავისუფლების აღკვეთა ძალმომრეობითია იმ შემთხვევაშიც, როდესაც პირი, რომელსაც თავისუფლება წაართვეს, უგონო მდგომარეობაში იყო, მაგრამ შემდეგ როცა თხოვს გათავისუფლებას არ უშვებენ, ანდა როცა იგი თავდაპირველად მოტყუების მეშვეობით განხორციელდა. თვითონ დანაშაულებრივი ქმედობა შეიძლება გამოიხატოს დაზარალებულის დაკავებაში, როდესაც მას საშუალება ესპობა წავიდეს იმ ადგილიდან სადაც იგი არის (დაზარალებულის შეკვრა ან მისთვის მოძრაობის საშუალების მოსპობა დამუქრებით და ა. შ.) ან ისეთ ადგილას მოთავსებაში, საიდანაც მას გამოსვლა არ შეუძლია (დამწყვდევა ჩაკეტილ სადგომში, სარდაფში, მოთავსება მანქანაში, რომელიც მომტაცებელს დიდი სისწრაფით მიჰყავს და ა. შ.)“¹.

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ. თბ., 1980, გვ. 152.

143-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილი აღგენს პასუხისმგებლობას თავისუფლების უკანონო აღკვეთის კვალიფიციური და განსაკუთრებით კვალიფიციური სახეებისათვის. ამ ნაწილებში დასახელებულ ნიშანთა უმრავლესობა შეესაბამება იმ ნიშანთა აღწერას, რაც სსკ 109-ე და 117-ე მუხლებშია მოცემული (იგულისხმება მკვლელობის დამამძიმებელი გარემოებანი და ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება). ამასთან ერთად 143-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილის ზოგიერთი ნიშანი მოითხოვს დაზუსტებასა და დამოუკიდებელ ანალიზს განსაზილველი შემადგენლობის მიმართ. მაგალითად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა კვალიფიციურად ითვლება მაშინ, როცა იგი ჩადენილია წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ (143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტი). დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარი შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მასში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად (27-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). ხოლო თავისუფლების უკანონო აღკვეთა განსაკუთრებულად კვალიფიციურად ითვლება მაშინ თუ იგი ჩადენილია ორგანიზებული ჯგუფის მიერ (143-ე მუხლის მე-3 ნაწილი „ა“ პუნქტი). დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამოდენიმე დანაშაულის ჩასადენად (27-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

თავისუფლების უკანონო აღკვეთის არაერთგზისობა ნიშნავს ამ დანაშაულის ჩადენას თუნდაც მეორედ (მათ შორის განმეორებით მოტაცებას ერთი და იმავე ადამიანისას ხელახლა აღმოცენებული განზრახვით), მაგრამ თუ არ გასულა ხანდაზმულობის ვადა პირველი დანაშაულისათვის. სხვანაირად თუ ვიტყვით არაერთგზისობის ნიშანი, რომელიც მითითებულია 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტში, მიღებულია ორი ან მეტი დანაშაულისაგან, დამოუკიდებლად იმისა იყო თუ არა სუბიექტი გასამართლებული ან სამართალში მიცემული თავისუფლების უკანონო აღკვეთის რამდენიმე შემთხვევისათვის.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთა არაერთგზის ჩადენილად არ ჩაითვლება თუ პირი, კანონით დადგენილი წესით, წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა მას ნასამართლობა წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა. არაერთგზისი დანაშაულის ცნების დაწვრილებით განხილვას არ ვახდენთ, რადგან მის შესახებ უკვე საუბარი გვქონდა 109-ე, 117-ე, 137-ე და სხვა მუხლების ინტერპრეტაციისას.

თუ თავისუფლების უკანონო აღკვეთა ჩადენილია იარაღის ან იარაღად გამოყენებული საგნით, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს 143-ე მუხლის პირველი ნაწილით. იარაღის გამოყენება უნდა გავიგოთ როგორც მათი გამოყენება პირდაპირი დანიშნულებით ცოცხალი სამიზნის გასანადგურებლად, ასევე მუქარის განმტკიცების დემონსტრირებად. იარაღის სახით გამოყენებულ სხვა საგნებს მიეკუთვნება სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების საგნები (ძალაყინი, ცული, ჩაქუჩი, სამზარეულოსათვის განკუთვნილი მეტალის ნივთები), აგრეთვე ობიექტური სამყაროს სხვა საგნები, რომელთა გამოყენებითაც დაზარალებულს რეალურად შეიძლება მიადგეს სიცოცხლისა ან ჯანმრთელობისათვის საშიში დაზიანება (ქვა, ფიცარი, ლითონის მილი, არმატურა და სხვ). ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს იარაღი ან იარაღად გამოყენებული სხვა საგანი ქარხნული წესით არის დამზადებული თუ კუსტარულად; დანაშაულის ჩადენის ადგილას იქნა აღებული იარაღად გამოყენებული საგანი, თუ წინასწარ იყო გამიზნული ასეთი ქმედობისათვის. ვფიქრობთ, იარაღის მაკეტებიც იარაღად უნდა მივიჩნიოთ იმ შემთხვევაში, თუ იგი გამოყენებული იყო მუქარის განსამტკიცებლად და თუ მას დაზარალებული აღიქვამდა როგორც ნამდვილ იარაღს. იარაღი ან სხვა საგნები შეიძლება გამოყენებულ იქნას არა მარტო თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთილი პირის მისამართით, არამედ იმ პირების მიმართაც, რომლებიც ასეთ ფაქტს შეესწრნენ და ცდილობდნენ დაზარალებულზე დახმარების აღმოჩენას.

იმ შემთხვევაში თუ იარაღის ან იარაღად გამოყენებული საგნის ხმარებას თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთილის განზრახ მკვლელობა მოჰყვა ან ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობით, ე. ი. სსკ 143-ე მუხლის პირველი ნაწილითა და შესაბამისად 108-ე ან 117-ე მუხლით.

რაც შეეხება თავისუფლების უკანონო აღკვეთას ჩადენილს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ისეთი ძალადობის მუქარით (143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ პუნქტი) – ეს იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებული დაზარალებულის მიმართ იყენებს ფიზიკურ ძალადობას ან ისეთი ძალადობის მუქარას (მუქარის განხორციელების საფრთხე ამ შემთხვევაში, ცხადია, საკმაოდ საფუძვლიანია).

თუ 143-ე მუხლის პირველი და მეორე ნაწილით გათვალისწინებულმა ქმედობამ გამოიწვია გაუფრთხილებლობით დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, მაშინ განსახილველი დანაშაული უნდა დაკვალიფიცირდეს 143-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით.

სსკ 143-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ პუნქტით გათვალისწინებული ისეთი დამამძიმებელი გარემოება როგორიცაა: „თავისუფლების უკანონო აღკვეთა უცხოეთის ოფიციალური წარმომადგენლის ან საერთაშორისო სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებული პირის მიმართ“ – უნდა გავიგოთ იმ კატეგორიის პირთა მოტაცებად, რომლებიც, უპირველეს ყოვლისა, ოფიციალური¹ რანგის წარმომადგენლობას განასახიერებენ. ესენია პირები, რომლებიც დიპლომატიური იმუნიტეტით² სარგებლობენ, სახელდობრ: უცხო სახელმწიფოთა წარმომადგენლები; პარლამენტისა და მთავრობის დელეგაციათა წევრები; აგრეთვე, ნაცვალგების საფუძველზე, უცხო სახელმწიფოთა დელეგაციების თანამშრომლები, რომლებიც ჩამოსული არიან საქართველოში სახელმწიფოთაშორისო მოლაპარაკებაში, საერთაშორისო კონფერენციაში და თათბირში მონაწილეობის მისაღებად ან სხვა ოფიციალური დავალებით. ის საკითხი თუ ვინ სარგებლობს დიპლომატიური იმუნიტეტით, მოწესრიგებულია: ვენის კონვენციით „დიპლომატიური ურთიერთობის შესახებ (1961)“; საერთო კონვენციით „გაეროს პრივილეგიებისა და იმუნიტეტის შესახებ (1946)“; კონვენციით „გაეროს სპეციალიზირებულ დაწესებულებათა პრივილეგიებისა და იმუნიტეტის შესახებ (1947)“ და სხვ.

ზემოაღნიშნულის საფუძველზე უცხოეთის ოფიციალურ წარმომადგენლებად უნდა მივიჩნიოთ როგორც დიპლომატიური რანგის მქონე

1 „ოფიციალური“ – ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს ხელისუფლების, ადმინისტრაციის ან თანამდებობის პირის მიერ დადგენილს, მიღებულს, დაკანონებულს.

2 „იმუნიტეტი“ – ლათინური სიტყვაა და რამესაგან განთავისუფლებას ნიშნავს. საერთაშორისო სამართალში „იმუნიტეტი“ გაგებულია როგორც განსაკუთრებული, პრივილეგიური მდგომარეობა, რომელიც სახელმწიფოს ტერიტორიაზე აქვს უცხო სახელმწიფოს და მის ქონებას (სახელმწიფოს იმუნიტეტი), უცხოეთის დიპლომატიურ წარმომადგენლობასა და დიპლომატებს (დიპლომატიური იმუნიტეტი), უცხოეთის საკონსულო წარმომადგენლობასა და მის თანამშრომლებს (საკონსულო იმუნიტეტი).

პირები: ატაშე, მესამე მდივანი, II კლასის მეორე მდივანი, I კლასის მეორე მდივანი, II კლასის პირველი მდივანი, I კლასის პირველი მდივანი, II კლასის მრჩეველი, I კლასის მრჩეველი, დესპანი და ელჩი, ასევე მთავრობის მეთაურები, სახელმწიფო მინისტრები, დიპლომატიური კურიერები, გენერალური კონსულები, ვიცე-კონსულები, მათი ოჯახის წევრები, თუ ისინი საქართველოს მოქალაქენი არ არიან და სხვა. რაც შეეხება საერთაშორისო-სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებულ პირებს – ასეთებად უნდა მივიჩნიოთ: საზღვარგარეთელი ჟურნალისტები (ოფიციალურად მივლინებულები), გაეროს წარმომადგენლები, ცისფერ ჩაფხუტიანები, წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის საზოგადოების ოფიციალური წარმომადგენლები საზღვარგარეთიდან და სხვ.

„ან სხვა მძიმე შედეგად“ უნდა გავიგოთ თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთილის თვითმკვლელობა, ფსიქიკური მოშლილობა, მათი ახლო ნათესავის მძიმე სტრესული მდგომარეობა, ჯანმრთელობისათვის საშიში დაავადების გამოწვევა, მნიშვნელოვანი კომერციული გარიგებებისა და სახელმწიფო მნიშვნელობის ღონისძიებების ჩაშლა და სხვ. ასეთი შედეგები პირდაპირ მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს ადამიანის თავისუფლების უკანონო აღკვეთასთან.

§4. მძევლად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი)

ეს მუხლი შედგება სამი ნაწილისა და შენიშვნისაგან. პირველი ნაწილი დანაშაულად მიიჩნევს მძევლად ხელში ჩაგდებას იმ მიზნით, რომ მძევლის გათავისუფლების პირობით აიბულონ ორგანიზაცია ან პირი, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან ათ წლამდე.

მეორე ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი: ა) წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ; ბ) არაერთგზის; გ) ორი ან მეტი პირის მიმართ; დ) დაზარალებულის საზღვარგარეთ გაყვანით; ე) შვიდ დღეზე მეტი ხნით; ე) ანგარებით; ზ) დამნაშავისათვის წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, არასრულწლოვნის ან უმწეო მდგომარეობაში მყოფის მიმართ; თ) უცხოეთის ოფიციალური წარმომადგენლის ან საერთაშორისო

სამართლებრივ დაცვას დაქვემდებარებულის მიმართ; ი) სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ექვსიდან თხუთმეტ წლამდე.

მესამე ნაწილი განსაკუთრებით საშიშ დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს ამ მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია: ა) ორგანიზებული ჯგუფის მიერ; ბ) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვიდან თვრამეტ წლამდე.

რაც შეეხება შენიშვნას, აქ ხაზი გაესმის იმას, რომ თუ ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდებაიდან 72 საათის განმავლობაში დამნაშავე ნებაყოფლობით გაათავისუფლებს მას ისე, რომ არ შესრულდა მძევლის გაათავისუფლების პირობა, ის გაათავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ მის ქმედებაში არ არის სხვა დანაშაულის ნიშნები და არ არსებობს დაზარალებულის საჩივარი.

კაცობრიობის ისტორიაში ხელისუფლების ორგანოებზე ზემოქმედების ეს ხერხი დიდი ხანია ცნობილია. მან განსაკუთრებული გავრცელება ჰპოვა მეორე მსოფლიო ომის დროს და ამ ბოლო პერიოდში. ამჟამად მძევლად ხელში ჩაგდება ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა. ეს აიხსნება პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და ეროვნული კატაკლიზმებით, ახალი სახელმწიფო ხელისუფლების გარკვეული სისუსტით, საზოგადოების დაბნეულობით, რომელიც ვერ შეეგუა ესოდენ მცირე პერიოდში სრულიად ახალ რეალიებს.

სისხლის სამართლის კოდექსში ამ ნორმის არსებობა განაპირობა როგორც ამ ქმედობის მომეტებულმა საზოგადოებრივმა საშიშროებამ, ასევე საერთაშორისო ვალდებულებამ, რომ საქართველომ თავისი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა დაუქვემდებაროს გენერალური ანსამბლეს 1979 წლის 17 დეკემბრის რეზოლუციას, რომელმაც მიიღო კონვენცია „მძევლად ხელში ჩაგდებასთან ბრძოლის შესახებ“.

ამ დანაშაულის ობიექტია — საზოგადოებრივი უსაფრთხოება ამ სიტყვის ყველაზე ფართო გაგებით. მასში უნდა ჩავრთოთ იმ ადამიანთა თავისუფლება, რომლებიც მძევლებად აღმოჩნდნენ.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება მძევლად ხელში ჩაგდებაში, ესე იგი ეს დანაშაული მოქმედებით ხორციელდება. მძევლად ხელში აყვანას, როგორც წესი, თან სდევს

თავისუფლების აღკვეთა ფსიქიკური ან ფიზიკური ძალადობის მეშვეობით, სხვაგვარად, მძევლის ხელში ჩაგდება წარმოუდგენელია. ეს დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება მძევლის ფაქტობრივი შეპყრობის, დაუფლების, ხელში ჩაგდების, ესე იგი გადაადგილების თავისუფლების აღკვეთის მომენტიდან.

მძევლად ხელში ჩაგდება (144-ე მუხლი) განსხვავდება თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან (მუხლი 143-ე) იმით, რომ ამ უკანასკნელის დროს გამორიცხულია მესამე პირებზე ზემოქმედების მიზანი, რომ მათ შეასრულონ განსაზღვრული (გარკვეული) მოთხოვნები. მძევლის ხელში ჩაგდებისას ბრალდებულს აინტერესებს არა იმდენად მძევლის პიროვნება (როგორც ამას ადგილი აქვს თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას), არამედ მისი გამოყენების შესაძლებლობა ადრესატზე ზემოქმედებისათვის (ზეწოლისათვის). მძევლად ხელში ჩაგდებისას ბრალდებულებს არა აქვთ პირადი პრეტენზიები მძევლებისადმი. თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას ბრალდებულები დაინტერესებულები არიან დაზარალებულთა ბედი (მაგალითად, სესხის ამოღებით ან კონკურენტების ჩამოცილებით). თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას ბრალდებულები ცდილობენ თავი დააღწიონ მათი საქმიანობის საჯარო გახმაურებას, დაინტერესებულ პირთა ინფორმირება ხდება მხოლოდ აუცილებლობის შემთხვევაში. მძევალთა ხელში აყვანისას, კი პირიქით, ბრალდებულები ცდილობენ გაიგონ (გამჟღავნდეს) მათი მიზნები, რათა გააძლიერონ თავიანთი ზეწოლის ბერკეტები. მძევლების ხელში აყვანისას ბრალდებულები ხელმძღვანელობენ იმ ქვენაგრძნობებით, რომლებიც გამოძინარეობენ სპეციალური მიზნიდან – მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ ორგანიზაცია ან პირი, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება¹. თუ მძევლად ხელში ჩაგდებას ადგილი აქვს ბანდიტიზმის ჩადენისას (მუხლი 224-ე) ან იძულებისას (მუხლი 150-ე), ამ შემთხვევაში ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

¹ ნ. ფ. კუზნეცოვას რედაქციით გამოცემულ კომენტარებში ხაზი გაესმის მძევლის ხელში ჩაგდების განსხვავებას არა მარტო თავისუფლების უკანონო აღკვეთისაგან (მუხლი 127-ე), არამედ ადამიანის მოტაცებისაგან რომელიც ცალკე 126-ე მუხლის სახითაა გათვალისწინებული რუსეთის ფედერაციის ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში (იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, М., 1998, с. 494).

იმ შემთხვევაში როდესაც მძევლად ხელში ჩაგდება ხდება ტერორისტული მიზნით (ე. ი. რათა მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ სახელმწიფო ხელისუფლება ანდა საერთაშორისო ან რელიგიური ორგანიზაცია, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება), მაშინ ქმედობა დაკვალიფიცირდა სსკ მეთერთმეტე კარის (დანაშაული სახელმწიფოს წინააღმდეგ) XXXVIII თავის (ტერორიზმი) 329-ე მუხლით (მძევლად ხელში ჩაგდება ტერორისტული მიზნით).

გასაანალიზებელი დანაშაულის სუბიექტური მხარე მდგომარეობს პირდაპირ განზრახვაში. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ადამიანს მძევლად იგდებს ხელში და სურს აღუკვეთოს გადაადგილების თავისუფლება. პირდაპირი განზრახვისათვის დამახასიათებელი ატრიბუტების გარდა, სუბიექტის ბრალი შეიცავს ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს – სპეციალურ მიზანს, რომლის არსიც იმაში მდგომარეობს, რომ აიძულოს სახელმწიფო მისი ხელისუფლების ორგანოების სახით, ასევე მთავრობა, კერძო დაწესებულებები ან ცალკეული პირი შეასრულოს რაიმე მოქმედება ან თავი შეიკავონ გარკვეული მოქმედებების ჩადენისაგან. მაგალითად, გაათავისუფლონ რომელიმე დამნაშავე ან დანაშაულში ეჭვმიტანილი, ამა თუ იმ პირს გამოუტანონ გამამტყუნებელი ან გამამართლებელი განაჩენი, გადაიხადონ გამოსასყიდი საფასური, უზრუნველყონ დამნაშავეები იარაღით, ტრანსპორტით, სურსათით, ფულადი სახსრებით, შეცვალონ პოლიტიკური ხაზი, განახორციელონ ესა თუ ის ღონისძიება ან თავი შეიკავონ რაიმე პოლიტიკური, ეკონომიკური ან სოციალური ხასიათის აქციის ჩატარებისაგან და ა. შ. მიზნის შინაარსს კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, ასევე მნიშვნელობა არა აქვს მოტივთა ხასიათს, რითაც ხელმძღვანელობდა დამნაშავე.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან შეუსრულდა 14 წელი.

სსკ 144-ე მუხლით გათვალისწინებულ ყველა დამამძიმებელ და განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებათა ახსნა-განმარტებას არ შეეუდგებით, რადგან მათ შესახებ ნაწილობრივ საუბარი გვქონდა 143-ე მუხლისა (თავისუფლების უკანონო აღკვეთა) და სხვა მუხლების (109-ე, 117-ე, 137-ე) ანალიზისას.

მძევლად ხელში ჩაგდება „არაერთგზის“ უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ბრალდებულს მონაწილეობა აქვს მიღებული მძევალთა შეპყრობის ოპერაციაში არანაკლებ ორი შემთხვევისა (იხ. სსკ მე-15 მუხლი).

მძევლად ხელში ჩაგდება, ჩადენილი: „სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა ასეთი ძალადობის მუქარით“ – ნიშნავს ცემას, ცივ ან ძალიან ცხელ სადგომში მძევლის მოთავსებას, მის გაკოჭილ მდგომარეობაში შედარებით ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ყოლას და ა. შ.

მძევლად ხელში ჩაგდება, ჩადენილი: „დაზარალებულის საზღვარგარეთ გაყვანით“ – ნიშნავს მძევლის გაყვანას საქართველოს ტერიტორიის (საზღვრებს) გარეთ სხვა სახელმწიფოში.

თუ მძევლის ხელში ჩაგდებას შედეგად მოჰყვა მისი განზრახ მკვლელობა, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, ესე იგი სსკ 109-ე მუხლის „ე“ პუნქტითა (განზრახ მკვლელობა მძევლის ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით) და განსახილველი 144-ე მუხლით (მძევლის ხელში ჩაგდება).

144-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული „სხვა მძიმე შედეგი“ გულისხმობს მძევლის ჯანმრთელობისათვის მძიმე დაზიანების მიყენებას, მნიშვნელოვან ქონებრივ ზარალს, საზოგადოებრივი წესრიგისა და ტრანსპორტის მოძრაობის უხეშ დარღვევას (რაც ქმნის არა მარტო ავტოავარიათა და საავიაციო კატასტროფის საშიშროებას, არამედ იწვევს პანიკასაც თვითმხილველებში) და სხვ.

დასასრულს, განსახილველ მუხლში აღნიშნულ მძევლის ნებაყოფლობით განთავისუფლებასთან დაკავშირებით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ბრალდებულის მხრივ ნებაყოფლობითობა სახეზეა მაშინ, როცა იგი თავისი ინიციატივით ათავისუფლებს მძევალს, თუმცა აქვს მისი დაკავების შესაძლებლობა, და გადასცემს ხელისუფლებას. ნებაყოფლობითად ჩაითვლება ასევე ბრალდებულის მიერ ხელისუფლების მოთხოვნის უპირობო შესრულება. განთავისუფლება არ ჩაითვლება ნებაყოფლობითად თუ მძევლად ხელში ჩამგდები, ხელისუფლებისათვის წინააღმდეგობის გაწევის პროცესში, იძულებული იყო გაეთავისუფლებინა მძევალი. თუ დადგენილი იქნება, რომ ბრალდებულმა ნებაყოფლობით გაათავისუფლა მძევალი (მძევლები), მაგრამ მის მოქმედებაში არის სხვა დანაშაულის ნიშნები (შემადგენლობა), მაგალითად, გაიტაცა იარაღი, ასაფეთქებელი ნივთიერებანი ან მძევალი მოკლა ან მის

ჯანმრთელობას მიაყენა მძიმე დაზიანება და ა. შ., მაშინ ის პასუხს აგებს დასახელებულ დანაშაულთა გამო. განსახილველი მუხლის შენიშვნაში ასევე ხაზი გაესმის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან ბრალდებულის გათავისუფლების ისეთ პირობას როგორიცაა დაზარალებულის საჩივრის არარსებობა.

§5. დანაშაულის პროვოკაცია¹ (სსკ 145-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული დანაშაულის პროვოკაცია, ესე იგი სხვისი დაყოლიება დანაშაულის ჩასადენად მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში მიცემის მიზნით, – რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსაღობით ვადით ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხ წლამდე.

ძველ სისხლის სამართლის კოდექსში (მხედველობაში გვაქვს 1960 წლის 30 დეკემბერს მიღებული კოდექსი) ასეთი დანაშაულის შემადგენლობა მოხსენიებული არ იყო. ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა (რომელიც მიღებულ იქნა 1999 წლის 22 ივლისს) კი 145-ე მუხლით გათვალისწინებული ნორმა დამოუკიდებელი სახის დანაშაულად აღიარა.

როგორც ვხედავთ, ამჟამად, სისხლის სამართალში ცალკე კატეგორიად არის გამოყოფილი ისეთი შემთხვევა, როდესაც ერთი პირი მეორე პირს დაიყოლიებს დანაშაულის ჩადენისათვის იმ მიზნით, რომ შემდეგ ეს უკანასკნელი მხილებულ იქნას როგორც დამნაშავე. ასეთი პროვოკაციული საქმიანობა შეიძლება გამიზნული იყოს ყოველი დანაშაულის ჩასადენად, სახელდობრ, მითვისება ან გაფლანგვის (მუხლი 182-ე), გაუპატიურების (მუხლი 137-ე), თაღლითობის (მუხლი 180-ე), გამოძალგის (მუხლი 181-ე), კრედიტის უკანონოდ მიღების (მუხლი 208-ე), ქრთამის აღების (მუხლი 338-ე), ქრთამის მიცემის

¹ „პროვოკაცია“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს ცალკეული პირის, პირთა ჯგუფების, ორგანიზაციების წაქეზებას ისეთ მოქმედებაზე, რასაც მოჰყვება მათთვის მძიმე, ზოგჯერ დამღუპველი შედეგები.

(მუხლი 339-ე), კანონით აკრძალული საჩუქრის მიღებისა (მუხლი 340-ე) და სხვ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ცხადია, პირი, რომელიც დანაშაულის პროვოკაციას აწყობს, სისხლისსამართლებრივი წესით უნდა დაისაჯოს.

„სისხლის სამართალი, — აღნიშნავენ ვ. მაყაშვილი და გ. ტყეშელაძე, — მუდამ უარყოფითად ეკიდებოდა პროვოკაციულ საქმიანობას. პროვოკაცია ყოველთვის განიხილებოდა როგორც წამქეზებლობის განსაკუთრებული სახე, რამდენადაც დანაშავე მოქმედებს იმ პირის დანაშაულში მხილებისათვის, რომელსაც პროვოკაცია მოუწყვეს. ცხადია, ასეთი მიზანი ერთგვარ სპეციფიკურ ელფერს აძლევს მთელ საქმიანობას, მაგრამ პრინციპში არ ცვლის მის ბუნებას. წამქეზებლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს მიზანს, რომელსაც პირი ისახავს ანდა მოტივს, რომლითაც იგი მოქმედებს. ყოველგვარი დაყოლიება დანაშაულის ჩადენისათვის განხილული უნდა იქნას წამქეზებლობად დამოუკიდებლად იმისა, ბრალეული პირად მიზნად ისახავდა, თუ ყალბად გაგებული სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინტერესით ხელმძღვანელობდა. ამრიგად, ყოველგვარი დაყოლიება დანაშაულის ჩადენისათვის შემდგომში იმ პირის მხილების მიზნით, რომელსაც პროვოკაცია მოუწყვეს, განიხილება წამქეზებლობად და გამოიწვევს პასუხისმგებლობას თანამონაწილეობის წესების მიხედვით“¹.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული ადამიანის თავისუფლების ხელშეუხებლობა.

ობიექტური მხრივ 145-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება პროვოკაციის მოწყობაში, ე. ი. სხვის დაყოლიებაში დანაშაულის ჩასადენად. დანაშაული დამთავრებულად უნდა მივიჩნიოთ ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩასადენად სხვა პირის დაყოლიების მომენტიდან. დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია და პროვოკაციული ხასიათის მოქმედებათა განხორციელებაში ვლინდება. ამრიგად, პროვოკაციის დროს დანაშაულებრივი ქმედობა, ისე როგორც წამქეზებლობის ყველა სხვა შემთხვევა, შეიძლება სხვადასხვაგვარად გამოიხატოს, სახელდობრ, პირდაპირი დაყოლიებით, ჩაგონებით, რჩევით, მუქარითა და ა. შ. გარდა ამისა დანაშაული შეიძლება უფრო

¹ ვ. მაყაშვილი, გ. ტყეშელაძე. პასუხისმგებლობა მექრთამეობისათვის. თბ., 1964, გვ. 210-211.

შენილბული ფორმითაც გამოიხატოს. მაგალითად, გადაკრული სიტყვით, ეესტით, ისეთი ვითარების შექმნით, რომელიც მეორე პირს უბიძგებს დანაშაულის ჩასადენად.

სუბიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. პროვოკატორს შეგნებული აქვს, რომ სჩადის დანაშაულის პროვოკაციას, ე. ი. იყოლებს დანაშაულის ჩასადენად სხვა პირს – ამ უკანასკნელის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის მიზნით და სურს ასეთი მოქმედების ჩადენა. დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს, (ანგარება, შური, შურისძიება, ავტორიტეტის შექმნის სურვილი და ა. შ.), რასაც დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ სასამართლომ იგი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს. რაც შეეხება მიზანს იგი ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტია, რაზედაც მიუთითებს თვით 145-ე მუხლის დისპოზიცია – „სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის მიზნით“.

საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში შეიძლება დაისვას საკითხი დანაშაულის პროვოკაციისა (მუხლი 145-ე) და ცრუ დასმენის (მუხლი 373-ე) ურთიერთგამიჯვნის შესახებ. ამ დროს გასათვალისწინებელი ისაა, რომ მათ შორის საერთო მხოლოდ ისაა, რომ ორივე შემთხვევაში პირის მიზანია ამხილოს მეორე პირი დანაშაულის ჩადენაში. მაგრამ ცრუ დასმენის დროს პირი მიზნად ისახავს ამხილოს სხვა პირი დანაშაულში, რომელიც მას სინამდვილეში არ ჩაუდენია, რასაც აღწევს იმით, რომ ხელისუფლების სათანადო ორგანოებს ატყობინებს, თითქოს ჩადენილია დანაშაულებრივი ქმედობანი, რომლებიც სინამდვილეში ჩადენილი არ ყოფილა. ზოლო დანაშაულის პროვოკაციის დროს მიზანია პირის მხილება დანაშაულში, რომელიც ნამდვილად იყო ჩადენილი და ეს მიზანი მიიღწევა პირის წაქეზებით ამ დანაშაულის ჩადენისაკენ¹.

¹ დაწერილებით დანაშაულის პროვოკაციაზე იხილეთ: თ. წერეთელი. თანამონაწილეობა დანაშაულში. თბ., 1969, გვ. 156-173; ვ. მაყაშვილი, გ. ტყეშელაძე. პასუხისმგებლობა მექრთამეობისათვის. თბ., 1964, გვ. 208-215; შ. ფაფიაშვილი. მექრთამეობის გამოძიება. თბ., 1972, გვ. 22-38. А.Н. Трайнин. Учение о соучастии. М., 1941, с. 103; П.И. Гришаев, Т.А. Критер. Соучастие по уголовному праву. М., 1959, с. 148-149; "Судебная практика Верховного Суда СССР", 1946, вып. VI, с. 13.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. იგულისხმება როგორც თანამდებობის, ასევე კერძო პირი. იმ შემთხვევაში თუ პროვოკატორი თანამდებობის პირი დანაშაულს ჩადის სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებით, მაშინ მისი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს არა მხოლოდ როგორც ამა თუ იმ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის წამქეზებლობა, არამედ აგრეთვე როგორც სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება (მუხლი 332-ე), ესე იგი კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

წმ. უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (სსკ 146-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლის პირველი ნაწილი ითვალისწინებს უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემას სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, თანამდებობის ჯაკაების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

მეორე ნაწილის ძალით კი დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული იგივე ქმედობა, თუ მას თან ერთვის ბრალდება მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულში, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამიდან, ათ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებული ადამიანის თავისუფლების ხელშეუხებლობა. კერძოდ, მე-18 მუხლში ხაზი გაესმის იმას, რომ თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე, რომ დაუშვებელია თავისუფლებაზეზღუდული პირის ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, რომ დაპატიმრებულს უნდა განემარტოს მისი უფლებები და თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველი და სხვ.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება უდანაშაულო პირისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებაში,

ესე იგი ამ დროს ხდება ისეთი პირის განზრახ პასუხისგებაში მიცემა, რომლის ქმედებაშიც არ არის დანაშაულის შემადგენლობა.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტურ მხარეს არ ქმნის პირის უკანონო მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში, რომელმაც მართალია ჩაიდინა დანაშაული, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზის გამო ის არ ექვემდებარება პასუხისმგებლობას (მაგალითად, ხანდაზმულობის ვადის გასვლასთან დაკავშირებით, ამნისტიის აქტის გამოსვლის შედეგად, დეპუტატის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის შესახებ პარლამენტის წევრთა თანხმობის მიუცემლობის შემთხვევა და ა. შ.).

პასუხისგებაში მიცემა ზორციელდება გამომძიებლისა და პროკურორის მიერ დადგენილების გამოტანით — პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. დადგენილების გამოტანის შემდეგ, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 283-ე მუხლის შესაბამისად, გამომძიებელი ან პროკურორი განსაზღვრავს ბრალდების წაყენების დროსა და ადგილს. ბრალდება წაყენებულ უნდა იქნას დადგენილების გამოტანიდან არა უგვიანეს 48 საათისა, ხოლო დანიშნულ დროს ბრალდებულის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში — არა უგვიანეს მისი მოყვანის დღისა. თუ პირი ეჭვიმიტანის სახით იყო დაკავებული, დაკავების შესახებ ოქმის შედგენიდან არა უგვიანეს 48 საათისა გამოტანილ უნდა იქნეს დადგენილება პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ, წაყენოს ბრალდება და დაიკითხოს ბრალდებულის სახით.

146-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული (უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში) დამთავრებულად უნდა მივიჩნიოთ პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანის მომენტიდან, დამოუკიდებლად იმისა, მოჰყვა თუ არა ამას რაიმე შედეგი პირის პასუხისგებაში მიცემისათვის.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. განზრახვის ინტელექტუალური მომენტი შეიცავს იმის შეგნებას, რომ უდანაშაულო პირის მიცემა ხდება სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში, თანაც სუბიექტი ამისათვის იყენებს თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას ბოროტად. განზრახვის ნებელობითი მომენტი კი მდგომარეობს აღნიშნულ მოქმედებათა ჩადენის სურვილში.

ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივები შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს (შურისძიება, კარიერიზმი, ანგარება, მტრობა და ა. შ.). ეს მოტივები ამ დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, მაგრამ მათი გათვალისწინება ხდება სასამართლოს მიერ სასჯელის ღონისძიების შერჩევისას.

უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში თუ დაკავშირებული იყო სხვა დანაშაულის ჩადენასთან, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

146-ე მუხლით პირი არ შეიძლება მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში, თუ იგი კეთილსინდისიერად შეცდა უდანაშაულო პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემისას, ე. ი. როდესაც განზრახ არ ჩაუდენია ასეთი ქმედობა.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში, თუ მას თან ერთვის ბრალდება მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულში.

მძიმეა ისეთი განზრახი ან გაუფრთხილებელი დანაშაული, რომლის ჩადენისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება ათი წლით თავისუფლების აღკვეთას; ხოლო განსაკუთრებით მძიმეა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლის ჩადენისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებულია სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთა ათ წელზე მეტი ვადით ან უვადო თავისუფლების აღკვეთა (მუხლი მე-12). ეს დანაშაული, ისევე როგორც პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, დამთავრებულად ითვლება პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანის მომენტიდან.

146-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტებად გვევლინებიან მხოლოდ ის თანამდებობის პირები, როელთაც მინიჭებული აქვთ ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის უფლება. ესენია: მოკლევის მწარმოებელი პირები, პროკურორები და გამომძიებლები (დამოუკიდებლად უწყებრივი კუთვნილებისა).

§7. განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლი)

ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული განზრახ უკანონო დაკავება,¹ — რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან ტუსალობით ვადით ორ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხიდან რვა წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად ითვალისწინებს განზრახ უკანონო დაპატიმრებას, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თორმეტ წლამდე.

მესამე ნაწილით განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული ამ მუხლის პირველი ან მეორე ნაწილით გათვალისწინებული ქმედობა, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით რვიდან თხუთმეტ წლამდე. განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მოქალაქის თავისუფლების ხელშეუხებლობა, დაზარალებულის პირადი თავისუფლება და მოქალაქეთა სხვა ინტერესები (საბინაო, ქონებრივი, პატივი და ღირსება და სხვ.). საერთაშორისო და ქვეყნის საშინაო ხასიათის ფუძემდებლური აქტები (1948 წლის 10 დეკემბრის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია; 1991 წლის 22 ნოემბრის ადამიანისა და მოქალაქის უფლებებისა და თავისუფლებების დეკლარაცია; საქართველოს კონსტიტუცია და სხვ.) განამტკიცებენ ყოველი პირის თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლებას. 1966 წლის 16 დეკემბრის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ საერთაშორისო პაქტის თანახმად თავისუფლების აღკვეთა უნდა მოხდეს კანონის საფუძველზე და მის შესაბამისად. 1950 წლის 4 ნოემბრის ევროპული კონვენცია ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების

¹ პირველი წაკითხვით მიღებულ საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტის 150-ე მუხლის პირველ ნაწილში ხაზგასმული იყო: განზრახ უკანონო დაკავება, შინაპატიმრობა ან პოლიციის ზედამხედველობაში გადაცემა, რაც შემდგომ ჩვენის აზრით არასწორად შეიცვალა, საქმე იმაშია, რომ განზრახ უკანონო შინაპატიმრობა ან პოლიციის ზედამხედველობაში გადაცემა საშიშროების მხრივ არაფრით არ განსხვავდება განზრახ უკანონო დაკავებისაგან.

დაცვის შესახებ ითვალისწინებს თავისუფლების კანონიერი აღკვეთის სხვადასხვა შემთხვევას. მათ შორის აღნიშნულია: კანონიერი დაპატიმრება ან დაკავება პირისა იმ მიზნით, რათა იგი წარსდგეს კომპეტენტური ორგანოს წინაშე სამართალდარღვევის ფაქტზე დასაბუთებული ეჭვის საფუძველზე, ან იმ შემთხვევაში, როცა საჭიროა სამართალდარღვევის აღმოფხვრა, ან როცა არის იმის ვარაუდი, რომ იგი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ დაიმალება. ამავე კონვენციაში ხაზი გაესმის იმას, რომ პირის კანონიერ პატიმრობაში ყოლა უნდა განხორციელდეს კომპეტენტური სასამართლოს მიერ მისი ბრალეულად ცნობის საფუძველზე.

ზემოაღნიშნულმა საერთაშორისო ხასიათის ფუძემდებლურმა პრინციპებმა ასახვა ჰპოვა საქართველოს კონსტიტუციის მე-18 მუხლში. აქ ხაზი გაესმის იმას, რომ ადამიანის თავისუფლება ხელშეუხებელია; რომ თავისუფლების აღკვეთა ან პირადი თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე; რომ ადამიანის დაკავება დასაშვებია კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში საგანგებოდ უფლებამოსილი პირის მიერ. დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული პირი უნდა წარედგინოს სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით არაუგვიანეს 48 საათისა. თუ მომდევნო 24 საათის განმავლობაში სასამართლო არ მიიღებს გადაწყვეტილებას დაპატიმრების ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შესახებ, პირი დაუყოვნებლივ უნდა განთავისუფლდეს; რომ დაუშვებელია დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული პირის ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება; რომ დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირს დაკავების ან დაპატიმრებისთანავე უნდა განემარტოს მისი უფლებები და თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველი. მას დაკავების ან დაპატიმრებისთანავე შეუძლია მოითხოვოს დამცველის დახმარება, რაც უნდა დაკმაყოფილდეს; რომ დანაშაულის ჩადენაში ეჭვიმთავანის დაკავების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 72 საათს, ზოლო ბრალდებულის წინასწარი პატიმრობა – 9 თვეს; რომ ამ მუხლის მოთხოვნათა დარღვევა ისჯება კანონით; რომ უკანონოდ დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირს აქვს კომპენსაციის მიღების უფლება.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა (კონსტრუქციის მიხედვით) ფორმალურია. ობიექტური მხრივ 147-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება პირის განზრახ უკანონო

დაკავებასა (პირველი ნაწილი) და განზრახ უკანონო დაპატიმრებაში (მეორე ნაწილი).

დაკავება არის თავისუფლების ხანმოკლე აღკვეთა, რომელიც გამოიყენება თუ არსებობს საკმარის საფუძველი ეჭვი მიიტანონ პირზე იმ დანაშაულის ჩადენაში, რომლისთვისაც კანონი ითვალისწინებს სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის სახით, მისი დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთის, გაქცევის, დამალვის ან მტკიცებულებათა მოსპობის თავიდან ასაცილებლად.

დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილის დაკავება შეიძლება თუ: ა) პირს წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე; ბ) თვითმხილველები, მათ შორის დაზარალებულიც, პირდაპირ მიუთითებენ ამ პირზე, როგორც დანაშაულის ჩამდენზე; გ) პირზე, მასთან ან მის ტანსაცმელზე აღმოჩნდება ჩადენილი დანაშაულის აშკარა კვალი; დ) პირი მიიმალა დანაშაულის ჩადენის შემდეგ, მაგრამ შემდგომ იგი ამოიცირო დაზარალებულმა; ე) პირის მიმართ გამოტანილია განჩინება (დადგენილება) ძებნის წარმოების შესახებ.

თუ არსებობს სხვა მონაცემები, რომლებიც საფუძველს იძლევა დანაშაულის ჩადენის ეჭვი იქნეს მიტანილი პირზე, ეს პირი შეიძლება დაიკავონ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა იგი გაქცევას ცდილობდა, ან მას არა აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი, ან არ არის დადგენილი მისი ვინაობა. დაკავებისაგან განთავისუფლებული პირის ხელმეორედ დაკავება იმავე ეჭვით არ შეიძლება. დაკავების უფლება აქვს: პოლიციის თანამშრომელს, მომკვლევს და გამომძიებელს. პირი, რომელიც არ არის სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი, უფლება აქვს ეჭვმიტანილი დააკავოს მხოლოდ მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის დროს და დაუყოვნებლივ უნდა მიიყვანოს პოლიციის დაწესებულებაში ან სხვა სამართალდამცავ ორგანოში. დადგენილება პირის დაკავების შესახებ გამოაქვს მომკვლევს, გამომძიებელს ან პროკურორს.

შინაპატიმრობა გამოიყენება იმ პირის მიმართ, რომლის სრული იზოლაცია აუცილებლობით არ არის გამოწვეული. ამასთან მხედველობაში მიიღება ჩადენილი დანაშაულის ხასიათი, ბრალდებულის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და სხვა გარემოებები. სასამართლომ ბრძანებაში, განჩინებაში ან დადგენილებაში აღკვეთის ღონისძიებად შინაპატიმრობის შერჩევის შესახებ უნდა აღინიშნოს, სახელდობრ რა უფლებები ეზღუდება დაპატიმრებულს. სასამართლო ბრძანების

შესაბამისად, მას შეიძლება აეკრძალოს გარკვეულ პირებთან ურთიერთობა, სატელეფონო საუბრები, კორესპონდენციის გაგზავნა და მიღება, სახლიდან გასვლა. დაპატიმრებულის საცხოვრებელ ადგილს შეიძლება მიეჩინოს პოლიციის დაცვა. მის ქცევაზე შეიძლება დაწესდეს პოლიციის ზედამხედველობა. შინაპატიმრობა ბრალდებულს შეიძლება დაუწესდეს არა უმეტეს 9 თვის ვადით. ამ ვადის გასვლის შემდეგ აღკვეთის ეს ღონისძიება უნდა შეიცვალოს ან გაუქმდეს.

პოლიციის ზედამხედველობაში გადაცემა. ბრალდებული, რომლისთვისაც კანონით გათვალისწინებულია სასჯელი თავისუფლების აღკვეთის სახით, შეიძლება გადაეცეს პოლიციის ზედამხედველობაში. ამ აღკვეთის ღონისძიების შერჩევის შესახებ მოსამართლის ბრძანება ან სასამართლო დადგენილება (განჩინება) აღსასრულებლად ეგზავნება შინაგან საქმეთა სამმართველოს (განყოფილებას) ბრალდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. პოლიციის ორგანო ვალდებულია დაუყოვნებლივ გაატაროს რეგისტრაციაში ბრალდებული და მასზე ზედამხედველობის დაწესების შესახებ შეატყობინოს მუშაობის ან სწავლის ადგილის ადმინისტრაციას, საპასპორტო სამსახურს ბრალდებულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით და სამხედრო კომისარიატს, თუ ბრალდებული სამხედროვალდებულია. პოლიციის ზედამხედველობაში მყოფ ბრალდებულს ეკრძალება სასამართლოს ან პროცესის მწარმოებელი სხვა ორგანოს ნებართვის გარეშე გაემგზავროს ამ დასახლებული პუნქტიდან, შეიცვალოს საცხოვრებელი ან ღრობითი ყოფნის ადგილი აღნიშნული დასახლებული პუნქტის ფარგლებში. იგი ვალდებულია კვირაში ორჯერ მაინც გამოცხადდეს პოლიციის ორგანოში საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ბრალდებული პოლიციის ორგანოში შეიძლება გამოიძახონ მისი ქცევისადმი კონტროლის განხორციელების წესით. ამავე მიზნით პოლიციის მუშაკებს უფლება აქვთ მივიდნენ მასთან საცხოვრებელ ბინაში. პოლიციის ზედამხედველობა ბრალდებულს შეიძლება დაუწესდეს არა უმეტეს 9 თვის ვადით. ამ ვადის გასვლის შემდეგ ეს აღკვეთის ღონისძიება უნდა შეიცვალოს ან გაუქმდეს.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე განზრახ უკანონოდ უნდა მიეჩინოთ ისეთი დაკავება, დაპატიმრება, შინაპატიმრობა ან პოლიციის ზედამხედველობაში გადაცემა, რომელიც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის ნორმათა მოთხოვნებს არ შეესაბამება. მაგალითად, უკანონო დაკავებად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი შემთხვევა,

როცა მომკვლევს, გამოძიებელს ან პროკურორს გამოტანილი არ აქვს დადგენილება პირის დაკავების შესახებ, ან თუ ეჭვმიტანილს დამკავებელი თანამდებობის პირი, რომელმაც ჩაატარა პირადი ჩხრეკა, არ შეადგენს ოქმს, ან შეადგენ ოქმს საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესების დაუცველობით.

უკანონო დაკავება დამთავრებულ დანაშაულად ითვლება პირისათვის თავისუფლების ფაქტობრივი აღკვეთის მომენტიდან.

სსკ 147-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მაკვალიფიცირებელ გარემოებად მიიჩნევს განზრახ უკანონო დაპატიმრებას, საერთოდ დაპატიმრებასთან დაკავშირებით უნდა აღენიშნოთ, რომ არავის დაპატიმრება არ შეიძლება მოსამართლის ბრძანების ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გარეშე. სასამართლო, პროკურორი და გამოძიებელი ვალდებული არიან დაუყოვნებლივ გაათავისუფლონ უკანონოდ დაპატიმრებული ნებისმიერი პირი. დაპატიმრება გამოიყენება მხოლოდ იმ პირის მიმართ, რომელსაც ბრალად ედება ისეთი დანაშაულის ჩადენა, რისთვისაც კანონით გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა 2 წელზე მეტი ვადით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ბრალდებულმა დაარღვია სხვა, ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიება. აღკვეთის ღონისძიებად დაპატიმრება, როგორც წესი, არ გამოიყენება მძიმე ავადმყოფის, ხანდაზმულის (ქალები – 60 წლიდან, მამაკაცები – 65 წლიდან), 12 კვირაზე მეტი ხნის ორსული და ჩვილბავშვიანი (ერთ წლამდე ასაკის) ქალის მიმართ, ასევე არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იმ პირის მიმართ, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა გაუფრთხილებლობით – გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა, როდესაც სისხლის სამართლის კანონი ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას 3 წლით ან მეტი ვადით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ უკანონო დაპატიმრებას მაშინ აქვს ადგილი, როცა დარღვეულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნები დაპატიმრების განხორციელებასთან დაკავშირებით.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ბოროტად იყენებს რა თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას, განზრახ ახორციელებს პირის უკანონო დაკავებას ან უკანონო დაპატიმრებას.

სსკ 147-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის მოტივები შეიძლება სხვადასხვა იყოს, კერძოდ: ანგარება, კარიერიზმი, მტრობა და სხვა პირადი ხასიათის მოტივი.

განსახილველი მუხლის მე-3 ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს პირველი და მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია (ეს ნიშანი შეფასებითია – ზ. წ.). მაგალითად, უკანონოდ დაკავებული ან დაპატიმრებული პირის სიკვდილი, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება და სხვ.

თუ უკანონოდ დაკავება ან უკანონო დაპატიმრება განზრახ არ ყოფილა ჩადენილი და იგი შედეგი იყო თანამდებობის პირის მიერ საქმის გარემოებათა მცდარი შეფასების, ასევე თავისი მოვალეობისადმი არაკეთილსინდისიერი დამოკიდებულებისა, ამ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 147-ე მუხლით (უკანონოდ დაკავება ან დაპატიმრება) გამორიცხულია. გულგრილობის აუცილებელი ნიშნების არსებობისას შეიძლება კვალიფიკაცია მოხდეს როგორც სამსახურებრივი გულგრილობა (342-ე მუხლი).

თუ უკანონოდ დაკავებას ან დაპატიმრებას შედეგად მოჰყვა დაზარალებულის ან სხვა პირთა ჯანმრთელობისათვის (ან მათი საკუთრებისათვის) ზიანის მიყენება, მაშინ ქმედობას უნდა მიეცეს დამატებითი კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლებით. იმ შემთხვევაში, თუ უკანონოდ დაკავებასთან დაკავშირებით შედგენილი იყო ფიქტიური ლოკუმენტი ადმინისტრაციული სამართალდამრღვევის შესახებ (საკუთარი არამართლზომიერი მოქმედების გამართლების მიზნით), ასეთი ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს განსახილველი მუხლის პირველი ნაწილითა (განზრახ უკანონოდ დაკავება) და 341-ე მუხლით (სამსახურებრივი სიყალბე). თუ უკანონოდ დაკავებულ ან დაპატიმრებულ პირს აიძულებენ ცრუ ჩვენების მიცემას, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, სახელდობრ, 147-ე მუხლის პირველი ან მე-2 ნაწილითა და 335-ე მუხლის (უკანონოდ დაკავება ან დაპატიმრება და ჩვენების ან დასკვნის მიცემის იძულება) პირველი ნაწილით.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მოკვლევის მუშაკი, გამომძიებელი, პროკურორი, ე. ი. ის პირები, რომლებიც აღჭურვილნი არიან იმის უფლებამოსილებით, რომ დააკავონ, დააპატიმრონ, შინაპატიმრობა ან პოლიციის ზედამხედველობაში გადასცენ ესა თუ ის პირი. როგორც ვხედავთ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სპეციალურ სუბიექტთან.

წმ. ცილისწამება¹ (სსკ 148-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლის მიხედვით, დანაშაულადაა მიჩნეული: ცილისწამება დანაშაულის დაბრალებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ასიდან ორას საათამდე ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე.

ცილისწამების ობიექტია ადამიანის პატივი და ღირსება, რაც დაცულია საქართველოს კონსტიტუციით. პატივი პიროვნების საზოგადოებრივი შეფასებაა ზნეობრივი პოზიციებიდან, რასაც საფუძვლად ედება თვითონ პიროვნების ყოფაქცევა, მისი დამოკიდებულება როგორც სოციალური და სულიერი ფასეულობებისადმი, ასევე საზოგადოებისა და გარეშემოცოფთა მიმართ. ისტორიულ ასპექტში პატივი უნდა მივიჩნიოთ გარკვეული ხარისხით რაღაც კლანურ (გვაროვნული თემის, გვარი) თვისებად, რომელიც ყოველთვის ემყარებოდა პირთა გარკვეულ წრეში მიღებულ ქცევის წესებს (მაგალითად, ოფიცრის ან თავადის, ან გათხოვილი ქალის პატივი და მათ მიმართ დამოკიდებულება). მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანს აფასებენ არა მარტო პირთა ვიწრო წრის, არამედ მთლიანად საზოგადოების პოზიციებიდან, მთავარი მაინც შეფასების რეალური კრიტერიუმია — პატიოსნად იქცეოდა თუ არა ის წარმოქმნილ სიტუაციაში როგორც საზოგადოების წევრი, როგორც ადამიანი. სხვანაირად თუ ვიტყვით, პატივი — ზნეობრივი კატეგორიაა და მისი შინაარსი გამოიხატება კონკრეტული ადამიანის ინტელექტუალური და მორალურ-პოლიტიკური თვისებების შეფასებაში განსაზღვრულ საზოგადოებრივ წრეში, კერძოდ, იმ წრეში, რომელშიც მიმდინარეობს მისი ცხოვრება და საქმიანობა. რაც შეეხება ღირსებას — ესაა ადამიანის მიერ საკუთარი თავის თვითშეფასება, რაც ემყარება ბავშვობიდან აღზრდილ ისეთ თვისებებს როგორიცაა: სინდისიერება,

¹ „ცილისწამებას“ ქართული ენის ლექსიკონი განმარტავს როგორც ტყუილის მოგონებას ვისიმე შესახებ, ვინმესთვის რისამე დაბრალებას (იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, თბ., 1986, გვ. 538). საერთოდ „ცილისწამების“ ცნება უნდა გავიგოთ იმდაგვარად, რასაც ადგილი ჰქონდა 1960 წელს მიღებულ სისხლის სამართლის კოდექსში. სახელდობრ როგორც „შეგნებულად მონაჭორის გავრცელება, რომელიც სახელს უტეხს სხვა პირს“.

თანაგრძნობა და პატივისცემა ადამიანებისადმი, მლიქვნელობისადმი სიძულვილი და ა. შ. როგორც ვხედავთ, ღირსება წარმოადგენს ადამიანის მიერ საკუთარი ინტელექტუალური და ზნეობრივ-პოლიტიკური თვისებების შეგნებას (შეგრძნობას)!¹

ზემოაღნიშნულიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პატივი და ღირსება ურთიერთდაკავშირებული ზნეობრივი კატეგორიებია. ისინი როგორც დანაშაულის ობიექტი ყოველთვის უნდა გავიაზროთ (გავიგოთ) კომპლექსურად, სახელდობრ, ობიექტური და სუბიექტური აზრით. ასე მაგალითად, ცილისწამებისას ობიექტია ადამიანის პატივი და ღირსება ობიექტური აზრით, ე. ი. აღნიშნულ თვისებათა შეფასება გარშემომყოფთა მხრიდან. ზოლო შეურაცხყოფისას ობიექტია პატივი და ღირსება სუბიექტური აზრით, ე. ი. აღნიშნულ თვისებათა შეფასება თვითონ დაზარალებულის მიერ.

პროფ. თ. წერეთლის აზრით, „თუ დამნაშავე იმით ამცირებს ადამიანის პატივს, რომ ცდილობს შექმნას საზოგადოების სხვა წევრების თვალში არასწორი წარმოდგენა მისი ინტელექტუალური თუ ზნეობრივი თვისებების ან მისი ცხოვრების წესის თუ საზოგადოებრივი საქმიანობის შესახებ ყალბი ცნობების (მონაჭორის) გავრცელების მეშვეობით, ადგილი აქვს ცილისწამებას. მამსადამე. ცილისწამების დროს წინა პლანზე წამოწეულია პიროვნების ობიექტური შეფასება, მისი შეფასება განსაზღვრულ საზოგადოებრივ წრეში, სადაც იგი ცხოვრობს და მოღვაწეობს, ე. ი. პიროვნების პატივი, თუმცა სუბიექტური მომენტიც, ე. ი. თვითშეფასება პიროვნების მიერ საკუთარი ღირსებისა, არ შეიძლება იქნეს უგულვებელყოფილი. ზოლო თუ დამნაშავე ამცირებს სხვისი ღირსების გრძნობას მის შესახებ უწესო ფორმით საკუთარი უარყოფითი შეფასების გამოხატვით, ადგილი აქვს შეურაცხყოფას“².

როგორც ვხედავთ, პატივი და ღირსება ადამიანის მნიშვნელოვანი, თანაც მეტად სათუთი ზნეობრივი სიკეთეა. ღირსეულად თავის დაჭერა შეუძლია იმას, ვინც კარგად გრძნობს და შეუძლია განასხვავოს პატიოსანი და უპატიოსნო საქციელი. პატივი და ღირსება პიროვნების დამახასიათებელი თვისებაა და მის უმთავრეს სულიერ სიმდიდრეს

¹ დაწვრილებით პატივისა და ღირსების ცნებაზე იხ. პოლიკარპე (თემური) მონიავას მონოგრაფია — „პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის სამართლებრივი დაცვა“. თბ., 1999 წელი.

² იხ. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარი). თბ., 1980, გვ. 168-169.

შეადგენს. ამასთან ისინი გამოხატავენ გარკვეულ სოციალურ ურთიერთობებს ადამიანსა და საზოგადოებას შორის. სწორედ ეს უკანასკნელი ანიჭებს პატივსა და ღირსებას იმის მნიშვნელობას, რომ იგი დაცული იყოს სამართლის დარგებით, მათ შორის სისხლის სამართლითაც.

ობიექტური მხრივ ცილისწამება, როგორც ამის შესახებ ზაზგასმულია 148-ე მუხლის დისპოზიციაში, გამოიხატება დანაშაულის დაბრალებაში. ესე იგი, რომ თითქოსდა ამა თუ იმ პირის მიერ ჩადენილია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედობა. დაბრალება შეიძლება მოხდეს ზეპირი ან წერილობითი ფორმით. მან შეიძლება ასახვა ჰპოვოს ოფიციალურ დოკუმენტში (ვთქვათ ბრძანებაში), ასევე ინტერვიუს მიცემის დროს კორესპონდენტზე მიცემულ პასუხებში და ა. შ.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება ამა თუ იმ პირისათვის დანაშაულის დაბრალების მომენტიდან, რაც ლახავს (ბლალავს) დაზარალებულის პატივსა და ღირსებას ან აკნინებს მის რეპუტაციას. არ არის აუცილებელი, რომ დანაშაულში დაბრალების ფაქტმა ფართო მასშტაბი მიიღოს ან მიაღწიოს დაზარალებულამდე.

დაზარალებულისათვის დანაშაულში დაბრალების ცნობის მიწოდება, სსკ 148-ე მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, სისხლის სამართლის წესით დასჯად ცილისწამების შემადგენლობად უნდა მივიჩნიოთ, რადგან ასეთ შემთხვევაში არსებობს ცილისწამებისათვის დამახასიათებელი ტყუილის გაერცვლების ნიშანი. ცილისწამების დროს დაზარალებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი – დაწყებული სრულწლოვნებით, არასრულწლოვნებით, მცირეწლოვნებით, შეურაცხადებით და დამთავრებული გარდაცვლილებით. დასახელებულ პირთა ახლო ნათესავებს, ან მათ კანონიერ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ განცხადებით მიმართონ სამართალდაცვის ორგანოებს, რათა ცილდაწამებულ პატიოსან ადამიანთა რეაბილიტაცია (სახელის აღდგენა) მოხდეს, ზოლო ცილისწამებლები სისხლის სამართლის პასუხისგებაში იქნენ მიცემული.

ცილისწამების შემადგენლობისათვის საჭიროა, რომ დაბრალების ფაქტი შეეხებოდეს ისეთ გარემოებას, რასაც თითქოსდა ადგილი ჰქონდა წარსულში ან აქვს ამჟამად დაზარალებულის პირად თუ

საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ცილისწამებად ვერ ჩაითვლება ისეთი მონაწილის გავრცელება, რომელიც მიეკუთვნება ამა თუ იმ პირის სამომავლო საქმიანობას (მაგალითად, ღ., გახდება თუ არა რესპუბლიკის გენერალური პროკურორი აუცილებლად აიღებს ქრთამს), რადგან ასეთ შემთხვევაში ფაქტობრივად ადგილი აქვს მკითხაობას მომავალ მოვლენათა შესახებ.

ამრიგად, ცილისწამების დროს დაბრალების ფაქტის გავრცელებაზე საუბრისას ხაზი უნდა გაესვას შემდეგ მომენტებს: ა) დანაშაულის ჩადენაში დაბრალების ფაქტის გავრცელება შეგნებულად ცრუ ხასიათს უნდა ატარებდეს, ე. ი. თავიდანვე არ უნდა შეესატყვისებოდეს სინამდვილეს; ბ) უნდა ბღალავდეს სხვა პირის პატივსა და ღირსებას, ე. ი. უნდა აკინებდეს სხვა პირის რეპუტაციას. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა მრავლად იცნობს შეგნებულად ისეთი მონაწილის გავრცელების ფაქტებს, რომელიც გამოიხატება ერთი პირის მიერ მეორისადმი ცრუ მონაცემის გავრცელებაში, რომ თითქოსდა ესა თუ ის პირი სახელმწიფოს მოღალატეა, განზრახ მკვლელობას სჩადის. ნარკოტიკებით ვაჭრობს, გარყვნილ ქმედობას ეწევა და ა. შ.

ცილისწამება დანაშაულში დაბრალებით შეიძლება განხორციელდეს: ა) ანონიმური¹ ფორმით. ამ შემთხვევაში ცილისმწამებელი უცნობია, ის მალავს თავის სახელსა და გვარს; მისი განცხადება და წერილი შეიცავს მონაწილს თანაც ისეთს, რაც ბღალავს სხვა პირის პატივსა და ღირსებას ან აკინებებს მის რეპუტაციას. ისინი მეტწილად ხელმოუწერელია ან ხელმოწერილია მოგონილი პირის სახელითა და გვარით; ბ) ამა თუ იმ ხერხით გავრცელებულ ნაწარმოებში. ასეთად ჩაითვლება ნაწარმოები დაბეჭდილი სტამბაში, საბეჭდო მანქანაზე, ჰექტოგრაფზე (ესაა გამარტივებული საბეჭდო ხელსაწყო, რომელიც განკუთვნილია ხელნაწერი ან მანქანაზე ნაბეჭდი ტექსტების გასამრავლებლად), როტოპრინტზე (ესაა ოფსეტური² საბეჭდო მანქანა, რომლითაც ამრავლებენ შედარებით მცირეტირაჟიან მასალებს — ბიულეტენებს, რეფერატებს და სხვ.), ასევე ხელით გადაწერილი მონაწილის შემცველი ეგზემპლარები თეზისების, ბროშურებისა და

¹ „ანონიმური“ ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს — ხელმოუწერელს, უსახელო წერილს, თხზულებას.

² ოფსეტი — ბეჭდვის ხერხი, რომლის დროსაც საბეჭდო ფორმიდან საღებავი გადადის ჯერ რეზინის ზედაპირზე, ხოლო იქედან კი ქაღალდზე.

სტატიების სახით; გ) მასობრივი მაუწყებლობით. ასეთად, როგორც წესი, მიჩნეულია: გაზეთები, ტელევიზია და რადიო, კინო და ვიდეოფილმები, აუდიო ჩანაწერები, ელექტრონული ფოსტა და პრესა და ა. შ.; დ) სხვა საჯარო გამოსვლით. ამას მეტწილად ადგილი აქვს კრებებზე, ლექციებზე, მიტინგებზე, ასევე საზოგადოებრივ ადგილებში შემთხვევით მოხვედრილ (მოსულ) მსმენელებზე მიმართვისას. ნაწარმოების საჯარო დემონსტრირება კი ნიშნავს საზოგადოებრივ ადგილებში მის გამოფენას (მაგალითად, კარიკატურების), ჩვენებას და ა. შ.

ცილისწამებისას რეპუტაციის დაკნინებასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ რეპუტაცია¹ ზნეობრივი პოზიციებიდან განსაზღვრავს საზოგადოებაში ადამიანის სტატუსს („რენომეს“²). ამავე დროს იგი მოიცავს ადამიანის წარმოდგენას საკუთარ თავზე და, რაც მთავარია, სხვა ადამიანთა წარმოდგენას მასზე. რეპუტაციის დაკნინება (დამცირება, დაქვეითება, შერყევა) ნიშნავს ადამიანთა აზრის შეცვლას უარესობისაკენ.

ცილისწამების შემადგენლობისათვის, როგორც უკვე შევნიშნეთ, აუცილებელია, რომ ადგილი ჰქონდეს დანაშაულის დაბრალებით ისეთი მონაჭორის გავრცელებას, რომელიც ბღალავს სხვა პირის პატივსა და ღირსებას, ან აკნინებს მის რეპუტაციას. ისმება კითხვა – დაისაჯოს თუ არა დიფამაცია³, ე. ი. ისეთი მოქმედება, რომელიც დაკავშირებულია სახელის გამტეხ ნამდვილი ინფორმაციის გავრცელებასთან პიროვნების პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით? ამ კითხვაზე დადებითი პასუხი გასცა საქართველოს ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტმა, რომელიც 1997 წლის აპრილში დაიბეჭდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს № 4 ბიულეტენში. კერძოდ, პროექტის 143-ე მუხლი ითვალისწინებდა დიფამაციას. შემდგომში სამართლებრივი რეფორმის სახელმწიფო კომისიის სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტის შემუშავებულმა ქვეკომისიამ ეს მუხლი საკვებით მართებულად ამოიღო დასახელებული პროექტიდან. საქმე იმაშია,

¹ რეპუტაცია – ესაა საზოგადოებრივი აზრი, შეხედულება ვისიმე (რისიმე) შესახებ.

² რენომე – ესაა ვისიმე შესახებ შექმნილი შეხედულება: რეპუტაცია. როგორც ვხედავთ რეპუტაცია და „რენომე“ სინონიმებია.

³ დიფამაცია – ესაა ვისიმე სახელის გამტეხი ნამდვილი ცნობების გავრცელება სხვადასხვა ფორმით.

რომ ნამდვილი ინფორმაციის გავრცელება, თუნდაც სახელის გამტეხი, საერთოდ არ უნდა იწვევდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, რადგან სამართლის თქმა, ჯერ ერთი – სიტყვის თავისუფლების კონსტიტუციური პრინციპია და მეორეც, მისი დაშვება (აღიარება) წყინააღმდეგება სამართლებრივი სახელმწიფოს არსს.

არასრულწლოვანთა პატივისა და ღირსების დაცვის საკითხთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ისინი „ბავშვთა დაცვის შესახებ“ კონვენციის თანახმად (მუხლი მე-16) ექვემდებარებიან ცილისწამებისაგან დაცვას (ე. ი. 18 წლამდე ნებისმიერ ასაკში).

ცილისწამების სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ავრცელებს შეგნებულად მონაჭორს (თანაც დანაშაულის დაბრალებით), რომელიც ბლალავს სხვა პირის პატივსა და ღირსებას ან აკნინებს მათ როგორც მოქალაქის, მამის (დედის), დაწესებულების ხელმძღვანელის, კოლექტივის წევრის, მეცნიერ-მუშაკის, მიმღები საგამოცდო კომისიის თავმჯდომარის და ა. შ., რეპუტაციას. როგორც ვხედავთ, პირდაპირი განზრახვის ნებითი მომენტი ცილისწამებისას იმაში ვლინდება, რომ ბრალდებულს სურს გაავრცელოს მონაჭორი, რომ თითქოსდა ამა თუ იმ პირმა ჩაიდინა დანაშაული. ესე იგი ახდენს დანაშაულის ჩადენის დაბრალებას. რაც შეეხება ცილისწამების მოტივებს ისინი საესებით სხვადასხვაგვარია: შურისძიება, შური, სამსახურიდან კონკურენტის ჩამოცილება, ხელმძღვანელობის თვალში ნდობის ანდა ავტორიტეტის მოპოვება, სამსახურებრივი დაწინაურებისადმი ლტოლვა, გამორიცხული არ არის ანგარებაც. საერთოდ, ცილისწამების მოტივს ან მიზანს დანაშაულის შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მას სასამართლო მხედველობაში ღებულობს მხოლოდ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ესა თუ ის პირი სხვის შესახებ დანაშაულის დაბრალებით ხმებს ავრცელებს, მაგრამ არ ესმის მათი სახელგამტეხი ხასიათი, ან თუ იგი ფიქრობს, რომ მის მიერ გავრცელებული ხმები სინამდვილეს შეესაბამება – ამ შემთხვევაში ცილისწამების შემადგენლობა სახეზე არ გვექნება.

თუ პირმა არ იცოდა, რომ მის მიერ გავრცელებული სახელგამტეხი ცნობები, სახელდობრ, დანაშაულის დაბრალებით სინამდვილეს არ შეესაბამება, დაზარალებულს შეუძლია სამოქალაქო სარჩელის წესით მოითხოვოს ამ ცნობების სიყალბის დადასტურება. სამოქალაქო

სარჩელის წესით პიროვნების ღირსებისა და პატივის დაცვა არ არის დამოკიდებული იმაზე, იცოდა თუ არა პირმა ღირსების შემლახველი ცნობების ცრუ ხასიათი. საკმარისია, თუ ეს ცნობები ობიექტურად არ შეესაბამება სინამდვილეს.

პიროვნების პატივისა და ღირსების ისეთი სახელგამტეხი ცნობები, რომლებსაც შეიცავს შეგნებულად ცრუ დასმენა, შეგნებულად ცრუ ჩვენების მიცემა, მტკიცებულების ფალსიფიკაცია და სხვ., იწვევს პასუხისმგებლობას არა 148-ე მუხლით ცილისწამებისათვის, არამედ შესაბამისი მუხლებით სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ დანაშაულთა თავიდან. საქმე იმაშია, რომ დასახელებულ დანაშაულთა შემადგენლობების დროს ბრალდებულის განზრახვა მიმართულია არა მოქალაქეთა პატივისა და ღირსების დამცირებისაკენ, არამედ მათ უკანონოდ მიცემისათვის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში.

ცილისწამების სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობისათვის აუცილებელი არაა, რომ დანაშაულის დაბრალებით ცილისწამების გამავრცელებელი იყოს თვითონ მონაჭორის ავტორი, ე. ი. ტყუილის შემთხვევლი. მთავარია, რომ ბრალდებულის მხრიდან აღგილი ჰქონდეს შეგნებულად დანაშაულის დაბრალებით მონაჭორის გავრცელებას და თუ ვინ არის ჭორის ავტორი ამას ცილისწამების შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს.

§9. უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სსკ 149-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით: უკანონოდ მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, — ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე. მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა: ა) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; ბ) რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან თორმეტ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

განსახილველი დანაშაული წარმოადგენს მოქალაქის პირადი თავისუფლების ხელყოფის სახესხვაობას. მისი ობიექტია ადამიანისათვის კონსტიტუციით მინიჭებული თავისუფლება. ფაქულტატურ ობიექტად გვევლინება მისი სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, პატივი და ღირსება.

საერთო წესის თანახმად, ფსიქიატრიულ სტაციონარში იძულებითი მკურნალობა შეიძლება დაენიშნოს პირს, თუ მისი ფსიქიკური მოშლილობის ხასიათი და სიმძიმე მოითხოვს მკურნალობის, მოვლის, ყოფაცხოვრებისა და მეთვალყურეობის ისეთ პირობებს, რომლებიც შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ფსიქიატრიულ სტაციონარში.

იძულებითი მკურნალობა საერთო ტიპის ფსიქიატრიულ სტაციონარში შეიძლება დაენიშნოს იმას, ვისაც ფსიქიკური მდგომარეობის გამო ესაჭიროება სტაციონალური მკურნალობა და მეთვალყურეობა, მაგრამ არ საჭიროებს ინტენსიურ მეთვალყურეობას.

იძულებითი მკურნალობა სპეციალიზებული ტიპის ფსიქიატრიულ სტაციონარში შეიძლება დაენიშნოს იმას, ვისაც ფსიქიკური მდგომარეობის გამო ესაჭიროება მუდმივი მეთვალყურეობა.

ინტენსიური მეთვალყურეობით იძულებითი მკურნალობა სპეციალიზებული ტიპის ფსიქიატრიულ სტაციონარში შეიძლება დაენიშნოს იმას, ვინც ფსიქიკური მდგომარეობით წარმოადგენს განსაკუთრებულ საფრთხეს საკუთარი თავისა და ან სხვა პირისათვის და საჭიროებს მუდმივ და ინტენსიურ მეთვალყურეობას.

ობიექტური მხრივ დანაშაული ვლინდება ისეთ უკანონო მოქმედებებში როგორიცაა: ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უკანონო მოთავსება ან დაკავება. ცხადია, ყოველივე ეს ზღვება დაზარალებულის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობის გარეშე.

ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სტაციონარში) პირის იძულებითი მოთავსება შესაძლებელია ორ შემთხვევაში: 1) სასამართლოს მიერ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენებისას და 2) მოსამართლის დადგენილებამდე, თუ პირის გამოკვლევა ან მკურნალობა შესაძლებელია მხოლოდ სტაციონალურ პირობებში და თანაც თუ ამ პირის ფსიქიკური მოშლილობა მძიმეა და იგი განაპირობებს: ა) მის უშუალო საშიშროებას თავისი თავისათვის და გარშემომყოფთათვის; ბ) მის უმწეობას დაიკმაყოფილოს ძირითადი (აუცილებელი) სასიცოცხლო მოთხოვნილებები; გ) თავისი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის არსებითი ზიანის მიყენებას (მისი ფსიქიკური

მდგომარეობიდან გამომდინარე), თუ იგი დატოვებული იქნება ფსიქიატრიული დახმარების გარეშე.

პირი, რომელიც მოთავსებულია ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში კანონიერ საფუძველზე, აუცილებლად უნდა შემოწმდეს 48 საათის განმავლობაში ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის მიერ, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას პოსპიტალიზაციის (საავადმყოფოში დაწვევის) დასაბუთებულობის შესახებ. ამ საკითხზე უარყოფითი პასუხის მიღების შემთხვევაში პირი დაუყოვნებლივ უნდა გამოწერონ საავადმყოფოდან. თუ პოსპიტალიზაცია მიჩნეულია დასაბუთებულად, მაშინ ექიმთა დასკვნა 24 საათის განმავლობაში გადაგზავნება სასამართლოს, რათა ამ უკანასკნელმა გადაწყვიტოს საკითხი ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში პირის შემდგომი ყოფნის შესახებ. სასამართლო ექიმ-ფსიქიატრთა დასკვნას, ასევე ფსიქიატრიული დაწესებულების განცხადებას იხილავს ხუთი დღის ვადაში პოსპიტალიზირებულისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლების, პროკურორის, ფსიქიატრიული დაწესებულების წარმომადგენლის თანდასწრებით და ღებულობს სათანადო გადაწყვეტილებას ფსიქიატრიულ სტაციონარში იძულებითი ხასიათის მკურნალობასთან დაკავშირებით. თუ სასამართლო დაინახავს, რომ პირი ფსიქიკური მდგომარეობის გამო არ საჭიროებს ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებას, მაშინ მას შეუძლია დაინიშნოს ამბულატორიული იძულებითი მეთვალყურეობა ან ფსიქიატრთან მკურნალობა.

სსკ 149-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას ქმნის ორი დამოუკიდებელი მოქმედება: 1) ვინმეს უკანონო, იძულებითი მოთავსება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში და 2) საავადმყოფოში (სტაციონარში) ყოფნის უკანონო გახანგრძლივება, ე. ი. უკანონო დაკავება.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება ვინმეს (პირის) ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სტაციონარში) უკანონოდ მოთავსების ან გამოწერაზე უკანონოდ უარის თქმის მომენტიდან (ეს უკანასკნელი გულისხმობს უკანონო დაკავებას – ზ. წ.).

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. დანაშაულის ჩადენის მოტივები შეიძლება იყოს: ანგარება, შურისძიება, კომპრომეტაციის (ვინმესათვის სახელის გატეხვის, რეპუტაციის შელახვის) სურვილი, „თავისუფალ მოაზროვნეებთან“

ანგარიშის გასწორება და სხვ. ეს მოტივები დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, მაგრამ მას სასამართლო ითვალისწინებს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

149-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი. ასეთად შეიძლება იყოს მხოლოდ ის პირები, რომლებიც ღებულობენ გადაწყვეტილებას ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ვინმეს უკანონოდ მოთავსების ან დაკავების შესახებ (ექიმი-ფსიქიატრი, რომელიც კომისიის წევრია და ღებულობს მონაწილეობას სამედიცინო გადაწყვეტილების მიღებაში; მკურნალი ექიმი ან სხვა ექიმი – ფსიქიატრი, რომელიც იღებს ამკარად უკანონო გადაწყვეტილებას ან ამავე მიზნით თხზავს ყალბი ავადმყოფობის ისტორიას, აგრეთვე მოსამართლე). სხვა პირები, რომლებმაც მიაღწიეს 14 წელს, ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულში შეიძლება მოგვევლინოს ორგანიზატორის, წამქეზელის ან დამხმარის როლში. როგორც ვხედავთ, ამ დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, სახელდობრ, ექიმი-ფსიქიატრი, რომელსაც კანონით მინიჭებული აქვს ავადმყოფის პოსპიტალიზებისა და ამის შესახებ სასამართლოში განცხადებით შესვლის უფლება. რაც შეეხება მოსამართლეს, რომელმაც შეგნებულად გამოიტანა უსამართლო გადაწყვეტილება, მან პასუხი უნდა აგოს სსკ 336-ე მუხლით (უკანონო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანა).

რაც შეეხება 149-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულის სუბიექტს, იგი შეიძლება იყოს ფსიქიატრიული საავადმყოფოს განყოფილების გამგე, სტაციონარის ხელმძღვანელი და სხვა პირები, რომლებმაც რეაგირებას ახდენენ ექიმების მიერ პოსპიტალიზაციის შესახებ უკანონო გადაწყვეტილების მიღებაზე (ე. ი. ეს ის პირებია, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან სამსახურებრივი უფლებამოსილება განახორციელონ მათდამი დაქვემდებარებულ, ქვემდგომ პირებზე – ზ. წ.).

ვინმეს უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, რამაც გამოიწვია დაზარალებულის სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით ან სხვა მძიმე შედეგი, კანონმდებლის მიერ დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული და ამ ნიშანთა შერაცხვისათვის საჭიროა მიზეზობრივი კავშირის დადგენა პირის ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში უკანონოდ მოთავსების ან დაკავების ფაქტსა და დამდგარ შედეგს შორის. გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის

მოსაზრების მიზეზი შეიძლება იყოს პრეპარატის ზედმეტი დოზით მიცემა; არასწორი მკურნალობა; პირის სათანადო მეთვალყურეობის გარეშე მიტოვება, რითაც მან შეძლო თვითმკვლელობა; აგრესიული ტიპის ავადმყოფთა თავდასხმა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უკანონოდ მოთავსებულ ან დაკავებულ პირებზე, რაც ცხადია, სამედიცინო პერსონალის უყურადღებობის შედეგად ხდება და ა. შ. „ან სხვა მძიმე შედეგი“ შეიძლება იყოს: ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში დაზარალებულისათვის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენება; როგორც დაზარალებულის, ასევე მისი ახლობლის ფსიქიკური მოშლილობა და სხვ.

სუბიექტური მხრივ 149-ე მუხლის მეორე ნაწილი ხასიათდება ბრალის ორმაგი ფორმით (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-11 მუხლში ზაზი გაესმის პასუხისმგებლობას თანამდევნი შედეგით კვალიფიცირებული განზრახი დანაშაულისათვის).

§10. იძულება (სსკ 150-ე მუხლი)

ამ მუხლის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ადამიანისათვის ქმედობის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვა, ესე იგი მისი ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება, რომლის განხორციელება ან რომლისაგან თავის შეკავება მის უფლებას წარმოადგენს, ანდა საკუთარ თავზე მისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედება.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ადამიანისათვის კონსტიტუციით მინიჭებული თავისუფლება. სახელდობრ, მისი ნება-სურვილი შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება (ცხადია, ყოველგვარი ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულების გარეშე). სხვანაირად თუ ვიტყვით, ეს დანაშაული ხელყოფს ადამიანის თავისუფლებას, მის ნებას – იცხოვროს და იმოქმედოს საკუთარი შეხედულებისამებრ (სურვილისამებრ).

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება ადამიანისათვის ქმედობის (მოქმედება ან უმოქმედობა) უკანონო შეზღუდვაში. ეს უკანასკნელი კანონმდებელს ესმის როგორც ვინმეს ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, შეასრულოს ან არ შეასრულოს ესა თუ ის

მოქმედება. აქედან გამომდინარე არა ყოველგვარი ზემოქმედება ადამიანის ნება-სურვილზე იწვევს 150-ე მუხლით გათვალისწინებულ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, არამედ მხოლოდ ისეთი, რაც ამ მუხლის დისპოზიციაშია მითითებული, სახელდობრ, თუ იგი ჩადენილია ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულებით. იძულების შემადგენლობა გამოირიცხულია თუ ადამიანის ნება-სურვილზე სხვაგვარი ხასიათის ზემოქმედება მოახდინეს (მაგალითად, სამსახურებრივი, მატერიალური და სხვა რაიმე დამოკიდებულების გამოყენებით, ასევე მოტყუების მეშვეობით). ფიზიკური იძულება როგორც ადამიანზე ზემოქმედების საშუალება, გულისხმობს ფიზიკური ძალის გამოყენებას. მაგალითად, სტუდენტი ხელიდან წაგლეჯს ლექტორს საწერ კალამს რათა მას არ გაუფორმოს არადადამაკმაყოფილებელი. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ძალადობა შეიძლება გამოყენებული იქნეს არა მარტო იმ პირის მიმართ, ვისგანაც მოითხოვენ რაიმე მოქმედების შესრულებას ან არ შესრულებას, არამედ ასეთი პირის ახლობლის მისამართითაც. ამ შემთხვევაში დაზარალებული მის ახლობელზე ხელყოფას იმ დონეზე განიცდის, თითქოს იგი მის წინააღმდეგ იყოს მიმართული. მაგალითად, მშობლების თვალწინ სცემენ მათ მცირეწლოვან შვილს, რათა ამით აიძულონ მშობლები განსაზღვრული მოქმედების ჩადენისათვის (ვთქვათ დამნაშავეებს ცოლად გააყოლონ თავიანთი სრულწლოვანი ქალიშვილები და სხვ.). თუ ფიზიკური ძალადობა ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებაში გადაიზარდა, ამ შემთხვევაში ბრალდებული პასუხს აგებს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, კერძოდ იძულებისა (მუხლი 150-ე) და შესაბამისად ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის (117-ე ან 118 მუხლი).

განსახილველი მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, იძულების ხერხად (საშუალებად) შეიძლება გამოყენებულ იქნას ფსიქიკური იძულება. ეს უკანასკნელი სხვა არაფერია თუ არა ძალდატანებითი ან დასასჯელი მუქარა. ფსიქიკური იძულება მხოლოდ მაშინ წარმოადგენს 150-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის საშუალებას, როდესაც იგი დასჯადია.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულებისათვის მხოლოდ მაშინ იქნება დასაბუთებული თუ იგი მართლსაწინააღმდეგო ხასიათს ატარებს. იმ შემთხვევაში თუ სამსახურებრივად უფლებამოსილი პირი აიძულებს სხვა პირს გან-

საზღვრული მოქმედების შესრულებას ან, პირიქით, მოქმედებისაგან თავის შეკავებას, ამ დროს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ დადგება. მაგალითად, დამნაშავეს შესაპყრობად მილიციელის მიერ გამოყენებული ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება, რამაც განაპირობა დამნაშავეს პოლიციაში მიყვანა, გამორიცხავს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. თუ ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება წარმოადგენდა აუცილებელ საშუალებას რაიმე უფრო მნიშვნელოვანი სიკეთის გადასარჩენად, მაშინაც იგი ჰკარგავს საზოგადოებრივად საშიშ და მართლსაწინააღმდეგო ხასიათს. მაგალითად, თვითმკვლელობისათვის ხელის შეშლა ფიზიკური ძალადობის გამოყენებით, მართალია ზღუდავს პირის თავისუფალი მოქმედების შესაძლებლობას, მაგრამ ვინაიდან გადარჩენილი სიკეთე მეტი მნიშვნელობისაა ამდენად იგი მართლზომიერ მოქმედებად ითვლება.

სსკ 150-ე მუხლით არ დაკვალიფიცირდება მოვალის (დებიტორის) ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება დაუბრუნოს კრედიტორს მისგან ნასესხები ფულადი თანხა, ან პირის იძულება დაუბრუნოს მეპატრონეს ის ნივთი, რომელიც მისგან დროებითი სარგებლობისათვის წაიღო, თუნდაც ამისათვის გამოყენებული იქნეს ძალადობა ან მუქარა. „ამ შემთხვევაში, – როგორც სწორედ შენიშნავს ვ. მაყაშვილი, – არა გვაქვს მოქმედების განკარგვის თავისუფლების შეზღუდვა, რადგან პირი, მართლწესრიგის მოთხოვნათა საფუძველზე, ვალდებული იყო შეესრულებინა სწორედ ის მოქმედება, რომელსაც მისგან მოითხოვდა ის, ვინც მასზე ზემოქმედება მოახდინა. აქ საკითხი შეიძლება შეეხოოს მხოლოდ იმას, ზომ არ უნდა აგოს პირმა პასუხი, საქმის კონკრეტულ გარემოებათა მიხედვით, ცემისათვის (მუხლი 125-ე), მუქარისათვის (მუხლი 151-ე) ან თვითნებობისათვის (მუხლი 360-ე), რამდენადაც პირი თავის უფლებას უკანონო გზით აზორციელებს“¹. საინტერესოა ასევე ვ. მაყაშვილის შეხედულება იმასთან დაკავშირებით, როცა დამნაშავე ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედებით აიძულებს სხვა პირს დანაშაულის ჩადენას, რის გამოც, ცხადია, დაისმება საკითხი კვალიფიკაციის შესახებ. „დამნაშავემ ფიზიკური ძალადობის ან მუქარის მეშვეობით, – წერს ვ. მაყაშვილი, – შეიძლება აიძულოს სხვა პირი ჩაიდინოს დანაშაული. ასეთი ქმედობა შეიძლება კვალიფიცირებულ

¹ იხ. ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ. თბ., 1980, გვ. 160.

იქნას 150-ე მუხლით როგორც ძალადობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც იმ დანაშაულისათვის, რომელიც სხვა პირს იძულებით ჩაადენინეს, კანონით შეიძლება დაინიშნოს იმავე სიმძიმის ან უფრო მსუბუქი სასჯელი, ვიდრე 150-ე მუხლით გათვალისწინებული სასჯელია. წინააღმდეგ შემთხვევაში დამნაშავე პასუხს აგებს როგორც იმ დანაშაულის წამქეზებელი, რომელიც პირს იძულებით ჩაადენინეს. თუ ზემოქმედებამ ისეთ ინტენსიობას მიაღწია, რომ დანაშაულის ფიზიკური ამსრულებლის ნება სრულიად პარალიზებულია და იგი დამნაშავეს ხელში მხოლოდ ბრმა იარაღს წარმოადგენს, მაშინ უკანასკნელი (იგულისხმება დამნაშავე – ზ. წ.) პასუხს აგებს არა როგორც დანაშაულის წამქეზებელი, არამედ როგორც შუალობითი ამსრულებელი. მაგალითად, თუ ერთმა პირმა რევოლვერით ხელში სიკდილის დამუქრებით აიძულა მეორე ცეცხლი წაეკიდებინა თავისი მტრის სახლისათვის, იგი პასუხს აგებს არა ცეცხლის წაკიდების წაქეზებისათვის, არამედ თვით ცეცხლის წაკიდებისათვის, ხოლო ამ მოქმედების უშუალო შემსრულებელი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება¹.

აღადმინისათვის ქმედების თავისუფლების უკანონო შეზღუდვა, ე. ი. ვინმეს ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება შეიძლება შეეხოს აღადმინის საკმიანობის ყოველგვარ სფეროს. იძულების შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, რა მოქმედებას ჩაადენინებენ იძულებით დაზარალებულს. ვ. მაყაშვილს თუ დავიმოწმებთ „ამ მოქმედებას შეიძლება ჰქონდეს იურიდიული მნიშვნელობა (მაგალითად, დაზარალებულს აიძულებენ წერილობითი თანხმობა განაცხადოს განქორწინებაზე) ან იგი იურიდიული თვალსაზრისით შეიძლება იყოს სრულიად ინდიფერენტული (მაგალითად, მთვრალი ახალგაზრდები გართობის მიზნით, აიძულებენ ხანში შესულ ქალს იცეკვოს მათ წინაშე). იძულების შემადგენლობა მაშინაც გვექნება, როდესაც პირს აიძულებენ ჩაიდინოს ისეთი მოქმედება, რომელიც ზნეობრივი თვალსაზრისით გასაკიცხი არ არის. ეს შეიძლება მიღებულ იქნას მხედველობაში მხოლოდ როგორც ბრალის შემამსუბუქებელი გარემოება“².

იძულება დამთავრებულ დანაშაულად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც დაზარალებულმა შეასრულა ის მოქმედება, რასაც მისგან

1 იხ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 161.

2 იხ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 160

მოითხოვდა ბრალდებული. თუ დანაშაული ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულების (მუქარის) გამოყენების სტადიაზე შეჩერდა, ასეთი მოქმედება დანაშაულის მცდელობად უნდა მივიჩნიოთ.

იძულება, როგორც დამოუკიდებელი დანაშაულის შემადგენლობა, უნდა განეასხვავოთ სს კოდექსის სხვა მუხლებში მოცემული იძულების სპეციალური შემთხვევებისაგან (მაგალითად, მოწმის იძულებისაგან ცრუ ჩვენების მისაცემად; გაუპატიურებისაგან, როდესაც იძულებას იყენებენ ქალის სქესობრივი თავისუფლების წინააღმდეგ და სხვ.), რომელთანაც დაკავშირებულია მნიშვნელოვანი სახელმწიფო, საზოგადოებრივი ან პირადი ინტერესები.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა (იძულება) მხოლოდ იმ შემთხვევაში უნდა იქნეს გამოყენებული, როცა იგი მოცული არ არის იძულების სხვა სპეციალური შემადგენლობებით.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული განზრახია. ბრალდებული ითვალისწინებს, რომ ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედების შედეგად აიძულებს მეორე ადამიანს შეასრულოს ან არ შეასრულოს ის მოქმედება, რომლის განხორციელება ან რომლისაგანაც თავის შეკავება მის პრეროგატივას (განსაკუთრებულ უფლებას) წარმოადგენს. დაზარალებული ამ შემთხვევაში საკუთარ თავზე აშკარად განიცდის მისი ნება-სურვილის საწინააღმდეგო ზემოქმედებას. მოტივს, რომლითაც ხელმძღვანელობს ბრალდებული ამ დანაშაულის ჩადენისას, კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ სასამართლომ იგი მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის დანიშვნის დროს.

სსკ 150-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

იძულება, როგორც დანაშაულის დამოუკიდებელი შემადგენლობა, — ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

დასასრულს უნდა შევნიშნოთ, რომ იძულების შემადგენლობას რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსი არ ითვალისწინებს.

§11. მუქარა (სსკ 151-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიციის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა, როდესაც იმას, ვისაც ემუქრებიან, გაუჩნდა მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში.

მუქარის ობიექტია მოქალაქის ფსიქიკური ხელშეუხებლობა, ე. ი. მისი ცხოვრებისა და საქმიანობის უსაფრთხოება, მყუდროება. მოკლედ თუ ვიტყვით, ამ დანაშაულის ობიექტია ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის, ასევე ქონებრივი ხელშეუხებლობის უფლება.

ობიექტური მხრივ დანაშაული სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარაში ვლინდება. მუქარა შეიძლება გამოიხატოს ზეპირად, წერილობით, ტელეფონით, ტელეგრაფით, იარაღის დემონსტრირებით, ჟესტებით და ა. შ. დამუქრების ადრესატია თვით დაზარალებული, მაგრამ დამუქრების შესახებ შეიძლება უთხრან სხვა პირებსაც, რომლებიც ბრალდებულის აზრით მას შეატყობინებენ.

განსახილველი მუხლით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის აუცილებელი პირობაა მუქარის რეალობა, ე. ი. პირს, რომელსაც ემუქრებიან უნდა გაუჩნდეს მუქარის განხორციელების რეალური შიში. ეს უკანასკნელი უნდა ეფუძნებოდეს: მუქარის გამოხატვის ხერხს; ისეთი იარაღის ან საგნების არსებობას, რაც შიშის რეალურ საფუძველს ქმნის; ბრალდებულსა და დაზარალებულს შორის არსებულ ურთიერთობებს; ბრალდებულის პიროვნების დახასიათებასა (იგულისხმება კონფლიქტების გადაწყვეტისას მისი აგრესიულობის ხარისხი — განსაკუთრებით სიმთვრალისას, ნასამართლობა ძალმომრეობითი დანაშაულებისათვის) და სხვ. ამრიგად, არის თუ არა მუქარა რეალური — ეს ფაქტის საკითხია და სასამართლომ იგი საქმის ყველა გარემოების შეფასების საფუძველზე უნდა გადაწყვიტოს. ბუნებრივია, წამოიჭრება საკითხი, თუ რა კრიტერიუმით უნდა განისაზღვროს „მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში“, სხვათაშორის თუ ვიტყვით, ყველას ვისაც ემუქრებიან ერთნაირი შიში უჩნდება? ამ საკითხთან დაკავშირებით მართებულად უნდა მივიჩნიოთ ვ. მაყაშვილის თვალსაზრისი. იგი წერს: „წმინდა სუბიექტური მასშტაბის გამოყენებას ამ შემთხვევაში ის მოჰყვებოდა, რომ თუნდაც არასერიოზული მუქარა, მიმართული ზედმეტად მგრძნობიარე და მშიშარა სუბიექტისადმი, გამოიწვევდა

პასუხისმგებლობას; ხოლო ასეთივე მუქარა, მიმართული გულადი ადამიანისადმი, რომელშიც ამ მუქარამ ვერ შეძლო ვერავითარი ფსიქიკური ემოციების გამოწვევა, უნდა დარჩენილიყო დაუსჯელი. ეს კი დაარღვევდა მუქარისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ერთგვაროვნულად განხორციელების პრინციპს. ამიტომ გამოყენებული უნდა იქნეს ობიექტური მასშტაბი, რომლის დროსაც მხედველობაში მიიღება, თუ როგორი იქნებოდა ანალოგიურ პირობებში ჩვეულებრივი ფსიქიკური კონსტიტუციის მქონე პირის რეაქცია ასეთ მუქარაზე. პასუხისმგებლობა მუქარისათვის ამ თვალსაზრისით დასაბუთებული იქნება იმ შემთხვევაში, როდესაც ასეთ ადამიანსაც შეიძლებოდა შექმნოდა შთაბეჭდილება მუქარის განხორციელების რეალური საფრთხის შესახებ“¹.

განსახილველი მუხლის თანახმად ყოველგვარი სახის მუქარა კი არ ისჯება, არამედ მხოლოდ სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა.

თუ მუქარას თან ახლავს ისეთი მოქმედება, რაც თავის თავად სხვა დანაშაულს წარმოადგენს (მაგალითად, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება), მაშინ ბრალდებული პასუხს აგებს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით. კერძოდ, მუქარისა და ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანებისათვის.

რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს პლენუმმა 1993 წლის 21 დეკემბრის დადგენილებაში – „გაუპატიურების საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის შესახებ“ – მიუთითა, რომ თუ სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარა გამოხატულ იქნა გაუპატიურების შემდეგ იმ მიზნით, რომ დაზარალებულს არაეისთვის არ ეცნობებინა მომხდარი ფაქტის შესახებ, დამნაშავის მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც გაუპატიურება და ასევე დამატებით როგორც მუქარა მოკვლის ან სხეულის მძიმე დაზიანების, ცხადია, თუ საკმარის საფუძველი იყო მისი განხორციელების“².

თუ ბრალდებული, მუქარის გარდა, ასრულებს ისეთ მოქმედებას, რომელიც მიმართულია მუქარის რეალიზაციისაკენ, ამ შემთხვევაში იგი პასუხს აგებს სათანადო დანაშაულის მომზადებისათვის და არა მუქარისათვის.

¹ იხ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 165.

² იხ. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда РФ, 1961-1993; М., 1994, с. 32.

თუ მუქარის მიზანი ისაა, რომ პირმა სხვა სახის დასჯადი მოქმედება ჩაიდინოს, მაშინ ასეთ შემთხვევაში ვინაიდან მუქარა უკვე მოქმედების განმსაზღვრელი საშუალება (ხერხი) ხდება, ამდენად იგი, ცხადია, სხვა დანაშაულში გადაიზრდება. მუქარა მოქმედების ხერხს (საშუალებას) წარმოადგენს აგრეთვე იძულების საერთო შემადგენლობაში, რომელიც ადამიანისათვის ქმედობის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვას მოიცავს.

ამრიგად, მუქარა როგორც დამოუკიდებელი სახის დანაშაული, ფაქტობრივად წარმოადგენს მხოლოდ განზრახვის გამომჟღავნებას და სწორედ ამით განსხვავდება იგი დანაშაულისათვის მომზადებისა და მცდელობისაგან, რაც მდგომარეობს გარკვეული დანაშაულის ჩასადენად გამიზნულ მოქმედებათა შესრულებაში.

სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარა დამთავრებულად ითვლება ამა თუ იმ ფორმით მისი გამოთქმის ან გამოხატვის მომენტიდან. „თუ ბრალდებული არა მარტო გამოთქვამს მუქარას, არამედ კიდევ ჩადის მოქმედებებს მის განსახორციელებლად, ამ შემთხვევაში მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს როგორც მკვლელობისათვის ან ჯანმრთელობის განზრახ მიმე დაზიანებისათვის მომზადება ან როგორც მათზე მცდელობა“¹.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე გულისხმობს პირდაპირ განზრახვას. დამნაშავეს შეგნებული აქვს, რომ გამოხატავს მუქარას, და სურს, რომ ეს მუქარა დაზარალებულმა აღიქვას როგორც რეალური. ამასთან მნიშვნელობა არა აქვს დამნაშავეს სინამდვილეში განზრახული ჰქონდა თუ არა მისი განხორციელება ან დაკავშირებული იყო თუ არა იგი დაზარალებულისადმი რაიმე მოთხოვნის შესრულებასთან.

სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარა შეიძლება გახდეს სხვა სახის დანაშაულის ჩადენის ხერხი (საშუალება), სახელდობრ, ყაჩაღობის, გამოძალვის, გაუპატიურების, სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედებისა და სხვ. ასეთ შემთხვევაში ქმედობა კვალიფიციირდება სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით და არა 151-ე მუხლით.

სისხლის სამართლის კოდექსის სპეციალური ნორმებით გათვალისწინებულია მომეტებული პასუხისმგებლობა მუქარისათვის, რაც

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 266-267.

გარკვეული კატეგორიის პირთა წრეს მოიცავს. მუქარის მეშვეობით პირმა შეიძლება ხელყოს სხვადასხვაგვარი მნიშვნელოვანი სიკეთე, რომელსაც სისხლის სამართლის კანონი იცავს. სახელდობრ, ეს შეიძლება შეეხოს მართლმსაჯულებას, მმართველობის წესს, სამხედრო სამსახურის გავლის დადგენილ წესს და სხვ. ასეთ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა დგება 365-ე (მუქარა ან ძალადობა სამართალწარმოების განხორციელებასთან ან წინასწარ გამოძიებასთან დაკავშირებით), 372-ე (მოწმის, დაზარალებულის, ექსპერტის თარჯიმნის მოსყიდვა ან იძულება), 379-ე (თავისუფლების აღკვეთის მოხდის ადგილიდან, პატიმრობიდან ან ბაღრაგირებისას გაქცევა), 353-ე (წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ), 352-ე (სახალხო დამცველზე ზემოქმედება), 384-ე (უფროსისადმი წინააღმდეგობა ან მისი იძულება, დაარღვიოს სამსახურებრივი მოვალეობა) მუხლებით, ხოლო 151-ე მუხლი გამოყენებას არ ექვემდებარება. როგორც ვხედავთ 151-ე მუხლს მხედველობაში აქვს ისეთი მუქარა, რომელსაც თან არ მოჰყვება მოქმედებები, მიმართული მისი რეალიზაციისაკენ.

ამრიგად, სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა კონკურენციას უწევს მუქარებს, რომლებიც გათვალისწინებულია როგორც სხვა დანაშაულთა ჩადენის ხერხი. სხვა მუხლებში გათვალისწინებული მუქარა მიუხედავად იმისა, რომ თანაფარდია 151-ე მუხლით გათვალისწინებული მუქარის ცნებისა, ისინი ერთმანეთთან მაინც საერთოა (ზოგადისა) და სპეციალურის (კერძოს) ურთიერთდამოკიდებულებაში იმყოფებიან. საერთო და სპეციალური შემადგენლობების კონკურენციის დროს კი უპირატესობა ეძლევა სპეციალურ შემადგენლობებს (მხედველობაში გაქვს კვალიფიკაციის საკითხი – ზ. წ.).

ვ. მაყაშვილი, სამეცნიერო-პრაქტიკულ კომენტარებში, ყურადღებას ამახვილებს მარტივ და რთულ მუქარაზე. მისი სიტყვებით „მუქარა ეწოდება მარტივი მუქარა, როდესაც პირს არა აქვს მისი ოდესმე რეალიზაციის განზრახვა, არამედ სურს მხოლოდ ზემოქმედება მოახდინოს დაზარალებულზე, დაარღვიოს მისი სულიერი სიმშვიდე, დაამინოს იგი. პირიქით, რთული მუქარა გვაქვს მაშინ, როდესაც დამნაშავე ფიქრობს, რომ ოდესმე ნამდვილად განახორციელებს განზრახვას, ე. ი. როდესაც მუქარა შეიცავს განზრახვის გამოჟღავნების

ნიშნებს. მარტივი მუქარა წარმოადგენს მუქარას საკუთარი მნიშვნელობით. რთული მუქარა, თუ იგი განმტკიცებულია მის განსახორციელებლად მიმართული მოქმედებით, შეიძლება გადაიზარდოს, მოქმედების ხასიათის მიხედვით, დანაშაულის მომზადებაში ან მცდელობაში¹.

რაც შეეხება მოტივის საკითხს მას მუქარის შემადგენლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს; სასამართლომ იგი შეიძლება მხედველობაში მიიღოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, მოტივების დადგენა და შეფასება გათვალისწინებულ უნდა იქნას სასჯელის კონკრეტული ღონისძიების შერჩევისას.

თუ მუქარა რეაქციას წარმოადგენდა დაზარალებულის მართლსაწინააღმდეგო საქციელზე, რომელმაც დამპყრებელში უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობა გამოიწვია, ასეთი მუქარა დასჯად მუქარად არ შეიძლება მივიჩნიოთ.

სსკ 151-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

მუქარა ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ას ოთხმოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა ტუსაღობით ვადით სამ თვემდე.

§ 12. ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა (სსკ 152-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული საქართველოში კანონიერად მყოფისათვის ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფლად გადაადგილების, საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის ან საქართველოდან თავისუფლად გასვლის, აგრეთვე საქართველოს მოქალაქისათვის საქართველოში თავისუფლად შემოსვლის უფლების განხორციელებაში უკანონოდ ხელის შეშლა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთ წლამდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს იგივე ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი

¹ იხ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 167.

მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი პიროვნების თავისუფალი გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება. სახელდობრ, კონსტიტუციის 22-ე მუხლში ვკითხულობთ შემდეგს: „ყველას ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, აქვს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლება. ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება საქართველოში, შეუძლია თავისუფლად გავიდეს საქართველოდან. საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია თავისუფლად შემოვიდეს საქართველოში. ამ უფლებათა შეზღუდვა შეიძლება მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელი სახელმწიფო უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის დაცვის, დანაშაულის თავიდან აცილების ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით“. სხვანაირად თუ ვიტყვით, აღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული უფლება წარმოადგენს მოქალაქის შესაძლებლობას, დაუბრკოლებლად იმოძრაოს, შეარჩიოს ადგილსამყოფელი და იცხოვროს სახელმწიფოს ტერიტორიის ნებისმიერ ადგილას, ასევე თავისუფლად გავიდეს სახელმწიფოდან და დაბრუნდეს უკან კანონის მოთხოვნების დაცვის საფუძველზე. „თავისუფალი გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლების შინაარსის მთლიანი მოცულობით, როგორც მართებულად შენიშნავს დოცენტი პაატა ცნობილაძე, სარგებლობენ მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეები. უცხოელი მოქალაქეებისა და მოქალაქეობის არმქონე პირებისათვის ამ უფლებას გააჩნია შედარებით შეზღუდული ხასიათი, მაგრამ იგი ყოველთვის მოიცავს აღნიშნულ პირთა უფლებას, დატოვონ საქართველო თავიანთი შეხედულებისამებრ“¹.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე ზოგადად გამოიხატება ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების

¹ იხ. პაატა ცნობილაძე. საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი. თბ., 1996, გვ. 153.

ხელყოფაში; კონკრეტულად კი საქართველოში კანონიერად მყოფი პირისათვის თავისუფალი გადაადგილების, საცხოვრებელი ადგილის არჩევის, საქართველოდან გასვლის ან შემოსვლის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში. თანაც ყოველივე ამან მნიშვნელოვნად უნდა დააზიანოს დაზარალებულის კანონიერი ინტერესები. თუ ასეთს ადგილი არა აქვს, მაშინ მოცემული სახის დანაშაულის შემადგენლობაც არ გვექნება.

„საქართველოში კანონიერად მყოფ პირად“ უნდა ჩაითვალოს (მივიჩნიოთ) ისეთი პირი, რომლის ყოფნაც ამ ქვეყანაში სათანადო კანონებისა და კანონქვემდებარე აქტების მოთხოვნათა საფუძველზეა განხორციელებული. „გადაადგილება“ – ნიშნავს მოქმედებას, რომელიც ადგილმდებარეობის შეცვლაში გამოიხატება. „საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევა“ – ნიშნავს პირის ნება-სურვილს თუ მან სად უნდა იცხოვროს. „საქართველოდან თავისუფალი გასვლა“ – ნიშნავს კანონიერი გზით საქართველოს ფარგლების დატოვებას.

„საქართველოში თავისუფლად შემოსვლა“ – ნიშნავს კანონიერი გზით საქართველოს საზღვრის გადმოლახვას. „უკანონოდ ხელის შეშლა“ – ნიშნავს პიროვნების კანონიერი უფლების ხელყოფას ყოველგვარი იურიდიული საფუძვლის გარეშე. თუ რა უნდა მივიჩნიოთ „მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევად“ – ეს ფაქტის საკითხია და უნდა გადაწყდეს სისხლის სამართლის საქმის კონკრეტულ გარემოებათა მხედველობაში მიღებით. „ზიანად“ (ცნება, ზარალი, დანაკლისი) უნდა მივიჩნიოთ როგორც მორალური, ასევე მატერიალური (ქონებრივი) და ორგანული ზიანი. აქვე უპრიანი იქნება ა. მ. ერდელევსკის შეხედულების მოტანა, რომლის მიხედვითაც „რამდენადაც მორალური ზიანი გამოხატულებას პოულობს დაზარალებულის ნეგატიურ ფსიქიკურ რეაქციებში, ამდენად სწორი იქნება თუ ვიხმართ „ფსიქიკური ზიანის“ ცნებას“¹. ამ ავტორის მიხედვით „ზიანის ზოგადმა ცნებამ“ უნდა მოიცვას ქონებრივი, ორგანული ან ფსიქიკური ზიანი, რაც სწორად უნდა მივიჩნიოთ. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა დაზარალებულისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენებაში (გამოწვევაში) ისეთ შემთხვევებს გულისხმობს, როგორიცაა: ოჯახის დანგრევა

1 А.М. Эрдэлевский. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. М., 1997, с. II.

(განქორწინება); სამსახურის დაკარგვა; ქონების (კარ-მიდამოს) გაპარტახება, განადგურება; მოვალისაგან მისაღები თანხის სრული მოცულობით დაკარგვა; ჯანმრთელობის მკვეთრად გაუარესება; დაწყებული ბიზნესის ჩაშლა და სხვ.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა **მატერიალურია**, ე. ი. დანაშაულებრივ ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი.

მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებებიდან „ძალადობა“ უნდა გავიგოთ, როცა ადგილი აქვს დაზარალებულის ცემას ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენებას. „ძალადობის მუქარა“ კი უნდა გამოიხატოს ცემის ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი ვნების მიყენების დამუქებაში. დაზარალებულისათვის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენება გამოიწვევს დამატებით კვალიფიკაციას 117-ე ან 118-ე მუხლებით (იგულისხმება ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ან ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება — ზ. წ.). რაც შეეხება „სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“ ადგილმდებარეობის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფას — ეს უნდა გავიგოთ, როცა ასეთ ქმედობას სჩადის საპეციალური სუბიექტი, რომელიც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ დაწესებულებაში, საწარმოსა ან ორგანიზაციაში (იგულისხმება არასამთავრობო — ზ. წ.) ასრულებს მოვალეობებს, რაც დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების აქტების, ან განმკარგულებელი, ორგანიზაციულ-სამეურნეო, ადმინისტრაციული ან სხვა ამგვარი ფუნქციების განხორციელებასთან. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი სამოხელეო დანაშაულის თავში ზაზს უსვამს ისეთ ტერმინებს როგორიცაა: მოხელე, მასთან გათანაბრებული პირი და სახელმწიფო — პოლიტიკური თანამდებობის მქონე პირი. მოხელე არის პირი, რომელიც ინიშნება ან აირჩევა სახაზინო დაწესებულების სამტატო (შტატით გათვალისწინებულ) თანამდებობაზე. მოხელეები იყოფიან სახელმწიფო მოხელეებად და ადგილობრივ თვითმმართველობის მოხელეებად.

საჯარო სამსახურისა და სახელმწიფო თანამდებობის ცნებასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ საჯარო სამსახური არის საქმიანობა სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის სახაზინო (საბიუჯეტო) დაწესებულებებში — საჯარო ხელისუფლების ორგანოებში.

სახელმწიფო თანამდებობა არის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს პირველადი სტრუქტურული ერთეული, რომელიც განსაზღვრავს მოქალაქის ადგილსა და სოციალური შრომით როლს საჯარო სამსახურის სისტემაში, მის უფლებებსა და მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს.

სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობა არის საქართველოს კონსტიტუციით, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების კონსტიტუციებით გათვალისწინებული სახელმწიფო თანამდებობა, რომელიც პოლიტიკურია და არჩევის ან დანიშვნის წესი განისაზღვრება შესაბამისად საქართველოს კონსტიტუციით, აფხაზეთის და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების კონსტიტუციებით. სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირებს წარმოადგენენ: ა) საქართველოს პრეზიდენტი; ბ) საქართველოს პარლამენტის წევრი; გ) საქართველოს მთავრობის წევრი; დ) აფხაზეთისა და აჭარის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრი; ე) აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების სამთავრობო დაწესებულების ხელმძღვანელი.

სახელმწიფო თანამდებობაზე საქმიანობად ითვლება შრომითი ურთიერთობა არჩევით ან დანიშვნით თანამდებობაზე იმ დაწესებულებაში, რომელიც კანონმდებლობის საფუძველზე ახორციელებს საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებას, სახელმწიფო ზედამხედველობას და კონტროლს, აგრეთვე სახელმწიფო თავდაცვას.

საქართველოში საჯარო სამსახური ერთიანი და იყოფა შემდეგ სახეებად: ა) სახელმწიფო სამსახური და ბ) სამსახური ადგილობრივი თვითმმართველობაში.

საჯარო მოსამსახურის ცნებასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ საჯარო მოსამსახურე არის საქართველოს მოქალაქე, რომელიც საჯარო სამსახურის შესახებ კანონით დადგენილი წესით და დაკავებული თანამდებობის შესაბამისად ეწევა ანაზღაურებად საქმიანობას სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის დაწესებულებაში.

მოსამსახურე, რომელსაც აქვს სამსახურებრივი ურთიერთობა სახელმწიფოსთან, არის სახელმწიფო მოსამსახურე, ხოლო პირი, რომელიც სამსახურებრივ ურთიერთობაშია ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულთან, არის ადგილობრივი თვითმმართველობის მოსამსახურე.

საჯარო სამსახურს ეწევა: ა) სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირი; ბ) მოხელე; გ) დამხმარე მოსამსახურე (ესაა ტექნიკური მუშაკი, რომელიც შრომითი ხელშეკრულებით მიიღება დაწესებულების შტატით გათვალისწინებულ დამხმარე მოსამსახურის თანამდებობაზე); დ) შტატგარეშე მოსამსახურე (ესაა პირი, რომელიც დანიშნით ან შრომითი ხელშეკრულებით გარკვეული ვადით მიიღება სამსახურში არამუდმივ ამოცანათა შესასრულებლად¹).

სახელმწიფო ან ადგილობრივ თვითმმართველობის ორგანოს მოსამსახურეს, რომელიც არ არის მოხელე, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება სისხლის სამართლის კოდექსის სამოხელეო დანაშაულის თავის შესაბამისი მუხლით სპეციალურად გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

ამრიგად, განსახილველი დანაშაულის ჩამდენ თანამდებობის პირებად გვევლინებიან როგორც სახელმწიფო ორგანოებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოების თანამდებობის პირები, ასევე ის პირები, რომელთაც მინიჭებული აქვთ გარკვეული უფლებამოსილება სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი, ასევე არასახელმწიფოებრივი ორგანიზაციებისაგან.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით, კერძოდ, ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ხელყოფს საქართველოში კანონიერად მყოფი პირის ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლებას და სურს ასეთი ქმედობის განხორციელება. მოტივი შეიძლება იყოს ანგარება, შური, შურისძიება, მტრობა, ეჭვიანობა და სხვ., რასაც დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ მას სასამართლო ითვალისწინებს სასჯელის შეფარდებისას.

152-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან; ხოლო მეორე ნაწილის ძალით დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი. იგი შეიძლება იყოს როგორც თანამდებობის, ასევე არათანამდებობის პირი. ეს უკანასკნელი თავის უფლებამოსილებას ახორციელებს სამსახურიდან მისთვის მინიჭებული კომპეტენციის ფარგლებში.

¹ დაწვრილებით ზემოაღნიშნულ საკითხებზე იხილეთ: „საქართველოს კანონი საჯარო სამსახურის შესახებ“, რომელიც მიღებულ იქნა 1997 წლის 31 ოქტომბერს და ძალაში შევიდა ამავე წლის 1 დეკემბრიდან.

§13. სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა (სსკ 153-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიციის თანახმად დანაშაულად მიჩნეულია სიტყვის თავისუფლებისა ანდა ინფორმაციის მიღების ან გავრცელების უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, ანდა ჩადენილი საშსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული სიტყვის თავისუფლების, ინფორმაციის მიღებისა ან მისი გავრცელების უფლება. საქართველოს 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციის 32-ე მუხლში ხაზი გაესმის იმას, რომ „ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს სიტყვით, ბეჭდვით ან სხვა რამ ღონისძიებით თავისი აზრები გამოსთქვას და გაავრცელოს მთავრობის წინასწარ ნებადურთველად. ყოველი დანაშაულისათვის, რომელსაც იგი ასეთ შემთხვევაში ჩაიდენს, პასუხს აგებს მხოლოდ სასამართლოს წინაშე“.

გასაანალიზებელი მუხლის ობიექტური მხარე გამოიხატება სიტყვის თავისუფლების, ინფორმაციის მიღების ან მისი გავრცელების უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში.

სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა გამოიხატება წინააღმდეგობის გაწევაში რათა მოქალაქე შეზღუდონ სიტყვით გამოვიდეს კრებაზე, მიტინგზე, დემონსტრაციის დროს, მასობრივი მსვლელობისას და ა. შ. სიტყვის თავისუფლება მოიცავს პრესაში სტატიის (წერილის), გამოქვეყნებას, რადიოში, ტელევიზიაში გამოსვლას და სხვ.

ინფორმაციის მიღებასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ სახელმწიფო ხელისუფლების, ადგილობრივ თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოები ვალდებული არიან მისცენ მოქალაქეებს იმის შესაძლებლობა, რომ გაეცნონ იმ დოკუმენტებსა და მასალებს, რომლებიც მათ უფლებებსა და თავისუფლებებს ეხება; ასევე მოქალაქეებს მინიჭებული აქვთ ინფორმაციის გავრცელების უფლება (ცხადია, თუ სხვა რამ გათვალისწინებული არ არის კანონით). დასახელებული უფლებების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა დანაშაულადაა მიჩნეული, ე. ი. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და

გავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის თანახმად მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისუფალია და მათზე ცენზურა დაუშვებელია. სახელმწიფოს ან ცალკეულ პირებს არა აქვთ მასობრივი ინფორმაციის ან მისი გავრცელების საშუალებათა მონოპოლიზაციის უფლება. ინფორმაციის განხორციელება შეიძლება კანონით შეიზღუდოს ისეთი პირობებით, რომლებიც აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, სხვათა უფლებებისა და ღირსების დასაცავად, კონფიდენციალურად (საიდუმლოდ) აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად.

განსახილველი დანაშაული დამთავრებულად ითვლება მხოლოდ კანონში მითითებული შედეგის დადგომისას, ე. ი. თუ სიტყვის თავისუფლების, ინფორმაციის მიღების ან გავრცელების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლამ მნიშვნელოვნად დააზიანა პიროვნების, საზოგადოების, იურიდიული პირის თუ სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესები.

გასაანალიზებელი 153-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ მისი მოქმედებით ხელყოფს მოქალაქის სიტყვის თავისუფლებას, ინფორმაციის მიღების ან მისი გავრცელების უფლების შესაძლებლობას და სურს ასეთი ქმედობის ჩადენა.

153-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან — როგორც საერთო, ასევე სპეციალური. ამ უკანასკნელს ხაზი გაესმის აღნიშნული მუხლის დისპოზიციაში შემდეგნაირად (სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“.

სისხლის სამართლის კოდექსის 153-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ორ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უაპისოდ.

§ 14. ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა (სსკ 154-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა, ესე იგი მისი იძულება გაავრცელოს ინფორმაცია ან თავი შეიკავოს მისი გაავრცელებისაგან, – რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ას ორმოც საათამდე ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან ტუსალობით ვადით ორ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

საქართველოს კონსტიტუციით, როგორც უკვე შევნიშნეთ, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით. რაც შეეხება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს ისინი თავისუფალია და მათზე ცენზურა დაუშვებელია. როგორც ეხედავთ, სახელმწიფოს უზენაესი კანონით, ყველა მოქალაქისათვის გარანტირებულია აზრისა და სიტყვის, ასევე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა თავისუფლება. ეს თავისუფლება უნდა გავიგოთ როგორც თითოეული ადამიანის უფლება მოიძიოს, მიიღოს, გადასცეს, აწარმოოს და გაავრცელოს ნებისმიერი ინფორმაცია (ცხადია ინფორმაციის შეკრება უნდა ეფუძნებოდეს კანონიერ ზერხს). ამ უფლებებს განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ჟურნალისტიკისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებათა შემოქმედებითი მუშაებისათვის. აქვე უნდა დავსძინოთ, რომ ჟურნალისტთა პროფესიული საქმიანობა რეგლამენტირებულია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების შესახებ კანონით. სსკ 154-ე მუხლი (ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა) არის ჟურნალისტთა უფლებებისა და თავისუფლებების განხორციელების სისხლისსამართლებრივი გარანტი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ვთქვათ, რომ განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მასობრივი ინფორმაციის

საშუალებათა თავისუფლება და ჟურნალისტის უფლება კანონიერ საფუძველზე მოპოვებული ინფორმაცია გაავრცელოს.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება ჟურნალისტისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლაში, ესე იგი მის იძულებაში გაავრცელოს რაიმე ინფორმაცია ან თავი შეიკავოს მისი გავრცელებისაგან.

უკანონოდ ხელის შეშლა უნდა გავიგოთ როგორც წინააღმდეგობის გაწევა ჟურნალისტის კანონიერი პროფესიული საქმიანობისადმი. ჟურნალისტი – ესაა პროფესიონალი ლიტერატურული მუშაკი, რომელიც ჟურნალისტიკას მისდევს, მისი საქმიანობა ძირითადად გამოხატულებას პოულობს აქტუალური ინფორმაციის შეკრების, დამუშავებისა და გავრცელებულობის რაკურსით. ინფორმაციის გავრცელება ხდება მასობრივი კომუნიკაციების სხვადასხვა არხის (პრესა, საინფორმაციო სააგენტოები, რადიო, ტელევიზია, კინო და სხვ.) გამოყენების საშუალებით.

იძულება როგორც ჟურნალისტის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლის ხერხი, გულისხმობს ჟურნალისტზე ფიზიკურ ან ფსიქიკურ ზემოქმედებას. ფიზიკური ზემოქმედება გამოიხატება ჯანმრთელობისათვის განზრახ მსუბუქი დაზიანების მიყენებაში (მუხლი 120-ე) ან ცემაში (მუხლი 125-ე); ფსიქიკური ზემოქმედება კი გამოიხატება ჟურნალისტის ან მისი ახლობლის მიმართ ძალადობის გამოყენების, მათი ქონების განადგურების ან დაზიანების, ასევე მათზე გამაწბილებელი (სახელის გამტეხი) ცნობების გახმაურების მუქარაში. ფსიქიკური ზემოქმედება ასევე შეიძლება გამოვლინდეს რჩევის მიცემის, სამსახურში დაწინაურების შეპირების ან პირიქით, დაქვეითების ან მოხსნის დამუქებით და ა. შ.

განსახილველი დანაშაული **დამთავრებულად** ითვლება უკანონოდ ზემოქმედების (ხელის შეშლის) მომენტიდან. იმ შემთხვევაში თუ ჟურნალისტისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლას თან ერთვის მაგალითად, ჯანმრთელობისათვის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება, ასეთ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით (სახელდობრ, 154-ე და 118-ე მუხლებით).

სსკ 154-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის **სუბიექტური მხარე** ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ხელს უშლის ჟურნალისტს პროფესიულ

საქმიანობაში, ესე იგი აიძულებს მას გაავრცელოს რაიმე ინფორმაცია ან თავი შეიკავოს მისი გავრცელებისაგან.

მიზნის საკითხთან დაკავშირებით არასწორად უნდა მივიჩნიოთ რუსულ კომენტარებში გამოთქმული აზრი, რომ თითქოსდა ჟურნალისტიკისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლაში მიზანი ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტი იყოს¹. განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტად, – აღნიშნავენ კომენტარების ავტორები, – გვევლინება ის მიზანი, რასაც ჟურნალისტიკის საქმიანობის ხასიათის შეცვლა ჰქვია². ეს რომ ასე არ არის, რომ მიზანი 154-ე მუხლის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტი არაა, ამას ადასტურებს თვით დისპოზიციაში მიზნის მიუთითებლობა. რაც შეეხება მოტივთა სპექტრს, იგი სხვადასხვაა და მასზე ყურადღება უნდა გამახვილდეს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება როგორც საერთო, ასევე სპეციალური სუბიექტი. ამ უკანასკნელს ხაზი გაესმის 154-ე მუხლის მე-2 ნაწილში (იგივე ქმდება, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით). სპეციალური სუბიექტის მიერ ჩადენილი დანაშაულის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს ისეთი შემთხვევა, როცა საწარმოს ან დაწესებულების ხელმძღვანელი გამოსცემს ისეთ ბრძანებას, რომელიც უკრძალავს ჟურნალისტს მის ტერიტორიაზე შესვლას.

§15. რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა (სსკ 155-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ღვთისმსახურების ან სხვა რელიგიური წესისა თუ ჩვეულების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, ანდა თუ მას ახლდა მორწმუნის

¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, коллектив авторов. Под редакцией Н. Ф. Кузнецовой. Издательство "Зерцало", М., 1998, с. 325.

ან ღვთისმსახურის რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფა, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილის ძალით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლება. სინდისის თავისუფლება ნიშნავს იმის უფლებას, რომ ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია სწამდეს ნებისმიერი რელიგია ან არ სწამდეს არავითარი რელიგია, ასრულებდნენ რელიგიურ კულტებს და ა. შ. სინდისის თავისუფლების აღიარების პრინციპს გამოკვეთილად ხაზი გაესმის საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის 31-ე მუხლში. სახელდობრ, აქ ჩაწერილია, რომ „ყოველი მოქალაქე სინდისის სრული თავისუფლებით სარგებლობს. მოქალაქეთა დევნა და მის პოლიტიკურ თუ სამოქალაქო უფლებათა შეზღუდვა სარწმუნოების ან რწმენის გამო არ შეიძლება. ყველას შეუძლია აღიაროს ის სარწმუნოება, რომელიც სურს, ან სარწმუნოება გამოიცვალოს, ანდა არც ერთ კულტს არ ეკუთვნოდეს. სარწმუნოებისა და რწმენის მომიზეზებით მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური მოვალეობის ასრულებაზე უარის თქმა არავის შეუძლია, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელიც ცალკე კანონით იქნება განსაზღვრული. სარწმუნოებრივი ხასიათის აქტებს არავითარი გავლენა არა აქვს მოქალაქეობრივ უფლებასა და მდგომარეობაზე“.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოში მცხოვრებ ყველა მოქალაქეს სრული უფლება აქვს ირწმუნოს ესა თუ ის რელიგიური კულტი, (ისარგებლოს ზელისუფლებისა და მმართველობის სათანადო ორგანოების ნებართვის საფუძველზე მოქმედი ღვთისმსახურების სადგომებით) ან პირიქით, არ ირწმუნოს იგი. შუღლისა და სიძულვილის გაღვივება რელიგიურ სარწმუნოებასთან დაკავშირებით აკრძალულია. დაუშვებელია ასევე სინდისის, აღმსრულებლობისა და რწმენის თავისუფლებათა შეზღუდვა, თუ მათი გამოვლინება არ ლახავს სხვათა უფლებებს.

სისხლის სამართლის კოდექსის 155-ე მუხლი საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი უფლებების დაცვისა და განხორციელების

ჯარანტად გვევლინება სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის
თავისუფლების რაკურსით.

გასაანალიზებელი დანაშაულის ობიექტური მხარე დისპოზიციიდან
;გამომდინარე გამოიხატება ღვთისმსახურების ან სხვა რელიგიური
წესისა და ჩვეულების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში,
თანაც ხელის შეშლა აუცილებლად უნდა მოხდეს ფიზიკური
ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით. ობიექტური მხარის
ნიშნად მიჩნეულია ასევე რელიგიური წესების აღსრულებისათვის
უკანონოდ ხელის შეშლა თუ მას ახლდა მორწმუნის ან
ღვთისმსახურის გრძნობის შეურაცხყოფა. იმ შემთხვევაში, როცა
ღვთისმსახურების ან სხვა რელიგიური წესისა თუ ჩვეულების
აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა დაკავშირებული არ
იყო ფიზიკურ ძალადობასთან ან ასეთი ძალადობის გამოყენების
მუქარასთან, ანდა თუ მას არ ახლდა მორწმუნის ან ღვთისმსახურის
რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფა, მაშინ მოცემული დანაშაულის
შემაღგენლობაც არ გვექნება.

ღვთისმსახურება – ნიშნავს კულტის მსახურთა მიერ რელიგიური
წესების შესრულებას. რელიგიური წესების შესრულება გამოიხატება
წირვა-ლოცვის აღავლენაში, პარაკლისის გადახდაში, ჯვრის დაწერაში,
ხატის გამოსვენებაში, ხატის დასვენებაში, ზიარებაში, მონათვლასა
და სხვა. საკულტო მოქმედებათა საშუალებებად ითვლება ტაძრები,
სამლოცველო სახლები, ხატები, ჯვრები, საგალობლები, სანთლები,
„წმინდანთა“ ნაწილები და ა. შ.

ძალადობა გამოიხატება ფიზიკური ძალის გამოყენებაში: ცემაში,
გათოკვაში, ძალდატანებით დაკავებაში, დახმარებისათვის სხვა პირთა
მოხმობის შესაძლებლობის წართმევაში (მაგალითად, პირში ჩვრის
ჩაჩრა), ჯანმრთელობისათვის სხვადასხვა ხარისხის დაზიანების
მიყენებასა და ა. შ.

ძალადობის მუქარა (ე. ი. ფსიქიკური ზემოქმედება) მდგომარეობს
მოკვლის, სხეულის დაზიანების, ცემის, ქონების განადგურების ან
გამაწილებელი ცნობების გახმაურების მუქარაში. ასეთი სახის
მოქმედება დაზარალებულს აიძულებს თავი შეიკავოს რელიგიური
წესის აღსრულებისაგან.

მორწმუნის ან ღვთისმსახურის გრძნობის შეურაცხყოფა
უნდა გავიგოთ, როგორც აღნიშნულ პირთა პატივისა და ღირსების
შელახვა საჯაროდ, ასევე პრესის ან მასობრივი მაუწყებლობის სხვა

სამუალებით. შეურაცხყოფაზე შეიძლება მიუთითოს ისეთმა ფაქტებმა, როგორიცაა: სახეში შეფურთხება, ხელის კვრა, სახეში სილის გაწვნა, თმებით დათრევა, ტალახში ჩაგდება, ღვთისმსახურის ან მორწმუნისათვის მისი ნების საწინააღმდეგოდ წვერის გაპარსვა, მათი მისამართით წკიპურტები სახის არეში, ცხვირზე მოქაჩვა, ყურის აწევა და სხვ.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას თუ იგი ჩადენილია სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

რელიგიური წესის შესრულებისათვის (აღსრულებისათვის) უკანონოდ ხელის შეშლა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით უნდა გავიგოთ როცა ასეთ ქმედებას ჩადის სპეციალური სუბიექტი, რომელიც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ დაწესებულებებში, საწარმოსა ან ორგანიზაციაში ასრულებს მოვალეობებს, რაც დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების აქტების, ან განმკარგულებელი, ორგანიზაციულ-სამეურნეო, ადმინისტრაციული ან სხვა ამგვარი ფუნქციების განხორციელებასთან. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი სამოხელეო დანაშაულის თავში ერთმანეთისაგან მიჯნავს მოხელის, მასთან გათანაბრებული პირისა და სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირის ცნებას, რომლის შესახებაც დაწერილებითი საუბარი გვეკონდა სსკ 152-ე მუხლის (ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა) ანალიზისას.

ამრიგად, განსახილველი დანაშაულის ჩადენის თანამდებობის პირებად გვევლინებიან როგორც სახელმწიფო ორგანოებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოების თანამდებობის პირები, ასევე ის პირები, რომელთაც მინიჭებული აქვს გარკვეული უფლებამოსილება სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი, ასევე არასახელმწიფოებრივი ორგანიზაციებისაგან. სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლის მაგალითად გამოდგება ისეთი შემთხვევა, როცა თანამდებობის პირი რელიგიური წესის აღსრულებას ხელს უშლის ფიზიკური ძალადობით, ფიზიკური ძალადობის მუქარით ან ღვთისმსახურის რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფით.

მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დაბთავრებულად ითვლება დისპოზიციაში გადმოცემული მოქმედებათა შესრულების მომენტიდან.

განსახილველი 155-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს თავისი მოქმედების ხასიათი და სურს მისი განხორციელება. რაც შეეხება მოტივთა სპექტრს, იგი შეიძლება იყოს ანგარება, ხულიგნური ქვენაგრძნობა, რელიგიური გრძნობის შეურაცხყოფის სურვილი, კონფესიონალური (სარწმუნოებრივი, ეკლესიასთან დაკავშირებული) სიძულვილი, შეუწყნარებლობა, რომელიც მართალია არ დადის რელიგიურ მტრობამდე, მაგრამ შეუძლია ადამიანებს უბიძგოს უფრო მძიმე დანაშაულის ჩადენაზე და სხვ.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება როგორც საერთო, ასევე სპეციალური სუბიექტი. ამ უკანასკნელს ადასტურებს 155-ე მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნული ხაზგასმა – „იგივე ქმედობა, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“.

§16. დევნა (სსკ 15ნ-ე მუხლი)

ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის, რწმენის ან მრწამსის გამო, ანდა მის პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ, პროფესიულ, რელიგიურ ან მეცნიერულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მე-2 ნაწილის ძალით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია იგივე ქმედობა: ა) ძალადობით ან ძალადობის მუქარით; ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; გ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით ოთხ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის, რწმენის, მრწამსის თავისუფლება. დასახელებული კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მეორე ნაწილში კი ხაზი გაესმის იმას, რომ „დაუშვებელია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე მისი იძულება გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ“.

დასახელებულ თავისუფლებათა შეზღუდვა, ცხადია, დასაშვებია იმ შემთხვევაში თუ მათი გამოვლინება ლახავს სხვათა უფლებებს.

ობიექტური მრივ ეს დანაშაული გამოიხატება ადამიანის ღირსებაში. ეს უკანასკნელი უნდა გავიგოთ როცა პიროვნებას გასაქანს არ აძლევენ და ავიწროებენ მის მიერ გამოთქმული სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის, რწმენისა და მრწამსის გამო, ასევე მის პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ, პროფესიულ, რელიგიურ ან მეცნიერულ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით.

ამ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებათა ახსნაზე არ შევჩერდებით, რადგან მათ შესახებ (ფიზიკურ ძალადობაზე, ფიზიკური ძალადობის მუქარაზე, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებასა და მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევაზე) უკვე გექონდა საუბარი სსკ 155-ე მუხლისა (რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა) და 153-ე მუხლის (სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა) ანალიზისას. რაც შეეხება ადამიანის ღირსებას რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია¹ (156-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტი), კვლავ შევნიშნავთ, რომ ეს უნდა გავიგოთ როგორც ღირსების ინტერესებზე ხელყოფა, რის შედეგადაც იგი დაზიანებულის როლში გამოდის. მასზე მიყენებული ზიანი შეიძლება გამოვლინდეს როგორც უშუალო ზიანის მიყენების, ასევე ანაცდენი სარგებლის სახით. თუ რა უნდა ჩაითვალოს ღირსების ინტერესების მნიშვნელოვან დაზიანებად ეს ფაქტის საკითხია და სასამართლომ ყურადღება უნდა მიაპყროს ყოველი კონკრეტული საქმის გარემოებათა განხილვისა და დადგენისას. ასეთად უნდა მივიჩნიოთ მაგალითად, ისეთი ფაქტები, როგორიცაა: ღირსების სამსახურიდან განთავისუფლება, მის მიერ საცხოვრებელი ადგილის მიტოვება და სხვაგან გადასახლება, იძულებით პროფესიის შეცვლა ან ცოლ-შვილთან გაყრა, სამუშაოდ მიღებაზე უკანონოდ უარის თქმა, ღირსებისათვის წიგნის ან სხვა შრომების გამოცემის აკრძალვა და ა. შ.

მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა ძირითადადში ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება დისპოზიციაში გადმოცემულ მოქმედებათა შესრულების მომენტიდან. რაც შეეხება მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ იგივე ქმედობას, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია,

¹ უმჯობესი იყო კანონმდებელს ეხმარა შემდეგი სიტყვები: „იგივე ქმედობა, რამაც არსებითი ზიანი მიაყენა ღირსების უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს“.

იგი ხასიათდება შედეგიანი დანაშაულისათვის დამახასიათებელი ნიშნით, ესე იგი გულისხმობს მიზეზობრივი კავშირის არსებობას ქმედობასა და მნიშვნელოვან ზიანს შორის.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს თავისი მოქმედების ხასიათი და სურს მისი განხორციელება. ადამიანის ღვინის მოტივი შეიძლება იყოს: ანგარება, შური, შურისძიება, ეჭვიანობა, ხულიგნური ქვენაგრძნობა, სარწმუნოებრივი სიძულვილი და სხვ.

სსკ 156-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ღევნა) სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც საერთო, ასევე სპეციალური სუბიექტი. ამ უკანასკნელის დასტურია აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილი, სადაც ხაზი გაესმის „იგივე ქმედობას (იგულისხმება ადამიანის ღევნა – ზ. წ.), სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“.

§17. პირადი ან ოჯახური საიდუმლოს ხელყოფა (სსკ 157-ე მუხლი)

ამ მუხლის შინაარსს მისი სამი ნაწილი განსაზღვრავს. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული: პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონო მოპოვება, შენახვა ან გავრცელება, – რაც ისჯება ჯარიმით ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მეორე ნაწილში დამამძიმებელი გარემოების სახით გათვალისწინებულია: პირადი და ოჯახური საიდუმლოს უკანონოდ გამოყენება ანდა გავრცელება ამა თუ იმ ხერხით გავრცელებულ ნაწარმოებში, მასობრივი მაუწყებლობით ან სხვა საჯარო გამოსვლისას, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მესამე ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს განსახილველი მუხლის პირველი ან მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, თუ იგი ჩადენილია: ა) ანგარებით; ბ) არაერთგზის; გ) იმის მიერ, ვისაც სამსახურებრივი მდგომარეობის, პროფესიული საქმიანობის ან სხვა გარემოების გამო ევალებოდა ამ საიდუმლოს დაცვა; დ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან

თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უაპისოდ.

საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილია ყველა მოქალაქის პირადი ან ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება, ხოლო პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონო მოპოვება, შენახვა, გავრცელება ან გამოყენება მოქალაქის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია და, უფრო მეტიც, მის შესახებ დაწესებულია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. ზემოაღნიშნული კონსტიტუციის მე-20 მუხლში ხაზი გაესმის შემდეგს: „ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, საუბარი სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებით მიღებული შეტყობინებანი ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას“. როგორც ვხედავთ, საქართველოს კონსტიტუცია ამკვიდრებს ყოველი ადამიანის პირადი ხელშეუხებლობის უფლებას, ხოლო მასზე ხელყოფის შემთხვევაში სსკ 157-ე მუხლით გათვალისწინებული სისხლისსამართლებრივი აკრძალვა ამ უფლების დაცვის გარანტიად გვევლინება.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც უზრუნველყოფენ პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოების ხელშეუხებლობასა და დაცვას. დანაშაულის საგანია ადამიანის პირადი ცხოვრების შესახებ ცნობები, რომლებიც შეადგენენ მის პირად და ოჯახურ საიდუმლოებას, მიუხედავად იმისა ეს ცნობები სახელს უტეხს მას თუ არა. საიდუმლო ცნობებს შეიძლება შეიცავდეს დაზარალებულის დღიურები, წერილები მის ან ოჯახის წევრთა მისამართით, წინა წლებში დაბეჭდილი გამოცემები და ა. შ. პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოებას შეადგენენ მონაცემები, რომლებიც დაზარალებულის აზრით არანაირი ფორმით გახმაურებას არ ექვემდებარება. პირად და ოჯახურ საიდუმლოებად არ შეიძლება მივიჩნიოთ მონაცემები, რომლებიც ადრე უკვე გამოქვეყნებული ან გახმაურებული იყო სხვადასხვა საშუალებით. პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოებას შეიძლება მივაკუთვნოთ

ისეთი ფაქტები, რომელიც შეეხება როგორც ჯანმრთელობის მდგომარეობას (ეპილეფსია, განაყოფიერების უუნარობა, მთვარეულობა, ქრონიკული სიფილისი, გონორეა, სიმსივნე და სხვ.), ასევე ქონებრივ, ფინანსურ, ოჯახურ და სხვა სახის გარემოებებს (მაგალითად, შვილად აყვანას, თანხის ოდენობას სხვა ქვეყნის შემნახველ საღაროებში, ანდერძით ქონების მემკვიდრეობას, ინტიმურ კავშირს ახლო ნათესავთან, ორალურ ან ანალურ სქესობრივ კავშირს, პეტერო და პომო სექსუალიზმს, დანაშაულის ფაქტს, სამართალდამცავ ორგანოებთან საიდუმლო სამსახურს და ა. შ.).

ამრიგად, მოქალაქის პირად და ოჯახურ საიდუმლოებას ქმნის სხვადასხვა სახის მონაცემები, რაც დაკავშირებულია მის პირად ან ოჯახურ ცხოვრებასთან (მათ შორის ინტიმური ხასიათის მონაცემები). ამასვე მიეკუთვნება მონაცემები პირის ჯანმრთელობის, მისი ჩვევების, ცხოვრების წესის, გართობის, შემოქმედებითი საქმიანობის, რელიგიისადმი დამოკიდებულების, ინტიმური, ნათესაური, მეგობრული კავშირისა და სხვა პირადი ურთიერთობების შესახებ. აღნიშნული მონაცემები შეიძლება იყოს პროფესიონალური საიდუმლოების საგანიც (კერძოდ: სამედიცინო, სასამართლო, საადვოკატო, წინასწარი გამოძიების, სანოტარო მოქმედებების, ფულადი შენატანების, აღმსარებლობის და ა. შ.), რაც დაცულია კანონით.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონოდ მოპოვებაში, შენახვასა ან გავრცელებაში (მხედველობაში გვაქვს 157-ე მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიცია – ზ. წ.), ასევე მის გამოყენებას ანდა გავრცელებაში ამა თუ იმ ხერხით გავრცელებულ ნაწარმოებებში, მასობრივი მუწყებლობით ან სხვა საჯარო გამოსვლისას (იგულისხმება აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილი – ზ. წ.).

„უკანონოდ“ მოქმედება იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებული, რომელიც კანონის ან კანონქვემდებარე აქტების საფუძველზე არაა აღჭურვილი სათანადო რწმუნებით, დაზარალებულის თანხმობის გარეშე, ე. ი. მისი ნების საწინააღმდეგოდ ახდენს ისეთი ცნობების მოპოვებას, შენახვას, გავრცელებას ან გამოყენებას, რაც დაზარალებულის პირად ან ოჯახურ საიდუმლოებას წარმოადგენს.

ცნობების „მოპოვება“ იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებული ფარულად ან ღიად ეცნობა დოკუმენტებს, წერილებს, დღიურებსა და ინფორმაციის მიღების სხვა წყაროებს დაზარალებულის სახლში, მის ნათესავებთან,

ნაცნობებთან. სამუშაო ადგილზე, მეზობლებთან, სამედიცინო აღრიცხვისა და სამხედრო მიწერის ადგილებზე და ა. შ. სხვანაირად თუ ვიტყვით, პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს მოპოვება ნიშნავს აღნიშნული სახის საიდუმლო მონაცემების მიღებას გამოკითხვით, უშუალო მოსმენით, ფოტოსურათების გადაღებით, შანტაჟით, ფულის მიცემით და სხვა ხერხით. როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაში ცნობების მოპოვება (შეგროვება) არის დასახელებული სახის საიდუმლო ცნობების მიღების ნებისმიერი ფორმა – გარდა დოკუმენტების გატაცებისა. იმ შემთხვევაში თუ პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლო ცნობების მოპოვება დაკავშირებულია დოკუმენტების გატაცებასა და დაზიანებასთან, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

პირადი და ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონოდ „შენახვა“ უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ბრალდებული ფაქტობრივად ფლობს უკანონო გზით მოპოვებულ სხვადასხვა საიდუმლო ინფორმაციას (მაგალითად, აუდიო და ვიდეო კასეტების, წერილების, დღიურების, ფოტოსურათებისა და სხვათა სახით).

პირადი და ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონოდ „გავრცელება“ ნიშნავს აღნიშნული სახის მონაცემის შეტყობინებას თუნდაც ერთი პირისათვის. გავრცელება მეტწილად ხდება ზეპირი ან წერილობითი ფორმით, ასევე ტელეფონისა და კავშირგაბმულობის სხვადასხვა არხების გამოყენებით.

რაც შეეხება 157-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს უკანონოდ გამოყენებას, აგრეთვე მის გავრცელებას საჯარო გამოსვლით, ნაწარმოებში ანუ ბეჭდვითი სიტყვის ან მასობრივი მაუწყებლობის საშუალებით – უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ შემთხვევაში „გამოყენების“ ცნება მოიცავს ბრალდებულის ისეთ მოქმედებას, როცა იგი საიდუმლო მონაცემებს გამოსადეგად გაიხდის და ისარგებლებს იმით. „საჯარო გამოსვლით“ საიდუმლო ინფორმაციის გავრცელება უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ბრალდებული გამოდის კრებებზე, მიტინგებზე, კონფერენციებზე და ა. შ. „ნაწარმოებში ანუ ბეჭდვითი სიტყვის საშუალებით საიდუმლო ინფორმაციის გავრცელება“ ნიშნავს საიდუმლო ინფორმაციის გამოქვეყნებას ჟურნალ-გაზეთებში, ბროშურებში, წიგნებში და სხვა სახის ბეჭდვით ნაწარმოებში.

„მასობრივი მაუწყებლობის საშუალებით საიდუმლო ინფორმაციის გავრცელება“ გულისხმობს აღნიშნული სახის ინფორმაციის

გავრცელებას ტელევიზიის, რადიომაუწყებლობისა და სხვათა საშუალებით.

განსახილველი მუხლის მე-3 ნაწილის გათვალისწინებულ განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებებთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს ხელყოფა „ანგარებით“ გულისხმობს იმას, რომ ბრალდებული აღნიშნულ ქმედობას ჩადის მატერიალური გამორჩენის მიღების მიზნით. პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს ხელყოფა „არაერთგზის“ იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებულს ჩადენილი აქვს აღნიშნული სახის დანაშაული ორჯერ ან მეტი რაოდენობით. გათვალისწინებულია ისიც, რომ დანაშაული არაერთგზის ჩადენილად არ ჩაითვლება, თუ პირი, კანონით დადგენილი წესით, წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა თუ მას ნასამართლობა წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა. ამრიგად, არაერთგზისი დანაშაული ნიშნავს განსახილველი მუხლის ან მისი ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას. რაც შეეხება პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს ხელყოფას ჩადენილს „იმის მიერ, ვისაც სამსახურებრივი მდგომარეობის, პროფესიული საქმიანობის თუ სხვა გარემოების გამო ვეალებოდა სხვისი ცხოვრების საიდუმლოს დაცვა“ – აქ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ვიგულისხმოთ: მოსამართლე, პროკურორი, გამოძიებელი, მოძველები, საგამოძიებო ორგანოს უფროსი, მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების რეგისტრაციის ორგანოს უფროსი, ნოტარუსი, სხვადასხვა სპეციალობის ექიმები, მეურვე, მზრუნველი, ბანკის ზოგიერთი თანამშრომელი (რომლის საქმიანობაც დაკავშირებულია კრედიტების მიღებასთან, გაცემასა და სხვა სახის ოპერაციების ჩატარებასთან) და სხვა. მათ, ცხადია, ვეალებათ მოქალაქის პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს დაცვა. დაბოლოს, შეეჩერდებით პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს ხელყოფაზე, „რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია“. ეს უკანასკნელი გულისხმობს მოქალაქის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებზე ხელყოფას. ზიანი შეიძლება იყოს მორალური¹ (მაგალითად, რასაც მოჰყვა ირგვლივმყოფთა უნდობლობა, ოჯახის დანგრევა და

¹ მორალური ზიანის ცნებაზე იხილეთ: А. М. Эрделевский. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. М., 1997, с. 7-14.

ა. შ.). ფსიქიკური (იგულისხმება სულიერი მოშლილობა) და მატერიალური (გულისხმობს სამუშაოზე შეზღუდვას, დაბალხელფასიან სამუშაოზე გადაყვანას და სხვ.).

პირადი ან ოჯახური ცხოვრების შესახებ საიდუმლოს უკანონო მოპოვება, შენახვა, გავრცელება ან გამოყენება უნდა მივაკუთვნოთ დანაშაულის ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს. აქედან გამომდინარე განსახილველი დანაშაული დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს თვით მოქმედებების შესრულების მომენტიდან. რაც შეეხება 157-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტით გათვალისწინებულ შედეგს – „მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევას“ – ამ შემთხვევაში აუცილებლად უნდა არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი ქმედობასა და დასახელებულ მნიშვნელოვან ზიანს შორის.

სუბიექტური მხრივ 157-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული (პირადი ან ოჯახური ცხოვრების საიდუმლოს ხელყოფა) ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს ის ფაქტი, რომ როდესაც ახორციელებს საიდუმლო ცნობების მოპოვებას, შენახვას, გავრცელებას ან გამოყენებას, ამით ვნებას აყენებს კონსტიტუციით განმტკიცებულ მოქალაქეთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს და სურს ასე მოიქცეს. რაც შეეხება ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივებს, იგი შეიძლება იყოს პირადი ქვენაგრძნობები, მაგალითად, ანგარება, მტრობა, კომპრომეტირების სურვილი – ე. ი. ვინმესთვის სახელის გატეხა (რეპუტაციის შელახვა), მოწინააღმდეგის ჩამოცილება ვაკანტური თანამდებობიდან, შეურაცხყოფელ პირზე შურისძიება, არაკეთილმოსურნისათვის ვნების (ზიანის) მიყენება, კარიერიზმი, შური, ეჭვიანობა და სხვ. რაც შეეხება 157-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულ ანგარებას, იგი ამ დანაშაულის შემადგენლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა.

გასაანალიზებელი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. 157-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტი კი მიუთითებს ისეთ პირზეც, ვისაც სამსახურებრივი მდგომარეობის, პროფესიული საქმიანობისა თუ სხვა გარემოების გამო ევალებოდა სხვისი ცხოვრების საიდუმლოს დაცვა.

§18. კერძო საუბრის საიდუმლოების დარღვევა (სსკ 158-ე მუხლი)

ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერა ან მიყურადება ტექნიკური საშუალების გამოყენებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მეორე ნაწილის ძალით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია კერძო საუბრის ტექნიკური საშუალებით მიღებული ჩანაწერის ანდა ტექნიკური საშუალებით მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენება ან გავრცელება, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსაღობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან სამ წლამდე.

მესამე ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს პირველი ან მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედებას, თუ იგი ჩადენილია: ა) ანგარებით; ბ) არაერთგზის; გ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია; დ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული კერძო საუბრის ხელშეუხებლობა. სხვანაირად თუ ვითყვით, საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც უზრუნველყოფენ კერძო საუბრის საიდუმლოების დაცვას. აღნიშნული კონსტიტუციის მე-20 მუხლის პირველ ნაწილში, სახელდობრ, წერია შემდეგი: „ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, საუბარი სატელეფონო ან სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინებანი ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშეც, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას“.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება კერძო საუბრის საიდუმლოს დარღვევაში. სახელდობრ, ტექნიკური საშუალების გამოყენებით კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერასა ან

მიყურადებაში (მხედველობაში გვაქვს 158-ე მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიცია – ზ. წ.), ხოლო მეორე ნაწილის დისპოზიციიდან გამომდინარე მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენებასა ან გავრცელებაში. ტექნიკურ საშუალებად უნდა მივიჩნიოთ ყოველგვარი ტექნიკური საშუალება ან მოწყობილობა, რომლის დახმარებითაც ხელმისაწვდომი ხდება კერძო საუბრის უკანონო ჩაწერა ან მიყურადება. ასეთს მიეკუთვნება მაგალითად, ვიდეო და აუდიო ჩანაწერები, კინო და ფოტოგადაღებები და სხვა ტექნიკური საშუალება, რაც ზიანს არ აყენებს პიროვნების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, ასევე გარშემომყოფთ. ტექნიკური საშუალებები, რომლებიც გამოიყენება ინფორმაციის უკანონოდ მიღების მიზნით, ეთქვათ სატელეფონო საუბარში ჩართვისათვის, შეიძლება დამზადებული იყოს როგორც ქარხნული, ასევე კუსტარული წესით, რასაც დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მთავარი ისაა, რომ ტექნიკური საშუალების გამოყენებით ადგილი ჰქონდეს ინფორმაციის მიღებას. კერძო საუბრის უკანონო ჩაწერა ან მიყურადება, როგორც წესი, ხორციელდება სპეციალური ანტენების დაყენებისა და მიმღები აპარატების გამოყენებით, რასაც სამწუხაროდ ბრალდებულები ფლობენ. ხშირად, კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერისა ან მიყურადების მიზნით, ბრალდებულები ალიანსში (კავშირში) შედიან კავშირგაბმულობისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის მუშაკებთან. ტექნიკური საშუალების გამოყენებით მოპოვებული ინფორმაციის უკანონო გამოყენება უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ბრალდებული აღნიშნული გზით მოპოვებულ მონაცემებს გამოსადეგად გაიხდის და ისარგებლებს იმით. ხოლო უკანონო გავრცელება უნდა გავიაზროთ როგორც მონაცემების შეტყობინება ერთი ან რამოდენიმე პირისათვის. გავრცელება შეიძლება განხორციელდეს ზეპირად, წერილობით, ტელეფონის, ტელეგრაფისა და კავშირგაბმულობის სხვა საშუალებების (არხების) გამოყენებით.

სსკ 158-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებების (კერძო საუბრის საიდუმლოების დარღვევა ჩადენილი ანგარებით, არაერთგზის, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია და სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით) ინტერპრეტაციას არ ვახდენთ, რადგან მათ შეეხებო

157-ე მუხლის (პირადი ან ოჯახური საიდუმლოს ხელყოფა) ანალიზისას.

დანაშაული დამთავრებულად უნდა მივიჩნიოთ კერძო საუბრის საიდუმლოს დარღვევის მომენტიდან, ე. ი. ტექნიკური საშუალების გამოყენებით კერძო საუბრის უკანონოდ ჩაწერის ან მიყურადების, ასევე მოპოვებული ინფორმაციის უკანონოდ გამოყენების ან გავრცელების მომენტიდან. სხვანაირად თუ ვიტყვი, 158-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება იმ მოქმედებათა ჩადენის მომენტიდან რაც ამ მუხლის დისპოზიციითაა გათვალისწინებული. აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ განსახილველი დანაშაული ფორმალურ შემადგენლობათა ჯგუფს მიეკუთვნება. რაც შეეხება 158-ე მუხლის მესამე ნაწილის „გ“ პუნქტში მითითებულ ქმედობას, „რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია“, ამ შემთხვევაში შეიძლება ვთქვათ, რომ სახეზეა შედეგიანი დანაშაული ანუ დანაშაულის მატერიალური შემადგენლობა. აქ დანაშაულის დამთავრების მომენტს შედეგის დადგომა განსაზღვრავს, რაც, თავის მხრივ, იმას გულისხმობს, რომ შედეგი და მიზეზობრივი კავშირი დანაშაულის სავალდებულო ნიშნების რიცხვში შედის. ფორმალური შემადგენლობისას კი შედეგი და მიზეზობრივი კავშირი სავალდებულო ნიშნების რიცხვში არ შედის.

გასაანალიზებელი 158-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ არღვევს მოქალაქის კერძო საუბრის საიდუმლოს და სურს ასეთი ქმედობის ჩადენა. რაც შეეხება მოტივთა სპექტრს იგი შეიძლება იყოს: ანგარება, მტრობა, შური, ეჭვიანობა, კომპრომენტირების სურვილი, კარიერიზმი და სხვ. რაც შეეხება განსახილველი მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებულ ანგარებას, იგი ამ დანაშაულის შემადგენლობის განსაკუთრებით დამამძიმებელი გარემოებაა.

დაბოლოს, ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან. 158-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტის თანახმად (კერძო საუბრის საიდუმლოების დარღვევა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით) სუბიექტად გვევლინება თანამდებობის პირიც.

§19. პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევა (სსკ 159-ე მუხლი)

ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული პირადი მიმოწერის, ან საფოსტო გზავნილის, ტელეფონით ან სხვა ტექნიკური საშუალებით საუბრის, ანდა ტელეგრაფით, ფაქსით ან სხვა ტექნიკური საშუალებით მიღებული ან გადაცემული შეტყობინების საიდუმლოების უკანონოდ დარღვევა, — რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით სამოციდან ას ოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მეორე ნაწილის ძალით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი: ა) ანგარებით; ბ) არაერთგზის; გ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; დ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადი სამ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც უზრუნველყოფს მოქალაქეთა უფლებას პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოს დაცვაზე. სხვანაირად თუ ვიტყვით, 159-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლით აღიარებული და განმტკიცებული ყველა მოქალაქის პირადი მიმოწერის, საფოსტო გზავნილის, ტელეფონით ან სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით საუბრის, ტელეგრაფით, ფაქსითა თუ სხვაგვარი ტექნიკური საშუალებით მიღებული ან გადაცემული შეტყობინების საიდუმლოს დაცვის უფლება. ამ უფლებათა დაცვის სისხლისსამართლებრივ გარანტიად გვევლინება სწორედ გასაანალიზებელი 159-ე მუხლი.

ობიექტური მხრივ ეს დანაშაული გამოიხატება პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევაში. თუ რა იგულისხმება სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევაში, ამის შესახებ ზაზგასმულია განსახილველი მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიციაში. აქ პირადი

ბიმოწერისა და ტელეფონით საუბრის გარდა ზაზი გაესმის საფოსტო გზავნილს, ტელეგრაფითა და ფაქსით, თუ სხვაგვარი ტექნიკური საშუალებით მიღებულ ან გადაცემულ შეტყობინებას, ასევე სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით საუბარს. „სხვაგვარი ტექნიკური საშუალებით“ მიღებულ ან გადაცემულ შეტყობინებას მიეკუთვნება ისეთი ინფორმაცია, რომელიც განხორციელდა ფაქსით (ესაა საერთაშორისო სატელეფონო სისტემით საინფორმაციო კავშირის დამყარების მეთოდი), ტელექსით (ესაა საერთაშორისო სატელეფონო კავშირისა და ტელექსის ანუ ტელეპრინტერის საშუალებით წერილობითი ინფორმაციის გადაცემის საშუალება), ტელეტექსით (ესაა საერთაშორისო ავტომატური ტელესაკომუნიკაციო კავშირი, რომელიც ემყარება ისეთ ელექტრონულ საბეჭდო მოწყობილობის გამოყენებას, რომელიც შედგება ტელეტექსადამტერის, ელექტრო ტელეფონური კავშირის ან კომპიუტერისაგან. გადაცემის სიჩქარე აქ 30-ჯერ სწრაფია ვიდრე ტელექსით სარგებლობისას), ტელეტაიპით (ესაა კლავიატურიანი მიმღებ-გადამცემი ასოთსაბეჭდი სტარტისტობური აპარატი; იყენებენ კავშირგაბმულობის არხებით დიდ მანძილზე ცნობათა გადასაცემად ტელეგრაფის ან კოდოგრაფის სახით, აგრეთვე შეტანა-გამოტანის მოწყობილობად ელექტრონულ-გამომთვლელ მანქანაში და მონაცემების დამუშავების ავტომატიზებულ სისტემაში. მიღებული ცნობა ავტომატურად იწერება ტელეგრაფის აპარატში ჩადებულ ქაღალდის რულონზე), ტელეფაქსითა და სხვა. დანაშაული დამთავრებულად უნდა მივიჩნიოთ იმ მოქმედებათა განხორციელების მომენტიდან რაც მითითებულია 159-ე მუხლის დისპოზიციამში. სახელდობრ, ბრალდებულის მიერ პირადი ბიმოწერის, საფოსტო-სატელეგრაფო გზავნილების გაცნობის, ასევე სატელეფონო საუბარზე ფარულად ყურის დაგდების (მიყურადების) მომენტიდან და სხვა. მოქმედებები უნდა ზორციელდებოდეს უკანონოდ, ე. ი. ინფორმაციის მფლობელის დაუკითხავად (ე. ი. მისი ნების საწინააღმდეგოდ) ან სათანადო სამართლებრივი საფუძვლების გარეშე (იგულისხმება მოსამართლის ბრძანება, გამომძიებლის დადგენილება და ა. შ.).

სუბიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული ზასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ჩადის მოქმედებას, რომელიც არღვევს პირადი ბიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოებას და სურს ასეთი

მოქმედების ჩადენა. მოტივთა სპექტრი მრავალგვარობით ხასიათდება – დაწყებული ობიექტელური¹ ცნობისმოყვარეობიდან დამთავრებული კავშირგაბმულობის შესაბამისი სამსახურის თანამშრომლების მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტებამდე.

159-ე მუხლის მეორე ნაწილში გათვალისწინებული გარემოებებიდან ანგარება უნდა გავიგოთ, როცა ბრალდებული დანაშაულს ჩადის მატერიალური გამორჩენის მიღების მიზნით; არაერთგზის იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებულს ამ სახის დანაშაული ჩადენილი აქვს ორჯერ ან მეტი რაოდენობით. აქვე მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ დანაშაული არაერთგზის ჩადენილად არ ჩაითვლება თუ პირი, კანონით დადგენილი წესით, წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა თუ მას ნასამართლობა წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა. რაც შეეხება იმ პირებს, რომლებიც სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით არღვევენ პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოებას – ესენი უპირველეს ყოვლისა კავშირგაბმულობის მუშაკებია, რომლებიც ემსახურებიან კომუნიკაციებს (ტელეფონს, ტელეგრაფის აპარატს, ფაქსს, ტელექსს, ტელეტექსს, ტელეტიპს, ტელეფაქსს და ა. შ.). დასასრულ, მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს შედეგიანი დანაშაული ანუ დანაშაულის მატერიალური შემადგენლობა. აქ დანაშაულის დამთავრების მომენტი შედეგის (კანონიერი ინტერესების მნიშვნელოვანი დაზიანების) დადგომითაა განსაზღვრული. თანაც ასეთი დანაშაულის შემადგენლობის სავალდებულო ნიშნების რიცხვშია შედეგი და მიზეზობრივი კავშირი. მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევა შეიძლება ატარებდეს მორალურ (ვთქვათ, რასაც მოჰყვა გარშემომყოფთა უნდობლობა; ოჯახის დანგრევა-განქორწინება, ოჯახიდან გაქცევა; სწავლის მიტოვება და ა. შ.), ფსიქიკურ (იგულისხმება სულიერი მოშლილობა, თვითმკვლელობის მცდელობა და სხვ.) და მატერიალურ (მაგალითად, ცხოვრების

1. ობიექტელი – ესაა ადამიანი, რომელიც მოკლებულია საზოგადოებრივ თვალთახედვას, აქვს მეშინური შეხედულებანი, ცხოვრობს წვრილმანი, პირადი ინტერესებით.

პირობების გაუარესება, რაც გამოწვეულია დაბალხელფასიან სამუშაოზე დაზარალებულის გადაყენით, ხელფასის მიუცემლობითა და სხვა შეზღუდვებით) ხასიათს.

სსკ 159-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია კერძო პირი, რომელმაც მიაღწია 14 წლის ასაკს. ამ მუხლის მე-2 ნაწილის ძალით კი დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი (ამის დადასტურებაა დისპოზიციაში აღნიშნული „იგივე ქმედობა, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“ – ზ. წ.).

§20. ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევა (სსკ 160-ე მუხლი)

ამ მუხლს სამი ნაწილი გააჩნია. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ბინაში ან სხვა მფლობელობაში მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ უკანონო შესვლა, უკანონო ჩხრეკა ან სხვა ქმედება, რომელიც არღვევს ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობას, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მეორე ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად გათვალისწინებულია იგივე ქმედობა, ჩადენილი: ა) ძალადობით ან ძალადობის მუქარით; ბ) რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

მესამე ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს ამ მუხლის პირველი ან მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, ჩადენილს: ა) ჯგუფურად; ბ) სამსახურებრივი მდგომარეობის ან იარაღის გამოყენებით, რაც ისჯება ჯარიმით ან ტუსადობით ვადით ორიდან ხუთ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოქალაქეთა საცხოვრებელი

ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობას. საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლის მე-2 ნაწილში ხაზი გაესმის შემდეგს: „არავის არა აქვს უფლება შევიდეს საცხოვრებელ ბინაში და სხვა მფლობელობაში მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ, აგრეთვე ჩაატაროს ჩხრეკა, თუ არ არის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობა“. როგორც ვხედავთ ამ დანაშაულის გვარეობითი ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი და განმტკიცებული მოქალაქის უფლება საცხოვრებელი ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობაზე. საცხოვრებელ ბინად ითვლება ნებისმიერი სადგომი სტაციონარული (ერთ ადგილას მოთავსებული, არამოძრავი) ან „მიგრირებადი“ (იგულისხმება მოძრავის გაგებით), მათ შორის დამხმარეც, რომელიც განკუთვნილია მასში ადამიანების მუდმივად ან დროებით საცხოვრებლად, მათი ქონების მთლიანად ან ნაწილობრივ შესანახად. ფუნქციონალური დანიშნულებიდან გამომდინარე საცხოვრებელ ბინად შეიძლება ჩაითვალოს კერძო სახლი, აგარაკი, ცალკე ბინა ან ოთახი მასში, ოთახი საერთო საცხოვრებელში, სასტუმროში და ა. შ. სხვანაირად თუ ვიტყვი, საცხოვრებელი ბინის ცნება მოიცავს დროებით ან მუდმივ სამყოფ საცხოვრებელ ადგილს, თავშესაფარს. მფლობელობასთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ მფლობელობა ნიშნავს ნივთის პყრობას, ე. ი. იმას, რაც ვისიმე მფლობელობაში იმყოფება, რასაც ადამიანები ფლობენ. ასეთად უნდა მივიჩნიოთ მამაკაპეული სახლ-კარი, სახნავ-სათესი მიწა, ბაღ-ვენახი, ავტოგარაჟი, იჯარით აღებული მიწის ნაკვეთი და სხვ.

160-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევაში, რაც მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ ხდება და აისახება უკანონო შესვლაში, უკანონო ჩხრეკაში, ან სხვა ქმედებაში, რომელიც არღვევს ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობას. საცხოვრებელ ბინაში უკანონო შესვლა ნიშნავს ნებისმიერი ხერხით (დაბრკოლებათა გადალახვით ან მის გარეშე) შიგ შეჭრას, ცხადია, იქ მცხოვრები პირის თანხმობის გარეშე და მისი ნების საწინააღმდეგოდ, ასევე როცა ადგილი აქვს ბინაში შეჭრას ყოველგვარი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე (მაგალითად, ბინაში ან სხვა მფლობელობაში უკანონო შეჭრად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი შემთხვევა, როცა ბინის მფლობელის არყოფნის დროს სხვა პირი

დროებით იყენებს საცხოვრებელ შენობას, მის მამულს და ა. შ.). უკანონო ჩხრეკად უნდა მივიჩნიოთ ისეთი შემთხვევა, როცა იგი ტარდება მოსამართლის ბრძანების ან სასამართლო განჩინების (დადგენილების) გარეშე. ცხადია, მხედველობაში გვაქვს ის გამონაკლისები, რასაც ითვალისწინებს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 325-ე მუხლის მე-3 ნაწილი. ამ ნაწილის შესაბამისად მოსამართლის ბრძანების ან სასამართლო განჩინების (დადგენილების) გარეშე ჩხრეკა შეიძლება ჩატარდეს შემდეგ შემთხვევაში: ა) თუ ეჭვმიტანილის შეპყრობისას არსებობს საკმარისი საფუძველი ვარაუდისათვის, რომ მას თან აქვს იარაღი ან ცდილობს თავიდან მოიშოროს მტკიცებულება, რომელიც ამხელს მას დანაშაულის ჩადენაში; ბ) პოლიციაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში ეჭვმიტანილის მიყვანის შემდეგ დაკავების ოქმის შედგენისას; გ) ბრალდებულის დაპატიმრებისას, თუ საკმარისი საფუძველი არსებობს ვარაუდისათვის, რომ მას თან აქვს იარაღი, საგანი, რომლის შენახვაც კანონით იკრძალება, ანდა საგანი ან დოკუმენტი, რომელსაც საქმისათვის მტკიცებულების მნიშვნელობა აქვს; დ) თუ საკმარისი საფუძველი არსებობს ვარაუდისათვის, რომ ამოღების ან ჩხრეკის ჩატარების ადგილას მყოფი პირი მაღავეს ამოსაღებ საგანს ან დოკუმენტს. იმ შემთხვევაში, როცა არსებობს ჩხრეკის საფუძველი მომკვლევი, გამომძიებელი და პროკურორი სასამართლოს მიმართავენ მოტივირებული შუამდგომლობით, რათა მოსამართლისაგან მიიღონ ნებართვა ჩხრეკის ჩატარებისათვის. თუ რა უნდა იქნას გაგებული „ან სხვა ქმედებაში“ ეს კონკრეტული ფაქტის საკითხია და მას ყურადღება უნდა მიექცეს წინასწარი გამოძიებისა და საქმის სასამართლოში განხილვის დროს.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს იგივე ქმედობას (იგულისხმება 160-ე მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიციით გათვალისწინებული ქმედობა – ზ. წ.), თუ იგი ჩადენილია ფიზიკური ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით, ანდა რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. ფიზიკური ძალადობა ამ შემთხვევაში ვლინდება დაზარალებულის ცემის ან მისი ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენებაში (ძალადობის მუქარა კი ცემის ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი ვნების მიყენების დამუქრებაში უნდა გამოიხატოს). ჯანმრთელობისათვის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენების შემთხვევაში ქმედობა საჭიროა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით,

სახელდობრ. განსახილველი 160-ე მუხლითა და 117-ე ან 118-ე მუხლით (იგულისხმება ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება ან ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება). დასასრულ, რაც შეეხება ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევას, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია – აქ მნიშვნელოვან ზიანად უნდა მივიჩნიოთ პიროვნებაზე მიყენებული მორალური, ფსიქიკური და მატერიალური ზიანი. ასევე ისეთი შემთხვევა, როცა მის ბინაში ან სხვა მფლობელობაში უკანონო შესვლამ, უკანონო ჩხრეკამ ან სხვა ქმედებამ გამოიწვია ბინის ან სხვა მფლობელობის გაპარტახება, დანგრევა, დაზიანება, ნათესების წახდენა, საარსებო შემოსავლის დაკარგვა და ა. შ.

განსაკუთრებით კვალიფიციურ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომელიც მოხსენიებულია 160-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტში, უნდა შევნიშნოთ, რომ ჯგუფურად დანაშაულის ჩადენა უნდა გავიგოთ იმდგვარად, როგორადაც ამის შესახებ ხაზგასმულია სსკ 27-ე მუხლში. რაც შეეხება განსახილველი დანაშაულის ჩადენას იარაღის გამოყენებით, ამ შემთხვევაში იარაღის გამოყენების ცნება უნდა გავიგოთ განვრცობით, ე. ი. მან უნდა მოიცვას როგორც ცეცხლსასროლი, ასევე ცივი იარაღი და იარაღად გამოყენებული საგანი. ცეცხლსასროლ იარაღს მიეკუთვნება ყოველი სახის საბრძოლო იარაღი (სულერთია იგი თვითნაკეთია თუ ქარხნული წესით დამზადებული), სახელდობრ: რევოლვერი, პისტოლეტი, შაშხანა, ავტომატური იარაღი, გლუვლულიანი სანადირო თოფი და სხვა. ცივი იარაღი ნიშნავს საგნებს, რომლის დანიშნულებაა ცოცხალი სამიზნის, კერძოდ, ადამიანის მოკვლა, მისი ჯანმრთელობის დაზიანება, დაშინება და ა. შ., ასეთს მიეკუთვნება: ხანჯალი, ხმალი, ხიშტი, ფინური დანა, ტყვიის ხელთათმანი, კასტეტი და სხვა. იარაღად გამოყენებულ საგნებს მიეკუთვნება სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების საგნები (ძალაყინი, ცული, ჩაქუჩი, სამზარეულოსათვის განკუთვნილი მეტალის ნივთები), აგრეთვე ობიექტური სამყაროს სხვა ნივთები, რომელთა გამოყენებითაც დაზარალებულს რეალურად შეიძლება მიაღგეს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში დაზიანება (ასეთია მაგალითად, ქვა, ფიცარი, ლითონის მილი, არმატურა და ა. შ.).

160-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია, ე. ი. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ბინაში ან სხვა მფლობელობაში მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ

უკანონოდ შესვლის, აგრეთვე უკანონო ჩხრეკის ან სხვა ქმედების განხორციელების მომენტიდან. რაც შეეხება მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ იგივე ქმედობას, „რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია“ – ეს დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობათა ჯგუფს უნდა მივაკუთვნოთ.

გასაანალიზებელი 160-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ შედის ბინაში ან სხვა მფლობელობაში მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ, ასევე შეგნებული აქვს, რომ უკანონოდ ახდენს ჩხრეკას ან სხვა ქმედობის ჩადენას და სურს ასეთის განხორციელება.

160-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან (იგულისხმება როგორც კერძო, ასევე სპეციალური სუბიექტი – ეს უკანასკნელი თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით ჩადის ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევას).

§21. შეკრების ან მანიფესტაციის¹ უფლების ხელყოფა (სსკ 161-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული შეკრების ან მანიფესტაციის მოწყობის ანდა მასში მონაწილეობის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელი გარემოების სახით ითვალისწინებს იგივე ქმედობას, ჩადენილს იარაღის გამოყენებით, ან რამაც მასობრივი არეულობა, გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი გამოიწვია, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით

¹ მანიფესტაცია – ნიშნავს მასობრივ მსვლელობას ქუჩაში სოლიდარობის ან პროტესტის გამოსახატავად.

ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი შეკრების ან მანიფესტაციის განხორციელების უფლება. სახელდობრ, ამ კონსტიტუციის 25-ე მუხლში ხაზი გაესმის შემდეგს: „ყველას, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც არიან სამხედრო ძალების, პოლიციისა და უშიშროების სამსახურის შემადგენლობაში, უფლება აქვს წინასწარი ნებართვის გარეშე შეიკრიბოს საჯაროდ და უიარაღოდ როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ. კანონით შეიძლება დაწესდეს ხელისუფლების წინასწარი გაფრთხილების აუცილებლობა, თუ შეკრება ან მანიფესტაცია ხალხისა და ტრანსპორტის სამოძრაო ადგილას იმართება. ხელისუფლებას შეუძლია შეკრების ან მანიფესტაციის შეწყვეტა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მან კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი მიიღო“. როგორც ვხედავთ შეკრებისა და მანიფესტაციის თავისუფლება უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური ხასიათის უფლებაა. „კონსტიტუციური სამართლის მეცნიერებაში და კანონმდებლობაშიც, – აღნიშნავს დოცენტი პაატა ცნობილაძე, – არ იყო ჩამოყალიბებული ის განმასხვავებელი თავისებურებები, რომლებიც ერთმანეთისაგან განასხვავებდა შეკრებას, მიტინგს, მანიფესტაციასა და დემონსტრაციას. ეს გარკვეულწილად ართულებდა მათი სამართლებრივი რეგულირების დიფერენციაციას და შესაბამისი პოლიტიკური თავისუფლებების იურიდიული შინაარსის განსაზღვრას. ჩვენის აზრით აუცილებელია ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ შეკრებისა და მანიფესტაციის ცნობები. შეკრების თავისუფლება წარმოადგენს მოქალაქეთა შეუზღუდავ შესაძლებლობას – შეიკრიბონ დახურულ შენობაში, ჭერქვეშ, რომელშიც შესვლა გარკვეულწილად შეიძლება შეიზღუდოს შეკრების მომწყობთა მიერ. მანიფესტაციის თავისუფლება კი წარმოადგენს ღია ცის ქვეშ დემონსტრაციების, მსვლელობების, მიტინგების, პიკეტების ჩატარებასა და სხვა ნებისმიერი გამოსვლების განხორციელებას. სწორედ ამ ყველაფერს გულისხმობს ტერმინი „მანიფესტაცია“.¹

განსახილველი დანაშაულის ფაქულტატურ ობიექტად ხშირად გვევლინება დაზარალებულის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, პატივი და ღირსება.

¹ იხ. პაატა ცნობილაძე. საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი. თბ., 1996, გვ. 145-146.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება შეკრების ან მანიფესტაციის, აგრეთვე მასში მონაწილეობის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში, თანაც ხელის შეშლას ადგილი უნდა ჰქონდეს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, აგრეთვე ფიზიკური ძალადობის ან ასეთი ძალადობის მუქარით. თუ აღნიშნული სახით ხელის შეშლას ადგილი არა აქვს, მაშინ არც ამ დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება. როგორც ვხედავთ გასაანალიზებელი დანაშაულის ობიექტური მხარე რთულია, ხოლო მუხლის დისპოზიცია ალტერნატიული. ეს დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით. უკანონოდ ხელის შეშლა იმას ნიშნავს, რომ თანამდებობის პირი უსაფუძვლოდ, თვითნებურად უკრძალავს მოქალაქეებს შეკრების ან მანიფესტაციის ჩატარებას. უკანონო ხელის შეშლა მაშინაც როცა იგი ძალოვანი სტრუქტურის მუშაკებს მიითითებს აძლევს ჩააყენონ საფარი რაზმი, მანქანებით ქალაქკარეთ გაიყვანონ შეკრებისა და მანიფესტაციის მონაწილენი და ა. შ. კერძო პირთა მხრიდან ხელის შეშლა გამოიხატება ფიზიკურ ძალადობაში ან ასეთი ძალადობის მუქარაში, რაც, ცხადია, მიმართული უნდა იყოს შეკრების ან მანიფესტაციის მონაწილეების წინააღმდეგ.

161-ე მუხლის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება აღნიშნული მუხლის დისპოზიციაში დასახელებულ ნებისმიერ მოქმედებათა შესრულების მომენტიდან.

სუბიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული ხასიათდება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ სჩადის 161-ე მუხლით გათვალისწინებულ ნებისმიერ ქმედობას და სურს მისი განხორციელება. რაც შეეხება მოტივებს – იგი თანამდებობის პირთა მხრივ შეიძლება გამოვლინდეს: კარიერიზმში, სამსახურში დაწინაურების სურვილში, ანგარებაში; შეკრებისა და მანიფესტაციის მომწყობთა მიმართ მტრობაში, სიძულვილში და სხვა. კერძო პირთა საკმეიანობის მოტივები ერთი შეხედვით შეიძლება გამოიყურებოდეს როგორც ხულიგნური ქვენაგრძნობა, მაგრამ საქმის გულმოდგინე გამოკვლევამ შეიძლება ცხადყოს, რომ შემსრულებლის ზურგს უკან დგანან პირები, რომლებიც თავიანთი კონიუნქტურული¹ მოსაზრებებითა და პოლიტიკური მოტივებით (დაეუსვათ რეგიონში

¹ „კონიუნქტურა“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს შექმნილ ვითარებას, მდგომარეობას.

ხელისუფლების ხელში ჩაგდება და ა. შ.) დაინტერესებულნი არიან ხელისუფლებისადმი ურწობის გამომხატველი აქციების (მათ შორის ხელისუფლების საწინააღმდეგო შეკრებების ან მანიფესტაციების) ჩატარებით.

სსკ 161-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც სპეციალური (როცა ადგილი აქვს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებას), ასევე საერთო სუბიექტი (ეს უკანასკნელი გულისხმობს ყოველ შერაცხად ფიზიკურ პირს 14 წლის ასაკიდან).

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებიდან „იარაღის“ გამოყენება უნდა გავიგოთ განვრცობით, ე. ი. აქ იგულისხმება როგორც ცეცხლსასროლი, ასევე ცივი იარაღი და იარაღად გამოყენებული საგანი. ცეცხლსასროლ იარაღს მიეკუთვნება: რევოლვერი, პისტოლეტი, შაშხანა, ავტომატური იარაღი, სანადირო თოფი და სხვა. ცივ იარაღს განეკუთვნება: ხანჯალი, ხმალი, ხიშტი, ფინური დანა, კასტეტი და ა. შ. იარაღად გამოყენებულ საგნებს მიაკუთვნებენ: ძალაყინს, ცულს, ჩაქურს, ქვას, ლითონის მილს, არმატურას, ფიცარს და სხვა მისთანანს. „მასობრივი არეულობის“ გამოწვევა გულისხმობს ისეთი ვითარების შექმნას, რასაც თან ახლავს დარბევა, ნგრევა, ცეცხლის წაკიდება და სხვა ამგვარი მოქმედება, აგრეთვე მისი მონაწილეების მიერ ამ დანაშაულის უშუალოდ ჩადენა ან ხელისუფლებისათვის შეიარაღებული წინააღმდეგობის გაწევა. გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობა ნიშნავს გაუფრთხილებლობის ორივე ფორმით (თვითიმედოვნებით ან დაუდევრობით) აღნიშნული შედეგის დადგომას. „სხვა მძიმე შედეგის“ გამოწვევად თუ რა უნდა ჩაითვალოს ეს ფაქტის საკითხია და მას სასამართლომ ყურადღება უნდა მიაქციოს საქმის კონკრეტულ გარემოებათა ანალიზისას. საგამომიებო და სასამართლო პრაქტიკა „მძიმე შედეგს“ (როგორც შეფასებით კატეგორიას) მიაკუთვნებს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე და ნაკლებად მძიმე დაზიანებას, საწარმოო პროცესების შეწყვეტას, ტრანსპორტის მოძრაობის ხანგრძლივად შეჩერებას და სხვ.

§22. არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა (სსკ 162-ე მუხლი)

ეს მუხლი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელი გარემოების სახით ითვალისწინებს იგივე ქმედობას, ჩადენილს: ა) სამსახურებრივი მდგომარეობის ან იარაღის გამოყენებით; ბ) მოტყუებით; გ) ძალადობით ან ძალადობის მუქარით; დ) ჯგუფურად, — რაც ისჯება ჯარიმით ან ტუსალობით ვადით ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია საქართველოს მოქალაქეებისათვის კონსტიტუციით დადგენილი პოლიტიკური უფლება მონაწილეობა მიიღონ რეფერენდუმში, პლებისციტში და არჩევნებში. კერძოდ კონსტიტუციის 28-ე მუხლში წერია შემდეგი: „საქართველოს ყოველ მოქალაქეს 18 წლის ასაკიდან აქვს რეფერენდუმში, სახელმწიფო და თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში მონაწილეობის უფლება. უზრუნველყოფილია ამომრჩეველთა ნების თავისუფალი გამოვლინება. არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობის უფლება არა აქვს მოქალაქეს, რომელიც სასამართლომ ქმედუნაროდ ცნო ან სასამართლოს განაჩენით იმყოფება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში“. საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული ამ პოლიტიკური უფლების დაცვის გარანტს წარმოადგენს ჩვენს მიერ განსახილველი სისხლის სამართლის კოდექსის 162-ე მუხლი, რომელიც სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას აწესებს მოქალაქისათვის რეფერენდუმში ან პლებისციტში მონაწილეობის ან საარჩევნო უფლების განხორციელებისათვის ხელის შეშლის შემთხვევაში.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქალაქისათვის არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლაში.

„რეფერენდუმი“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს საყოველთაო-სახალხო კენჭისყრას. იგი ტარდება ამა თუ იმ

დიდმნიშვნელოვანი სახელმწიფო (საკანონმდებლო და სხვ.) საკითხის გადასაწყვეტად. მასში მონაწილეობა შეუძლია ყველას, ვისაც საარჩევნო უფლება აქვს. კენჭისყრა ხდება რეფერენდუმის ბიულეტენში დასმულ კითხვებზე დადებითი ან უარყოფითი პასუხის გაცემით. რეფერენდუმი უშუალო დემოკრატიის ძირითადი ფორმაა და მისი ჩატარებით საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტა ხდება. რეფერენდუმის პროცედურის ძირითადი განსხვავება არჩევნების პროცედურისაგან მდგომარეობს ამომრჩეველთა ნების გამოვლინების ობიექტში. არჩევნებისაგან განსხვავებით რეფერენდუმის დროს ობიექტს წარმოადგენს არა რაიმე ასარჩევ თანამდებობაზე წარმოდგენილი კანდიდატი ან კანდიდატების სია, არამედ განსაზღვრული საკითხი, რომელზეც ტარდება რეფერენდუმი (რაიმე პრობლემა, რომელიც ეხება ქვეყნის საერთაშორისო სტატუსს, შიდაპოლიტიკურ პრობლემებს). თუ არჩევნების შედეგები შეიძლება განისაზღვროს როგორც მაჟორიტარული, ისე პროპორციული სისტემით, რეფერენდუმის შედეგები შეიძლება განისაზღვროს მხოლოდ მაჟორიტარიზმის პრინციპების საფუძველზე. საქართველოს კანონმდებლობისათვის ცნობილია როგორც რეფერენდუმის, ასევე პლებისციტის ცნება. საქართველოს კანონში რეფერენდუმის შესახებ ხაზგასმულია, რომ „რეფერენდუმი არის საერთო-სახალხო გამოკითხვა კენჭისყრით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სახელმწიფოებრივი საკითხების საბოლოოდ გადასაწყვეტად“ (მუხლი 1-ლი). მე-3 მუხლში კი ჩაწერილია, რომ „რეფერენდუმი შეიძლება მოეწყოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საკითხებზე, მათ შორის საქართველოს კანონებით, საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით გათვალისწინებული უმნიშვნელოვანესი საკითხებისა და პრინციპების შესახებ“.

„თანამედროვე სახელმწიფოების კონსტიტუციური სამართალი, – აღნიშნავს დოცენტი პაატა ცნობილაძე, – ითვალისწინებს რეფერენდუმის სხვადასხვა ფორმებს და მათი გამოყენების სხვადასხვა პროცედურებს. არსებობს საერთო სახელმწიფოებრივი რეფერენდუმი, რომელიც ტარდება სახელმწიფოს მთელი ტერიტორიის ფარგლებში; ადგილობრივი რეფერენდუმი, რომელიც ტარდება ფედერაციის ცალკეულ სტრუქტურებში ან ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებში; კონსტიტუციური რეფერენდუმი, რომლის საგანია ან კონსტიტუციის პროექტი, ან კონსტიტუციური რეფორმა და შესწორებები კონსტიტუციაში; საკანონმდებლო რეფერენდუმი,

რომლის საგანია ან კანონის პროექტი, ან უკვე ძალაში შესული კანონი. თავისი სამართლებრივი მნიშვნელობის მიხედვით განასხვავებენ კონსულტაციურ რეფერენდუმს, რომელიც ტარდება ამა თუ იმ საკითხებზე საარჩევნო კორპუსის ნების გამორკვევის მიზნით, ხოლო საბოლოო გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს შესაბამისმა სახელმწიფო ორგანომ და „გადამწყვეტი“ რეფერენდუმი, როცა ამომრჩეველთა წინაშე კენჭისყრაზე გამოაქვთ აქტი მისი საბოლოო ბედის გადასაწყვეტად. „გადამწყვეტი“ რეფერენდუმი შეიძლება იყოს ან დამამტკიცებელი, თუ ამომრჩეველს სთავაზობენ ხმების უმრავლესობით დამამტკიცონ აქტი, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის ძალაში შესული, ან უარყოფელი, თუ ამომრჩეველებს სთავაზობენ ხმების უმრავლესობით გააუქმონ აქტი, რომელიც უკვე ძალაშია შესული“¹. რეფერენდუმი შეიძლება იყოს **სავალდებულო** (როცა კანონმდებლობაში წინასწარაა გათვალისწინებული ამა თუ იმ საკითხის გადაწყვეტა მართოდენ რეფერენდუმის მეშვეობით) და **ფაკულტატური** (როცა რეფერენდუმი ეწყობა საარჩევნო უფლების მქონე მოქალაქეთა ან საკანონმდებლო ორგანოს დეპუტატთა განსაზღვრული ნაწილის ანდა სახელმწიფოს მეთაურის მოთხოვნით, რომლის ინიციატივის უფლებასაც კანონი ადგენს). საქართველოში რეფერენდუმთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს საქართველოს კონსტიტუციის გარდა აწესრიგებს 1996 წლის 15 მაისის კანონი „რეფერენდუმის შესახებ“. საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციის 74-ე მუხლის თანახმად რეფერენდუმს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი (მისი ჩატარების მოთხოვნის უფლება აქვს ასევე საქართველოს პარლამენტსა და არანაკლებ 200 000 ამომრჩეველს). რეფერენდუმი არ შეიძლება მოეწყოს კანონის მისაღებად ან გასაუქმებლად, ამნისტიისა და შეწყალების გამო, საერთაშორისო ხელშეკრულებათა რატიფიკაციისა და დენონსირების შესახებ, აგრეთვე ისეთ საკითხებზე, რომლებიც ზღუდავენ ადამიანის ძირითად კონსტიტუციურ უფლებებსა და თავისუფლებებს.

რაც შეეხება პლებისციტს, იგი რეფერენდუმის შესახებ კანონის მე-8¹ მუხლის თანახმად არის საერთო-სახალხო გამოკითხვა კენჭისყრით განსაკუთრებით მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საკითხებზე საქართველოს ამომრჩეველთა ან მისი ნაწილის აზრის

¹ იხ. პატა ცნობილად, კონსტიტუციური (სახელმწიფო) სამართალი (ცნობარი), თბ., 1998, გვ. 132-133.

გასაგებად. პლებისციტს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი საკუთარი ინიციატივით. პლებისციტის შედეგები სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებისათვის სარეკომენდაციო ხასიათისაა. პლებისციტის ჩატარებაზე ვრცელდება „რეფერენდუმის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესები გარდა მე-4 მუხლისა (რეფერენდუმის მოწყობა). აქ კი წერია შემდეგი: „საქართველოს პარლამენტის, არანაკლებ 200 000 ამომრჩევლის მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით საქართველოს პრეზიდენტი ნიშნავს რეფერენდუმს მისი მოწყობის მოთხოვნის მიღებიდან 30 დღის ვადაში. რეფერენდუმის გამართვა არ შეიძლება: ა) საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში; ბ) ქვეყნის საომარ მდგომარეობაში ყოფნისას; გ) მასობრივი არეულობის, სამხედრო გადატრიალების, შეიარაღებული ამბოხების, ეკოლოგიური კატასტროფებისა და ეპიდემიების დროს ან სხვა შემთხვევაში, როცა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მოკლებულნი არიან კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა ნორმალური განხორციელების შესაძლებლობას. ერთსა და იმავე საკითხზე რეფერენდუმის დანიშვნა არ შეიძლება ერთი წლის მანძილზე იმ დღიდან, როდესაც ოფიციალურად გამოქვეყნდა ამ საკითხზე გამართული რეფერენდუმის შედეგები“.

„მოქალაქისათვის არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა“ – გულისხმობს როგორც კანონსაწინააღმდეგო ქმედებათა განხორციელებას, ასევე სხვადასხვა დაბრკოლებების შექმნას, რომლებიც მიმართულია იმ მოქალაქეების წინააღმდეგ რომელთაც სურთ მონაწილეობა მიიღონ რეფერენდუმში, პლებისციტში ან არჩევნებში.

„ძალადობით ან ძალადობის მუქარით ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა“ – უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ძალადობას შეიძლება მოჰყვეს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება ან ცემა. ხოლო ფსიქიკური ძალადობა (ძალადობის მუქარა) მდგომარეობს დაზარალებულის მიმართ იმის თქმაში, რომ მის მიმართ გამოყენებული იქნება ფიზიკური ძალადობა. სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარის შემთხვევაში, რასაც დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს 151-ე მუხლი, ქმედობა უნდა დაკვალიფიკირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

162-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია, რაც იმას ნიშნავს, რომ დანაშაული დამთავრებულად

ითვლება დისპოზიციაში მოხსენიებული ერთ-ერთი ქმედობის ჩადენის მომენტიდან. ე. ი. მნიშვნელობა არა აქვს იმას, მოქალაქეს ნამდვილად შეეძალა ხელი თუ არა არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების გამოვლენის განხორციელებაში.

ამ დანაშაულის ჩადენის მექანიზმის ასახსნელად აუცილებელია სათანადო დოკუმენტების ამოღება და დათვალერება, ასევე სათანადო კანონების (მაგალითად, კანონი არჩევნების ჩატარებისა და რეფერენდუმის შესახებ) შესწავლა, ანალიზი და ა. შ. როთულ შემთხვევებში მიზანშეწონილია საკმეში ჩართულ იქნან სახელმწიფო (კონსტიტუციური) სამართლის დარგის სპეციალისტები.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ხელს უშლის მოქალაქეს მისი ნების განხორციელებაში – რათა მან მონაწილეობა მიიღოს რეფერენდუმში, პლებისციტში ან არჩევნებში. დანაშაულის ჩადენის მამოძრავებელი მოტივი შეიძლება იყოს შურისძიება, მტრობა, შური, ანგარება, კარიერიზმი და სხვა. მოტივი და მიზანი, როგორც წესი, გავლენას არ ახდენენ ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე, თუმცა ისინი სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციისას.

სსკ 162-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან (იგულისხმება საერთო სუბიექტი – ზ. წ.), ხოლო ამ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური პირი, რომელიც არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში საარჩევნო უფლების განხორციელებისათვის უკანონო ხელის შეშლას ახდენს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით.

განსახილველი მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებებიდან „ძალადობა“ უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ადგილი აქვს დაზარალებულის მიმართ ცემას ან ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას. „ძალადობის მუქარა“ (ფსიქიკური ძალადობა) კი მოიცავს დაზარალებულისათვის იმის თქმას, რომ მის მიმართ გამოყენებული იქნება ფიზიკური ძალადობა. სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარის შემთხვევაში, რასაც დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს სსკ 151-ე მუხლი, ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით. „სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენება“

ნებით“ 162-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენა უნდა გავიგოთ, როცა ასეთ ქმედობას სჩადის სპეციალური სუბიექტი, რომელიც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში, საწარმოსა ან დაწესებულებაში ასრულებს მოვალეობებს რაც დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების აქტების, ან განმკარგულებელი, ორგანიზაციულ-სამეურნეო, ადმინისტრაციული ან სხვა ამგვარი ფუნქციების განხორციელებასთან.¹ რაც შეეხება 162-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენას „ჯგუფურად“, ამ შემთხვევაში ჯგუფური დანაშაული უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როგორც აღნიშნულია სსკ 27-ე მუხლში (ჯგუფური დანაშაული). „მოტყუება“ – ნიშნავს მოქალაქისათვის არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის დროის, ადგილის შესახებ არასწორი ცნობების მიწოდებასა და სხვ. ასეთი მოქმედების შედეგად ამომრჩეველს შესაძლებლობა არ ეძლევა განხორციელოს თავისი პოლიტიკური უფლება (ნება).

§23. საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა (სსკ 163-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა, რამაც არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ანდა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლა გამოიწვია, – რაც ისჯება გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან ტუსალობით ვადით ორიდან ხუთ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ საარჩევნო და სარეფერენდუმო კომისიების ნორმალურ საქმიანობას. „საარჩევნო კომისიების“ ცნებაში შედის ის ორგანოები, რომლებიც ხელმძღვანელობენ არჩევნების მომზადებისა და ჩატარების პროცესს. საარჩევნო კომისიები

¹ ენიდან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით დანაშაულის ჩადენაზე დაწერილობითი საუბარი გექონდა სსკ 152-ე მუხლის (ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა) განხილვისას, ამდენად აქ მასზე არ ვჩერდებით.

ახორციელებენ კონტროლს საარჩევნო კანონმდებლობის ზუსტად შესრულებაზე, რეგისტრაციაში ატარებენ არჩევნებში მონაწილე პოლიტიკურ პარტიებს, საარჩევნო ბლოკებსა და პარლამენტის წევრობის კანდიდატებს, ადგენენ ამომრჩეველთა სიებს, ორგანიზაციას უკეთებენ ხმის მიცემას და უზრუნველყოფენ ხმების დათვლას, იხილავენ არჩევნების მომზადებისა და ჩატარების საკითხებთან დაკავშირებულ განცხადებებსა და საჩივრებს. საარჩევნო კომისიების საქმიანობა საჯარო ხასიათს ატარებს. მათ სხდომებს შეიძლება დაესწრონ პრესის, ტელევიზიისა და რადიოს წარმომადგენლები.

საარჩევნო კომისიის შემადგენლობაში შეიძლება არჩეულ ან დანიშნულ იქნას საქართველოს მოქალაქე, რომელსაც გააჩნია საარჩევნო უფლება. საარჩევნო კანონი ითვალისწინებს სუბიექტთა იმ წრეს, ვისაც გააჩნია საარჩევნო კომისიებში წევრების დანიშვნის უფლება. კერძოდ, საარჩევნო კომისიებში თითო წევრის დანიშვნის უფლება აქვთ; ა) კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ პარტიებს, რომლებმაც ბოლო არჩევნებში მოიპოვეს საქართველოს პარლამენტის წევრის მანდატი; ბ) კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ არანაკლებ ხუთ პარტიას ერთობლივად, რომელთაც ვერ მოიპოვეს მანდატი ბოლო არჩევნებში. საარჩევნო კომისიებში კანდიდატურების წარდგენის უფლება გააჩნიათ: ა) მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად რეგისტრირებულ საზოგადოებრივ გაერთიანებას; ბ) სახელმწიფო ხელისუფლების ან მმართველობის ადგილობრივ ორგანოს; გ) ამომრჩეველებს შესაბამის საარჩევნო კომისიაში განცხადების წარდგენის გზით. ამასთან, საოლქო საარჩევნო კომისიაში წარდგენილ განცხადებას ხელს უნდა აწერდეს სულ ცოტა 50 ამომრჩეველი, ხოლო საუბნო საარჩევნო კომისიაში – სულ ცოტა 10 ამომრჩეველი. საარჩევნო კომისიაზე რაიმე ზეგავლენის მოხდენის გამორიცხვისა და მისი ნორმალური ფუნქციონირების მიზნით კანონი ზუსტად განსაზღვრავს პირთა იმ წრესაც, რომლებსაც უფლება არა აქვთ დაინიშნონ საარჩევნო კომისიების შემადგენლობაში. ასეთ კატეგორიას განეკუთვნება სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოთა ხელმძღვანელები და მოადგილეები, წევრები; პარლამენტის წევრობის კანდიდატები და მათი ნდობით აღჭურვილი პირები და სხვები, რომლებიც გათვალისწინებულია საქართველოს პარლამენტის შესახებ კანონის მე-18 მუხლის მე-7 პუნქტში.

საარჩევნო კომისიები თავისი მიზნობრივი დანიშნულებისა და ძირითადი ფუნქციების მიხედვით იყოფა სამ ჯგუფად: ა) საქართველოს

ცენტრალური საარჩევნო კომისია; ბ) საოლქო საარჩევნო კომისია; გ) საუბნო საარჩევნო კომისია.

ცენტრალური საარჩევნო კომისია ახორციელებს საარჩევნო პროცესის საერთო ხელმძღვანელობას და თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აკონტროლებს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე კონსტიტუციისა და არჩევნების შესახებ კანონის შესრულებას. კანონის 21-ე მუხლის საფუძველზე ცენტრალური საარჩევნო კომისია იქმნება თავმჯდომარის, მისი მოადგილის, მდივნისა და არანაკლებ 20 წევრისაგან.

საოლქო საარჩევნო კომისიის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს დეპუტატობის კანდიდატთა რეგისტრაცია და იმის დადგენა, თუ რომელი კანდიდატი იქნება შედეგების მიხედვით არჩეული ოლქში, საოლქო საარჩევნო კომისიებს ქმნის ცენტრალური საარჩევნო კომისია. იგი იქმნება თავმჯდომარის, მისი მოადგილის, მდივნისა და არანაკლებ 4 წევრისაგან.

საუბნო საარჩევნო კომისიის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ამომრჩეველთა სიების დაზუსტება, საარჩევნო ბიულეტენების გაცემა, უბანში მოცემული ხმების დათვლა და სხვ. საუბნო საარჩევნო კომისიები იქმნება საოლქო საარჩევნო კომისიების მიერ კომისიის თავმჯდომარის, მისი მოადგილის, მდივნისა და სულ ცოტა 2 წევრისაგან.

როგორც წესი, საარჩევნო კომისიები საარჩევნო პროცესის დასრულების შემდგომ წყვეტენ თავიანთ არსებობას. მაგრამ, საქართველოს საარჩევნო კანონმდებლობით ცენტრალური საარჩევნო კომისია აგრძელებს თავის საქმიანობას უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოს უფლებამოსილების მთელი ვადის განმავლობაში.

რაც შეეხება სარეფერენდუმო კომისიებს, უნდა შევნიშნოთ, რომ მათი საქმიანობის წესი განისაზღვრება საქართველოს კანონით „რეფერენდუმის შესახებ“, რომელიც 1996 წლის 15 მაისსაა მიღებული. ამ კანონის მე-16 მუხლის თანახმად რეფერენდუმის მომზადებასა და გამართვას უზრუნველყოფენ: ა) ცენტრალური სარეფერენდუმო კომისია; ბ) საოლქო სარეფერენდუმო კომისიები და გ) საუბნო სარეფერენდუმო კომისიები. ცენტრალური სარეფერენდუმო კომისიისა და საოლქო სარეფერენდუმო კომისიების მოვალეობების შესრულება ეკისრებათ შესაბამისად — საქართველოს პარლამენტის არჩევნების ცენტრალურ და საოლქო საარჩევნო კომისიებს. საუბნო

სარეფერენდუმო კომისიებს ქმნიან ცენტრალური საარჩევნო კომისია საქართველოს პარლამენტის არჩევნების შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად საუბნო საარჩევნო კომისიების შექმნისათვის დადგენილი წესით. სარეფერენდუმო კომისიები მუშაობას წყვეტენ რეფერენდუმის შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებისთანავე.

„რეფერენდუმის შესახებ“ კანონის მე-19 მუხლის ძალით (სარეფერენდუმო კომისიების უფლებამოსილება) ცენტრალური სარეფერენდუმო კომისია რეფერენდუმის მოწყობამდე 10 დღით ადრე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით (პრესა, ტელევიზია, რადიო) აქვეყნებს იმ საოლქო სარეფერენდუმო კომისიების სიას, რომლებსაც დაევალით შესაბამის ტერიტორიებზე უხელმძღვანელონ რეფერენდუმის მომზადებასა და გამართვას.

რეფერენდუმის მომზადებისა და მოწყობის პერიოდში ცენტრალური საარჩევნო კომისია: ა) საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე აკონტროლებს ამ კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებას; ბ) ხელმძღვანელობს რეფერენდუმის მომზადებასა და მიმდინარეობას, კოორდინაციას უწევს საოლქო საარჩევნო კომისიების საქმიანობას და ადგენს მათ შემადგენლობაში ცვლილების შეტანის წესს; გ) კომისიებს შორის ანაწილებს რეფერენდუმის მოსაწყობად სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილ თანხებს, აკონტროლებს საოლქო კომისიების მატერიალურ-ტექნიკურ უზრუნველყოფას; დ) ადგენს რეფერენდუმის მომზადებისა და ჩატარებისათვის საჭირო დოკუმენტების ფორმასა და შენახვის წესს; ე) ისმენს სახელმწიფო, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციების ინფორმაციებს რეფერენდუმის მომზადებასა და ჩატარებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე; ვ) ადგენს რეფერენდუმის შედეგებს საქართველოს მასშტაბით, აქვეყნებს რეფერენდუმის საბოლოო შედეგებს; ზ) იხილავს საჩივრებს სარეფერენდუმო კომისიების გადაწყვეტილებისა და ქმედობათა შესახებ, იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებებს მათ თაობაზე.

საოლქო საარჩევნო კომისია: ა) აკონტროლებს შესაბამის ტერიტორიაზე ამ კანონის ზუსტად და ერთგვაროვან შესრულებას; ბ) კოორდინაციას უწევს საუბნო სარეფერენდუმო კომისიების მუშაობას; გ) ხელს უწყობს სარეფერენდუმო საკითხის განხილვას რაიონის (ქალაქის, ქალაქის რაიონის) ტერიტორიაზე; დ) ისმენს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, საწარმოების, დაწესებულებების, ორგანიზაციების ხელმძღვანელების ინფორმაციებს რეფერენდუმის

მომზადებასა და გამართვასთან დაკავშირებულ საკითხებზე; ე) საუბნო სარეფერენდუმო კომისიებს დროულად უზრუნველყოფს სარეფერენდუმო ბიულეტენებით; ვ) ადგენს რეფერენდუმის შედეგებს რაიონში (ქალაქში, ქალაქის რაიონში); ზ) იხილავს საუბნო სარეფერენდუმო კომისიების გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებულ საკითხებს და იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებებს.

საუბნო სარეფერენდუმო კომისია: ა) მოქალაქეებს აცნობს კენჭისყრის მონაწილეთა სიებს, იხილავს განცხადებებს სიებში არსებულ უზუსტობათა შესახებ და წყვეტს მათში სათანადო ცვლილებების შეტანის საკითხს; ბ) საქართველოს პარლამენტის არჩევნების შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად, მოქალაქეებს აძლევს კენჭისყრის უფლების მოწმობებს; გ) რეფერენდუმის მოწყობამდე 10 დღით ადრე აცნობებს მოქალაქეებს რეფერენდუმის გამართვის დღესა და ადგილზე; დ) უზრუნველყოფს კენჭისყრისათვის საჭირო შენობის, ყუთებისა და ოთახების მომზადებას; ე) რეფერენდუმის დღეს ორგანიზაციას უკეთებს კენჭისყრას; ვ) აჯამებს სარეფერენდუმო უბანში კენჭისყრის შედეგებს; ზ) იხილავს განცხადებებსა და საჩივრებს რეფერენდუმის მომზადებისა და კენჭისყრის ორგანიზაციის საკითხებზე. იღებს გადაწყვეტილებებს მათ გამო.¹

ობიექტური მხრივ სსკ 163-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება საარჩევნო და სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლაში, თანაც ხელის შეშლამ აუცილებლად არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ანდა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლა უნდა გამოიწვიოს. თუ ასეთ ფაქტს არ ექნება ადგილი, მაშინ სახეზე არც განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება.

„საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა“ ნიშნავს სხვადასხვა დაბრკოლებების შექმნას, რომლებიც მიმართულია აღნიშნული კომისიების კანონიერი საქმიანობის წინააღმდეგ. კონკრეტულად იგი შეიძლება გამოიხატოს: საარჩევნო და სარეფერენდუმო ბიულეტენების არასაკმარისი რაოდენობით დაბეჭდვაში, მოქალაქეებისათვის კენჭისყრის უფლების მოწმობების

¹ დაწერილობით საარჩევნო და სარეფერენდუმო კომისიების საქმიანობაზე იხ. პატა ცნობილადე. საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი, თბ., 1996, გვ. 161-183.

მიუცემლობასა და არჩევნების (რეფერენდუმის) გამართვის დღისა და ადგილის შეუტყობინებლობაში, ფარული კენჭისყრისათვის საჭირო ოთახების მოუწყობლობაში, საარჩევნო სიებისა და ყუთების „გაქრობაში“, დადგენილ დროში ცენტრალური და საოლქო კომისიებისათვის კენჭისყრის შედეგების მიუწოდებლობაში, სამსახურებრივი ტრანსპორტის მიუცემლობაში, ელექტროენერგიის მიუწოდებლობაში, ყალბი ბიულეტენების გამოყენებაში, საარჩევნო და სარეფერენდუმო კომისიის წევრების მისამართით შეურაცხყოფელ საქციელში, კომისიისათვის გამოყოფილი შენობის დარბევასა და სხვ.

„არჩევნების ან რეფერენდუმის ჩაშლა“ გულისხმობს მის ჩაუტარებლობას. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლის მომენტიდან, რასაც შედეგად არჩევნების ან რეფერენდუმის ჩაშლა უნდა მოჰყვეს.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ხელს უშლის საარჩევნო და სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობას, ითვალისწინებს იმასაც, რომ ასეთ მოქმედებას შედეგად მოჰყვება არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის ანდა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცესის ჩაშლა და სურს ასეთი ქმედობის განხორციელება. დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს როგორც მთლიანად კომისიისა ან მის ცალკეულ წევრთა, ასევე ასარჩევ კანდიდატთა მისამართით არსებული მტრობა, შური, შურისძიება. დომინირებს ასევე ანგარება და ბრალდებულის სასურველი კანდიდატისათვის დროის მიცემის სურვილი რათა მან განმეორებით დანიშნულ არჩევნებსა და რეფერენდუმში სასურველ შედეგებს მიაღწიოს. საერთოდ, თუ რა მოტივით ან მიზნით მოქმედებდა ბრალდებული ამ დანაშაულის ჩადენისას ამას დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მათ სასამართლო ითვალისწინებს მხოლოდ სასჯელის შეფარდებისას.

სსკ 163-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§ 24. ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმების არასწორი დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება (სსკ 164-ე მუხლი)

მოცემული მუხლის დისპოზიციის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში მონაწილის ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის წევრის ან ასეთ კომისიაში რწმუნებულად ან მეთვალყურედ დანიშნულის მიერ საარჩევნო, სარეფერენდუმო ან საპლებისციტო ღოკუმენტის გაყალბება, ხმების განზრახ არასწორად დათვლა, არჩევნების შედეგების განზრახ არასწორად შეჯამება ანდა რეფერენდუმის ან პლებისციტის შედეგების განზრახ არასწორი დადგენა, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

ეს მუხლი ეხება საარჩევნო კომისიათა საქმიანობის სხვადასხვა მხარეებს. მის დისპოზიციაში დასახელებულ მოქმედებათა საზოგადოებრივი საშიშროება იმაში მდგომარეობს, რომ საქართველოს კონსტიტუციაში ჩადებული სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ფორმირებისა და ფუნქციონირების დემოკრატიული პრინციპები რჩება არარეალიზებული. ყოველივე ამას შეიძლება მოჰყვეს უღირსი ადამიანების ხელისუფლებაში მოსვლა და სათანადო თანამდებობების დაკავება.

ამ დანაშაულის ობიექტია მოქალაქეთა საარჩევნო უფლება. სხვანაირად თუ ვიტყვით, საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებული სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა ფორმირების წესი. დანაშაულის საგნად გვევლინება საარჩევნო, რეფერენდუმისა და პლებისციტის ღოკუმენტები (იგულისხმება საარჩევნო ბიულეტენები, ამომრჩეველთა სიები, ხმის დათვლის ოქმები, ხელმოწერის ფურცლები, აღრიცხვიდან მოხსნის მოწმობები, კენჭისყრის უფლებაზე მოწმობები და სხვა, რომელთა შევსების ფორმა და წესი დადგენილია შესაბამისი კანონებისა და დებულებების საფუძველზე).

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე, როგორც თვით დისპოზიციაში აღნიშნული, გამოიხატება: ა) ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევაში; ბ) ღოკუმენტის გაყალბებაში; გ) ხმების განზრახ

არასწორად დათვლაში; დ) არჩევნების შედეგების განზრახ არასწორად შეჯამებაში და ე) რეფერენდუმის ან პლებისციტის შედეგების განზრახ არასწორად დადგენაში.

„ხმის მიცემის საიდუმლოს დარღვევა“ ნიშნავს საარჩევნო კაბინაში უცხო პირის ყოფნას, საარჩევნო ყუთის გახსნას ნაადრევად — არჩევნების დამთავრებამდე, ერთი პირის მიერ სხვისი საარჩევნო ბიულეტენების ყუთში ჩაყრას, საარჩევნო უბანში ისეთი ვითარების შექმნას, რომლის დროსაც საარჩევნო კომისიას შესაძლებლობა აქვს გააკონტროლოს ხმის მიმცემთა ნების გამოვლინება (მაგალითად, ხმის მიცემისათვის კაბინების არქონა, ამომრჩეველთა მოქმედებისათვის თვალყურის დევნების შეუძლებლობა) და სხვ.

„დოკუმენტების გაყალბება“ მდგომარეობს საარჩევნო დოკუმენტებში, ასევე რეფერენდუმისა და პლებისციტის დოკუმენტებში შეგნებულად ცრუ ცნობების შეტანაში. დოკუმენტების გაყალბება შეიძლება გამოიხატოს როგორც მატერიალურ, ასევე ინტელექტუალურ სიყალბეში. მატერიალური სიყალბეა მაშინ, როცა ოფიციალურ საარჩევნო დოკუმენტებში ყალბი მონაცემები შეაქვთ, ხოლო ინტელექტუალური სიყალბეა მაშინ, როცა ამა თუ იმ საარჩევნო დოკუმენტის შედგენა თავიდანვე ყალბ შინაარსს ატარებს.

„ხმების განზრახ არასწორი დათვლა“ ნიშნავს ხმის მიცემის შედეგების განზრახ დამახინჯებას, რაც იწვევს ხმების რიცხვის შემცირებას ან გაზრდას, რომელიც არ შეესაბამება „მომხრე“ ან „მოწინააღმდეგე“ მხარეებიდან მიღებულ რეალურ ციფრობრივ მონაცემებს. სხვანაირად, ხმების შეგნებულად არასწორი დათვლა გულისხმობს ფაქტობრივად მიღებული ხმების საერთო რაოდენობის გადიდებას ან შემცირებას, კანდიდატისათვის ხმების დაკლებას ან დამატებას და ა. შ.

„არჩევნების შედეგების განზრახ არასწორი შეჯამება“ ნიშნავს მიღებული რიცხობრივი მონაცემების განზრახ არასწორ შეკრებას.

„არჩევნების, რეფერენდუმის ან პლებისციტის შედეგების განზრახ არასწორი დადგენა“ გულისხმობს რეალურად ხელთ არსებული მონაცემების შეცვლას სხვა მონაცემებით და მის ოფიციალურად წარდგენას სხვადასხვა ორგანოებში. არჩევნების, რეფერენდუმისა და პლებისციტის შედეგების განზრახ არასწორ

დადგენას მეტწილად ადგილი აქვს საარჩევნო კომისიებში (დაწყებული ცენტრალურიდან და დამთავრებული საუბნით) და გამოიხატება შენაჯამები შედეგების დამახინჯებაში.

საარჩევნო დოკუმენტებს მიეკუთვნება: ამომრჩეველთა სიები, საარჩევნო ბიულეტენები, მოწმობები კენჭისყრის უფლებაზე და სხვ.

რეფერენდუმისა და პლებისციტის დოკუმენტებს მიეკუთვნება: საინიციატივო ჯგუფების ჩამოყალიბების შესახებ კრების ოქმები, ხელმოწერათა შეგროვების შესახებ შემაჯამებელი ოქმები, კენჭისყრის შესახებ ბიულეტენები, კენჭისყრის შედეგებზე პროტოკოლები (ოქმები) და სხვ.

164-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება აღნიშნული მუხლის დისპოზიციაში მითითებული თუნდაც ერთი მოქმედების ჩადენის მომენტიდან.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ თავისი მოქმედებით არღვევს არჩევნების, რეფერენდუმისა და პლებისციტის შესახებ არსებულ კანონს და სურს ასეთის განხორციელება.

იმ შემთხვევაში, თუ ხმების არასწორი დათვლა გამოწვეული იყო საარჩევნო კომისიის წევრის გაუფრთხილებლობითა და უყურადღებობით, მაშინ განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა არ გვექნება და ქმედობა შეიძლება დაკვალიფიცირდეს სამსახურებრივი დაუდევრობით ან კომისიის წევრი შეიძლება დაისაჯოს დისციპლინური წესით.

ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივები სხვადასხვაგვარია. მეტწილად ღომინირებს: ანგარება, ნათესაური ან ახლო მეგობრული ურთიერთობა, ადმინისტრაციის ხელმძღვანელის ან სხვა გავლენიანი თანამდებობის პირის მიერ დავალების მიცემა საარჩევნო კომისიის წევრებზე რათა გაიყვანონ მისი კანდიდატურა და სხვა. მოტივი და მიზანი მოცემული დანაშაულებრივი ქმედობის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, ისინი სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

164-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად, ამ მუხლის დისპოზიციიდან გამომდინარე, გვევლინება საარჩევნო, სარეფერენდუმი ან საპლებისციტო კომისიის წევრი, ან ასეთ კომისიაზე რწმუნებულად ან მეთვალყურედ დანიშნული პირი, ე. ი. სპეციალური სუბიექტი.

§25. გაფიცვის უფლების ხელყოფა (სსკ 165-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიციის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული გაფიცვის განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, ანდა მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით პირის იძულება თავი შეიკავოს გაფიცვისაგან, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

ამ დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციის 33-ე მუხლით აღიარებული გაფიცვის უფლება. ამ უფლების განხორციელების წესი განისაზღვრება კანონით. კანონი ადგენს აგრეთვე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი სამსახურების საქმიანობის გარანტიებს. გაფიცვის უფლება წარმოადგენს ინდივიდუალურ და კოლექტიურ შრომით დაეხმება შედარებით ფართო უფლების ნაწილს კანონით დადგენილი პროცედურების გამოყენებით. გაფიცვა გულისხმობს მუშებისა და მოსამსახურეების მიერ სამუშაოს კოლექტიურ შეწყვეტას და მეწარმეებისა ან სახელმწიფოსადმი ეკონომიკური (ხანდახან პოლიტიკური) მოთხოვნების წაყენებას. ეს უფლება აღიარებულია, როგორც უკვე შევნიშნეთ, საქართველოს კონსტიტუციის 33-ე მუხლით. საქართველოს კანონმდებლობა გარკვეულწილად ითვალისწინებს გაფიცვის უფლების შეზღუდვასაც. კერძოდ, გაფიცვის უფლება არ გააჩნიათ სამხედრო მოსამსახურეებს, შინაგან საქმეთა ორგანოებისა და სახელმწიფო უშიშროების თანამშრომლებს, სახელმწიფო მოსამსახურეებს (მოხელეებს). გაფიცვა ითვლება კანონიერად, თუ იგი დაიწყო და ჩატარდა კანონმდებლობის ნორმების შესაბამისად, წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო წესით იგი ცნობილ იქნება უკანონოდ. ასეთ გაფიცვაში მონაწილეობა იწვევს დამნაშავე პირების იურიდიულ პასუხისმგებლობას.

ობიექტური მხრივ მოცემული დანაშაული გამოიხატება გაფიცვის განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში, თანაც ასეთი ხელის შეშლა აუცილებლად უნდა განხორციელდეს ფიზიკური ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით, წინააღმდეგ შემთხვევაში მოცემული დანაშაულის შემადგენლობაც არ გვექნება. დისპოზიციის თანახმად ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე ასევე გამოიხატება მატერიალური, სამსახურებრივი ან სხვაგვარი დამოკიდებულების

გამოყენებით პირის იძულებაში თავი შეიკავოს გაფიცვისაგან. „ფიზიკურ ძალადობაში“ უნდა გავიგოთ დაკავება, შებოჭვა, დარტყმების მიყენება, ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენება. თანაც ამ შემთხვევაში დამატებითი კვალიფიკაცია პიროვნების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა სხვა მუხლებით საჭირო არაა. სხვანაირად თუ ვიტყვი, „ფიზიკური ძალადობის“ გამოყენება გულისხმობს პიროვნების ჯანმრთელობაზე ხელყოფას, რასაც, როგორც წესი, მოჰყვება სხეულის მსუბუქი დაზიანება ან ცემა. იმ შემთხვევაში, როდესაც ადგილი აქვს ჯანმრთელობისათვის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების მიყენებას, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით. „ძალადობის მუქარა“ (ფსიქიკური ძალადობა) მდგომარეობს სხვა პირის მიმართ იმის თქმაში, რომ მის მიმართ გამოყენებული იქნება ფიზიკური ძალადობა. სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობის მუქარის შემთხვევაში, რასაც დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს სსკ 151-ე მუხლი, ქმედობა უნდა დაკვალიფიციროდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით. გაფიცვის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა „მატერიალური დამოკიდებულების გამოყენებით“ გულისხმობს იმას, რომ დაზარალებული არსებობის ძირითად საშუალებებს დამნაშაისაგან ღებულობს, რომ მას საკუთარი საცხოვრებელი ბინა არა აქვს და იძულებულია სხვის ბინაზე იცხოვროს და ა. შ. გაფიცვის უფლების ხელყოფა „სამსახურებრივი დამოკიდებულების გამოყენებით“ იმას ნიშნავს, რომ დაზარალებული დამნაშაის ხელქვეითია და ამის გამო უკანასკნელს ფაქტობრივი შესაძლებლობა აქვს თავისი უკანონო მოქმედებით ყოველთვის შეავიწროვოს და დაამციროს დაზარალებულის პატივი და ღირსება თუ იგი მის ნებაზე არ ივლის. გაფიცვის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა „სხვაგვარი დამოკიდებულების გამოყენებით“ გულისხმობს ნათესაურ, ცოლქმრულ და სხვა ამგვარ დამოკიდებულებას.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. პირის მიერ გაფიცვისაგან თავის შეკავებასა და გაფიცვის უფლების განხორციელებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას შორის უნდა იყოს მიზეზობრივი კავშირი.

სუბიექტური მხრივ დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ თავისი მოქმედებით პირს აიძულებს თავი შეიკავოს გაფიცვისაგან და სურს კიდევ ასეთი

შედეგის დადგომა. ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს კარიერიზმი, სამსახურის შენარჩუნების სურვილი და სხვ. მოტივი და მიზანი მოცემული დანაშაულებრივი ქმედობის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, ისინი სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

165-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან როგორც საერთო, ასევე სპეციალური სუბიექტი.

§26. პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (სსკ 166-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიციის თანახმად დანაშაულად მიჩნეულია პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ორ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი უფლება, რომ მოქალაქეებმა შექმნან პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანებები. ამ საკითხთან დაკავშირებით დასახელებული კონსტიტუციის 26-ე მუხლში ზაზი გაესმის შემდეგს: „ყველას აქვს საზოგადოებრივი გაერთიანებების, მათ შორის პროფესიული კავშირების შექმნისა და მათში გაერთიანების უფლება. საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ ორგანული კანონის შესაბამისად შექმნან პოლიტიკური პარტია, სხვა პოლიტიკური გაერთიანება და მონაწილეობა მიიღონ მის საქმიანობაში. დაუშვებელია ისეთი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური გაერთიანების შექმნა და საქმიანობა, რომლის მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ან

რომელიც ეწევა ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, აღვივებს ეროვნულ, კუთხურ, რელიგიურ ან სოციალურ შუღლს. დაუშვებელია საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა მიერ შეიარაღებული ფორმირებების შექმნა. პირი, რომელიც ჩაირიცხება სამხედრო ძალების, სახელმწიფო უშიშროების ან შინაგან საქმეთა ორგანოების პირად შემადგენლობაში, გამწესდება მოსამართლედ ან პროკურორად, წყვეტს პოლიტიკური გაერთიანების წევრობას. საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებათა საქმიანობის შეჩერება ან მათი აკრძალვა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ორგანული კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით“. კონსტიტუციით დადგენილი ამ უფლების დაცვის გარანტია სწორედ ჩვენს მიერ გასაანალიზებელი 166-ე მუხლია.

166-ე მუხლის ობიექტური მხარე გამოიხატება პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნასა თუ ასეთი გაერთიანების საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლაში, თანაც უკანონოდ ხელის შეშლა აუცილებლად უნდა განხორციელდეს ფიზიკური ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მუქარით, ანდა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით. თუ ასეთს ადგილი არა აქვს, მაშინ სახეზე არც 166-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება.

პოლიტიკურ და სხვა საზოგადოებრივ გაერთიანებებთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ისინი იგივე პოლიტიკური და თვითმოქმედებითი საზოგადოებრივი ორგანიზაციებია. ვინაიდან გაერთიანებები ორგანიზაციული ერთიანობის გარეშე წარმოუდგენელია, ამდენად მათ მოქალაქეთა საზოგადოებრივი ორგანიზაციები ეწოდება. კოპენჰაგენის თათბირის დოკუმენტებში (რომელიც 1990 წელს ჩატარდა და მიეძღვნა ადამიანურ განზომილებათა საკითხების შესწავლას) პოლიტიკური პარტიები და ნებაყოფლობითი ასოციაციები მოხსენიებულია ორგანიზაციებად. პოლიტიკური გაერთიანებები ჩვენ წარმოგვიდგება პარტიების, მოძრაობების, კავშირების საზოგადოებებისა და სხვათა სახით. პოლიტიკური გაერთიანებებია: პოლიტიკური პარტიები, პოლიტიკური მოძრაობები (სახალხო ფრონტი და სხვ.), პოლიტიკური კავშირები (მაგალითად, ტრადიციონალისტთა კავშირი), პოლიტიკური საზოგადოებები (მაგალითად, ილია მართლის საზოგადოება) და სხვა. არაპოლიტიკური საზოგადოებრივი გაერთიანებებია: სამეწარმეო გაერთიანებები, ნებაყოფლობითი საზოგადოებები და შემოქმედებითი

კავშირები (მაგალითად, მეფუტკრეობის საზოგადოება, მწერალთა კავშირი და სხვ.), საზოგადოებრივი თვითმოქმედების ორგანოები (ღირსების სასამართლოები, ქუჩის კომიტეტები და სხვ.). პროფესორ ვალერი ლორიას თქმით „საზოგადოებრივი ორგანიზაციები მრავალსახეობის მიუხედავად, მაინც ორ სახემდე დაიყვანება: პოლიტიკური და არაპოლიტიკური გაერთიანებები, ამ უკანასკნელებს კონსტიტუცია საზოგადოებრივ გაერთიანებებს უწოდებს, თუმცა პოლიტიკური გაერთიანებებიც საზოგადოებრივია“¹.

რაც შეეხება მოქალაქეთა ნებაყოფლობით რელიგიურ გაერთიანებებს, ესენი შექმნილია ამ გაერთიანებაში შემავალ პირთა სულიერი და სხვა არამატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის. რელიგიურ გაერთიანებებს მიეკუთვნება: ბაპტისტები (ბაპტისტი – ლათინური სიტყვაა და წყლით მონათვლას ნიშნავს. ესაა ქრისტიანული რელიგიის ერთ-ერთი სექტის მოძღვრება. მათი წარმოდგენით ადამიანის სულის ხსნა შეიძლება ქრისტეს პირადი რწმენით და საჭირო არაა ეკლესიის შუამდგომლობა. რწმენის ერთადერთ წყაროდ მათ „საღმრთო წერილი“ მიაჩნიათ. ისინი უარყოფენ ხატებს, საეკლესიო საიდუმლოებებს, ზოგიერთ ქრისტიანულ დღესასწაულს, მოითხოვენ, რომ ადამიანი მოშვიფებულიობისას მოინათლოს. საქართველოში ბაპტისტების პირველი თემი ჩამოყალიბდა 1867 წელს თბილისში და რუსეთის იმპერიაში იგი პირველ თემად ითვლებოდა. 1921 წლამდე თბილისში მოქმედ ბაპტისტთა თემებში ქართველები არ ყოფილან. 1921 წელს ჩამოყალიბდა ქართველ ბაპტისტთა ჯგუფი. ღვთისმსახურება ქართულ ენაზე სრულდებოდა); დუხობორები (ესაა უკიდურესად პროტესტანტული „სულისათვის მებრძოლად“ წოდებული სექტა, რომელიც მე-18 საუკუნის მე-2 ნახევარში ჩამოყალიბდა რუსეთში. მათი აზრით, კაცობრიობის ისტორიაში მიმდინარეობს ბრძოლა სულიერსა (აბელის მიმდევრები) და ზორციელს (კაენის მიმდევრები) შორის. უკანასკნელს მიეკუთვნებიან ხელისუფალნი, უსამართლო მსაჯულნი, მდიდრები. დუხობორებს საკუთარი თავი მიაჩნიათ ჭეშმარიტ და რჩეულ ხალხად, რომელმაც უნდა შექმნას ღვთის სამართლით განმსჭვალული ძმობა. ისინი არ იცავენ არავითარ წეს-ჩვეულებას, გარდა ქორწინებისა, და აქვთ სპეციალური ფსალმუნები, რომელთაც ასრულებენ საგანგებო კრებებზე.

¹ იხ. ვალერი ლორია. საქართველოს ადმინისტრაციული სამართალი. თბ., 1998, გვ. 169.

საქართველოში ჩამოსახლებულმა დუხობორებმა შექმნეს კომუნები. აქ ისინი ცალკე ეთნოგრაფიულ ერთეულად ჩამოყალიბდნენ განსხვავებული წეს-ჩვეულებებითა და ყოფით; ხლისტები — ესაა რელიგიური სექტა. წარმოიშვა XVII საუკუნის მიწურულს. ისინი არ ცნობენ სამღვდლოებას, „წმინდა“ და საეკლესიო წიგნებს, თაყვანს არ სცემენ წმინდანებს, მაგრამ მართლმადიდებელ ეკლესიებში სიარული ნებადართული აქვთ. ხლისტების მოძღვრების თანახმად, ადამიანს შეუძლია უშუალოდ დაამყაროს კონტაქტი „სულიწმინდასთან“, ნებისმიერ ადამიანში შეიძლება გარდამოვიდეს „სულიწმინდა“, ასე რომ ხლისტებს ცოცხალი „ქრისტეები“ და „ღვთისმშობლები“ ჰყავთ. მათ იდეოლოგიაში მთავარი ადგილი ასკეტიზმის იდეას უჭირავს. ისინი ერთად ლოცულობენ ცეკვების თანხლებით. ხლისტები კარჩაკეტილ ცხოვრებას ეწევიან; ადვენტისტები — ესაა ქრისტიანულ-პროტესტანტული სექტა, რომელიც დააარსა ამერიკელმა ბაპტისტ-მქადაგებელმა უ. მილერმა (1782-1849) XIX საუკუნის 30-იან წლებში. ადვენტიზმი ემყარება ბიბლიას და ქრისტიანულ დოგმატიკას, ბევრი წეს-ჩვეულება გადმოღებული აქვს ბაპტისტებისაგან. მათ მოძღვრებას საფუძვლად უძევს რწმენა ქრისტეს „მეორედ მოსვლის“ შესახებ. მათ სწამთ, რომ „ღვთისათასწლოვანი მეუფების“ შემდეგ განკითხვის დღეს მიცვალებულნი მკვდრეთით აღდგებიან, მართალნი საუკუნო ცხოვნებას მიიღებენ, ცოდვილნი საბოლოოდ მოისპობიან. მათ არ სწამთ ჯოჯოხეთის მუდმივი სატანჯველი. ადვენტიზმის მიმდინარეობათაგან ყველაზე მრავალრიცხოვანია „მეშვიდე დღის ადვენტისტების“ სექტა, რომელიც 1863 წელს დააარსა ამერიკელმა ელენე უაიტმა (1827-1915). მისი მიმდევრები კვირა დღის ნაცვლად შაბათს უქმობენ. უარყოფენ ალკოჰოლიან სასმელებს, ასევე ყავას, ჩაის, პილპილს, ხორცსა და თამბაქოს. ჰყავთ ამორჩეული პრესვიტერები (უზუცესი, მღვდელი) და მქადაგებლები; მათი მთავარი ცენტრი — „მეშვიდე დღის ადვენტისტების“ გენერალური კონფერენცია ვაშინგტონშია და ქრისტიანულ ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოში შედის. „მეშვიდე დღის ადვენტისტებს“, გამოეყენენ ადვენტისტ-რეფორმისტები და „მეშვიდე დღის ქრისტიანები“; ევანგელისტი ქრისტიანები — ესაა დასავლეთ ევროპული ქრისტიანულ-პროტესტანტული სექტა. იგი ახლოს დგას ბაპტიზმთან. რუსეთში გავრცელდა XIX საუკუნიდან. უპირატესობას ანიჭებენ სახარების მცნებებს, მაგრამ ბაპტისტებისაგან განსხვავებით მიაჩნიათ, რომ „ხსნა“ ხვედრია ყველასი, ვინც ირწმუნებს სახარებას. 1917

წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ ჩამოაყალიბეს პარტია „ადღომა“. ოქტომბრის რევოლუციას დაუპირისპირეს რელიგიური „სულის რევოლუცია“. 1944 წელს გაერთიანდნენ ბაპტისტებთან და შექმნეს ევანგელისტური ქრისტიან-ბაპტისტთა ეკლესია. ევანგელისტებს თავისი სარწმუნეობის საფუძვლად მხოლოდ სახარება მიაჩნიათ; ორმოცდაათიანელები – ესაა ქრისტიანული სექტა. მის მოძღვრებას საფუძვლად უდევს ქრისტიანული დღესასწაული „სულიწმინდის მოფენა“. „საქმე მოციქულთა“ მოგვითხრობს, რომ იესო ქრისტეს აღდგომიდან ორმოცდამეათე დღეს მლოცველი მოციქულები აღივსნენ „სულიწმინდით“ და სხვადასხვა ენაზე დაიწყეს ლაპარაკი. აქედან მოდის სექტის სახელწოდებაც. „ორმოცდაათიანელები“ ქადაგებენ, რომ ადამიანი ცოდვილია და მისი ხსნა შეუძლია მხოლოდ „წმინდა სულის მოფენას“; ამისათვის აუცილებელია რწმენა, ღვთის ერთგულება და ამქვეყნიური ცხოვრების სრული უარყოფა. კოლექტიური ლოცვის დროს სექტანტები ექსტაზში ვარდებიან და ამტკიცებენ, რომ სწორედ ამ დროს ევინება ღვთის რჩეულთ „სულიწმინდა“ და ისინი იწყებენ „მეტყველებას სხვაგვარ ენაზე“ (არამიწიერ ენაზე), რომლითაც უშუალოდ უკავშირდებიან ღმერთს. „ორმოცდაათიანელების“ პირველი თემები აშშ-ში წარმოიშვა. შემდეგ გავრცელდა ევროპის ქვეყნებში. რუსეთის იმპერიაში გავრცელდა პირველი მსოფლიო ომის (1914-18) წინ. ორმოცდაათიანელების ცენტრი აშშ-ია. დიდი გავლენით სარგებლობს მათი ორგანიზაციები „საღვთო კრებათა კავშირი“ და „ღვთის ასამბლეა“; მალაკნები – ერთ-ერთი ქრისტიანული სექტა („დუხობორების“ ნაირსახეობა). ჩამოაყალიბდა XVIII საუკუნის ბოლოს ტამბოვის გუბერნიაში. სექტის დამაარსებლად ითვლება სემიონ უკლინი. მალაკნები უარყოფენ ეკლესიას, საეკლესიო იერარქიას, მარხვებს, ხატებსა და მართლმადიდებლურ ღვთისმსახურებას. ლოცულობენ სამლოცველო სახლებში, სადაც გალობენ ბიბლიურ ტექსტებს. მალაკნების ნაწილი ბაპტისტებს შეუერთდა. მალაკნების ჯგუფები შემორჩენილია რუსეთში, უკრაინასა და ამიერკავკასიაში.

რელიგიურ გაერთიანებებს მიეკუთვნება ასევე იეღოველები, შდუნდისტები, შალოპუტები, პაშკოველები, სკოპეცები (საჭურისების სექტა) და სხვა მრავალი.

ფიზიკური ძალადობით უკანონოდ ხელის შეშლა პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისა თუ მისი საქმიანობისათვის – უნდა გავიგოთ იმგვარად, როცა ადგილი აქვს

გაერთიანების წევრების მისამართით ცემას, ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი დაზიანების მიყენებას. „ან ასეთი ძალადობის მუქარა“ კი მდგომარეობს ცემის ან ჯანმრთელობისათვის მსუბუქი ვნების მიყენების დამუქრებაში. ჯანმრთელობისათვის უფრო მძიმე დაზიანების მიყენება გამოიწვევს დამატებით კვალიფიკაციას 117-ე ან 118-ე მუხლებით (იგულისხმება ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება და ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება – ზ. წ.). რაც შეეხება სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას – ეს უნდა გავიგოთ, როცა ასეთ მოქმედებას სჩადის სპეციალური სუბიექტი, რომელიც სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში, საწარმოსა ან დაწესებულებაში (იგულისხმება არასამთავრობო – ზ. წ.) ასრულებს მოვალეობებს, რაც დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების აქტების, ან განმკარგულებელი, ორგანიზაციულ-სამეურნეო, ადმინისტრაციული ან სხვა ამგვარი ფუნქციების განხორციელებასთან. სხვანაირად თუ ვიტყვით, განსახილველი დანაშაულის ჩამდენ თანამდებობის პირებად გვევლინებიან როგორც სახელმწიფო ორგანოებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოების თანამდებობის პირები, ასევე ის პირები, რომელთაც მინიჭებული აქვთ გარკვეული უფლებამოსილება სახელმწიფოებრივი ან საზოგადოებრივი, ასევე არასახელმწიფოებრივი ორგანიზაციებისაგან.

განსახილველი დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება 166-ე მუხლის დისპოზიციაში დასახელებულ მოქმედებათა შესრულების მომენტიდან.

სუბიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ სჩადის 166-ე მუხლით გათვალისწინებულ ქმედობას და სურს მისი განხორციელება. რაც შეეხება მოტივებს იგი შეიძლება გამოიხატოს როგორც მთლიანად გაერთიანების, ასევე მისი ზოგიერთი წევრის მიმართ სიძულვილში, ხულიგნურ ქვენაგრძნობაში და სხვ. მოტივები დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას ვერ ახდენენ, მაგრამ ისინი სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის შეფარდებისას.

სსკ 166-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს, როგორც სპეციალური (როცა ადგილი აქვს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით პოლიტიკური, საზო-

გადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას), ასევე საერთო სუბიექტი (აქ იგულისხმება ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან).

§27. ინფორმაციის გაცნობაზე უკანონოდ უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (სსკ 167-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულადაა მიჩნეული პირისათვის უკანონოდ უარის თქმა მასზე არსებული ინფორმაციის ან ოფიციალური დოკუმენტის გაცნობაზე, ანდა იმ დოკუმენტის ან მასალის წარდგენაზე, რომელიც უშუალოდ შეეხება მის უფლებებსა და თავისუფლებებს, აგრეთვე ასეთი ინფორმაციის, დოკუმენტის ან მასალის არასრულად ან დამახინჯებულად წარდგენა, ანდა მის გასაცნობად სხვაგვარად უკანონოდ ხელის შეშლა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, – ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის თანახმად „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით“. ინფორმაციის თავისუფლება, თავის მხრივ, წარმოადგენს ცნებას, რომელიც მოიცავს უფლებათა და თავისუფლებათა მთელ ჯგუფს: სიტყვის თავისუფლებას, ბეჭდვისა და სხვა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების თავისუფლებას, ინფორმაციის მიღების უფლებას, რომელსაც გააჩნია საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, ინფორმაციის გავრცელების თავისუფლებას ნებისმიერი კანონიერი საშუალებით.

სახელმწიფო ხელისუფლების, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოები ვალდებული არიან გააცნონ მოქალაქეებს ის დოკუმენტები და მასალები, რომლებიც უშუალოდ ეხება მათ უფლებებსა და თავისუფლებებს, ცხადია, კანონით თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე 167-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის უშუალო ობიექტად გვევლინება საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლით აღიარებული ყოველი ადამიანის უფლებებისმიერი კანონიერი გზით მოიძიოს და მიიღოს ინფორმაცია. აღნიშნული მუხლი ადგენს ამ უფლების განხორციელების მნიშვნელოვან გარანტიას იმ პირთა პასუხისმგებლობის სახით, რომლებიც ხელს უშლიან მის განხორციელებას. შესაძლოა ფაქულტატური ობიექტიც მიყენებული ზიანის საზიდან გამომდინარე. მაგალითად, ადამიანის პატივი და ღირსება დოკუმენტის გაცნობაზე დაუსაბუთებელი უარის შემთხვევაში.

დანაშაულის საგანი ამ შემთხვევაში არის დადგენილი წესით შეგროვებული მასალები და დოკუმენტები, რომლებიც უშუალოდ ეხება მოქალაქის უფლებებსა და თავისუფლებებს. ასეთია მაგალითად, საპენსიო საქმის მასალები, ბინის მიღებაზე რიგში მდგომთა სიები და სხვ. ასეთი მასალები, როგორც წესი, უნდა ინახებოდეს სახელმწიფო ხელისუფლების ან ადგილობრივ თვითმმართველობის ორგანოებში.

დაზარალებულად გვევლინება პირი, რომლის უფლებებსა და თავისუფლებებს ზიანი მიაღდა.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება:

ა) მოქალაქეზე არსებული ინფორმაციის ან ოფიციალური დოკუმენტის გაცნობაზე უკანონოდ უარის თქმაში; ბ) დოკუმენტის ან მასალის წარდგენაზე უკანონოდ უარის თქმაში; გ) ინფორმაციის, დოკუმენტის ან მასალის არასრულად ან დამახინჯებულად წარდგენაში; დ) ინფორმაციის გასაცნობად სხვაგვარად უკანონოდ ხელის შეშლაში; ე) მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენებაში. ობიექტური მხარის ეს ქმედობანი მიზეზობრივ კავშირში უნდა იყოს დამდგარ შედეგთან (ე. ი. მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევასთან). „უკანონოდ უარის თქმა“ შეიძლება იყოს როგორც სიტყვიერი, ასევე წერილობითი. განსახილველი მუხლი ვლინდება ისეთ ქმედობაში, როგორიცაა: მარტივი საკითხის გაჭიანურება; პასუხის გაუცემლობა; დაზარალებულის გაგზავნა სხვა უწყებაში (საიდან ინფორმაციის მიღება შეუძლებელია) ან ისეთ თანამდებობის პირთან, რომლის კომპეტენციაშიც ინფორმაციის წარდგენა და გაცნობა არ შედის. „უარის არამართლზომიერება“ აღნიშნავს მის უკანონობას, ნორმატიულ აქტებთან წინააღმდეგობას (იგულისხმება ისეთი აქტები, რომლებიც ადგენენ ინფორმაციის გაცნობისა და წარდგენის წესებს).

განსახილველი მუხლის დისპოზიციაში მოხსენიებული ტერმინებიდან „ინფორმაცია“ უნდა გავიგოთ როგორც ცნობა, შეტყობინება რაიმე მომხდარი ამბის, რისაზე მდგომარეობის, ვისიმე მოღვაწეობის და სხვათა შესახებ. „დოკუმენტი“ ნიშნავს რისაზე დამამტკიცებელ საქმიან ქაღალდს; რისაზე უფლების დამადასტურებელ წერილობით საბუთს; ვისიმე ვინაობის დამადასტურებელ მოწმობას, საბუთს. „ოფიციალური დოკუმენტი“ – ესაა ხელისუფლების, ადმინისტრაციის მიერ ან თანამდებობის პირის მიერ დადგენილი, მათგან გამომდინარე დოკუმენტი. „მასალა“ ესაა ცნობები, ფაქტები, რომლებსაც იყენებენ შესასწავლად, საკვლევად. „ინფორმაციის, დოკუმენტის ან მასალის არასრულად წარდგენა“ გულისხმობს პირისათვის სრული სახით მათ შეუტყობინებლობასა და გადაუცემლობას, დაზარალებული ამ შემთხვევაში ეცნობა მისთვის სასურველი ინფორმაციის, დოკუმენტისა და მასალის მხოლოდ ნაწილს. „ინფორმაციის, დოკუმენტისა ან მასალის დამაზიანებულად წარდგენა“ გულისხმობს დაზარალებულისათვის უსწორო, გაყალბებული, სინამდვილესთან შეუსაბამო მონაცემების შეტყობინებას. „ინფორმაციის, დოკუმენტის ან მასალის გასაცნობად სხვაგვარად უკანონო ხელის შეშლა“ თუ რას მოიცავს, ეს ფაქტის საკითხია და სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს საქმის კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა, მეტწილად, ასეთად მიიჩნევს ბრალდებულის მხრიდან სხვადასხვა გარემოებების მომიზეზებას, მაგალითად, სარეგისტრაციო ჟურნალისა და სეიფის გასაღების დაკარგვას, საქმეების გაბნევას, დაკარგვასა და სხვ. „მნიშვნელოვანი ზიანის გამოწვევა“ გულისხმობს დაზარალებულისათვის ზიანის მიყენებას. ეს ზიანი (შედეგი) შეიძლება გამოვლინდეს როგორც მატერიალური ზარალის (პირი ვერ ღებულობს დახმარებას), ასევე მორალურის სახით (მოქალაქეს არ შეუძლია მიიღოს საპატიო წოდება). მნიშვნელოვანია თუ არა ზიანი ეს უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ საქმის სხვა გარემოებებთან ერთობლიობაში.

მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. გულისხმობს მიზეზობრივი კავშირის არსებობას ქმედობასა და დამდგარ შედეგს შორის.

სსკ 167-ე მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს უარს ეუბნება დაზარალებულს მასზე არსებული ინფორმაციის ან ოფი-

ციალური დოკუმენტის გაცნობაზე, ასევე იმ მასალის წარდგენაზე, რომელიც უშუალოდ დაზარალებულის უფლებებსა და თავისუფლებებს შეეხება, მას შეგნებული აქვს ასევე ინფორმაციის, დოკუმენტისა თუ მასალის არასრული ან დამახინჯებული სახით წარდგენა, იგი ამავე დროს ითვალისწინებს, რომ თავისი ქმედობით ზიანს აყენებს დაზარალებულის კანონიერ ინტერესებს და სურს ასეთი რამ (პირდაპირი განზრახვა), ან არ სურს, მაგრამ უშვებს (არაპირდაპირი ანუ ირიბი, ანუ ევენტუალური განზრახვა).

დანაშაულის ჩადენის მოტივი შეიძლება იყოს მტრობა, შური, შურისძიება, ანგარება, ეჭვიანობა და სხვა პირადი ხასიათის ქვენაგრძნობა. მოტივი და მიზანი ამ დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, მაგრამ მოსამართლემ ისინი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის დანიშვნის დროს.

მოცემული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება მხოლოდ სპეციალური სუბიექტი, ე. ი. ის პირი, რომელიც აღჭურვილია იმ უფლებამოსილებით, რომ დაზარალებულს გააცნოს ან წარუდგინოს სათანადო ინფორმაცია, დოკუმენტი ან მასალა.

§28. შრომის თავისუფლების ხელყოფა

(სსკ 168-ე მუხლი)

ამ მუხლის დისპოზიციის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული შრომის თავისუფლების ხელყოფა, ესე იგი ნებისმიერი სახის კანონიერ შრომით საქმიანობაში ხელის შეშლა ძალადობით ან ძალადობის მუქარით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული შრომის თავისუფლება. ეს უკანასკნელი გულისხმობს მოქალაქის მიერ საკუთარი შრომითი შესაძლებლობების თავისუფალ გამოყენებას, საქმიანობის სახისა და პროფესიის თავისუფლად შერჩევის, ასევე იძულებითი მუშაობის აკრძალვას. „სოციალისტური შრომის უფლებისაგან“ განსხვავებით, რომელიც იმავე დროს მოვალეობასაც წარმოადგენდა, საქართველოს კონსტი-

ტუციაშ საბაზრო ეკონომიკის განმტკიცებისა და უზრუნველყოფის მიზნით აღიარა თავისუფალი მეწარმეობა და კონკურენციის განვითარება. მეწარმეობის თავისუფლება, რომელსაც ზოგჯერ სამეურნეო ინიციატივასაც უწოდებენ, გულისხმობს საკუთარი შესაძლებლობებისა და ქონების თავისუფლად გამოყენების უფლებას სამეწარმეო ან სხვა ისეთი ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობისათვის, რაც კანონით არ არის აკრძალული. ამასთან ერთად, იგი გულისხმობს საწარმოების შექმნის უფლებას, წარმოების საშუალებების ფლობისა და განკარგვის (მათ შორის მიწის), მიღებული მოგების დამოუკიდებლად განკარგვის უფლებას. საქართველოს კონსტიტუცია განამტკიცებს მეწარმეობის თავისუფლებას და მას ზღუდავს მხოლოდ ისეთი ეკონომიკური საქმიანობის აკრძალვით, რომელიც მიმართულია მონოპოლიზაციისა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაკენ. ამ საკითხებზე კონსტიტუციურ დებულებებს მყარ ნიადაგს უქმნის „საქართველოს კანონი მეწარმეობის შესახებ“, რომელიც 1994 წლის 28 ოქტომბერს იქნა მიღებული. საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის თანახმად, სახელმწიფო იცავს საქართველოს მოქალაქეთა შრომით უფლებებს არა მხოლოდ მისი ტერიტორიის ფარგლებში, არამედ საზღვარგარეთაც, რაც შეესაბამება შრომითი ურთიერთობების მომწესრიგებელ საერთაშორისო შეთანხმებებს. ამასთან ერთად ამავე მუხლით განმტკიცებულია სახელმწიფოს მოვალეობა, იზრუნოს შესაბამისი პირობების შესაქმნელად, რათა ყველა მსურველი უზრუნველყოს სამუშაო ადგილით.¹

საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული შრომის თავისუფლების დაცვის გარანტიად გვევლინება სისხლის სამართლის კოდექსის 168-ე მუხლი, რომლითაც დაწესებულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შრომის თავისუფლების ხელყოფისათვის.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარე, დისპოზიციის გააზრებიდან გამომდინარე, გამოიხატება შრომის თავისუფლების ხელყოფაში, ე. ი. ხელის შეშლაში ნებისმიერ შრომით საქმიანობაში, თანაც ხელყოფა (ხელის შეშლა) აუცილებლად უნდა განხორციელდეს ძალადობით ან ძალადობის მუქარით. თუ ძალადობას ან ძალადობის მუქარას არ ექნება ადგილი, მაშინ არც 168-ე მუხლის შემადგენლობა

¹ დაწვრილებით შრომის თავისუფლებაზე იხილეთ პატა ცნობილადის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 146-147.

გვექნება. „კანონიერ შრომით საქმიანობად“ უნდა მივიჩნიოთ ისეთი საქმიანობა, რომელიც შრომის კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად ხორციელდება. „კანონიერ შრომით საქმიანობაში ხელის შემწე ძალადობით“ უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როცა ადგილი აქვს დაზარალებულის მიმართ ცემას ან ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას. „კანონიერ შრომით საქმიანობაში ხელის შემწე მუქარით“ მოიცავს ცემის, სხეულის მსუბუქი დაზიანების მუქარასა და სხვ. სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარის შემთხვევაში რასაც დამოუკიდებელი დანაშაულის სახით ითვალისწინებს 151-ე მუხლი) ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით.

168-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია. იგი დამთავრებულად ითვლება აღნიშნული მუხლის დისპოზიციაში მითითებულ ძალადობის ან მუქარის განხორციელების მომენტიდან.

სუბიექტური მხრივ განსაზღვრელი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ხელყოფს (ხელს უშლის) დაზარალებულის შრომის თავისუფლებას და სურს ასეთის ჩადენა. ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივები სხვადასხვაგვარია. მეტწილად კი დომინირებს: ანგარება, შური, შურისძიება, ეჭვიანობა, მტრობა და სხვა. მოტივი და მიზანი მოცემული დანაშაულებრივი ქმედობის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, ისინი სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს სასჯელის დანიშვნის დროს.

168-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 14 წლის ასაკიდან.

§29. შრომის კანონმდებლობის დარღვევა

(სსკ 169-ე მუხლი)

ამ მუხლის თანახმად დანაშაულად მიჩნეულია სამუშაოდან უკანონოდ დათხოვნა, სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა ან შრომის კანონმდებლობის სხვა არსებითი დარღვევა, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტია – მოქალაქეთა შრომითი უფლება.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება მოქალაქის სამუშაოდან უკანონოდ დათხოვნაში, სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობასა, და ასევე შრომის კანონმდებლობის სხვა არსებით დარღვევაში.

„უკანონო დათხოვნად“ მიიჩნევა ისეთი დათხოვნა, როდესაც დარღვეულია შრომის კანონთა კოდექსის შესაბამისი ნორმები და სხვა ნორმატიული აქტების მოთხოვნები მუშა-მოსამსახურეთა სამუშაოდან დათხოვნის წესის შესახებ. მაგალითად, უკანონო დათხოვნად უნდა მივიჩნიოთ მუშაკის განთავისუფლება სამუშაოდან პროფკავშირის ადგილობრივ კომიტეტთან შეთანხმების გარეშე.

„სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობა“ გვექნება იმ შემთხვევაში, როცა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილება არ სრულდება თანამდებობის პირის მიერ. სასამართლოს გადაწყვეტილებას მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის თაობაზე კი კანონის ძალა აქვს და მისი შესრულება ყველასათვის სავალდებულოა.

თუ რა უნდა ჩაითვალოს „შრომის კანონმდებლობის სხვა არსებით დარღვევად“, ამას სასამართლო წვეტს საქმის კონკრეტულ გარემოებათა მხედველობაში მიღებით. არსებით დარღვევად უნდა ჩაითვალოს, მაგალითად, საზეგანაკვეთო სამუშაოს უკანონო დადგენა, სამუშაო დღის უკანონო გახანგრძლივება, ქალთა და მოზარდთა შრომის პირობების დარღვევა, შრომის ანაზღაურების ნორმის დარღვევა, დადგენილ დროში ხელფასის გაუცემლობა, დასვენების დღეებისა და შვებულების მიუცემლობა, დაბალხელფასიან სამუშაოზე მუშაკის უკანონო გადაყვანა და ა. შ.

თუ შრომის კანონმდებლობის დარღვევა დაკავშირებული იყო სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტებასთან, მაშინ ქმდება უნდა დაკვალიფიცირდეს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 333-ე მუხლით.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ესე იგი ბრალდებულს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედობის მართლწინააღმდეგობა (რომ არღვევს შრომის კანონმდებლობას), ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურს ეს შედეგი, ანდა ითვალისწინებს

ასეთი შედეგის განხორციელების გარდუვალობას (მე-9 მუხლის მე-2 ნაწილი).

რაც შეეხება მოტივს, იგი შეიძლება იყოს პირადი ხასიათის ქვენაგრძნობები: ანგარება, შური, შურისძიება, მტრობა და სხვ. მოტივი და მიზანი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, მაგრამ სასამართლომ იგი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის დანიშვნისას.

შრომის კანონმდებლობის სხვა არსებითი დარღვევა გამოწვეული თანამდებობის პირის გაუფრთხილებელი მოქმედებით (მაგალითად, გამოუცდელობისა და შრომის კანონმდებლობის უცოდინარობით) პასუხისმგებლობას იწვევს დისციპლინარული წესით.

დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი დაწესებულების, ორგანიზაციის ან საწარმოს თანამდებობის პირი. სხვანაირად თუ ვიტყვით, 169-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი, ე. ი. ისეთი პირი, რომელიც აღჭურვილია მუშა-მოსამსახურეთა სამუშაოზე მიღების, სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანის უფლებითა და სხვ.

§30. შრომის დაცვის წესის დარღვევა (სსკ 170-ე მუხლი)

ეს მუხლი სამი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესის დარღვევა ამ წესის დაცვისათვის პასუხისმგებელი პირის მიერ, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს იგივე ქმედობას, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, – რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უაპისოდ.

მესამე ნაწილი განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, რამაც

გაუფრთხილებლობით გამოიწვია ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით შვიდ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

როგორც ვხედავთ, 170-ე მუხლის სამივე ნაწილი სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესის (იგულისხმება სამრეწველო სანიტარია, ჰიგიენური პირობები და ა. შ.) დარღვევისათვის. მუხლის ნაწილებს შორის განსხვავება დადგენილია მიყენებული ზიანის ხასიათის მიხედვით. ეს მუხლი, რომლის დისპოზიციაც ბლანკეტურია, ყურადღებას ამახვილებს შრომის დაცვის კანონმდებლობასა და მის საფუძველზე გამოცემულ უსაფრთხოების ტექნიკის, სამრეწველო სანიტარიის, ჰიგიენისა და სხვა წესებზე, რომელთა დარღვევა განსაზღვრულ პირობებში წარმოადგენს სისხლის სამართლის წესით დასჯად ქმედობას.

საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად ყველა მოქალაქეს აქვს შრომის უფლება იმ პირობებში, რომლებიც პასუხობენ უსაფრთხოებისა და ჰიგიენის მოთხოვნებს. სახელდობრ, კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-3 ნაწილში ხაზი გაესმის შრომის უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობების შექმნას. აქედან გამომდინარე სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ განსახილველი დანაშაულის ობიექტია მუშა-მოსამსახურეთა შრომის უსაფრთხოების პირობები, ასევე მათი სიცოცხლე და ჯანმრთელობა. დაზარალებული შეიძლება იყოს კონკრეტული საწარმოს, დაწესებულების, ორგანიზაციის მუშაკი, ასევე უცხოელი მოქალაქე და მოქალაქეობის არმქონე პირი, რომელთა საქმიანობაც მუდმივად ან დროებით დაკავშირებულია ამა თუ იმ უწყების, გაერთიანების სამეურნეო საქმიანობასთან.

გასაანალიზებელი დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება შესაბამისი საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტებით დადგენილი შრომის დაცვის, უსაფრთხოების ტექნიკის, საწარმოო სანიტარიის (ჰიგიენის) და სხვა წესის დარღვევაში, რასაც გაუფრთხილებლობით აუცილებლად სხეულის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება უნდა მოჰყვეს. შრომის დაცვის წესის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს ამ წესების დაცვაზე პასუხისმგებელი პირის როგორც მოქმედებაში, ისე უმოქმედობაში. შრომის დაცვის წესის დანაშაულებრივი დარღვევის გამოკვლევისას აუცილებელია დავადგინოთ უსაფრთხოების ტექნიკის, საწარმოო სანიტარიის თუ შრომის დაცვის წესების რომელი

ნორმატიული აქტი დაირღვა, ვის მიერ და როდის არის ეს აქტი დამტკიცებული, როგორია მისი მოქმედების ფარგლები. ეს აქტი, წესები სავალდებულოა თუ არა მოცემული საწარმოსათვის ანდა ორგანიზაციისათვის. შრომის კანონმდებლობა უსაფრთხოების ტექნიკისა და სამრეწველო სანიტარიის წესების ორ სახედ ყოფს – საერთო და სპეციალურ წესებად. საერთო წესებით განსაზღვრულია შრომის უსაფრთხოების, სამრეწველო სანიტარიისა და პიგიენის ზოგადი დებულებები, რომლებიც ძირითადად საერთოა მრეწველობის ყველა დარგისათვის. ასეთია, მაგალითად, წესი სამუშაოზე იმ პირის დაუშვებლობის შესახებ, რომელიც უსაფრთხოების ტექნიკას არ გასცნობია. სპეციალური წესები მოიცავს მრეწველობის ცალკეული დარგებისათვის დადგენილ წესებს. ასეთია, მაგალითად, სამრეწველო შენობის მოწყობისა და შენახვის (მოვლის) განსაკუთრებული წესები.

170-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა მატერიალურია. სასამართლოებმა ყოველ ასეთ საქმეზე ყოველმხრივ უნდა გამოიკვლიონ მიზეზობრივი კავშირი უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესების დარღვევასა და გაუფრთხილებლობით სხეულის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანებას შორის (ამ მუხლის პირველი ნაწილი), ასევე გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას შორის, მათ შორის ორი ან მეტი ადამიანის სიცოცხლის მოსპობას შორის, (170-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილი). მიზეზობრივი კავშირის პრობლემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც დავა ეხება იმას, ბრალდებულის დადგენილი ქცევა არის თუ არა იმ შედეგის მიზეზი, რომელიც მას ბრალად ედება. საკითხი განსაკუთრებით სადავოა იმ შემთხვევაში, როდესაც პირმა თავისი მოქმედებით შექმნა მავნე შედეგის დადგომის პირობები, ხოლო თვითონ შედეგმა თავი იჩინა სხვა პირის ან პირთა მოქმედების შედეგად. პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც 170-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის (შრომის დაცვის წესების დარღვევა) სისხლის სამართლის პასუხისგებაში აძლევენ პირს, რომლის მოქმედება მიზეზობრივ კავშირში არ იმყოფება მომხდარ შემთხვევასთან. მაგალითად, მოქალაქე კ. (ქარხნის უსაფრთხოების ტექნიკის ინჟინერი) ცნობილ იქნა დამნაშავედ შემდეგში: იმყოფებოდა რა იგი ქარხნის სადიზელო სამაქროში, ხედავდა, რომ ზარატი ც. სიცოცხლისათვის აშკარად საშიშ მდგომარეობაში არემონტებდა ხიდურ ამწეს და არავითარი ზომები არ მიუღია უბედური შემთხვევის თავიდან

ასაცილებლად. ხარატი ც. ჩამოვარდა ამწედან და სასიკვდილოდ დაიმტვრა. საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ამ საქმეზე გამოტანილი განაჩენი გააუქმა და მოუთითა, რომ იგი ეწინააღმდეგებოდა საქმის ფაქტობრივ ვითარებას. კერძოდ, ამწეს შეკეთება წარმოებდა სამქროს უფროსის ქ-ს მითითებით, რომელმაც ინსტრუქტაჟი არ ჩაუტარა ც-ს, დაუშვა იგი სამუშაოდ ამწე მოწყობილობებისა და დამცველი სარტყელის გარეშე. კ-მ კი შემთხვევით შეიარა სამქროში, არ იცოდა, რომ ამწეს შეკეთება წარმოებდა უსაფრთხოების ტექნიკის წესების დარღვევით და ამიტომ არც შეეძლო თავიდან აეცილებინა უბედური შემთხვევა.¹

მოცემული დანაშაულის სუბიექტური მხარე ხასიათდება მხოლოდ გაუფრთხილებელი ბრალით. ეს უკანასკნელი ვლინდება როგორც თვითიმედოვნების, ასევე დაუდევრობის ფორმით. იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებული არღვევს უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესებს და ითვალისწინებს, რომ ამით შეუძლია დაზარალებულს მიაყენოს სხეულის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება ან სიცოცხლე მოესპოს მას, მაგრამ საკმარისი საფუძვლის გარეშე ქარაფშუტულად ვარაუდობს მის თავიდან აცილებას ამ შემთხვევაში სახეზეა თვითიმედოვნება. ხოლო იმ შემთხვევაში თუ არ ითვალისწინებდა დისპოზიციაში აღნიშნული შედეგების დადგომის შესაძლებლობას თუმცა უნდა გაეთვალისწინებინა და შეეძლო კიდევ გაეთვალისწინებინა ისინი — მაშინ სახეზეა დაუდევრობა.²

ამ დანაშაულის სუბიექტად გვევლინება სპეციალური სუბიექტი, ე. ი. შრომის წესის დაცვისათვის პასუხისმგებელი პირი, რომელმაც

1 მაგალითი მოტანილი გვაქვს ს. ქველიძის მონოგრაფიიდან „ბრძოლა შრომის უსაფრთხოების წესების დანაშაულებრივ დარღვევათა წინააღმდეგ“. თბ., 1973, გვ. 81-82.

2 ახალი სსკ მე-10 მუხლი ასეთნაირად განმარტავს თვითიმედოვნებასა და დაუდევრობას: ქმედობა თვითიმედოვნებითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს თავიდან აიცილებდა. ქმედობა დაუდევრობითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედობა, არ ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევ.

მიადწია 14 წლის ასაკს და რომელიც მუშაობს საწარმოში, დაწესებულებასა ან ორგანიზაციაში (დამოუკიდებლად საქუთრების ფორმისა) და რომელზედაც დაკისრებულია მოვალეობა უსაფრთხოების ტექნიკის ან შრომის დაცვის სხვა წესების დაცვისათვის. ასეთად შეიძლება იყოს როგორც თანამდებობის, ასევე არათანამდებობის პირი. სხვანაირად თუ ვიტყვით, საანალიზო დანაშაულის სუბიექტი – ესაა სპეციალური სუბიექტი, ე. ი. პირი, რომელსაც სამსახურებრივი მდგომარეობის შესაბამისად ან სპეციალური განკარგულებით დაკისრებული აქვს სამუშაოს შესრულების უბანზე შრომის დაცვის ან უსაფრთხოების ტექნიკის წესების დაცვის ან მისი შესრულების გაკონტროლების ვალდებულება. კონკრეტულ სისხლისსამართლებრივ საქმეზე უნდა დადგინდეს (ინსტრუქციების ან სხვა საუწყებო აქტების შესაბამისად), შედიოდა თუ არა ბრალდებულის კომპეტენციაში ასეთი მოვალეობა, იყო თუ არა ეს მოვალეობა გაფორმებული სათანადო წესით და მისთვის ცნობილი. ყველა მონაცემების დადგენისას, შრომის დაცვის წესის დარღვევის გამო, სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიეცემიან არა მხოლოდ საქართველოს მოქალაქენი, არამედ უცხოელი მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები, თუ ისინი ხელმძღვანელობდნენ საწარმოო პროცესებს და თუ მათ დაკისრებული ჰქონდათ ჩამოთვლილი მოვალეობანი.

დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვნის
წინააღმდეგ

§1. ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ
დანაშაულის ზოგადი დახასიათება

ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ დანაშაული ხელყოფს იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ არასრულწლოვანთა ნორმალურ ფიზიკურ და ზნეობრივ განვითარებას, აგრეთვე ოჯახის სწორ, საზოგადოების მოთხოვნათა შესაბამის, ფუნქციონირებას.¹

საქართველოს კონსტიტუციის 36-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილში ხაზი გაესმის იმას, რომ სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას, რომ დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით. ეს დებულებები სრულ შესაბამისობაშია საერთაშორისო სამართლის დებულებებთან ამ დარგში. სახელდობრ, 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-3 ნაწილის მე-16 მუხლში და 1966 წლის საერთაშორისო პაქტში (სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ) ხაზგასმულია, რომ ოჯახი არის საზოგადოების ბუნებრივი და ძირითადი უჯრედი და მას შეუძლია მოითხოვოს თავისი უფლებების დაცვა სახელმწიფოსა და საზოგადოების მხრიდან.² აღნიშვნას საჭიროებს ასევე 1989 წლის და 20 ნოემბერს მიღებული კონვენცია „ბავშვის უფლებების შესახებ“, რომელიც ძალაში შევიდა 1990 წლის 2 სექტემბერს. დასახელებული კონვენცია მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ხელშეკრულებაა, რომლის ნორმებიც მოიცავს ბავშვის სამოქალაქო და სოციალურ-პოლიტიკურ უფლებათა დაცვის კომპლექსს.³ ამ ამოსავალ დებულებებზე დაყრდნობით მთელმა რიგმა სახელმწიფოებმა და მათ შორის გაერთიანებული ორგანიზაციის

¹ იხ. Словарь по уголовному праву (Отв. ред. А. В. Наумов). М., 1997, с. 456.

² იხ. СССР и международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы. М., 1989, с. 310, 416.

³ იხ. Советский журнал международного права. 1991, N 2, с. 151-170.

წერმა ქვეყნებმა ვალდებულება იკისრეს იზრუნონ არასრულწლოვანთა და მათი ოჯახების კეთილდღეობისათვის.

განსახილველი თავი წარმოადგენს იმ ნორმათა კომპლექსს, რომლებიც მიმართულია დედობის, ბავშვობის, არასრულწლოვანთა და ოჯახის სისხლისსამართლებრივი დაცვისაკენ.

ამ თავში შემავალ დანაშაულთა გვარობით ობიექტს წარმოადგენს ის საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც ჩამოყალიბდა ოჯახის, მშობლების (მშვილებლების) კანონიერი ინტერესების დაცვისა და არასრულწლოვანთა ნორმალური ფიზიკური, ინტელექტუალური და ზნეობრივი განვითარების გამო. 1999 წელს გამოცემულ რუსულ სახელმძღვანელოში ხაზი გაესმის სახეობრივ (ჯგუფურ) ობიექტს და ასეთად მიჩნეულია საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც უზრუნველყოფს არასრულწლოვანი პიროვნების როგორც მატერიალურ, ასევე არამატერიალურ პირობებს მისი ნორმალური ფიზიკური, ინტელექტუალური, სულიერი და ზნეობრივი ფორმირებისათვის; აგრეთვე სრულწლოვანის ნორმალურ არსებობას, მაგრამ ისეთისას, რომელსაც ჰყავს შრომისუნარიო შვილები და მშობლები.¹

უშუალო ობიექტი გარკვეულწილად შეიძლება სახეობით (ჯგუფურ) ობიექტს დაემთხვეს. მათი ანალიზისას შესაძლებელია გამოიყოს ძირითადი, დამატებითი და ფაკულტატური ობიექტები.

დაზარალებული შეიძლება იყოს: მცირეწლოვანი, არასრულწლოვანი, მშობელი, მშვილებელი და სხვ. დაზარალებულთა კანონიერი ინტერესები დაცულია მათი ასაკის, ინტელექტუალური განვითარების დონისა და ჯანმრთელობის მდგომარეობის მიუხედავად.

განსახილველ დანაშაულთა უმრავლესობის ობიექტური მხარე ბრალდებულის მოქმედებით სრულდება. მაგალითად, ასეთია 172-ე მუხლი (არასრულწლოვნით ვაჭრობა), 174-ე მუხლი (ბავშვის შეცვლა) და სხვ. რაც შეეხება 176-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს (ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება) იგი წარმოადგენს დანაშაულებრივ უმოქმედობას.

გასაანალიზებელ დანაშაულთა შემადგენლობები კონსტრუირებულია (აგებულია, შედგენილია) როგორც ფორმალური, ასევე მატერიალური შემადგენლობების სახით (ეს უკანასკნელი დომინირებს მეტწილად დამამძიმებელ გარემოებებში).

¹ იხ. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник - Изд. 2-ое. М., Издательство "Юрист", 1999, с. 118.

განსახილველ დანაშაულთა უმრავლესობის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. მოტივთა სპექტრი სხვადასხვაგვარია (ანგარება, შური, შურისძიება, მტრობა და ა. შ.). მათი სამართლებრივი მნიშვნელობა საჭიროა შეფასდეს სისხლის სამართლის კოდექსის კონკრეტული მუხლების მიხედვით.

ოჯახისა და არასრულწლოვანის წინააღმდეგ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენისას შეუსრულდა 14 წელი. სსკ ზოგიერთი მუხლის გააზრებიდან გამომდინარე სუბიექტებად გვევლინებიან მშობლები, შეილად ამყვანები ან სრულწლოვანი შრომისუნარიანი შვილები (რომელთაც სასამართლოს მიერ დაკისრებული აქვთ შრომისუნარო მშობლებისათვის გარკვეული ოდენობის თანხის გადახდა).

ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ დანაშაულები პირობითად შეიძლება ორ ჯგუფად დავყოთ: ა) არასრულწლოვნების წინააღმდეგ დანაშაულებად და ბ) ოჯახის წინააღმდეგ დანაშაულებად. პირველ ჯგუფს შეიძლება მიეკუთვნოთ: 1) არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (მუხლი 171-ე); 2) არასრულწლოვნით ვაჭრობა (მუხლი 172-ე);

მეორე ჯგუფში შევა ისეთი დანაშაულები, როგორიცაა: 1) შეილად ან შეილობილად აყვანის წესის დარღვევა (მუხლი 173-ე); 2) ბავშვის შეცვლა (მუხლი 174-ე); 3) შეილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება (მუხლი 175-ე); 4) ალიმენტის გადახდისაგან ჯიუტად თავის არიდება (მუხლი 176-ე);

ჩვენ განსახილველ თავში შემავალ დანაშაულთა ოურიდიულ ანალიზს მოვახდენთ არსებული მუხლების ნუმერაციის (თანმიმდევრობის) შესაბამისად სათანადო პარაგრაფების სახით, რაც შესწავლის თვალსაზრისით უფრო უპრიანად გვესახება.

§2. არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (სსკ 171-ე მუხლი)

ამ მუხლის პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული არასრულწლოვნის ჩაბმა პროსტიტუციაში ან სხვა სექსუალურ გარყვნილებაში ანდა მისი დაყოლიება მათხოვრობაზე ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე, — რაც ისჯება საზოგადოებისათვის

სასარგებლო შრომით ვადით ას სამოცდაათიდან ორას ორმოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილით დამამძიმებელ გარემოებად მიჩნეულია არასრულწლოვნის ჩაბმა გამაბრუებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში, — რაც ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით ოთხ თვემდე ანდა თავისუფლების ვადით სამ წლამდე.

ამ დანაშაულის ძირითადი ობიექტია არასრულწლოვნის სწორად აღზრდისა და ნორმალურად განვითარების ინტერესები, ხოლო დამატებით ობიექტად გვევლინება მისი ჯანმრთელობაც.

171-ე მუხლის პირველი ნაწილის დისპოზიციიდან გამომდინარე დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება არასრულწლოვნის ჩაბმაში პროსტიტუციასა ან სხვა სექსუალურ გარყვნილებაში, ასევე დაყოლიებაში მათხოვრობასა ან სხვა ანტისაზოგადოებრივი ქმედობისათვის. მეორე ნაწილის ძალით კი არასრულწლოვნის ჩაბმაში გამაბრუებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში.

„ჩაბმის ცნება“ მოიცავს არასრულწლოვანზე ისეთ ზემოქმედებას, რომლის საფუძველზეც იგი ღებულობს გადაწყვეტილებას მონაწილეობა მიიღოს ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში.

განსახილველ დანაშაულში დაზარალებულად გვევლინება ისეთი პირი, რომელსაც ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმის მომენტისათვის არ შესრულებია 18 წელი. ამ პირთა საქმიანობა ვინაიდან არ მოიცავს მართლწინააღმდეგობის ნიშნებს, ამდენად მათი ქცევა, არც სისხლის სამართლის წესით ისჯება. 171-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში, როგორც წესი, დომინირებს სრულწლოვანი ბრალდებულები, რომლების ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ითრევენ არასრულწლოვნებს. არასრულწლოვანთა ქცევა ამ შემთხვევაში ამორალურია, იგი ეწინააღმდეგება საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ქცევის წესებს, იგი არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს და შეუძლია ზიანი მიაყენოს როგორც თვით არასრულწლოვნის, ასევე სხვათა ჯანმრთელობას. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკა იცნობს არასრულწლოვანთა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმის (ჩათრევის) ფაქტს, რომლის ორგანიზატორებადაც გვევლინებიან როგორც სრულწლოვანი პირები, ასევე თვით არასრულწლოვანთა შშობლებიც.

„არასრულწლოვნის ჩაბმა პროსტიტუციაში“ გულისხმობს ისეთ მოქმედებათა განხორციელებას, რომლებიც არასრულწლოვანში აღძრავს სურვილს, რომ სექსუალურ კონტაქტში შევიდეს სხვა პირთან სათანადო გასამრჯელოს მიღების მიზნით. ტრადიციულად ტერმინი „პროსტიტუცია“ გამოყენებული იყო ქალთან მიმართებაში და გაგებული იყო როგორც ქალის მიერ საკუთარი სხეულით ვაჭრობა, მეძაობა. 1980-90-იანი წლების სასამართლო პრაქტიკის განზოგადებამ შესაძლებელი გახადა ამ ტერმინის გამოყენების აუცილებლობა მამრობითი სქესის პირთა მიმართაც. ამის ნათელ მაგალითად გამოდგება პროსტიტუციაში ჩაბმა (მუხლი 253-ე) და პროსტიტუციის ბინის მოწყობა ან შენახვა (მუხლი 254-ე). ამ დანაშაულებში მეტწილად ღომინირებს როგორც არასრულწლოვანი გოგონები, ასევე ეაფები.

„არასრულწლოვნის ჩაბმა სხვა სექსუალურ გარყვნილებაში“ მოიცავს ლესბოსურობაში, მამათმავლობაში, ჰეტერო, ჰომო, ორალურ, ანალურ სექსში არასრულწლოვნის ჩათრევას (ჩაბმას).

„არასრულწლოვნის დაყოლიება მათხოვრობაში“ ნიშნავს იმას, რომ არასრულწლოვანი იწყებს თხოვნას როგორც მოქალაქეების, ასევე საწარმოო-დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა ხელმძღვანელთა მისამართით, რომ მისცენ ფული, ტანსაცმელი, პროდუქტები და სხვა საგნები. სხვანაირად თუ ვიტყვით, მათხოვრობაში დაყოლიებული არასრულწლოვნის მოქმედება გამოიხატება სხვადასხვა პირებზე ფულის ან სხვა მატერიალურ ფასეულობათა მოთხოვნაში.

„არასრულწლოვნის დაყოლიება სხვა ანტისაზოგადოებრივი ქმედობისათვის“ მოიცავს ლოთობაში, მაწანწალობაში, აზარტულ თამაშსა და სხვა მისთანანის ჩადენაში არასრულწლოვნის როგორც დათანხმებას, ასევე მასში მის აქტიურ მონაწილეობას.

„არასრულწლოვნის ჩაბმა გამაბრუებელ ან სამკურნალ-წამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებაში“ გულისხმობს 18 წელს მიღწეული პირის მიერ აღნიშნული საშუალებების უშუალოდ მოხმარებას. 171-ე მუხლით გათვალისწინებული „გამაბრუებელი და სამკურნალო საშუალებების“ ცნება მოიცავს ნებისმიერ სამკურნალწამლო საშუალებებსა და მცენარეულ ნივთიერებებს, ასევე ტექნიკური ან საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ნივთიერებებს (მაგალითად, ბენზინი, აცეტონი, ლაქსაღებავები და ა. შ.), რომელთა გამოყენებაც იწვევს ადამიანის გაბრუებას. სხვანაირად თუ ვიტყვით, გამაბრუებელ ნივთიერებებში შედის როგორც სამკურნალწამლო პრეპარატები (დიმედროლი, ეფედრინი, ტრიოქსაზინი, კლოფელინი,

ქლოროფორმი, ეფირი და სხვ.), ასევე სამეურნეო-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ქიმიური ნივთიერებები, სახელდობრ, ფოსფორორგანული ნაერთები, გამზსნელები, პესტიციდები და ტოქსიკური ნივთიერებანი, რომელთა მოხმარებაც თავისებურ დამანგრეველ გავლენას ახდენს ადამიანის ფსიქიკაზე. დასახელებული გამაბრუებელი და სამკურნალწამლო საშუალებანი არ მიეკუთვნებიან ნარკოტიკულ და ფსიქოტროპულ ნივთიერებათა რიცხვს.¹

171-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ითვლება იმ ერთ-ერთი მოქმედების ჩადენის მომენტიდან, რასაც ხაზი გაესმის ამ მუხლის პირველი და მეორე ნაწილის დისპოზიციაში და რომელიც მიმართულია არასრულწლოვნის ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმისათვის. ცხადია, დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას აღმოჩნდა თუ არა არასრულწლოვანი ასეთ საქმიანობაში ჩაბმული და მიაღწია თუ არა ბრალდებულმა თავის მიზანს – არასრულწლოვანის დაყოლიებასა და ჩაბმას ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს თავისი მოქმედების ხასიათი, რომელიც მიმართულია არასრულწლოვნის ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმისაკენ და სურს ასეთის ჩადენა. ამ დანაშაულის ჩადენა მეტწილად ანგარების მოტივით ხდება. მართალია მოტივისა და მიზნის დადგენა მოსამართლეს ეხმარება სასჯელის ზომის განსაზღვრაში, მაგრამ ისინი ამ დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ნიშნებად არ გვევლინება. 171-ე მუხლის შემადგენლობა გამორიცხულია იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებულს შეგნებული არ ჰქონდა მის მიერ ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმული პირის ასაკი და ფიქრობდა რომ იგი სრულწლოვანი იყო.

განსახილველი დანაშაულის სუბიექტია ყოველი შერაცხადი ფიზიკური პირი 18 წლის ასაკიდან² (ე. ი. აუცილებლად სრულწლოვანი

¹ დაწერილობით სამკურნალწამლო პრეპარატებზე იხ. საქართველოს ფარმაცოლოგიური ფორმულარი (ესენციალური (ძირითადი) სამკურნალო პრეპარატების ნუსხის მიხედვით). თბ., 1995 წელი.

² კარგი იყო ამ ასაკზე კანონმდებელს ხაზი გაესვა 171-ე მუხლის პირველ და მე-2 ნაწილში, სახელდობრ თვრამეტი წლის ასაკს მიღწეულის მიერ არასრულწლოვნის ჩაბმაზე ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში. 18 წლის ასაკზე ხაზგასმულია რუსულ სახელმძღვანელოშიც (Российское уголовное право. Особенная часть. М., 1997, с. 129. Под редакцией В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова).

— ზ. წ.), როგორც კაცი, ასევე ქალი. ესენი შეტყობილად სუტენიორების¹ როლში გამოდიან. მათი საქმიანობა პროსტიტუციის ბინის მოწყობასა და მასში არასრულწლოვან გოგონათა და ბიჭების მიწვევასა და ჩაბმვაში გამოიხატება. ისინი ამ საქმიანობას კრიმინალური ბიზნესის სახეს აძლევენ, სახელდობრ, ადგენენ სექსუალური სიამოვნებისათვის სხვადასხვა სახის ნიხრებს; კლიენტებს სთავაზობენ ტრანსპორტით, ტელეფონით, ტელეგრაფით, სპირტიანი სასმელებითა და სხვა მისთანანით მომსახურებას. ერთი არასრულწლოვნის მიერ მეორე არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში 171-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას არ ქმნის.

§3. არასრულწლოვნით ვაჭრობა (სსკ 172-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლი ოთხი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილით გათვალისწინებულია არასრულწლოვნის ყიდვა ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება შეილად აყვანის მიზნით, — რაც ისჯება გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილით გათვალისწინებულია არასრულწლოვნის ყიდვა ან გაყიდვა ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე.

მესამე ნაწილში ხაზი გაესმის ამ მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, ჩადენილს: ა) არაერთგზის; ბ) ორი ან მეტი არასრულწლოვნის მიმართ; გ) ჯგუფურად; დ) სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; ე) საზღვარგარეთ უკანონოდ გაყვანის მიზნით; ვ) დანაშაულებრივ ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში ჩაბმის მიზნით; ღ) დაზარალებულის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან ათ წლამდე.

მეოთხე ნაწილი კი ითვალისწინებს ამ მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ ქმედობას, რამაც გაუფრთხილებლობით

¹ სუტენიორებად ამ შემთხვევაში უნდა მივიჩნიოთ ის პიროვნებები, რომლებიც არასრულწლოვანთა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმის ხარჯზე ცხოვრობენ.

გამოიწვია არასრულწლოვნის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი, — რაც ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვიდან თხუთმეტ წლამდე.

ამ დანაშაულის შეტანა სისხლის სამართლის კოდექსში შეესატყვისება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებულ კონვენციას „ბავშვთა უფლებების დაცვის შესახებ“. სახელდობრ, დეკლარაციის მე-9 პუნქტში ზაზი გაესმის იმას, რომ ბავშვი არ უნდა იყოს ვაჭრობის ობიექტი. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ 172-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის უშუალო ობიექტია ბავშვის პირადი თავისუფლება, მისი ნორმალურად განვითარების პირობები; ხოლო ფაქულტატურ ობიექტად გვევლინება არასრულწლოვნის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა, ასევე მშობლების ინტერესები ბავშვის აღზრდის რაკურსით.

განსახილველ დანაშაულში დაზარალებულია ის პირი, რომელსაც გარიგების მომენტისათვის თვრამეტი წლისათვის არ მიუღწევია.

ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე გამოიხატება არასრულწლოვნით ვაჭრობაში. კერძოდ, თვრამეტ წელს მიუღწეველის ყიდვაში, გაყიდვასა ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებაში. როგორც ვხედავთ, ამ დანაშაულის ობიექტური მხარე რთულია, ხოლო მუხლის დისპოზიცია ალტერნატიული. დამთავრებულ დანაშაულს ქმნის ნებისმიერი მოქმედება, რომელიც 172-ე მუხლის 1-ლ, მე-2 და მე-3 ნაწილის დისპოზიციაშია დასახელებული. რაც შეეხება მე-4 ნაწილს, იგი მატერიალური შემადგენლობის შემცველია და დამთავრებულად ჩაითვლება იმ შედეგთა დადგომისას რაც მასშია მითითებული. სახელდობრ, თუ განსახილველი მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულმა ნებისმიერმა ქმედებამ გაუფრთხილებლობით გამოიწვია არასრულწლოვნის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

„ვაჭრობის“ ცნება განსახილველ დანაშაულში გამოყენებულია ვიწრო გაგებით და მოიცავს მხოლოდ არასრულწლოვნის (იგულისხმება როგორც ვაჟი, ასევე ქალი — ზ. წ.) ყიდვას ან გაყიდვას ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას.

„გაყიდვა“ მოქმედების აღმნიშვნელი სიტყვაა და გამოხატავს რაიმეს გადაცემას (ამ შემთხვევაში არასრულწლოვნისას) გარკვეული ფასის აღებით.

„ყიდვა“ ნიშნავს რაიმეს შეძენას გარკვეული ფასის გადახდის საფუძველზე. როგორც ვხედავთ, გაყიდვისა და ყიდვის შინაარსი

მოიცავს იმას, რომ გამყიდველი გადასცემს არასრულწლოვანს მყიდველს მის საკუთრებაში, ხოლო მყიდველი აძლევს გამყიდველს გარკვეულ ფულად თანხას.

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა არაერთგზის“ ნიშნავს 172-ე მუხლით ან ამ მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას (სსკ მე-15 მუხლი – არაერთგზისი დანაშაული).

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა ორი ან მეტი არასრულწლოვნის მიმართ“ გულისხმობს აღნიშნული რაოდენობით მათ როგორც ყიდვას, ასევე გაყიდვას, რაც, ცხადია, დამამძიმებელ გარემოებადაა მიჩნეული.

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა ჩადენილი ჯგუფურად“ – უნდა გავიგოთ ისეთნაირად, როგორც ამის შესახებ წერია სსკ 27-ე მუხლში (ჯგუფური დანაშაული).

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით“. 172-ე მუხლით გათვალისწინებული სამსახურებრივი მდგომარეობის ცნება არ დაიყვანება თანამდებობის პირის მდგომარეობამდე, არამედ აღნიშნავს ნებისმიერ სამსახურებრივ სტატუსს სახელმწიფო ან არასახელმწიფოებრივ დაწესებულებაში (საწარმოში, ორგანიზაციაში), თანაც თუ მასთან (ე. ი. სტატუსთან) დაკავშირებული უფლებები და შესაძლებლობანი გამოყენებული იყო დანაშაულის ჩადენისას. სხვანაირად თუ ვიტყვით, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით არასრულწლოვნით ვაჭრობისას ღომინირებს როგორც თანამდებობის, ასევე არათანამდებობის პირები. ეს უკანასკნელნი, ცხადია, თავიანთ სამსახურებრივ სტატუსს იყენებენ იმისათვის, რომ განახორციელონ არასრულწლოვნის ყიდვა ან გაყიდვა ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგება. საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკის განზოგადებით დადასტურებულია ის ფაქტი, რომ არასრულწლოვნით ვაჭრობაში მეტწილად მონაწილეობენ მეურვეობის ორგანოების, სამშობიარო სახლებისა და უპატრონო ბავშვთა დაწესებულებების თანამდებობის პირები.

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა საზღვარგარეთ უკანონოდ გაყვანის მიზნით“ გულისხმობს ბრალდებულის მიზანს, რომ არასრულწლოვანს, საზღვარგარეთ გაყვანისათვის დადგენილი წესის დარღვევით, ყალბი დოკუმენტების გამოყენების ან ასეთის გარეშე (არალეგალურად), დაატოვებინოს საქართველოს სახელმწიფო საზღვარის ფარგლები და ჩაიყვანოს მისთვის სასურველ უცხო

ქვეყანაში. 172-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ე“ პუნქტით გათვალისწინებული მიზანი (საზღვარგარეთ უკანონოდ გაყვანა) გვევლინება განსაზღვრული დანაშაულის შემადგენლობის სავალდებულო (აუცილებელ) ელემენტად.

„არასრულწლოვნის ყიდვა ან გაყიდვა დანაშაულებრივ ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში ჩაბმის მიზნით“ მოიცავს ბრალდებულის მხრიდან არასრულწლოვნის ჩაბმის სურვილს როგორც დანაშაულში (მაგალითად, ქურდობაში, მკვლელობაში და სხვა სახის დანაშაულებში), ასევე ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში (სახელდობრ, პროსტიტუციაში, სექსუალურ გარყვნილებაში, ლოთობაში, მაწანწალობაში, აზარტულ თამაშში, გამაბრუებელ ან სამკურნალწამლო საშუალებათა არასამედიცინო მოხმარებასა და სხვ.). აქაც 172-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ვ“ პუნქტით გათვალისწინებული მიზანი (დანაშაულებრივ ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმის მიზანი) განსაზღვრული დანაშაულის შემადგენლობის სავალდებულო ელემენტად გვევლინება.

„არასრულწლოვნით ვაჭრობა სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით“ გულისხმობს ბრალდებულის მიზანს, რომ არასრულწლოვნის სხეულიდან სამომავლოდ განხორციელდეს გულის, ფილტვების, თირკმლების, ღვიძლის, ძვლის ტვინის და სხვა ორგანოების ან ქსოვილების ამოღება და სხვა პირებზე მისი გადანერგვა. სსკ 172-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ზ“ პუნქტით გათვალისწინებული მიზანი (სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით) გვევლინება განსაზღვრული დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ (სავალდებულო) ელემენტად.

სსკ 172-ე მუხლის მე-4 ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას დანაშაულის შემადგენლობის განსაკუთრებით მაკვალიფიცირებული ნიშნების გამო. ასეთად მიჩნეულია აღნიშნული მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედობა, რამაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია არასრულწლოვნის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი. ამ უკანასკნელს (მძიმე შედეგს) მიეკუთვნება ისეთი შემთხვევები, როგორიცაა: არასრულწლოვნის ფსიქიკური მოშლილობა, თვითმკვლელობა, დაინვალირება და სხვ. იმ შემთხვევაში თუ ბრალდებულმა შეგნებულად დაუშვა ასეთი შედეგების დადგომა, მაშინ მისი მოქმედება

საჭიროა დამატებით დაკვალიფიცირდეს სხვა შესაბამისი მუხლით (ე. ი. კვალიფიკაცია უნდა მოხდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით).

სუბიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ არასრულწლოვნით ვაჭრობას (ე. ი. ერთ შემთხვევაში ახდენს არასრულწლოვნის ყიდვას, მეორე შემთხვევაში გაყიდვას, მესამე შემთხვევაში მის მიმართ ახორციელებს უკანონო გარიგებას) და სურს ასეთი მოქმედების ჩადენა. მოტივებიდან მეტწილად დომინირებს ანგარება. მოტივები დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, მაგრამ სასამართლომ ისინი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

სსკ 172-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტად, მე-80 მუხლის (არასრულწლოვანი დამნაშაის ასაკი) გააზრებიდან გამომდინარე, გვევლინება ნებისმიერი შერაცხადი ფიზიკური პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენისას შეუსრულდა 14 წელი, რაც განსაზიგველი მუხლის მიმართ არასწორად უნდა მიეჩნით. საქმე იმაშია, რომ არასრულწლოვნის მიერ არასრულწლოვნის ყიდვა ან არასრულწლოვნის მიერ არასრულწლოვნის გაყიდვა ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება არარეალურია და თეორიულადაც ძნელად წარმოსადგენი. ასე მაგალითად, რამდენად რეალურად უნდა წარმოვიდგინოთ როცა 14 წლის არასრულწლოვანი ყიდის 17 წლის არასრულწლოვანს? ეფიქრობთ კომენტარები ზედმეტია. ასეთი უხერხულობის თავიდან ასაცილებლად სჯობდა კანონმდებელს 172-ე მუხლის პირველ და მეორე ნაწილში მიეთითებინა სრულწლოვანი პირის მიერ არასრულწლოვნის ყიდვასა ან გაყიდვაზე ანდა მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებაზე.

არასრულწლოვნით ვაჭრობისას ნათესაურ დამოკიდებულებას არასრულწლოვნისადმი იურიდიული მნიშვნელობა არა აქვს. არასრულწლოვნით ვაჭრობის სუბიექტებად უფრო ხშირად მშობლები, მეურვეები, მშვილდებლები და ნათესავეები გვევლინებიან. დასახელებულ პირებთან არასრულწლოვნები, როგორც წესი, კანონიერ საფუძველზე იმყოფებიან. 172-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ პუნქტით გათვალისწინებული ქმედობის განხორციელების შემთხვევაში (ითვალისწინებს არასრულწლოვნით ვაჭრობას, ჩადენილს სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით) დანაშაულის სუბიექტად

გვევლინება საეციალური სუბიექტი (სამშობიარო სახლის მთავარი ექიმი, მისი მოადგილე; უპატრონო ბავშვთა დაწესებულების დირექტორი, მისი მოადგილე და სხვ.).

§4. შვილად ან შვილობილად აყვანის წესის დარღვევა (სსკ 173-ე მუხლი)

ამ მუხლის პირველი ნაწილის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული შვილად ან შვილობილად აყვანის წესის დარღვევა, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე ან ტუსალობით ვადით სამ თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს იგივე ქმედობას, რაც ჩადენილია სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით, – რაც ისჯება ჯარიმით ან ტუსალობით ვადით სამიდან ექვს თვემდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უაპისოდ.

ეს ნორმა ახალია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობისათვის. მისი მიღება განაპირობა იმან, რომ ბოლო წლებში გავრცელება ჰპოვა სხვადასხვა სახის ანტისაზოგადოებრივმა ქმედებებმა შვილად ან შვილობილად აყვანის საკითხის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით.

მოცემული დანაშაულის ობიექტია არასრულწლოვნის კანონიერი ინტერესები, მისი არსებობისა და განვითარების ნორმალური პირობები. აღნიშნულ ობიექტს ზიანს სწორედ შვილად ან შვილობილად აყვანის წესების დარღვევა აყენებს.

შვილად აყვანის (შვილების) საკითხები რეგლამენტირებულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით. კერძოდ, მისი შემადგენელი ნაწილის საოჯახო სამართლით. დასახელებული კოდექსის 1239-ე მუხლის თანახმად შვილება (შვილად აყვანა) დასაშვებია მხოლოდ არასრულწლოვანი ბავშვის კეთილდღეობისა და ინტერესებისათვის, თუკი მოსალოდნელია, რომ მშვილებელსა და ნაშვილებს შორის წარმოიშვას ისეთივე ურთიერთობა, როგორიცაა მშობელსა და შვილებს

შორის. სრულწლოვანი პირის შეილება შესაძლებელია, თუ მშვილებელსა და შეილად ასაყვანს შორის უკვე არსებობდა მშობლისა და შეილის ფაქტობრივი ურთიერთობა და თუ იგი არ ეწინააღმდეგება მშვილებლის ან შეილად ასაყვანის ინტერესებს და თუ შეილება ზნეობრივად გამართლებულია.

ობიექტური მხრივ დანაშაული გამოიხატება უკანონო შეილად აყვანაში, ე. ი. საოჯახო კანონმდებლობით დადგენილი წესების დარღვევაში. 1997 წლის 17 ოქტომბრის საქართველოს კანონით „შეილად აყვანის წესის შესახებ“ განსაზღვრულია შეილად აყვანის წესი, პირობები და სამართლებრივი შედეგები. როგორც ვხედავთ, განსაზღვრული ნორმა ბლანკეტურია. შეილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილებას მშვილებლის განცხადებით იღებს სასამართლო მშვილებლის ან შეილად ასაყვანის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს დასკვნის შემდეგ. გადაწყვეტილება შეილად აყვანის შესახებ რეგისტრირებულ უნდა იქნას მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის ორგანოში გადაწყვეტილების გამოტანის ადგილის მიხედვით. სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან ერთი თვის ვადაში თავისი გადაწყვეტილების შესახებ აცნობოს მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის ორგანოს. შეილება ნამდვილია სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან. მშვილებელი შეიძლება იყოს ნებისმიერი სრულწლოვანი ქმედუნარიანი პირი, გარდა იმ პირისა, რომელსაც ჩამორთმეული აქვს მშობლის უფლება ან რომელსაც ადრე ჰყავდა ნაშვილები, მაგრამ შეილება გაუქმდა მის მიერ მშვილებლის მოვალეობის არაჯეროვნად შესრულების გამო. მშვილებელი არ შეიძლება იყოს ასევე პირი, რომელსაც ავადმყოფობის, მორალური ან სხვა პირადი თვისებების გამო არ შეუძლია განახორციელოს მშობლის უფლებები. მეუღლეებს შეუძლიათ ბავშვი ერთად იშვილონ. არ შეიძლება ერთი ბავშვი ორმა პირმა იშვილოს, გარდა მეუღლეებისა. ერთ-ერთ მეუღლეს შეუძლია იშვილოს თავისი ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვი ან მეუღლის შვილი. თუ ბავშვი შეილად აჰყავს ერთ-ერთ მეუღლეს, საჭიროა მეორე მეუღლის თანხმობა. ასეთი თანხმობა საჭირო არ არის, თუ მეორე მეუღლე აღიარებულია ქმედუნარიოდ, ან თუ მეუღლეებს ფაქტობრივად შეწყვეტილი აქვთ საქორწინო ურთიერთობა ერთ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში, ანდა მეორე მეუღლის საცხოვრებელი

ადგილი უცნობია. თუ მეუღლეები ერთად იშვილებენ ბავშვს, ან ერთ-ერთი იშვილებს მეორე მეუღლის შვილს, ბავშვი იძენს მეუღლეთა ქორწინების საერთო შვილის სამართლებრივ მდგომარეობას. დაქორწინებული პირის შვილად აყვანისას აუცილებელია მისი მეუღლის თანხმობა. მშვილებელი უფროსი უნდა იყოს შვილად ასაყვანზე 16 წლით მაინც. პატივსაღები მიზეზების არსებობისას სასამართლოს შეუძლია შეამციროს ასაკობრივი სხვაობა. იმ ბავშვის გასაშვილებლად, რომელსაც მშობლები ჰყავს, აუცილებელია მათი თანხმობა. მშობლების თანხმობა გაშვილებაზე უნდა გამოითქვას წერილობით. მშობლებს შეუძლიათ ბავშვის გაშვილებაზე თანხმობა მისცენ კონკრეტულ პირს (პირებს) ან თანხმობა განაცხადონ გაშვილებაზე კონკრეტული პირის მიუთითებლად და მშობლების შერჩევა მიანდონ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს. თუ გაშვილების თანხმობა გაცემულია კონკრეტული პირის სახელზე, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო იძლევა დასკვნას, რომ ასეთი გაშვილება შეესაბამება ბავშვის ინტერესებს. ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვის შვილად აყვანისას აუცილებელია დედის თანხმობა. მესამე პირის მიერ ასეთი ბავშვის შვილად აყვანის დროს გადაწყვეტილება არ მიიღება, თუ მამამ შეიტანა განცხადება მამობის დადგენის ან ბავშვის შვილად აყვანის შესახებ.

იმ ბავშვის შვილად აყვანისათვის, რომელიც მეურნეობაში (მზრუნველობაში) იმყოფება, თუ მას მშობლები არა ჰყავს, აუცილებელია მეურვის (მზრუნველის) წერილობითი თანხმობა, ხოლო იმ ბავშვის შვილად აყვანისათვის, რომელიც საბავშვო დაწესებულებაში იმყოფება – საბავშვო დაწესებულების ადმინისტრაციის თანხმობა. საბავშვო დაწესებულების ადმინისტრაციამ ამ დაწესებულებაში ბავშვის მოყვანისას უნდა გაარკვიოს, თანახმაა თუ არა მშობელი ბავშვის გაშვილებაზე. გაშვილებაზე მშობლის თანხმობა საჭირო არ არის, თუ იგი აღიარებულია ქმედუენაროდ ან უგზო-უკვლოდ დაკარგულად. მშობლის – უფლებამოსილი მშობლის (მშობლების) თანხმობის მიუღებლად ბავშვის გაშვილება დასაშვებია ერთი წლის შემდეგ ამ უფლების ჩამორთმევის დღიდან. იმ ბავშვის აყვანა, რომელსაც 10 წელი შეუსრულდა, დაუშვებელია მისი თანხმობის გარეშე. ბავშვის თანხმობას არკვევს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო. თუ შვილად აყვანის შესახებ განცხადების წარდგენამდე ბავშვი მშვილებლის ოჯახში ცხოვრობდა და მშვილებელს თავის მშობლად თვლიდა,

შვილები, როგორც გამონაკლისი, შეიძლება შეილად ასაყვანის თანხმობის გარეშე. სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე გამშვილებელს, შეილად აყვანსა და ათი წლის ასაკს მიღწეულ შვილად ასაყვანს უფლება აქვთ უარი განაცხადონ თავიანთ თანხმობაზე.¹

სწორედ ზემოაღნიშნული წესის მოთხოვნათა შეუსრულებლობა უნდა მივიჩნიოთ შეილად აყვანის წესის დარღვევად, ანუ იგივე უკანონო საქმიანობად შეილად აყვანასთან დაკავშირებით.

173-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში დაზარალებული შეიძლება იყოს როგორც არასრულწლოვანი, ასევე მათი მშობლები და სხვა კანონიერი წარმომადგენლები.

განსახილველი მუხლი კონსტრუირებულია მატერიალური ტიპის მიხედვით. დასჯადია შეილად ან შეილობილად აყვანის წესის დარღვევა, რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია.

სუბიექტური მხრივ ეს დანაშაული შეილად ან შეილობილად აყვანის წესის დარღვევის ფაქტის მიმართ შეიძლება ხასიათდებოდეს როგორც განზრახი, ისე გაუფრთხილებელი ბრალით; ხოლო ქმედობით გამოწვეული მძიმე შედეგისადმი (ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, თვითმკვლელობა და ა. შ.) ან ასეთი შედეგის დადგომის შესაძლებლობისადმი – მარტოოდენ გაუფრთხილებელი ბრალით. თუ დამნაშავეს სურს ან შეგნებულად უშვებს 173-ე მუხლით გათვალისწინებულ მძიმე შედეგს, მაშინ მან პასუხი უნდა აგოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით იმ თავიდან, რომელიც განიხილავს ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებს. განსახილველი დანაშაულის დროს გასააზრებელია სსკ მე-11 მუხლი (პასუხისმგებლობა თანამდევი შედეგით კვალიფიცირებული განზრახი დანაშაულისათვის). ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ

¹ დაწვრილებით შეილად აყვანაზე იხილეთ: რომან შენგელია. ოჯახის წევრთა სამართლებრივი ურთიერთობანი. თბ., 1998, გვ. 82-127; შალვა ჩიკვაშვილი. საოჯახო სამართალი. თბ., 1998, გვ. 227-249; ასევე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1239-1274-ე მუხლები. ოჯახში შეილად მიღებული ბავშვის სამართლებრივ მდგომარეობაზე, რაც ხორციელდება ხელშეკრულების საფუძველზე, ასევე სამოქალაქო კანონზე „შვილად მიღები ოჯახის შესახებ“ – საკითხთა განხილვას ეხვებით პროფ. შალვა ჩიკვაშვილის ფუნდამენტალურ ნაშრომში „საოჯახო და მეცოდრობის სამართალი“, რომელიც გამომცემლობა „მერიდიანმა“ დასტაბა 1999 წელს (იხ. დასახელებული ნაშრომი, თავი მეთერთმეტე, გვ. 356-364).

სისხლის სამართლის კანონი ითვალისწინებს სასჯელის გადიდებას იმ თანმდევი შედეგის დადგომის გამო, რომელსაც არ მოიცავდა დანაშაულის განზრახვა, მაშინ ასეთი გადიდება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც პირმა ეს შედეგი გაუფრთხილებლობით განახორციელა. ასეთი დანაშაული განზრახ დანაშაულად ჩაითვლება. ამავე მუხლის მეორე ნაწილის ძალით: განზრახი დანაშაულის სხვა მაკვალიფიცირებელი ნიშანი პირს ბრალად შეერაცხება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ნიშანს მოიცავდა მისი განზრახვა.

მოტივთა სპექტრი ამ დანაშაულში სხვადასხვაა, მაგრამ მეტწილად მაინც ღომინირებს ანგარება. მოტივი და მიზანი ამ დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენს, თუმცა სასამართლომ ისინი უნდა გაითვალისწინოს სასჯელის დანიშვნისას.

173-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, ე. ი. ესაა პირი, რომელსაც კანონით დაკისრებული აქვს სათანადო მასალების გაფორმებისა და განსახილველად მომზადების მოვალეობა. თუ შეილად ან შეილობილად აყვანასთან დაკავშირებულ საქმიანობაში მონაწილეობს თანამდებობის პირი ანგარებით, მაშინ მისი მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით — 173-ე მუხლითა და სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებით (მუხლი 332-ე) ან ქრთამის აღებით (მუხლი 338-ე). ცხადია, ყოველივე ეს უნდა მოხდეს საქმის კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინების საფუძველზე.

173-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ დამამძიმებელ გარემოებას (იგივე ქმედობა, ჩადენილი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით) არ ვიზილავთ, რადგან მასზე საუბარი გვქონდა 172-ე მუხლის ანალიზისას.

§5. ბავშვის შეცვლა (სსკ 174-ე მუხლი)

განსახილველი მუხლის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული ბავშვის შეცვლა ანგარებით ან სხვა ქვენაგრძნობით, — რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით ზუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე ან უამისოდ.

ეს ნორმა შეესაბამება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მიღებული კონვენციის — „ბავშვთა უფლებების დაცვის შესახებ“

მე-7 მუხლის დებულებებს. ამ უკანასკნელის მიხედვით ბავშვისათვის დაბადების მომენტიდან გარანტირებულია სახელის, მოქალაქეობის შეძენის, თავისი მშობლების ვინაობის ცოდნის უფლება. მე-8 მუხლში კი ხაზი გაესმის ბავშვის ინდივიდუალობის დაცვას, რომელიც მოიცავს ოჯახურ კავშირებს, მისი ცხოვრებისა და განვითარების სხვადასხვა პირობებს.

განსახილველი დანაშაული უპირველეს ყოვლისა მიმართულია ოჯახის წინააღმდეგ, იგი ფაქტობრივად ასევე ხელყოფს ბავშვის ინტერესებს. აქედან გამომდინარე ამ დანაშაულის ობიექტად გამოდის ბავშვის ნორმალური ფორმირებისა და განვითარების პირობები. ყოველივე ამას საფრთხე ექმნება იმით, რასაც მშობლებისაგან შვილის ჩამოშორების ფაქტი ჰქვია. შეცვლის ფაქტმა, თუ იგი გამომჟღავნდება, ბავშვს შეუძლია მიაყენოს ღრმა და წარუშლელი ტრავმა მთელი მისი სიცოცხლის მანძილზე. ბავშვის შეცვლა ამავე დროს ხელყოფს მშობლების ინტერესებს. ინტერესების ხელყოფა იმაში ელინდება, რომ მათ შესაძლებლობა ესპობათ თავისთან იყოლიონ საკუთარი შვილი და აღზარდონ თავიანთი შეხედულებისამებრ.

ობიექტური მხრივ 174-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გამოიხატება ბავშვის შეცვლაში. „შეცვლის“ ცნება გულისხმობს დედისათვის არა მის მიერ დაბადებულის (ახალშობილის) გადაცემას, არამედ სხვა ბავშვის გადაცემას. ამ ფაქტის შესახებ „შესაცვლელი“ ბავშვების მხარეებმა (მშობლებმა) კი არაფერი იციან. ბავშვის შეცვლა ფაქტობრივად შესაძლებელია მაშინ, როცა იგი ახალშობილია (ძუბუმწოვარაა), ე. ი. როცა იგი რამოდენიმე თვისაა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი შეცვლა გართულებდა იმით, რომ იგი მშობლისათვის ადვილი გამოსაცნობი იქნება. „შეცვლა“ შეიძლება განხორციელდეს ცოცხალი ბავშვისა მკვდრით, ჯანმრთელისა ავადმყოფით, ბიჭისა გოგონათი (და პირიქით). „თუ ასეთი მოქმედება ხდება მშობელთა ურთიერთშეთანხმებით, მაშინ სახეზე გვექნება არა ბავშვების შეცვლა, არამედ მათი „გაცვლა“. თუ აღნიშნული სახის ქმედობის ჩადენა ხდება გარკვეული სასყიდლის მიღების საფუძველზე, მაშინ ბრალდებულთა მოქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სსკ 172-ე მუხლით (არასრულწლოვნით ვაჭრობა)“.¹

განსახილველ დანაშაულში დაზარალებულია ახალშობილი (დაბადებული სამშობიარო სახლში), რომელიც დედას საერთოდ არც

¹ იხ. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. М., 1998, с. 342; Уголовное право России. Особенная часть. М., 1998, с. 106.

კი უნახავს; ბავშვთა სახლში დედის მიერ მიტოვებული ბუბუშწოვარა; საბავშვო ეტლში უმეთვალყურეოდ მიტოვებული ბავშვი; ბავშვის ახლო ნათესავი (მშობელი, შვილად ამყვანი და ა. შ.) და კანონიერი წარმომადგენელი (მეურვე).

დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ბავშვის შეცვლის მომენტიდან, ე. ი. იმ მოქმედების განხორციელებიდან, რომლის შემდეგ შეუძლებელი ხდება მშობლების მიერ ბავშვის იდენტიფიცირება (გაიგივება). მაგალითად, სამშობიარო სახლის ახალდაბადებულთა აღრიცხვის წიგნში შესაბამისი ჩანაწერის შეტანის შემდეგ ძნელი ხდება ნამდვილი ფაქტის დადგენა. მშობლებზე ბავშვის გადაცემის შემდეგ თუ აღმოჩნდება, რომ ადგილი აქვს ბავშვის შეცვლას, მაშინ ქმედობა უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც ბავშვის შეცვლის მცდელობა. ამრიგად, 174-ე მუხლში გათვალისწინებული დანაშაული დამთავრებულად ჩაითვლება ერთი ბავშვის მეორეთი შეცვლის მომენტიდან. მისთვის საჭირო არაა, რომ ბავშვის შეცვლას მოჰყვეს სხვა რამ მანვე შედეგი, ან ბრალდებულმა მიიღო ის გამორჩენა, რის გამოც მან ბავშვი შეცვალა. ბავშვის შეცვლის მცდელობას ადგილი ექნება იმ შემთხვევაში, როდესაც დამნაშავემ ჩაიდინა მოქმედება, მიმართული ბავშვის შესაცვლელად, მაგრამ ვერ მოახერხა თავისი განზრახვის სისრულეში მოყვანა მისი ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო.

განსახილველი მუხლის სუბიექტური მხარე ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ახორციელებს ერთი ბავშვის შეცვლას მეორეთი, თანაც დარწმუნებულია რომ ეს ფაქტი უცნობი იქნება ბავშვის მშობლებისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლებისათვის და სურს ჩაიდინოს ასეთი მოქმედება. თანაც სუბიექტური მხარის სავალდებულო ნიშნად გვევლინება ანგარება ან სხვა ქვენაგრძნობის არსებობა. ასეთი მოტივების არარსებობის შემთხვევაში არც დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება.

„ანგარებითი ქვენაგრძნობა“ ნიშნავს ბრალდებულის სწრაფვას ბავშვის შეცვლის გზით მიიღოს მატერიალური სარგებლობა — კერძოდ, გასამრჯელო დაინტერესებული პირებისა ან ორგანიზაციებისაგან. „სხვა ქვენაგრძნობა“ გულისხმობს ისეთ მამოძრავებელ ძალას, რომელიც უხეშად თელავს ზნეობის ნორმებს და მიუთითებს ბრალდებულის განსაკუთრებულ გაწაფულობასა და უარყოფით ზნეობრივ ხასიათზე. „სხვა ქვენაგრძნობა“ იქნება, მაგალითად, ეგოიზმი, შური, შურისძიება,

მტრობა, ეროვნული ან რასობრივი მტრობის თუ განხეთქილების ჩამოგდება და სხვ.

იმ შემთხვევაში თუ ბავშვის შეცვლა მოხდა გაუფრთხილებლობით (იგულისხმება მისი კონკრეტული სახეებიც – თვითიმედოვნება და დაუდევრობა), მაშინ დანაშაულის შემადგენლობა არ გვექნება.¹

სსკ 174-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც საერთო (პირები, რომელთაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდათ 14 წელი – ესენი მეტწილად ცვლიან ქუჩაში ან დასასვენებელ სკვერებში საბავშვო ეტლში მყოფ ძუძუმწოვარა ბავშვებს, რომლებიც მშობლების მიერ დროებით უმეთვალყურეოდაა მიტოვებული), ასევე სპეციალური სუბიექტი (ესენია სამშობიარო სახლებისა და საბავშვო აღმზრდელობითი დაწესებულებების მუშაკები). იმ შემთხვევაში, როდესაც პირი ამსრულებელს აღუძრავს იმის სურვილს, რომ განახორციელოს ბავშვის შეცვლა, მაშინ ასეთმა პირმა პასუხი უნდა აგოს 174-ე მუხლით როგორც დანაშაულში წამქეზებელმა.

§6. შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება (სსკ 175-ე მუხლი)

ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულია შვილად აყვანის საიდუმლოების გამომჟღავნება მშვილებლის ნება-სურვილის გარეშე, – რაც ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ექვს თვემდე.

მეორე ნაწილი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს იგივე ქმედობას თუ იგი ჩადენილია: ა) იმის მიერ, ვინც მოვალეა დაიცვას შვილად აყვანის ფაქტი, როგორც სამსახურებრივი ან პროფესიული საიდუმლოება; ბ) რამაც მძიმე შედეგი გამოიწვია, – რაც ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ანდა თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.

¹ მეორე წაკითხვით მიღებული სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილი დანაშაულად მიიჩნევა ბავშვის შეცვლას გაუფრთხილებლობით.

ეს მუხლი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში რეალიზებას უკეთებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციის („ბავშვთა უფლებების შესახებ“) მე-16 მუხლის მოთხოვნას, რომლის მიხედვითაც დაუშვებელია შვილად აყვანილი ბავშვის პირად და ოჯახურ ცხოვრებაში ჩარევა. საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 1263-ე და 1264-ე მუხლების მოთხოვნათა ძალით კი, შვილად აყვანის შესახებ ცნობების შეკრება და გამოქვეყნება მშვილელის თანხმობის გარეშე აკრძალულია. ის პირი, რომელიც გამშვილელის ნება-სურვილის გარეშე გაამჟღავნებს შვილად აყვანის ფაქტს, პასუხს აგებს კანონით დადგენილი წესით. მშვილელის თხოვნით, შვილად აყვანის კონფიდენციალობის უზრუნველსაყოფად, შეიძლება შეიცვალოს ნაშვილები ბავშვის დაბადების ადგილი, თვე და რიცხვი.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტად უნდა მივიჩნიოთ ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ შვილად აყვანის საიდუმლოების დაცვასა და გაუმჟღავნებლობას. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ამ დანაშაულის ობიექტია არასრულწლოვნის ნორმალური განვითარებისა და ფორმირების არამატერიალური პირობები, ასევე მშვილელის ინტერესები. ამ დანაშაულში დაზარალებულებად, როგორც წესი, გვევლინებიან შვილად აყვანილები და მშვილელები.

ობიექტური მხრივ გასაანალიზებელი დანაშაული გამოხატულებას პოულობს შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებაში, რაც მშვილელის ნება-სურვილის გარეშე ხდება. ასეთი გამჟღავნების სოციალური საშიშროება იმაში გამოიხატება, რომ მან შეიძლება ძლიერი სულიერი ტრამვა მიაყენოს შვილად აყვანილს, დამლუპველი ზეგავლენა მოახდინოს მის შემდგომ განვითარებაზე, გამოიწვიოს მწვავე ოჯახური კონფლიქტი ან სხვა მძიმე გაუთვალისწინებელი შედეგი. ყოველგვარი ცნობების გამჟღავნება ან რაიმე ამონაწერის მიცემა მოქალაქეობრივი მდგმოარეობის რეგისტრაციის ორგანოდან შვილად აყვანის თაობაზე მშვილელის თანხმობის გარეშე აკრძალულია. ამ უკანასკნელის სიკვდილის შემთხვევაში შვილად აყვანის თაობაზე რაიმე ცნობის გაცემა ნებადართულია მხოლოდ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს თანხმობით.

„შვილად აყვანის საიდუმლოს გამჟღავნება“ ნიშნავს ბრალდებულის მიერ ნაშვილებისა ან სხვა პირისათვის მისი ნამდვილი წარმოშობის შესახებ ცნობების შეტყობინებას. შეტყობინების ფორმას – ზეპირა იგი, წერილობითი თუ ანონიმური, იურიდიული მნიშვნელობა

არა აქვს. სხვანაირად თუ ვიტყვით, შვილად აყვანის საიდუმლოს გამჟღავნება გულისხმობს ამ საიდუმლოს შეტყობინებას მშვილებელთა ნების საწინააღმდეგოდ თუნდაც ერთი პირისათვის. შვილად აყვანილის მიერ სრულწლოვანების მიღწევა არ გამოირიცხავს სსკ 175-ე მუხლით გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობას. შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებად უნდა დაკვალიფიციროდეს ისეთი შემთხვევა, როცა ასეთი რამ ხდება მშვილებლის სიკვდილის შემდეგ. თუ შვილად აყვანა იურიდიულად გაუფორმებელია, მაშინ საიდუმლოს გამჟღავნება მოცემული დანაშაულის შემადგენლობას არ მოგვცემს. მშვილებლის მიერ შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებაზე თანხმობა იმ მოტივით, რომ გააუქმოს შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილება, გამოირიცხავს დანაშაულის შემადგენლობის არსებობას. საერთოდ, ვინაიდან სისხლის სამართლის კანონი შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას მშვილებლის ნება-სურვილს უკავშირებს, ამდენად საიდუმლოების გამჟღავნებაზე მათი თანხმობის შემთხვევაში არც მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა გვექნება. ამრიგად, შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი მშვილებლის ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ ხდება. მშვილებლის ნება-სურვილის საფუძველზე ნაშვილებისათვის მისი წარმოშობის საიდუმლოს გამჟღავნება მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებად არ ჩაითვლება. 175-ე მუხლით არ შეიძლება პასუხისგებაში მიეცეს და დაისაჯოს ის პირი, რომელიც სათანადო წესების დაცვით მიმართავს ოფიციალურ ორგანოს რათა გაუქმებულ ან ბათილად იქნას ცნობილი შვილად აყვანის სასამართლო გადაწყვეტილება.

სსკ 175-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია (გამოკლებით ამ მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტისა). იგი დამთავრებულად ითვლება ისეთი მოქმედების განხორციელების მომენტიდან, რასაც შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება ჰქვია.

სუბიექტური მხრივ მოცემული დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ახდენს შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას მშვილებლის ნება-სურვილის გარეშე და სურს ასეთი მოქმედების ჩადენა.

განსახილველი დანაშაულის **სუბიექტი** შეიძლება იყოს როგორც საერთო (რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის შეუსრულდა

14 წელი), ასევე სპეციალური. სპეციალური სუბიექტები ეს ის პირებია, რომლებისთვისაც შეილად აყვანის ფაქტი ცნობილი გახდა სამსახურებრივი ან პროფესიონალური მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. ესენი, უპირველეს ყოვლისა, არიან ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოების მუშაკები, რომლებიც თავიანთი საქმიანობიდან გამომდინარე მეტ-ნაკლებად დაკავშირებულნი იყვნენ შეილად აყვანასთან, ასევე ადვოკატები, რომლებიც კონსულტაციას უწევდნენ შეილად აყვანის პროცესის მონაწილეებს, აღმზრდელები, პედაგოგები, მოსამართლეები, სამედიცინო დაწესებულებათა და მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების ჩამწერი ორგანოს მუშაკები. რაც შეეხება მოტივებს, ამ დანაშაულში მეტწილად დომინირებს ანგარება, შური, შურისძიება, მტრობა და სხვა ქვენაგრძნობა. მოტივები დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, თუმცა მოსამართლე მათ ითვალისწინებს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის დროს.

დაბოლოს, 175-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული „მძიმე შედეგი“, რაც შეილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას მოჰყვა (რა თქმა უნდა მშვილელის ნება-სურვილის გარეშე), გულისხმობს: თვითმკვლელობას, თვითმკვლელობის მცდელობას, ჯანმრთელობის განზრახ სხვადასხვა ხარისხით დაზიანებასა და ა. შ. ბრალი მძიმე შედეგის მიმართ ყოველთვის გაუფრთხილებლობაში უნდა გამოვლინდეს.

§7. ალიმენტის გადასახადისაგან ჯიუტად თავის არიდება (სსკ 176-ე მუხლი)

ამ მუხლის ძალით დანაშაულადაა მიჩნეული სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკისრებული ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება, — რაც ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ორას ორმოც საათამდე ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე.

საქართველოს საოჯახო კანონმდებლობის თანახმად მშობლები მოვალენი არიან არჩინონ თავიანთი არასრულწლოვანი შვილები, აგრეთვე

შრომისუნარო სრულწლოვანი შვილები, რომლებიც დახმარებას საჭიროებენ. ეს ვალდებულება ეკისრება როგორც დედას, ისევე მამას, მიუხედავად იმისა ისინი ერთმანეთთან ქორწინებაში იმყოფებიან თუ მათ შორის ქორწინება უკვე შეწყვეტილია. მშობლები ვალდებული არიან აღზარდონ და არჩინონ თავიანთი შვილები სრულწლოვნებამდე. 18 წლის მიღწევის შემდეგ შვილები კარგავენ მშობლებისაგან სარჩოს მიღების მოთხოვნას. სულ სხვა მდგომარეობაა მაშინ, როცა შვილი, მართალია, სრულწლოვანია, მაგრამ იგი შრომისუნარმოკლებულია და არავითარი საარსებო მატერიალური წყარო არ გააჩნია. ამ შემთხვევაში მშობელი ვალდებულია არჩინოს ასეთი სრულწლოვანი შვილი. არასრულწლოვანი ან სრულწლოვანი შრომისუნარო შვილებისათვის გადასახდელი ალიმენტის ოდენობას განსაზღვრავენ მშობლები ურთიერთშეთანხმებით. თუ მშობლები ვერ შეთანხმდნენ ალიმენტის ოდენობაზე, მაშინ დავას წყვეტს სასამართლო. ალიმენტის ოდენობას სასამართლო განსაზღვრავს გონივრული, სამართლიანი შეფასების საფუძველზე შვილის ნორმალური რჩენა-აღზრდისათვის აუცილებელ მოთხოვნათა ფარგლებში. ალიმენტის განსაზღვრისას სასამართლო მხედველობაში იღებს როგორც მშობლების, ისე შვილის რეალურ მატერიალურ მდგომარეობას. როგორც მშობლები, ასევე სრულწლოვანი შვილებიც ვალდებული არიან ალიმენტი უხადონ თავიანთ შრომისუნარო მშობლებს, რომლებიც დახმარებას საჭიროებენ. შვილები შეიძლება განთავისუფლდნენ მშობლების რჩენის მოვალეობისაგან თუ სასამართლო დაადგენს, რომ მშობლები თავს არიდებენ მშობლის მოვალეობის შესრულებას. მშობელი, რომელსაც ჩამორთმეული აქვს მშობლის უფლება, კარგავს შვილებისაგან ალიმენტის მოთხოვნის უფლებას. საალიმენტო მოვალეობანი, ასევე მყარდება: დებსა და ძმებს; შვილიშვილს, პაპასა და ბებიას (და პირიქით); მამინაცვალს, დედინაცვალსა და გერს (და პირიქით); მუდმივ აღსაზრდელად და სარჩენად აყვანილ ბავშვსა და აღმზრდელს შორის.¹

ალიმენტის გადახდა ნებაყოფლობით ხდება, მაგრამ ეს წესი არ გამორიცხავს ალიმენტის მოძღვრების უფლებას, ნებისმიერ დროს სარჩელით მიმართოს სასამართლოს ალიმენტის გადახდევინების შესახებ. სამუშაოს

¹ დაწვრილებით საალიმენტო ვალდებულებებზე იხილეთ: რომან შენგელია. ოჯახის წევრთა სამართლებრივი ურთიერთობანი. თბ., 1998, გვ. 39-82; ასევე შალვა ჩიკვაშვილი. საოჯახო სამართალი თბ., 1998, გვ. 190-227.

მიმცემი ორგანიზაციის ადმინისტრაცია ალიმენტის გადამხდელს ხელფასიდან (პენსიიდან, დახმარებიდან და სხვ.) ყოველთვიურად უკავებს ალიმენტს წერილობითი განცხადების ან სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე და უხდის ან უგზავნის განცხადებაში ან სააღსრულებო ფურცელში მოხსენიებულ პირს არა უგვიანეს სამი დღისა ხელფასის (დახმარების, პენსიის და სხვ.) გაცემის დღიდან. ალიმენტის გადახდის დაკისრება ხდება მხოლოდ მომავალი დროისათვის სასამართლოში სარჩელის აღძვრის მომენტიდან. წარსული დროის ალიმენტი შეიძლება გადახდევინებულ იქნას სამი წლის ფარგლებში, თუ სასამართლო დაადგენს, რომ სარჩელის წარდგენამდე მიღებული იყო ზომები სარჩოს მისაღებად, მაგრამ ალიმენტი არ იქნა მიღებული იმის გამო, რომ ვალდებული პირი თავს არიდებდა მის გადახდას. იმ შემთხვევაში, როდესაც მოვალის ძებნასთან დაკავშირებით ვერ მოხერხდა გადასახდელად წარდგენილი სააღსრულებო ფურცელის მიხედვით ალიმენტის დაკავება, ალიმენტის დავალიანებას ახდევინებენ მთელი გასული პერიოდისათვის, ხანდაზმულობის ვადის გასვლის ან ალიმენტის მიმღები პირის მიერ სრულწლოვნობის მიღწევის მოუხდავად. ალიმენტის გადახდისაგან განთავისუფლება ან ალიმენტის დაეალიანების შემცირება შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით. სასამართლოს უფლება აქვს ალიმენტის გადამხდელი მთლიანად ან ნაწილობრივ გაათავისუფლოს ალიმენტის დავალიანების გადახდისაგან, თუ დაადგენს, რომ მისი გადაუხდელობა გამოწვეული იყო ამ პირის ავადმყოფობით ან სხვა საპატიო მიზეზით. მხარეთა შეთანხმებით წარმოშობილი საალიმენტო ვალდებულება შეიძლება შეწყდეს ერთ-ერთი მხარის გარდაცვალებით, შეთანხმების ვადის გასვლით ან შეთანხმებაში გათვალისწინებული სხვა საფუძველზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ვთქვათ, რომ სისხლის სამართლის კოდექსის 176-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ობიექტია ალიმენტის გადახდის დადგენილი წესი. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ის ურთიერთობები, რომლებიც არეგულირებენ ალიმენტის დადგენის, გადახდისა და გადახდევინების დადგენილ წესს. ძველი კოდექსის (იგულისხმება 1960 წელს მიღებული) 124-ე მუხლისაგან განსხვავებით, რომელიც ითვალისწინებდა ალიმენტის გადახდის ან შეილების რჩენისათვის ბოროტად თავის არიდებას, ახალი კოდექსის 176-ე მუხლი მიუთითებს მხოლოდ ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად

თავის არიდებაზე, რაც განვრცობით ახსნა-განმარტებას მოითხოვს. საალიმენტო ურთიერთობანი ამ შემთხვევაში მოიცავს არა მარტო მშობლებისა და შვილების საალიმენტო მოვალეობებს, არამედ ოჯახის სხვა წევრების საალიმენტო მოვალეობებსაც.

ობიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული გამოიხატება სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკისრებული ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდებაში. ეს უკანასკნელი იმას ნიშნავს, რომ ალიმენტის გადამხდელი პირი სისტემატურად არ იხდის მას, ყოველ ღონეს ხმარობს იმისათვის, რომ თავიდან აიცილოს ალიმენტის გადახდა. ხშირად იცვლის საცხოვრებელ ადგილს, მალავს თავის ნამდვილ შემოსავალს, ამზადებს უმუშევრობის დამადასტურებელ ყალბ საბუთებს, თავს ანებებს სამუშაოს და ა. შ.

ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდებად არ ჩაითვლება ისეთი შემთხვევა, როდესაც პირმა ღროებით დაანება თავი სამუშაოს რაიმე საპატიო გარემოების გამო (მაგალითად, ასპირანტურაში განაგრძო სწავლა) ან როდესაც პირს არა აქვს შესაძლებლობა შეასრულოს სასამართლოს გადაწყვეტილება ღროებითი ან მუდმივი ინვალიდობის გამო, რამაც მას შრომის უნარი დაუკარგა ღროებით ან მუდმივად.

სსკ 176-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულში დაზარალებულად გვევლინებიან ის პირები, რომელთაც კანონიერ საფუძველზე ალიმენტის მიღების უფლება აქვთ. სასამართლო გადაწყვეტილებათა განზოგადების საფუძველზე ასეთად გვევლინებიან: დედა, მამა, ბებია, პაპა, და, ძმა, გერი, ფაქტობრივი აღმზრდელი, შვილი, შვილიშვილი და სხვ.

განსახილველი დანაშაული დამთავრებულად ითვლება ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდების მომენტიდან. ცხადია, 176-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობა ფორმალურია.

იმის გასარკვევად ჰქონდა თუ არა ადგილი ბრალდებულის მხრივ ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდებას, სასამართლომ უნდა გააანალიზოს მის ხელთ არსებული მასალები, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში გადაამოწმოს მათი უტყუარობა სამსახურის, საავადმყოფოს, საცხოვრებელი ადგილისა და სხვათა მიხედვით და იქედან სათანადო დოკუმენტის ამოღების გზით.

სუბიექტური მხრივ განსახილველი დანაშაული ხასიათდება პირდაპირი განზრახვით. ბრალდებულს შეგნებული აქვს, რომ ჯიუტად

თავს არიდებს ალიმენტის გადახდას და სურს ასეთი ქმედობის განხორციელება. დანაშაულის ჩადენის მოტივი მეტწილად ანგარებითია, მაგრამ არის ისეთი მოტივებიც, როგორიცაა: შური, შურისძიება (მაგალითად, ბავშვის დედაზე, რომლის ინიციატივითაც მოხდა განქორწინება), ეჭვიანობა (მაგალითად, არის თუ არა ბავშვი ნამდვილად მისი შვილი) და სხვ. მოტივები მოცემული დანაშაულის კვალიფიკაციაზე გავლენას არ ახდენენ, მაგრამ მათ სასამართლო ითვალისწინებს სასჯელის დანიშვნისას.

სსკ 176-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი სპეციალურია, ე. ი. ეს ის პირია, რომელსაც სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკისრებული აქვთ ალიმენტის გადახდის მოვალეობა.

ლიტერატურა

ვ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე. დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ (სამეცნიერო-პრაქტიკული კომენტარი). თბ., 1980; მზია ლეკვეიშვილი. სისხლის სამართალი (განსაკუთრებული ნაწილი), ლექციები. თბ., 1996; Сташис В. В., Бажанов М. И. Уголовно-правовая охрана личности. Харьков, 1976; Курс советского уголовного права (Особенная часть). Изд-во "Наука", том V, М., 1971; Российское уголовное право. Особенная часть. Под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. М., 1997; Уголовное право Российской Федерации (Особенная часть). Под ред. Б. В. Здравомыслова. М., 1999; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под. ред. Н. Ф. Кузнецовой. М., 1998.

შინაარსი

დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ თავი პირველი დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ

§1. მკვლელობის ცნება.....	3
§2. განზრახი მკვლელობა (სსკ 108-ე მუხლი).....	12
§3. განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში (სსკ 109-ე მუხლი).....	15
§4. მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით (სსკ 110-ე მუხლი).....	49
§5. განზრახ მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 111-ე მუხლი).....	52
§6. დედის მიერ ასალშობილის განზრახ მკვლელობა (სსკ 112-ე მუხლი).....	61
§7. მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში გადაცილებით (სსკ 113-ე მუხლი).....	63
§8. მკვლელობა დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (სსკ 114-ე მუხლი).....	70
§9. თვითმკვლელობამდე მიყვანა (სსკ 115-ე მუხლი).....	72
§10. სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (სსკ 116-ე მუხლი) ...	77

თავი მეორე დანაშაული ჯანმრთელობის წინააღმდეგ

§1. ჯანმრთელობის წინააღმდეგ დანაშაულის ზოგადი დახასიათება.....	80
§2. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება (სსკ 117-ე მუხლი).....	84
§3. ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება (სსკ 118-ე მუხლი).....	91
§4. ჯანმრთელობის დაზიანება სასიკვდილო შედეგით (სსკ 119-ე მუხლი).....	93
§5. ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება (სსკ 120-ე მუხლი).....	94
§6. ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში (სსკ 121-ე მუხლი).....	96

§7. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (სსკ 122-ე მუხლი)	97
§8. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით (სსკ 123-ე მუხლი)	99
§9. ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით (სსკ 124-ე მუხლი)	101
§10. ცემა (სსკ 125-ე მუხლი)	103
§11. წამება (სსკ 126-ე მუხლი)	106

თავი მესამე

ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შექმნა

§1. ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმელი დანაშაულების ზოგადი დახასიათება	110
§2. სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება (სსკ 127-ე მუხლი)	111
§3. განსაცდელში მიტოვება (სსკ 128-ე მუხლი)	113
§4. დაუხმარებლობა (სსკ 129-ე მუხლი)	117
§5. ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (სსკ 130-ე მუხლი)	120
§6. შიღისის შეყრა (სსკ 131-ე მუხლი)	124
§7. განსაკუთრებით საშიში ინფექციური დაავადების შეყრა (სსკ 132-ე მუხლი)	130
§8. უკანონო აბორტი (სსკ 133-ე მუხლი)	135
§9. ადამიანის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის აღების იძულება (სსკ 134-ე მუხლი)	140
§10. სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობა (სსკ 135-ე მუხლი)	142
§11. გენეტიკური მანიპულაცია (სსკ 136-ე მუხლი)	144

თავი მეოთხე

დანაშაული სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ

§1. სქესობრივ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება	146
§2. გაუპატიურება (სსკ 137-ე მუხლი)	148

§3. სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება (სსკ 138-ე მუხლი)	171
§4. სქესობრივი კავშირის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედების იძულება (სსკ 139-ე მუხლი)	175
§5. სქესობრივი კავშირი ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება 16 წლის ასაკს მიუღწევლთან (სსკ 140-ე მუხლი)	179
§6. გარყვნილი ქმედობა (სსკ 141-ე მუხლი)	181

თავი მესამე

დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ

§1. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ზოგადი დახასიათება	184
§2. ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა (სსკ 142-ე მუხლი)	186
§3. თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (სსკ 143-ე მუხლი)	188
§4. მძევლად ხელში ჩაგდება (სსკ 144-ე მუხლი)	199
§5. დანაშაულის პროვოკაცია (სსკ 145-ე მუხლი)	204
§6. უდანაშაულო პირის განზრახ მიცემა სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში (სსკ 146-ე მუხლი)	207
§7. განზრახ უკანონო დაკავება ან დაპატიმრება (სსკ 147-ე მუხლი)	210
§8. ცილისწამება (სსკ 148-ე მუხლი)	216
§9. უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში (სსკ 149-ე მუხლი)	222
§10. იძულება (სსკ 150-ე მუხლი)	226
§11. ბუკარა (სსკ 151-ე მუხლი)	231
§12. ადგილსამყოფელის თავისუფლად არჩევის უფლების ხელყოფა (სსკ 152-ე მუხლი)	235
§13. სიტყვის თავისუფლების ხელყოფა (სსკ 153-ე მუხლი)	241
§14. ჟურნალისტისათვის პროფესიულ საქმიანობაში უკანონოდ ხელის შეშლა (სსკ 154-ე მუხლი)	243
§15. რელიგიური წესების აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა (სსკ 155-ე მუხლი)	245
§16. დევნა (სსკ 156-ე მუხლი)	249
§17. პირადი ან ოჯახური საიდუმლოს ხელყოფა (სსკ 157-ე მუხლი)	251

§18. კერძო საუბრის საიდუმლოების დარღვევა (158-ე მუხლი)	257
§19. პირადი მიმოწერის, ტელეფონით საუბრის ან სხვაგვარი ხერხით შეტყობინების საიდუმლოების დარღვევა (სსკ 159-ე მუხლი)	260
§20. ბინის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის დარღვევა (სსკ 160-ე მუხლი)	263
§21. შეკრების ან მანიფესტაციის უფლების ხელყოფა (სსკ 161-ე მუხლი)	267
§22. არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა (სსკ 162-ე მუხლი)	271
§23. საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა (სსკ 163-ე მუხლი)	276
§24. ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმის არასწორი დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება (სსკ 164-ე მუხლი)	282
§25. გაფიცვის უფლების ხელყოფა (სსკ 165-ე მუხლი)	285
§26. პოლიტიკური, საზოგადოებრივი ან რელიგიური გაერთიანების შექმნისათვის ან მისი საქმიანობისათვის ხელის შეშლა (სსკ 166-ე მუხლი)	287
§27. ინფორმაციის გაცნობაზე უკანონოდ უარის თქმა ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენა (სსკ 167-ე მუხლი)	293
§28. შრომის თავისუფლების ხელყოფა (სსკ 168-ე მუხლი)	296
§29. შრომის კანონმდებლობის დარღვევა (სსკ 169-ე მუხლი)	298
§30. შრომის დაცვის წესის დარღვევა (სსკ 170-ე მუხლი)	300

თავი მმამამ

დანაშაული ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ

§1. ოჯახისა და არასრულწლოვნის წინააღმდეგ დანაშაულის ზოგადი დახასიათება	305
§2. არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (სსკ 171-ე მუხლი)	307
§3. არასრულწლოვნით ვაჭრობა (სსკ 172-ე მუხლი)	311
§4. შეილად ან შეილობილად აყვანის წესის დარღვევა (სსკ 173-ე მუხლი)	316
§5. ბავშვის შეცვლა (სსკ 174-ე მუხლი)	320

§6. შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნება (სსკ 175-ე მუხლი)	323
§7. ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება (სსკ 176-ე მუხლი)	326

Заур Георгиевич Цулая
Преступления против человека
(на грузинском языке)
Издательство „Интеллекти“
Тбилиси - 2000

ZAUR TSULAIA
Crimes against the Person
(in Georgian)
Publishing House “Intelekti”
Tbilisi - 2000